

Gubcsi Lajos

HONCSONKOLÁS

I.

Magyar pokol - 1514

Gubcsi Lajos: HONCSONKOLÁS - I. Magyar pokol - 1514, regény

Gubcsi Lajos: 1514 - Magyar pokol, opera librettó

Copyright Dr. Gubcsi Lajos, 2014

Lektorálta Varga Bótos Anna.

Külön köszönet Dr. Nagy Endre történésznek.

Kiadta a G Marketing & Média Kft., Budapest, 2014

Az első oldalon Erdély 1570-es, a másodikon Magyarország 1528-as térképe látható.

A díszfegyvereket Lugosi József-Temesváry Ferenc: Kardok című albumából, a II. Ulászlóról, II. Lajosról és János királyról készült rajzokat a Nádasdy Mausoleum című királyi portréalbumból vettük át.

ISBN 978-963-86807-7-8

TARTALOMJEGYZÉK

- 5. Előszó
- 8. Buda, 1514. január
- 15. Augsburg, 1514. január
- 23. Vészfelhő Buda fölött
- 32. Dózsa
- 39. Áhitat
- 44. Álnok küldetés
- 50. Baljós kétely
- 56. Kereszt alá a tábort
- 56. Lőrinc barát
- 59. Kard és imakönyv
- 71. Vér és ima
- 76. Tábori szeretet
- 83. Hazudj, király!
- 83. A királyi tanács
- 86. A bulla a porba hull
- 92. Felcsap a harag
- 97. Fugger úr, bajunk lesz itt nekünk!
- 99. Erdélyre!
- 105. Király, beszéled-e a nyelvünket?
- 111. Kiszakadt a pokol
- 111. Csáky püspök karóba húzva
- 115. Lél és Emese
- 117. Háború a halálig
- 120. A hatalom kardot ránt
- 129. Kard ki kard!
- 135. Kié Erdély, s kié lesz Buda?
- 135. Az erdélyi vajda
- 138. Az út Temesvárig
- 145. Temesvár falainál
- 151. Kard sújt a keresztre
- 154. A vereség lehelete
- 159. A temesvári vérmező
- 169. Az ördög trónja
- 173. Halál a trónuson
- 177. Kronológia

179-230. Ökrös Csaba-Gubcsi Lajos: 1514 - Magyar pokol című operájának librettója

ELŐSZÓ

Az 1514 márciusa és júliusa között Dózsa nevéhez kötött parasztlázadás, majd a királyi, nemesi bosszú következményeiben az országot végelgyengülésbe taszította, a nép börtönévé változtatta, kiszolgáltatva külföldi hatalmaknak, s ez elvitt a teljes összeomláshoz. 1514 és a megtorlás Mohácsba kergette a nemzetet. Ötvenezer embert meggyilkoltak a parasztok közül. A parasztlázadás választóvíz Magyarország történelmében: ekkortól védtelen a külföldi hatalmakkal szemben, s ekkortól "öli a magyar a magyart" örök békétlenségben, mindig két táborra szakadva.

1514 egész belsejében megcsönkította az országot, hogy aztán Mohács sírba taszítsa.

1514 kettészakította a nemzet belsejét, hogy majd Mohács után külső erők három részre szabdalják az országot - Trianonig meg sem állva, s mondhatjuk: MÁIG súlyos örökségként hordozzuk e drámát, minden bátor szabadságharc és függetlenségi kísérlet ellenére.

A nemzet egyik fele soha nem mészárolhatja le a másikat büntetlenül. Az akkor már több mint 600 éves Magyarország elveszítette belső erejét és függetlenségét. Mindezt olyankor, amikor a népek, nemzetek, országok, az egész európai kontinens új iránti kereső-alkotó szabadságvágya csillogott mindenütt. Mátyás király idején Magyarországgal azonosan fejlett, tőle nyugatra, délnyugatra fekvő tengerparti angolszász és latin országok felfedezték az egész világot, bevonták új kontinensek erőforrásait, kincseit a virágzásba. A reneszánsz révén a társadalmak elementárisan megújultak. A reformáció megjelenése, felszabadító ereje, tiltakozása az önkény ellen kiszélesítette ember és Isten viszonyát a választás szabadságával. A polgárság elkezdte országa iparosítását és erejének megsokszorozását, a szellemében fogolyként tartott ember helyébe a termelő, a teremtő ember lépett. Addig nem látott erejű hadseregek születtek.

S ugyanekkor iszonyatosan sötét felhők tornyosultak a magyar égbolton: a budai trónt idegen (Jagelló) királyok bitorolták, akik révén és közreműködésével a Habsburgok számára elérhető közelségbe került az, amit fegyverrel soha nem értek volna el - a magyar korona megszerzése. S ugyanekkor a török birodalom végleg elhatározta, hogy a Balkán után Magyarország legyőzésével kívánja meghódítani a Duna-medencét. Égtől a pokol felé fordult a szerencse és az erőviszony a 600 éves független Magyarország, a meghatározó európai hatalom számára.

Az 1400-as évek végén Mátyás király országa még a teljes felemelkedésben bízhatott. De az ország a belső marakodás, önzés és dilettantizmus által 1-2 évtized alatt elveszítette min-

dezt, idegenek kezébe adta magát Mátyás halála, 1490 után. Majd a Dózsa-parasztháború kölcsönös irgalmatlanságai letaszították a szabadságra vágyó jobbágyságot a sárba, a hatalom megfosztotta fegyverviselési és honvédő jogától, szabad költözködésétől, azaz röghöz kötött szolgává, rabbá tette a milliányi dolgos kezét. Az ekkor elkezdődött második jobbágysággal, a vele járó társadalmi sötétséggel az ország vezetése további háromszázötven évre levágta a nemzet egyik kezét. Csonka, erőtlén ország küszködött a fokozatos lecsúszással, a nemzeti függetlenség elvesztésének minden következményével. "Dózsa országáról" 1514 márciusa, a keresztes háború első lépései és 1514 júliusa, Dózsa kivégzése között beszélhetünk.

A parasztháború a török ellen felvonuló keresztes hadjáratnak indult, s pápai engedéllyel, bullával Bakócz Tamás kezdte hadba hívni a magyarokat, minden fegyverviselő erő, a király és az udvar, a főnemesek és főpapok engedélyével. Vezérét, az egyik legbátrabb magyar végvári vitézt, a székelyföldi lófőt, kisnemest, a Dálnokból származó Dózsa Györgyöt a király nevezte ki a hadak élére. Amikor azonban a toborzás és a kiképzés megkezdődött, és amikor az önző nagyurak észrevették, hogy a százezer jobbágy hiányozni fog a tavaszi és nyári földművelésből, irtani, büntetni kezdték azokat, akik - szerre az országban - hadba indultak. Dózsának a király, majd a bíboros utólag megtiltotta a sereg szervezését. Ekkorra - 1514 áprilisára-májusára - azonban annyi keserűség, és a nemesi büntetések miatt annyi gyűlölet lett úrrá össze, hogy a sereg nem volt hajlandó engedelmeskedni a király és Bakócz Tamás tiltásának.

Az urak gyilkolni kezdték a parasztokat, miközben azok hadseregét már nem a török iránti elszántság, hanem az urak elleni lázadás fűtötte. Egyetértett velük sok kisnemes, kispap, főleg a szegények életére fogékonyan figyelő ferencesek. Csatlakoztak hozzájuk jó fegyverforgatók is, Dózsa vitézei, végvári katonák, és a Mátyás után szélnek eresztett híres fekete sereg harcedzett katonái. Kíméletlenül megtorolták sérelmeiket, főurakat, főpapokat égettek, akasztottak, húzta karóba ők is. Már nem a haza, hanem a vérbosszú határozta meg a tetteket. Az ország minden pontján külön-külön is lázadások, harcok törtek ki. Dózsa öccse, Gergely vezetésével a királyságot, Budát akarták sakkban tartani a Pest melletti mezőkön. Fő bizalmasa, a ceglédi pap, Mészáros Lőrinc irányításával Észak-Magyarország, Észak-Erdély meghódítására indultak. Dózsa a fősereggel az Alföldön indult Dél-Magyarország, Dél-Erdély felé, míg egy másik alvezére a Duna-Tisza köze, Bács megye, a Szerémség megszerzését tűzte ki célul. Dózsa végül a Délvidék, s egyben Magyarország egyik legerősebb váránál Temesvár körbekerítésével és meghódításával kívánt a háborút eldöntő teret nyerni.

A trónra törő Szaapolyai János (Zápolya János) erdélyi vajda csak akkor avatkozott közbe erős seregével, amikor úgy érezte, hogy a pusztulás előtt álló főurak - Báthori István temesi főispán, Perényi nádor - "hálából" majd támogatják az ő igényét a trónra, vagy az azt megelőző lépcsőfokra, a nádorságra. A vajda a döntő csatában legyőzte Dózsa seregét Temesvárnál, s oly kegyetlenséggel égette el tüzes trónon Dózst, oly vadállati szadizmussal végezte ki öccsét és más vezéreit, oly kegyetlenül irtotta a parasztkatonákat, amilyenre nem volt példa Európában. Dózsa kivégzését a világ legkegyetlenebbjei között tartják számon a történészek. A harcok más csatatereken is a parasztseregek vereségével értek véget, majd a megtorlás és a Werbőczy-törvények megadták a kegyelemdöfést a szabadságát kereső magyar tömegeknek: Hallgass a neved örökre!

Példátlan a hősiesség és emberi elszántság, ahogyan Dózsa fogadta, tűrte kivégzését! Megvetette hóhérait, mert hitt igazában. Könyörgés, jajveszékelés nélkül viselte el az embertelenséget, az elviselhetetlent. Mi adott neki krisztusi erőt? Miért nem kellett arra gondolnia, hogy tévedett, vereséget szenvedett, hogy értelmetlen áldozatot hozott? Az ilyen halálra csak Jézus tudja a választ...

Európa legnagyobb parasztlázadása óriási kudarccal végződött. A vérbe süppedt ország védtelenül nézett Mohács elé, ahol 12 évvel később elveszítette önállóságát, melynek következtében nemcsak a szultán lett az ura, hanem a nyugati és északi részekre visszaszorult "magyar királyság" az erre évszázadok óta hiába váró Habsburgok kezébe pottyant sok évszázadra. Habsburg Ferdinánd volt az első magyar királyuk, hogy azután ép-pen, fatálisan kerekén 400 évvel később egy másik Habsburg Ferdinánd meggyilkolása miatt egy még katasztrofálisabb tragédiába, az első világháborúba sodródjon Magyarországra, és innen majd a második Mohácshoz, Trianonhoz vezetett az út. Egy hosszú, véres út, amelynek része lett 1956 is.

(Ezt az Előszót az "1514 - Magyar pokol" című rockopera librettójához írt bevezetőnkől idéztük)

Buda, 1514. január

Már semmi sem hasonlított semmire. Ami rothadttá tette a mindennapokat: félt mindenki valamitől. A bizonytalanság tartotta félelemben az embereket, és az, hogy nem tudta senki, kié a jog. Ha a jog senkié, akkor az erősebb joga számít. Egyetlen közös vonás jellemezte az ország közhangulatát: utált mindenki mindenkit. Voltak, akik még arra sem szolgáltak rá, hogy utálják őket. Ezeket egyszerűen megvetették. És akadtak szép számmal, akiknek nem kellett utálkozniuk: mivel ők kijátszottak, becsaptak, kifosztottak mindenkit, ezért joggal érezték, hogy mindent megengedhetnek maguknak, övék ez az ország, nem Máriáé. Akik pedig szegények, kifosztottak, földet tűró senkik voltak, nem is látszottak mások számára, őket nem lehet egyik kategóriába sem sorolni. Nem láttak, vakok voltak, azt végképp nem gondolhatták, hogy így, ezen minőségükben őket is látja valaki. Vakond a föld alatt. Ez volt a magyar nép. Nem ez volt, de ezzé lett. Nem az övé volt az ország még csak félreértésből sem. Nem ő alkotta országát, csak volt ott körülötte egy föld bizonyos nagy, széles határok között, ahol dolgozhatott egész életében, s cserében élt, ameddig bírt..

Félálomban, félrészezen dünyögött, horkolt, s ha magához tért, nagyokat ásított az ország. Országnak valójában nem is magát az országot hívták hatalmas határaival és csaknem ötmillió lakosával, hanem a királyt és a főurakat, a nemességet általában, a papokat a hercegprímástól az utolsó falusi csuhásig. E hovatarozásban erősen billegett a közvitéz. Az országhoz tartozott ő is egykor, de csúszott lefelé végzetesen. A kézművesek, városi kereskedők, ilyen-olyan furcsa feltörekvő emberek csak szerettek volna billegni, de nem sikerült, ők egyelőre alulról döngették az ország kapuját. A kapun azonban nem engedtek be senkit. A nádor kutyái a király parancsára megharapták, aki be akart férközni. Jó nagy harapás volt: elvették a pénzét, kifosztották portékájából a vásáron, rekvirálták tőle a posztót, a csizmát, a törőt, a kardot a "háború számára". Háború ugyan nem volt, hadsereg is csak nyomokban, de lehetett vele fenyegetni. Háború lesz, lehet bármikor, lefoglaljuk kelmed dolgát! - vigyorogtak a poroszlók, és vitték urukhoz a zsákmányt. Egy kis részt megtarthatnak maguknak a parasztok és a kézművesek, és mert beérték ennyivel is, soha nem fordultak volna a bíróhoz panaszukkal a fosztogatás miatt. A bíró ugyanis az uruk volt, vagy annak az öccse.

Ha valami mégis hasonlított valamire, az a királyi korona volt. Mátyás király koronája, amit 1464-ben vásárolt vissza negyvenszeres áron a Habsburg hercegtől. De ez meg nem illet Jagelló Ulászló fejére, a király amúgy is utálta az összehasonlítást Mátyással, ezért két

darabont vigyázott Szent István kincstárban őrzött koronájára, mint valami lomra. Rájuk meg a koronaörök vigyáztak, így aztán igazán békésen szunnyadozott a magyarok szent kincse. Ulászló király mindenestre látni sem bírta a koronát. Mióta felesküdt rá, mindig tudta, hogy nagy hazugság fűzi őt ehhez az erekléhez. Nem vallotta be magának így egyenesen, de tudta. Dehogyan akarta életével és vérével védeni ezt az országot. Prága, az igen! Krakkó! De ez a távoli, idegen Buda?! Mi dolga itt, sok erőszakos, hangos magyar között? De akkor ki hívta ide? Miért jött?

A választ tudta mindenki, de senki sem akarta kimondani. Mátyás, az erőskezű, kíméletlen nagyúr után lazításra vágyott a magyar nemesség és papság. A katonákat senki sem kérdezte, a polgároknak úgysem volt szava. A nagyuraknak elégük volt a Hunyadiakból.

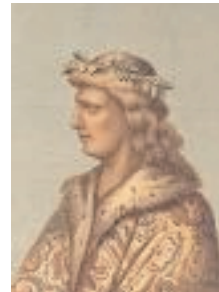
János kiebrudalta őket a hatalomból, László kardot rántott ellenük, Mátyás pedig mint kiskutyákat vezette őket pórázon. Nem azért úr a magyar, hogy vonyíttassák. Vonyítson, ugasson a paraszt, az úgyse magyar. Az csak úgy van. Vannak a magyarok, és vannak a szolgák. Isten így rendelte Mátyás halála után. Ehhez kellett Ulászló, az idegen, támasz nélküli király. Minden szava az, hogy jól van, jól van ez így, és főleg: hogy így van jól, ahogy van. Dobzse - lengyelül. Dobzse László, jól van, maradhatsz, amíg csak élsz. Te vagy a legjobb, legnagyobb magyar király, történelmi lépték.

Új, virágzó élet kezdődött az igaz magyarság számára, főleg és az örök igazság szerint annak, aki amúgy is hatalmas volt. Annak végképp burjánzott mindenek java. Ha katonád van, elveheted másokét. Ha erős várak van, magad alá gyűrheted a várost, annak polgárait, asszonyait. Ha pallosjogod van, tiéd a magyar élet és az igazság. Ha pénzed van - mint a zsidó kufároknak és bankároknak, a pénzverő német Fuggereknek -, akkor tudod, hogy te vagy a fiattatás nagy mestere: pénz pénzt szül. S ha nem szül, császármetszést hajtasz végre mások - az állam, a király, az ostoba főurak - kincstáraiban.

Így élt békében az egykor vitéz Magyarország. Nem zavarta a harc hiánya, hidegen hagyta a harci készség teljes lepusztulása. A török megfigyelő egyenesen azt jelentette az új szultánnak, Szelimnek, hogy "a magyar főurak elnöiesedtek", mert olyan régóta nem vívtak harcot. Mátyás király állandóan csatákba küldte seregeit, s mivel maga is mindig velük tartott, ott kellett táborozni vele együtt az Al-Dunánál az oláhokat nyaggatva, Nándorfehérvár alatt a Balkánt járva, cseh földön huszitákat üldözve, Karinthyában német vasasokat, s persze Bécsset. Ki szereti ezt? Itt most csönd van. Dobzse meg se mozdul.

S mily igaza van! Békében él az ország. A török ugyan kulcsvárakat foglal el, s Nándorfehérvárt is zaklatja serege, de majd lekergetjük a Balkánról, ha kell. Bécsset vissza-

Mátyás király 2 képe, és fia, Corvin János, valamint Bakócz Tamás korhű ábrázolásokon:

II. Ulászló magyar király 1490-1516 (Nádasdy Mausoleumból)

szadtuk, mert nem kell. A nagyurak ugyan morogtak, hogy az a бүдös tót pásztor, a felkapaszkodott Zápolya István valahogyan nagyon meggazdagodott azon, ahogyan utólag visszajuttatta a Habsburgoknak a Mátyás által elfoglalt Bécset. Nem is értették, hogy a király hálából Mátyás halála után újra nádorrá nevezte ki "valamely októl". Dühükben dölyfös fiát - ahogyan újabban magyarosan szólíttatja magát családnévén: Szapolyai Jánost - bezárták Erdélybe, mint új vajda, kóboroljon ott a medvékkel együtt. Mintha egy kicsit nagyra nőtte volna ki magát ott...

A csehekkel sincs már baj, királyunk cseh király is, jó, ha ott van, jó, ha nem itt. Ezt ő is tudja, s amikor nem, megmondjuk neki egy-egy országgyűlésen. Nem így, nem durván, egyszerűen csak nem szavazzuk meg a kincstár terveit. Nincs is pénze semmire. Ő a legjobb király. S mert mást nem tud adni, ingyen ajándékozza a királyság várait, erdőit, bányáit, birtokait. Ilyen gyorsan nem gazdagodott jó magyar Árpád óta, mint a kedves litván-lengyel-cseh urunk, Jagelló Ulászló magyar király idején.

Ostoba, dölyfös Mátyás! Mire vitte ő és fia, Corvin János? A fattya. Emlékezni sem emlékszik már rájuk senki. Legfeljebb a budai palota, és valamennyire Visegrád is. Nem sokáig gondolhatta Corvin János, hogy apja, Mátyás utóda lehet. A főurak semmibe vették, Budától messze úzvén bánként rábízták az ország déli részének védelmét, hogy bíbelődjön a törökkel. Hírelett, hogy örökölte nagyapja, Hunyadi János katonai szervezőerejét, vitézségét is, talán még számolni is kellett volna vele, de a "Corvin-herceg" meghalt már régen. Éppen 10 éve, 1504-ben, nem sokkal a számára sikertelen nádorválasztás után. Azonnal követte őt az égbe mindkét lánya és a felesége is, hírmondó sem maradt a Hunyadiakból. Omlik a budai vár vakolata, ázik a tető, és rengeteg a templomban az egér, így panaszkodnak a sokat megért falak, morgolódva. Bornemissza János várkapitány keze alatt katonailag gyenge az őrség. De kinek a baja ez? A királyé. Az övé. Ő meg talál magának vigasztalást Prágában.

Pedig dolga volna bőven Budán. Tavaly, 1513 őszén a pápa őszentsége engedélyezte, hogy a magyar királyság vezetésével újra keresztes hadakat lehessen gyűjteni a török ellen. Távol kell tartani a muzulmán pestist Európától, és ennek kulcsa Magyarország. Gyűljön a had a kereszt alá, mint egykoron Nándorfejérvár védelmére Hunyadi János alatt. Hunyadi most nincs, nem is kell ilyen fajta, hisz a nagy vezérek csak bajt okoznak. Túl élessé válik a fegyverük a török elleni harcokban, s elfelejtik tokba tenni, mikor hazatérnek Budára.

-Mi jó nekünk? Ha hazajön a király, vagy ha ott marad Prágában? - morfondírozott magában a király helytartója, Perényi Imre nádor, aztán gyorsan kiigazította magát: - Mi az, hogy nekünk? Kinek? Mi magyarok, már régóta nem vagyunk együtt, azonosak. Külön vagyunk,

én vagyok, ők vannak, a kincstárnok, a főurak, Bakócz érsek uram és összes főpapja, mindenki becsületesen saját magáért. Valakinek biztosan jó, ha nincs itthon a király. De ha hazajő, még jobb. Lehet tőle szerezni, várat, vámot, címeket. Mert abban nagyon gazdag Dobzse László. Odaadni a királyi javadalmakat, egy kis pénzért cserében. S ha pénz nincs - a magyar főúrnak honnan volna? -, ad kölcsön a budai zsidó, tudja, hogy busásan visszakapja. Ulászló király így mindig jut valami kis bevételhez, bár tényleg gyorsan apad a királyi várak sora.

A nádor megállt, maga is meglepődött saját belső szavain. Tőle hűséget várnak, nem lázongást.

-Van nekünk igazi, saját királyunk? - Aztán megnyugodott. Akit Szent István koronájával megszenteltek, az király. - Van, persze, van királyunk - gondolta hol keserűen, hol bizonytalanul reménykedve.

A király január elején végre megérkezett Prágából. Cseh vitézek kíséretében. Gondosan felfegyverzett, nyalka lovasok voltak, bár szám szerint feltűnően kevesen. A magyar várőrségtől elütött a ruhájuk. Kopás, szakadás, szájalom sehol rajtuk. Amikor velük jött haza a király - haza? Az hol van neki? -, a magyar urak mindig zaklatottak voltak, dühöngtek keserűen. Örültek ugyan, hogy a király nem tőlük kér testőrséget, nem a kincstár pénzén ingázik Prágába, hanem a csehek vagyonát költi. Ez jó érzés! De irigyelték a hibátlan megjelenésű testőrségét. Ennyivel gazdagabbak volnának az amúgy mindig gyanús csehek?! Lemászott lováról, megveregette az eléje siető nádor - Perényi Imre - vállát, egyben össze is foglalta véleményét, mi történt itthon karácsony óta:

-Dobzse, dobzse. Vanni rendben ez ország?

-Minden rendben, jó királyom, mint mindig. Nagyszerű állapotok uralkodnak, békében él mindenki, gyarapodik az ország. Jó, hogy jöttél, nemes döntések várnak rád.

-Hagyni minden holnap. Ma pihenni király. Ez döntés legnemesebb. Ha-ha-ha.

Ebből a pihenni vágyásból volt elég régen is, maradt is minden így. Pihenni, gondolkodni a kutyákkal sétálva - igazán stabil egyensúlyban élt a király, ha Budára jött. A nádor, a kincstárnok elébe tették az aláírni valókat, fűztek hozzá némi, alig érthető kommentárt, a pecsét rákerült a papírra, újabb törvény indult az országgyűlés elé, vagy éppen az ott hozottat kellett szentesíteni.

A nádor gúnyosan megjegyezte magában: "Ja, ja. Dobzse. Hagyni minden holnap." Ez volt a dolga. Megőrizni a király nagy bölcsességeit az utókor számára. Ne csak Mátyásra emlékezzen a jövő, van itt egy nagyobb uralkodó is! Szerényebb, de nagyobb. "A háború arkangyala helyett a béke angyala" - ez volt Dobzse úr másik fontos mondása, amit később,

az esti vacsoránál feljegyzett a deák. A király szerette megvonni ezt a különbséget maga és elődje között. Lám, nem kell ide fekete sereg, semmilyen sereg sem kell, béke kell, és az van, mert népe bízik uralkodójában, rábízta életét. Ha mindenét nem is, de életét feltétlenül. A király népe, íme: a legfőbb urak, a főpapok - "Bakócz Tamás megint nincs itt? Dobzse, dobzse, ahogy akarja...", a várparancsnokok, a felvidéki és az erdélyi szászok polgár népe. "Ők az én erőm, s ők tőlem erősek" - szokta mondogatni Ulászló. Így is volt. Hagyta mindkét fél a másikat. Tette mindenki a dolgát. Nem kellett félni a király haragjától, mert valójában mintha nem is lett volna király. Haragja biztosan nem volt. Ha meg mégis, nem merte megmutatni. A köznépnek oka volt félni a papságtól, az ispánoktól, a főurak pallosjogától, a robot behajtásától kellett. A főuraknak pedig egymástól, a másiktól. Mindenki mástól kellett félnie mindenkinek. Ez az egyetlen rendező elv uralkodott Mátyás halála után 24 évvel. Az erősebb mindent megtehet a gyengébbel. Kivéve a királyt. Ő nem számít.

Augsburg, 1514. január

Hans Meyer régóta várta ezt a véletlent. Nem egyszerűen ezt a pillanatot, hanem a csodálatos véletlen által feltárandó összes esélyt. Kalandor volt, a véletlen a lételeme. Várta, de nem remélte. Kis pont volt a folyamatokban, főleg a Fuggerek mára már európai hatalmi hálózattá nőtt családi birodalmában. Amióta vissza kellett jönnie a talányos Budáról, egy ott megismert székely lány, Emese hiánya égette. És ennél is nagyobb fájdalmat okozott neki a pénz hiánya. - A kettőt együtt kell kezelnem, de hogyan? - morfondírozta most is, csaknem hangosan dörmögte: - A Fuggerek házában ez nem szokatlan ötlet. Európa nagy országaiban kerestek maguknak vőt, vejet, sógort, komát. Én meg csak itt téblábolok, pedig szerencsésnek is mondhatnám magamat. Elég volna lemásolnom a Fuggereket, akik az elmúlt évtizedekben beházasodtak a Duna menti birodalomban, a magyaroknál is. Kölcsönös szálak fűzik őket a felvidéki feltörekvő családhoz, a Thurzókhöz. Ha pénzem lesz, megtalálom az utat Emese szívéhez, és úgy itt hagyom (Hans itt most ijedten nézett félre a palota lépcsőházában, félt, nehogy meghallja valaki bűnös gondolatait)... úgy itt hagyom az én dagadt, nagy hasú, kövér combú feleségemet, Elisabethet, úgy itt felejttem Augsburgban más karjában lihegni, mintha soha nem láttam volna.

Csak hát a pénz! A nélkül hogyan álljon Emese elé?

-Emesém, édes Emesém, jaj, jaj! - rebegte eszelősen magában hónapok óta. Nem tudta elfelejtetni a lány szépségét, és ami itt német földön ismeretlen volt: a szépséggel kéz a kézben járó szerénységét. Magában megközelíthetetlennek tartotta Emesét, és éppen ezért nem tudta kiverni soha a fejéből. Mire megy ő a pénzzel egy ilyen lánynál? De mire megy a magyaroknál, akik között, akik segítségével el kell jutnia Emese szívéhez, kezéhez? A magyarok majd meghalnak az arany dukátért. Rajta ülnek Európa legnagyobb arany-, ezüst- és rézbányáin az ostobák, de nekik nem jut belőle. - Emesém!

A Fugger-ház elégedetlen volt vele, ez iránt nem maradt kétsége. Sem új pénzcsatornákat nem nyitott meg előző útján Budán, sem kemény, valós hírt nem tudott hozni a Kárpát-medence kilátásairól. Gyenge király trónol - csak ücsörög, de nem uralkodik - a magyarok földjén, ezt pontosan tudja az oszmán birodalom nagyhatalmú szultánja, Szelim, és csak idő kérdése, mikor vet szemet a termékeny, hatalmas síkságra a Duna-Tisza vidékén. Emiatt egy jó világjárónak, mint amilyennek Hans mindig is hirdette magát, a helyzet kellően, biztatóan zavaros volt a Dunakanyarban, s ahol baj van - Budán sok volt -, ott születik a hír. Az informált ember befolyása megnő, a hatalom kibővíthető. Jól tudták ezt gazdáik, a Fugger-család, ezért küldték oda egy éve, 1513 nyarán. Eredménytelensége miatt rendelték haza néhány

hónappal később. Itt Augsburgban magatehetetlenül sóvárog a többé nem látható Emese után, bizalmatlanság övezi lassan fél éve. Miért hívatta most hirtelen Jakob Fugger, pápák, császárok, királyok házi hitelezője, Európa ma legbefolyásosabb bankára? Mire kell ő itt, a kalandor? Vadul cikáztak gondolatai, egyik percben herélt csődörnek érezte magát, akit lerúgnak a kancák, a másokban úgy tűnt, hogy egyszer lába előtt hever majd az egész világ. Lám, a Fuggerek, mindez az övéké! Ők se így kezdték...

Átvillant a fejében, miért ne lehetne egyszer ő is hatalmas, gazdag ember? Ahogyan a Fuggerek lettek. Nem kell mást tenni, mint lemásolni a múltjukat. Alig 150 éve az öreg Ulrich Fugger még csak egy szorgalmas takács volt ebben az ősi német városban, Augsburgban, ahol annak idején, 955-ben éppen a magyarok szenvedtek súlyos vereséget a Lech mezején vívott csatában, s éppen abból tanulhatta meg a puszták népe, hogy a német erő, a gazdagság, a szervezethez, a vezetői erély és elhivatottság bármikor képes legyőzni őket. Amikor az öreg Ulrichnak elkezdett nagyon jól menni az ipar, tovább léptette családját. Tudta, hogy nem a roboté a fő szerep az emberek között.

-Legyél kereskedő is, kis unokám! Forgasd a pénzt! - mondta halálos ágyán Jakobnak, aki bámulatos ügyességgel vette kezébe a mások által gyártott ezernyi terméket, eleinte csak a szőtteket, bőrárakat, később mindenféle fémterméket, fegyvereket. Vitte a kontinens különböző országaiba, éppen akkor, amikor kezdett kinyílni Európa, amikor a reneszánsz megmozgatta az embereket az országok, majd a földrészek között is. Mire a magyarok királya, Mátyás elfoglalta egész Közép-Európát, mire bevonult Bécsbe is, ő, a teremtmény kis unoka, főleg pedig a fia, szintén Jakob mesés gazdagságot kezdett kiépíteni Kelet-Európa felé is. Ő volt a legerősebb kapocs a német föld, az észak-olasz és a francia területek és az egész Duna mente között.

Már nemcsak áruval kereskedett. Ha minden árut pénzben mérünk, miért ne lehetne kereskedni magával a pénzzel is? - gondolta fia Jakob, és mire az 1400-as, 1500-as évek fordulóján Christopher Columbus felfedezte az újvilágot, a Fugger-család már kezébe kapartotta a régít. A felfedezőknak hajó kellett és iránytű, a Fuggereknek pénz és pénz, ez elnavigálta őket minden királyi udvarba. Fia-Jakobot már mindenki a fejedelmek hitelezőjének hívta Európában, a 16. század elején kialakított bankházai miatt pedig kora legnagyobb bankárának, legalábbis a szárazföldön, az Atlanti-óceántól és a Földközi-tengertől keletre és északra mindenütt. Nagyobb titkos hálót vetett ki másokra üzleti kapcsolataival, mint bármely király. Tudta, hogy minél magasabb trónról tartoznak neki, annál nagyobb lesz a hála is. I. Miksa német-római császárnak óriási összegeket kölcsönzött, s hamarosan megjött a várva várt válasz: az egykori takács ivadékából gróf lett, a család megkapta

Kirchberg és Weissenhorn grófságát a címmel együtt. Zálogba, ez igaz, de aki tartozik egy Fuggernek, az jobb, ha tudja: a zálog egyben már a végső döntés is. Ki is tudhatna valaha visszafizetni ekkora tartozásokat a hatalmas kamatokkal együtt?

Már grófok voltak a reneszánsz, a világ felfedezése idején, a felső körökhöz tartoztak, s nem egyszerűen csak rossz, gyűlölt uzsorások voltak, akiket megvethett a király és a főurak serege. Pénzt kértek ugyan tőlük, de megvethették őket. Korábban. A Fuggerek most már a rendszer tartó része voltak, Európa oszlopa. A Fuggerek befolyása odáig nőtt, hogy - a pénz mindenható erejével - tényleges szerepet játszottak abban, hogy évszázados álmai után az osztrák Habsburg-ház bekerüljön Európa legbefolyásosabb uralkodói élére.

I. Miksa, a dinasztia éppen megerősödött nagyura láthatóan a spanyol trón felé irányítja Károly nevű unokáját, annak öccsét, Ferdinándot pedig minden eszközzel a magyar trón közelébe szeretné juttatni. Már rég kinézte a Habsburg-ház bécsi szárnyának Budát, sőt, egyszerre két trónt: Budát is, Prágát is. A Budán uralkodó Jagelló Ulászlóval már megkötötték a megállapodást a gyerekek keresztházasságáról. Ferdinánd főhercegnek a kis "magyar-lengyel" herceglány, Anna jut feleségül, a leendő magyar királynak, a nem egészen 10 éves Lajos hercegnek pedig Ferdinánd lánytestvére, Mária. Így aztán ha egyszer férfitód nélkül marad a magyar király, egyenesen Bécsé lesz a trón. S hogy így legyen, hogy még a sors se, idegen erő se avatkozhasson be közbe, addig is az öreg császár maga veszi feleségül a gyerek herceglányt, Annát, s mikor kell, "átruházza őt" a tényleges férjül kiszemelt Ferdinánd osztrák hercegnek. - Undorító! - ordította a magyar köznemesség, de szava belefűlt a mesés Dunakanyarba, Bécsig soha nem ért el.

Ha tehát a Fugger-ház pénzt adott Miksa császárnak, az olyan volt, mintha belépőt vett volna Közép-Európa két legerősebb, szervezett országa, Magyarország és Csehország királyi udvarába - s ha már ott van, az országok gazdagságába. A Fuggerek, s főleg Jakob semmit sem bízott a véletlenre. Lemásolták a Habsburg-ház híres házassági szokását - avagy éppen példát mutattak neki? Mire eljött a Kárpát-medencei terjeszkedés ideje - az előre elhatározott menetben -, már régen rokoni kapcsolatok fűzték a feltörekvő, tehetséges felvidéki magyar családhoz, a Thurzókhöz. Keresztbe házasodtak, ahogyan csak tudtak. A nagyhatalmú, a kassai polgármesterséget is betöltő Thurzó János egy Fugger-lányt választott fia, Thurzó György feleségének, nem is akárkit, hanem a legnagyobb Fugger, Jakob unokahúgát, Annát. Jakob másik testvérének, Georgnak a fia pedig fordítva, Thurzó János lányát, Katalint vette feleségül. A Fuggerek ezzel bekerültek oda, ahova mindig is vágytak: a magyar aranybányászat szívébe, Selmecebánya, Körmöcbánya, Besztercebánya

környékére. Sőt le, magukba az aranybányákba, amelyeket addig - részben nagyszerű mérnöki újításaikkal - éppen a Thurzók ellenőriztek.

Szilárdká vált a Thurzók kapcsolata a Fuggerekkel, immáron egy számukra új térség, Közép-Európa leggazdagabb bankáiraival. Nem akármilyen siker volt ez a Fuggerek számára is! Magyarország volt Európa fő aranytermelője, s most végre ők határozzák meg az arany, és persze az ezüst, a réz kitermelését is. A Thurzók nagyszerű partnereknek bizonyultak. Európa-szerte híres felfedezéseik voltak. Az idősebb Thurzó, János a bányákban betörő vizek elhárítására talált ki jó módszereket. Fia, Thurzó György pedig nemcsak hogy megszerezte 1490-ben Mátyás király fia, Corvin János bányabirtokait Besztercebányán és az egész Felvidéken, hanem a magyaroknál addig ismeretlen aranyválasztó műhelyek felállításával dúsgazdag lett.

Egyesült a két vagyon, a két család, a két tudás. Jakob Fugger, Európa bankára Besztercebányán új rézolvastó kohókat építtetett, ügyes munkásokat hozatott német földről, mintaszerű bányákat nyitott az északi Kárpátokban, olyannyira, hogy egész Európában híre ment a magyarországi vállalkozásainak. Nagy hasznát vette az észak-magyarországi rokonoknak, a lengyelekkel, csehekkel eleve jó kapcsolatban álló Thurzóknak, akik személyesen ismerték a lengyel királyokat adó család, a Jagellók minden fontos tagját, így a magyar-cseh királyt is.

II. Ulászlót a Fuggerek és a Thurzók így összefogva, távolról sem önzetlenül, többször is kiségették pénzügyi zavarából, amiből minden napra esett egy-egy hatalmas adag. A király cserében újra és újra megengedte nekik, hogy haszonbér fejében Jakob Fugger Thurzó Jánossal és Györggyel szövetségben kiaknázhassa a felvidéki rézbányákat is.

A Fuggerek távolról, elegáns páholyból nézték saját gyarapodásukat. Nem így a Thurzók. Nekik szembe kellett nézniük a magyar köznemességgel, a főnemességgel. Mindkét, egyébként egymással szemben álló nemesi tábor utálattal - és irigységgel - nézte a Fugger-Thurzó befolyást, amely ellen semmit sem tehettek, hiszen biztos aranyalapon állt. A magyar nemesség hatalmas nyomást gyakorolt a királyra is, hogy szüntesse meg ezt a túlzott hatalmat az ország vagyona fölött. Kérvényeikben, vádjaikban bizonyítottanak vélték, hogy a Fuggerek a nyilvántartott kibányászáson felül hatalmas mennyiségben lopják ki az országból a nemesfémeket, rezet, aranyat, ezüstöt.

A király hümmögött, "dobzse", mást nemigen tehetett, tartozásai nem engedték. Az országgyűléseken azonban mindig szembe kellett néznie a nemesi vádakkal, sőt hitszegőnek és árulónak is nevezték őt a köznemeselek soraiból. Köznemeselek! Annyi baj okozói! Azt hiszik, hogy mert Mátyást ők választották királlyá 56 éve, még mindig mindent megtehet-

nek? Hát igen... Még mindig mindent megtehetnek... A Thurzók viszont nem bírták tovább, hogy őket is hazaárulónak tartotta az egész nemesség a német kapcsolat, a közös aranytermelés miatt, ezért szép lassan visszavonultak az üzletből.

S kinek mi haszna lett ebből? Jól járt az ország, a nemesség, a király? Dehogy... most már az egész óriási haszon, a kitermelés teljes joga a Fuggereké lett. S ha már eddig eljutottak, léptek még egyet: újabb kölcsönökkel befolyásukat végképp kiterjesztették a magyarok királyára, Ulászlóra. Nem volt nehéz. A lengyel származású, a cseh királyságot is betöltő magyar király bevétel hiányában, nem vagy csak alig létező polgárságtól nem vagy csak alig szedhető adók híján, zálogba adott bányák és egyéb jövedelmek okán állandóan pénzügyi zavarokkal küszködött. Viszont a világ is a Fuggereknek teremtette őt, hiszen egyszerre lengyel, cseh és magyar, és mégis, egyik se, gyökértelen, kihasználható. Buda csapdában vergődött. A Fuggerek Augsburgban jól elszórakoztak a nemesek hangos kardcsörtetésén.

Hans Meyer eddig jutott. Tényleg erre vágyik? Ebbe az országba? Igen. Mert Emese várja őt. Emese még nem tudja, hogy várja őt, de várni fogja, ha ott lesz, s tele lesz pénzzel. Van a világon nő, aki ellent tud állni az arany csillogásának? Nincs biza'! - A világ ilyen volt, és ilyen is marad - sóhajtott fel magában keserű német tapasztalattal. - Szerezz, hogy szeressenek. - Tűnődésébe belereccsent Jakob Fugger utasító hangja:

-Elmegy Budára, és szétnéz, mi van ott! Vagy ha ellenkezik, ha netán kudarcot vall, elküldöm Litvániába a német lovagrend történetét kutatni, vagy a rénszarvasok párzását... ahhoz talán ért. Ha hazajön üres kézzel, mint tavaly ősszel, akkor ki van rúgva tőlünk. Vége a télnek, induljon, mire odaér, rügybe borul Buda. Tudósítson érdemben. Havonta akarok látni egy-egy fontos jelentést az asztalomon. Küldje el a besztecebányai futárunkkal, tőle aztán majd Budán keresztül jön Bécs felé a levél. - Ezzel Jakob Fugger az ajtóhoz lépdelt, és kevéssé barátságosan kitessékelte az előszobába Hans Meyert. - Még utána szólt:

-Ha sikerrel jár, részt vehet az erdélyi aranybányánk megnyitásának megszervezésében. Oda is el kell mennie, ha végez Budán. Felkeresi a Maros folyó mentén a kereskedelmi központot és egyben pénzverdével is rendelkező Lippát, s talán a szász városokat is, főleg Brassót. Transylvániában ugyan ördögök laknak, de ha akarnának, aranyágyban fekelhetnének. Eljutunk oda is. - Jakob Fugger csak magában fűzte hozzá: - Ha a szultán meg nem előz...

- Aztán meggondolta magát, meg kell osztania fiatal kémével is a gondolat lényegét, a gondolatmenetet, amely régóta foglalkoztatja. Visszahívta Hansot az ajtóból:

-Most jól nyissa ki a fülét! A következő évekről, évtizedekről beszélek. Az egyetlen fontos dolog, amit nem tudunk, tehát amire külön is figyelnie kell, ez pedig a török terjeszkedés iránya, ideje, mérete. Lippa, és nem messze tőle Temesvár emiatt is fontos hely, közel van

a déli határokhoz, azok alatt pedig már a török terjeszkedik. Új erő van láthatáron, de nem tudjuk, mekkora, és mit kezdjünk vele. Meghaladja a maga tudását és lehetőségeit, de elmondom, mit gondolok. Éppen két éve, 1512-ben szultánváltás zajlott le Isztambulban. I. Szelim, az új uralkodó kiadta a parancsot a Balkánon felvonuló csapatoknak, hogy állandóan támadás alatt kell tartaniuk Magyar- és Horvátországot. A szultánnak olyan sikerei vannak, amikre figyelni kell, fiam... Európa lágy része a Balkán. Aki ott győz, az felvonulhat a Dunán a németekig, Bécsen át a Rajnáig. Amikor 1456-ban vereséget szenvedtek a törökök Nándorfehérvárnál, volt annyi eszük, hogy nem takarodtak ki a térségből, hanem azonnal, illetve három évvel később, 1459-ben elfoglalták a kulcsfontosságú Szendrő várát, és ezzel a szerb vajdaság teljes egészében a török hatalmába került. Na, most ugyanez történt Szelim szultán idején. Alighogy trónra került, elfoglalta a magyarok déli végvárrendszerének másik kulcsát is, Szreberniket, s ezzel bezárhatóan rést ütött a Magyarország déli részét védő, még Zsigmond király és császár és Mátyás király által tökéletesített déli végvárrendszeren. Innen már nem lesz nehéz újra megcéloznia Nándorfehérvárt, és onnan... nehéz kimondani, de onnan majdnem szabad az út Budáig, fiam.

-Az örömben öröm is van - folytatta Jakob Fugger az egyre terheltebbnek tűnő Hanshoz fordulva újra. - Szelim szultán nem tudja kivonni magát a Perzsia elleni háború alól, amely most teljesen leköti őket. Ha valaha megtehetjük, hogy a ke-resztény Európa felvonuljon ellenük, és korlátozza hódításaikat a Duna-medencében, az éppen most érkezett el. Érdemes most valamilyen offenzívát indítani ellenük. Tavaly ősszel, mivel segítettük megválasztását, magunk rögtön ösztönöztük is a pápa őszentségét a törökellenes bullára, keresztes hadjárat megindítására. Ha ugyanis Perzsiát legyőzi a szultán, vagy éppen ellenkezőleg, ha onnan teljesen ki kell vonulnia a padisahnak, akkor bajba kerül Magyarország, amit gazdasági érdekeink sehogyan sem tűrhetnek. Megzavarnák nemesfém bányászatunkat, lehetetlenné is tehetnék. Ezért kell megindítani a keresztes háborút, és éppen most jókor. Ebben a képletben nincs jelentősége a magyar arisztokráciának, teljesen mindegy, hogy mit gondol a saját leendő királyságáról egy Szapolyai nevű vajda és hogy mik az ő érdekei, mindegy, miben hisz Bakócz Tamás, amikor a keresztes hadjárat szervezését a kezébe kaparintja. Csak az számít, hogyan gondolják a nagyok: mi, a pápánk, Velence, a szultán, a spanyolországi Habsburg-császár és király, Károly, valamint mit akarunk öccsével, a Habsburgok bécsi ágával, Ferdinánd főherceggel.

-Uram, de uram! De hiszen Európa szent kötelessége, hogy kiűzze a sátánt, a szultánt a kontinensről! - vágott közbe kissé élénken Hans. Meg is ijedt a bátorságától.

I. Miksa császár, Jakob Fugger korhű ábrázolásokon

-A keresztes háború csak azért számít fontosnak, hogy a szultánt távol tartsuk a mi kedves magyar aranytermelésünktől. Érti-e fiam? (I. Szelim a Perzsiával vívott háborúban a Dózsa-hadak veresége után alig több mint egy hónappal a csaldoráni ütközetben döntő vereséget mért a perzsákra. - A szerző). Mit néz így rám? Egész Európa életét újraprendezik a felfedezések. Ugye, nem akar papként prédikálni nekem? A hatalom számít, nem az eszme, nem a képzelgés! A pénz, s nem az ima.

Hans Meyer nem értette Jakob úr szavait. Zúgott a feje a sok névtől, főleg pedig attól, hogy a Fugger-ház ezek szerint befolyásolja a pápa meg a német-római császár és a császári ház döntéseit, jövőjét is. S hogy ehhez valóban jól jön a magyar arany-, ezüst- és réztermelés, meg a kézben tartott magyar kincstár a neki nyújtott hitelek révén. Egyáltalán, nagyon elcsodálkozott azon, hogy ezek szerint Magyarország, amelynek rengeteg aranya van, adósa annak a Fugger-háznak, amely kibányássza ezt a rengeteg aranyat... nem fordítva illene ennek lennie? Annyit mindenesetre megértett, hogy ő és a jövője részen a szultán kezében van.

Istenem, csak nehogy támadjon! Vagy nehogy megtámadják valakik Magyarországról, mert nagyon dühös lesz a török, és mégis támad. Mert akkor a Fugger-ház menekülni kényszerül... és mi lesz akkor Emesével... vagy nem is egyszerűen Emesével, hanem vele, a szerelmes Hans Meyerrel, az újdonsült Fugger-zsoldossal.

Vészfelhő Buda fölött

A világ semmit sem tud erről, hitbe burkolt hétpecsétes titok. Mert nem illik. A valóság azonban illetlen. Igen, a Fuggerek a pápát is támogatják pénzzel. Ha kell, a választásokon éppen azt, akit ők előre kiszemelnek. Ha kell, a pápai állam, a birodalom, az egész egyházi keret működését befolyásolják. A pápa mindig törleszt, ha ő nem, akkor az ő nevében valamely ország valamely uralkodója. Olyan ez is, mint a Fuggerek bankhálózata. Mindenki elfogadja a másikat, a pápa adósságlevele garancia arra, hogy tartozásáért szavatosságot vállal az általa megjelölt uralkodó, fejedelem, bíboros, trónörökös, s aztán egy-más között majd elintézik úgy, ahogyan tudják. A Vatikánt is a Fuggerek finanszírozzák, ha úgy adódik.

Így történt ez legutóbb is, éppen egy éve, 1513 márciusában. Giovanni de Medici Firenze nem éppen pápának született, viszont a világ legbefolyásosabb családjának volt a tagja. A Mediciek gondoskodtak róla, hogy a kis Giovanni már 13 évesen bíboros legyen, valahogyan illett a rang a gyerekekhez - és a családhoz. És amikor 1513-ban meghalt II. Gyula pápa - ki szép díszkardot ajándékozott Ulászlónak is - a család mindent megtett Giovanni megválasztásáért, ez is illett az akkor is még csak 38 éves Medicihez. Bökkenőt jelentett, hogy a pápai trónra erős igény érkezett máshonnan is. Bakócz Tamás bíboros úr, esztergomi érsek, Magyarország nagyhatalmú főpapja szintén Rómába érkezett, hatalmas vagyonából bőven futotta a pápaválasztás befolyásolására, az őt támogató hangulat megteremtésére. A Mediciek jól emlékeztek arra, hogy Bakócz Tamás már Mátyás király korának is kedvelt hatalmassága volt, és gyakorlatias erőt merített egyszerű paraszti - jobbágyi - származásából: ha eddig vitte, miért ne lehetne akár pápa is?!

Magyarország ugyan már régen nem az a hatalom volt, mint Mátyás korában, nagy ívben hullott alá a tekintélye, torzsalkodások szabdalták szét az ország biztonságát, a határokon ott tolongott a török-tatár horda, s a magyarok mit sem törődtek a védekezéssel. Kis- és középnemesek a főurak ellen, főurak a király ellen, minden nemes a király kihasználására, gyenge polgárság, hiányzó adóbevételek, elnyomított jobbágyság, zúgolódás a főpapok, főurak, sőt a király ellen is az egész országban, Szapolyai János alatt az ügyektől távol maradó és a király ellen lázító erdélyi vajda...

Hogyan is kaphatott volna támogatást Bakócz Tamás az övétől? Inkább gúnyt, gáncsot, irigységet, keresztbe tett felbuktató lábakat. Így ment voksot szerző aranyat szórni Rómába.

A Mediciek - Nyugat-Európa legkiválóbb dinasztiája, hatalmukhoz csak a Habsburgoké mérhető - szövetségest találtak Nyugat-Európa bankárában, Jakob Fuggerben, aki szívesen pénzelte Giovanni pápává választását a barbárok Bakóczával szemben. Tették ezt már csak azért is, mert a magyar bíboros sokat kellemetlenkedett a Fuggereknek, azok magyarországi, általa és a köznemesek által mohónak, országellenesnek tekintett terjeszkedése, pénzügyi zsarolása, aranybányákban fekvő hatalma miatt.

A bíboros élére is állt a tiltakozásnak, ahol tehetett, ösztönözte a királyt a Fuggerek korlátozására - hasztalanul. Bakócz Tamás így aztán Európa két legnagyobb erejével, az északolasz Mediciekkal, és a kontinens egyre több országában uralkodó Habsburgok - mögöttük pedig a Fuggerek - szövetségével, egyenesen Miksa császárral találta magát szemben.

A füst felszállt a Vatikánban 1513. március 13-án, és nem sok jót hozott Bakócz Tamásnak. X. Leo pápa néven az ifjú Medicit választották pápának, ki mást is...? Tamás bíborosnak azzal kellett beérnie, hogy azon év végén kinevezett új pápai legátusként térhetett vissza hazájába, kezében a felhatalmazással: keresztes háborút hirdethet a pogány, a török ellen.

Ne várja meg Magyarország, míg a török a határára ér, és benyomul az országba, hanem - mint egykor Hunyadi János és Kapisztrán János tette - mozgósítsák Jézus keresztje alatt az országot és javára Európát, fegyverezzék fel és indítsák harcba délre, a Balkán irányában a földet művelő jobbágyok, a kardot forgató kisnemesek és a főnemesi bandériumok közös hadát. Bakócz Tamás meghirdetheti az újabb keresztes háborút Jézus és igaz hívei védelmében. A bíboros elégtételt érzett: Európa őreá bízta védelmét, mint egykor a nagy európai királyokra a Szentföld megvédését. És egyben az ő hívására gyűlik majd össze oly' erős hadsereg, amelynek segítségével - a római kudarc után - ismét képes lesz meghatározni országa dolgait, persze mindig megszerezve a bővös, felhatalmazó szót a királytól: "Dobzse". Jól van. Jól van, Dobzse László, te csak ülj Mátyás trónján, mi pedig végezzük, amit elvégezni elrendeltettünk.

Télen nem lehet keresztes hadat szervezni, háborút indítani. Viszont a tavasz elején mindenképpen el kell indulni a csapatoknak, hogy nyárra, az aratásra visszatérjen ura földjére a temérdek jobbágy. Vagy ha nem tér vissza, legalább megmentse az országot és Európát. Bakócz Tamás 1514 első napjaiban megfogalmazta a jelszót, s az év februárjában a király államtanácsa elé terjesztette tervét. Jézus ígéjével megvédeni az ország szabadságát a rabló, hódító, elvetemült török hatalommal szemben.

-Érsek uram! Nekünk öt évre szóló békekötésünk van Szelim szultánnal! Hogyan támadhatnánk ellene? Mi lesz ebből, nem látja előre? A szultán serege erősebb, mint valaha! - tette meg ellenvetését Perényi Imre nádor.

-Bíboros úr! Nem kellene inkább Velencére bízni a törököket? Miért mi vonjuk magunkra őket? Velence és a Földközi-tenger a törökök fő problémája, ott akarnak előre nyomulni, nem a Duna mentén. Miért haragítanánk magunkra őket?- vélekedett az államtanács egyik legbefolyásosabb tagja, Báthori István, az ország déli tájainak, temesi grófként és főispánként több megyének is a parancsnoka, a nádor szövetségese: ők ketten voltak a titkos hatalom az udvarban.

A király hallgatott. Ő valójában nem bízott a magyar seregekben. Azt szerette volna, ha mindig itt lenne mellette tízezer fős cseh csapata, vagy annak nagy része, kéznél, megvédeni őt bárki ellen. De a magyar főurak hallani sem akartak erről. Seregről, pénzről, kincstárról viszont ők sem gondoskodtak, csaknem üres Mátyás legtöbb vára, se elég katona, se pénz a védelemre, támadásra. Ulászló az ország második legnagyobb hatalmára nézett - vagy az elsőre?

Ki tudja, hogy őt, a királyt hova is sorolják az urak? -, s meg is szólította Szapolyai János szepesi gróft, erdélyi vajdát, tisztelettel, a nevén, mert el akarta kerülni, hogy a vajdát a főurak által sértően használt másik néven Zápolyának hívja.

Szívesen tette volna, a nyelvén volt, de hát a király nem tehet bármit:

-Mire számíthat a király, mire számíthat Bakócz bíboros úr keresztes serege Erdélyből, az általunk oly hőn tisztelt erdélyi vajda, Szapolyai János uram seregéből?

Szapolyai János egy pillanatra meghökkent. A király nem szokott egyenesen, nyíltan kérdezni, tőle nem is mert általában. Vallatni akarják serege erejéről, melyről csak neki van pontos képe? Tavalý megpróbálkozott az előretolt védelemmel, Bulgáriáig hatolt, feldúlta a török birtokokat, de végül sikertelenül ért véget a hadjárat, vissza kellett vonulnia. Most újra feltöltötte csapatait, nincs senki másnak hasonló erejű hada az országban.

-Seregeim készen állnak - s hamiskásan mosolygott a többiekre. Az államtanács csaknem minden tagja királypárti volt, s megvetették őt, a felkapaszkodott "tótot", akinek Délvidékről származó, később felvidéki birtokokat szerzett családja csak nemrég lépett az arisztokrácia sorába. Ráadásul aligha tudja valaha is eloszlatni a suttogó híresztelést, hogy az ő drága apja, a dinasztia megteremtője úgy adta vissza Mátyás halála után Bécset, Mátyás kedvenc új székhelyét az osztrákoknak, hogy busás vagyont kapott érte a Habsburgoktól. Őt bántják? Őt akarják ezek bántani?! Újra és újra gondoskodott valaki az udvarban arról, hogy terjesszék ezt a gaz hazugságot. Nem véletlen, hogy a vajda nem szívesen jött Budára, az intrikusok világába. Azzal vádolják, hogy királyságra tör? Apja nádor volt, ennyi neki is járna, s még ezt is megtagadják a főurak, minden ilyen tervet elhessegetnek. Ha tudnák, hogy ő királynak született, úgy nevelték, az is lesz.

II. Ulászló, a gyermek II. Lajos, Perényi Imre nádor korhű ábrázolásokon

Szapolyai folytatta belső háborgását. Hát persze. Lánytestvére lengyel király felesége. Hm... S emiatt félnek is tőle mindnyájan. Királyság? Meglesz majd az is.

-Seregeink harcban állnak, ha kell - ismételte meg, ezúttal is különös hangsúllyal, amelyből aztán végképp nem értette meg senki, hogy ki ellen, mikor, mennyien.

A király legyintett. Zsigereiben érezte Szapolyai vágyát a királyi trónra. Csaknem földiek voltak ott fent északon, más világ az, lengyelek, tótok, most meg közben mindketten magyarok, ismerik egymást, akár barátkozhatnának is. Ez meg itt csaknem nyíltan az ő királyi székére tör? Alig rejti szándékát. Ez a bugris, tanulatlan hatalommániás zsarnok? Mit tud Szapolyai a világról, mellyel ő, Jagelló Ulászló öt nyelven tárgyal, konzultál, melyben családja királyokkal képviselteti magát? S mert ismeri Európát, tudja, hogy Bécs és Buda szövetsége nélkül elveszik Magyarország. Nem véletlenül kötött szerződést a Habsburg-házzal, hogy ha fiának, Lajosnak nem lesz fia, akkor az osztrák Ferdinándé lesz a magyar trón. Nem véletlenül választotta Lajos feleségül már kisgyerekkorában Ferdinánd húgát, Máriát, és nem véletlenül adja feleségül Ferdinándhoz a saját lányát, Lajos húgát, Annát. Igazi vérkereszttség lesz ebből, csak ez védi meg Magyarországot. A háttérben a legnagyobb Habsburg, I. Miksa német-római császár, Károly és Ferdinánd hercegek nagyapja. Kell ennél biztosabb pont az európai védelmi rendszerben? Miért gondolta Bakócz bíboros úr, az erdődi kerékgyártó jobbágy sarja, hogy része lehet a képletnek pápaként? Honnan veszi a bátorságot a felkapaszkodott hegyi tót Zápolya, hogy belépjen a királyok mezejére? Mit keres ő ezek között a maga európai műveltségével, cseh királyságával? S mit keresnek ezek itt az ő palotájában? Hogy minden percben megszégyenítsék?

-Mit akar Bakócz a hadjáratnál? Mire tartogatja erejét Zápolya? Büdös, önző magyarok vagytok - gondolta Dobzse László, persze nem haragosan, csak a tőle megszokott szelíd-séggel. Felfénylett előtte a jövő, amelyben lánya egy nagy családnak, a Habsburgoknak szüli majd Közép- és Kelet-Európa királyi utódait. Bakócz, a harácsoló bíboros, aki az erőszakos terjeszkedés, a főpapi vagyonszerzés miatt maga és a király ellen hangolja Észak-Magyarország színejavát, a szepesi német polgárságot? Vagy ez a Zápolya, aki semmibe veszi a székelyek és az erdélyi szászok külön szabadságát, és a király nevében sarcot vet ki rájuk, katonákat toboroz magának.

Az egyébkén birkatürelmű Ulászló kezdte magát felbosszantani saját gondolatmenetét követve. Mennyi gazember! Mind lopni akar, s engem azért tartani, hogy ezt fedezzem. Dobzse - így gúnyolnak, mintha én lennék a buta, lusta király, aki csak bólint. Mit tehetnék, ha a bíboros ellenemre akar pápa lenni, ha Erdély legszívesebben leválna a királyi hatalom-

II. Lajos későbbi magyar király 1516-1526. (Nádasdy Mausoleumból)

Szapolyai (Zápolya) János későbbi magyar király János király néven 1526-1540 (Nádasdy Mausoleumból)

ról, ha a Fuggerek egész Magyarországot szeretnék pénzügyi terjeszkedésük alá vonni, ha a Habsburg-ház és a német-római császárság minden gazdag állama szeretné visszaszerezni magának Pannóniát, az egykori Róma kincstárát? Mit tehetek én, ha a köznemesség, a főnemesség, a papság egymás kárára zsarol? Ajándékért, kiváltságért, kegyért, várakért, mezővárosokért és bányajogokért, szabad királyi város jogáért tolong mindenki, s a kincstár üres. Mit is tehetnék?

Ez az ország képtelen lesz ellenállni a török áradatnak, ha azt nem tudjuk Velence ellen irányítani, a Földközi-tenger térségében tartani. I. Miksa, valamint testvérem, a lengyel király, Zsigmond támogatása, a német államok, grófságok, Észak-Olaszország, és persze cseh trónom nélkül mi semmik leszünk. Nekem nincs semmim, amivel segíthetnék. Portugália, Spanyolország, Németalföld, Anglia, az olasz városállamok új világot fedeznek fel maguknak, végtelen távlatokat és erőforrásokat. Hiába vagyunk Európa első számú arany- réz- és ezüsbányája, hiába élvezte Mátyás király ennek minden előnyét. A világ felfedezése zajlik, Európa egész földrészeket kapcsol be az életébe, tömegesen, hajószámra áramlik be az arany, s minden, ami érték. A mi aranykészletünk, aranybányáink minden kincse a felére értékelődött. De mink maradt még?

A királynak semmije nincs. A király csak egyet tehet: rábízta országát a gazdagabb Európára, mint István király is tette. István a bajorokhoz fordult, én a Habsburgokhoz fogok, ha addig élek is. Fiam, Lajos ezt fogja tenni. És akkor visszamehet Bakócz és Zápolya juhokat legeltetni - már-már belső őrjöngésbe csapott a birkatürelmű Ulászló lelki tusája. Nézte Szapolyait, az államtanácsot:

-Szelim szultánnal békét kötöttünk - ennyi jött ki belőle. - Hogyan szeghetnénk meg baj nélkül?

-Ne csődítsük hadba a csordát! Baj lesz abból! - vélekedett Báthori István temesi gróf.

-Nincs más választásunk, a kincstár üres, zsoldosokat fogadni nem tudunk, s már régóta fel kellene ismernünk, hogy a főnemesség által az Árpád- és Anjou-királyok javára kiállított bandériumok nem léteznek, nem küldhetők harcba - fűzte hozzá Telegdi István, volt kincstárnok, a jogok híres tudója. - Az ország védekezésre képtelen. Nekünk pedig támadni is kellene ahhoz, hogy minél távolabb tartsuk az oszmán hadat a határtól. Ez volt Hunyadi János felfogása, sőt, uram - Telegdi ekkor Ulászlóhoz fordult - ez volt a felfogása a te dicső elődödnék, I. Ulászló királynak is, aki oly hőiesen halt meg a török hódítók elé menvén egészen a Balkán közepéig, Várnaig. Nekünk fel kellene vonulnunk a határainkon túlra, délre, de nincs hadseregünk!

-Nem engedhetjük meg, hogy oszmán horda veszélyeztesse Mária országát - vágott közbe Bakócz Tamás -, higgyetek az Úrban, urak! S te is, jó király!

-Ki vezeti a seregeket? Ki bont zászlót? Ki kap áldást? Ki kit üdvözt, s milyen joggon? - kérdezte kissé feldúlt hangon Szapolyai János vajda.

Mindenki összehúzta magát. A seregeknek nem volt vezére. Azért nem volt vezére, mert nem voltak seregek. A várakba húzódott csekély és rosszul felszerelt katonaságot nem lehetett hadjáratra mozgósítani. Bornemissza János, a budai várparancsnok csak a király védelmére alkalmas sereggel rendelkezett, csak fölötté parancsnokolt. A királytól kapott megbízásaiban oly sok bátorságot felmutató fogarasi várnagy, a haditanács üléseire mostanában meghívott Tomor Pál erős sereget is tudna vezetni, de ő csupán Bornemissza János úr familiárisára, így hát Tomori uramra mégsem bízhatnak jobbágy sereget.

-Van javaslatom parancsnokra, jó uram - folytatta Telegdi István. - Olyan ember kell, aki ismeri a kard életét, és ismeri a harcba induló jobbágyokat is. Mindannyian hallottátok Székely Dózsa György dicsőségét a török elleni végvári csatákban, párviadalokban. Székely lófő, szabad ember volt eddig is a székely szokások szerint, s te, királyunk, éppen hőstettért emelted nemesi rangra. Ő ma a legbátrabb katona az országban. Lehet, hogy nem ért a vezérléshez, de ért a jobbágyok nyelvén. Mint egykor Kapisztrán János Hunyadi mellett. Tűz kell és hűség, bátorság és Krisztus szeretete - a többit hozzáadja majd a harc.

Az államtanács nem tudott dönteni. Szapolyai eleve ellenezte, hogy az ő földjéről nevezzenek ki valakit parancsnoknak, azt ő tudja legjobban eldönteni, hogy ott ki mire való, márpedig egy egyszerű lófő főleg arra való, hogy felüljön egy lóra, és csatába induljon kötelessége szerint.

A döntés a királyra maradt, aki szó nélkül elvonult lakosztályába, és tíz napig vissza se tért az ügyre. Majd mindenki meglepetésére egybehívta az államtanácsot, nem kérdezett, nem habozott, hanem felhatalmazta Bakócz Tamás bíborost, hogy a télvíz elmúltával, a tél végi alapozó földmunkák elvégzésével, a mag elvetésével hirdesse ki az országban a keresztes háborút, szólítson fegyverbe minden szabad kezűt a félhold uralma ellen, a szent kereszt alatt. A földesurak kötelesek elengedni és támogatni jobbágyaikat, ha azok harcba indulnak. A papok kötelesek magasba emelni a keresztes zászlókat a csapatok élén. A kis- és köznemesek felszólítatnak, hogy induljanak a haza védelmére. Gyülekezzen mindenki a Rákos mezejére, ahol az Úrnak ezerötszázötvenedik évében, április 16-án kihirdettetik a pápai bulla Jézus keresztje alatt.

-A seregek vezérének Székely Dózsa Györgyöt nevezem ki - mondta szokatlan eréllyel a király, majd berekesztette az államtanács ülését. Szapolyai feldúltan, szótlánul távozott, sokáig azt sem tudta senki, visszatér-e mostanában a királyi várba.

Dózsa

Dálnoki Dózsa György nem akart hinni a fülének. Ő? Mint hadak vezére? Hogyan lenne ő képes arra, hogy egy egész magyar hadsereget vezessen a török szultánnal szemben?

-Fiam! Nem hagyhatsz cserben, sem a pápát, sem engem, sem hazádat, sem szegény székelly népedet. Ha a törökök megszállják Dél-Magyarországot, onnan egyetlen lépés a te Székelyföldre, s apád és anyád fölött nem sír domborul majd, hanem tatár hordák, paták tapossák testüket a sárba.

Bakócz Tamás hatalmas lendülettel vágott öklével a levegőbe, Dózsa, mint ha észre sem vette volna:

-Excellenciás Uram! Én soha nem vezettem sereget, én a párbajok, a végvári vitézi harcok katonája vagyok, nem hadvezér - szabadkozott Dózsa György Magyarország egyik legnagyobb hatalmú ura, Bakócz Tamás bíboros előtt. A bíboros csak mosolygott, amikor mások ő elé sorolták a tolatkodó Szapolyai Jánost, a "Zápolyát". Mit ér annak pénze és a hada az ő pápai bullájával szemben?

-A király és az államtanács döntött. Elfogadta javaslatomat, melyet még - igsz, erősen kértelkedve - Telegdi István egykori kincstárnok úr és jogi főtanácsadó támogatott, így tehát lesz pénz, fegyver, gabona, gulya a sereg felkészítésére és elindítására. S amit nem tud szállítani a kincstár, azért én felelek a magam vagyonával. A kereszt alá vonuló bátor népet nem hagyjuk cserben. Rendelkezésedre fog állni számtalan gulyám, társzekerek sora szállítja utánatok a gabonát, legjobb kovácsaim gyártják kézi fegyvereiteket, a kaszákhöz kardot, dárdát, kopját kaptok.

-Hadvezér kell egy sereg élére, nem bátor katona. S a háborút nem kézzel vívják, az győz, akinek puskája, ágyúja van, nagyuram! Kapával földet művelnek, nem harctérre való a jobbágy.

-Ugye tudod, hogyan kezdte Hunyadi János? És az ő apja. S mi lett belőle! Európa legnagyobb vezére, hőse, tízezárral vonultak zászlaja és a pápa keresztje alá a népek, jobbágyok, kispapok, papok, székelyek, szabad székelyek, kunok, jászok. S a fia Szent István után Magyarország legnagyobb királya lett. Te is onnan származol, a varázslatos Erdélyből. Azt mondják, hogy ott a földnek különleges kisugárzása van, erőt ad, küldetést kölcsönöz. Így és ezért lehetsz most itt te az én esztergomi palotámban. Ne csak a nemesi címet fogadd el, amelyet a király adott neked, hanem a vezéri pálcát is. Kereszteteket vezetsz harcba, nem zsoldosokat, Jézus katonáit, nem martalócokat.

Dózsa György korhű ábrázolásokon...

-Nem félsz a felfegyverzett jobbágyoktól, uram? Iszonyú keserűség uralkodik az országban, mindenki jobbra vágyik. A parasztok, hogy szabadon költözhessenek, maguknak is termelhessenek. A lecsúszott kismanesek, hogy a kutyabőrre festett családi címer ereje ismét felragyogjon, s ne kelljen elmenekülniük őseik földjéről. A köznemesség gyűlöli, hogy Magyarország idegen király és magyar főúri talpnyalói uralma alatt áll, védtelen és erőtlens. Hunyadit említéd, nagyuram? János kormányzó és Mátyás, a király egész hatalmát a köznemességre építette, hálával viseltetett iránta, soha annyian nem kerültek közülük a királyi udvarba, várak, megyék élére, mint Mátyás idején - de mi van most? Minden országgyűlésen megszavazzák igazukat, hogy aztán minden másképpen történjen. Látod-e a polgáremberek gyűlöletét az egész rendszer iránt, amely gazdagságot ígér nekik, de újabb és újabb adókkal fosztja meg erejüktől? A papok? Isten ígését hirdetik, de a földi javakban akarnak dúskálni, s ezért mindig az erős, a legerősebb oldalán állnak. Izzik a levegő Isten szolgálói, templomai körül. Egyenruhába öltözött a vallás, ahol a pápa a világ kincstárnoka, s nem Isten szolgálója...

-Hallgass, Székely Dózsa! Ha ezt látod az országban, rosszul látsz. Sorsod a bizonyíték rá, hogy a világ végéről - Dálnok a világ vége, nem? - ide lehet jutni, a király és a bíboros színe elé, a pápa keresztjével megáldva. Olyan országban élsz, amelyet Európa éppen most hatalmaz fel, hogy legyen a védőbástya. Erő, igazság, hit vezeti Magyarországot. S ha tízezrek indulnak a török ellen, új erő fakad ki a népből: a felség ereje. A király és a nép együtt a haza felsége, Isten áldásával. Mitől félnék? Amikor a pápa őszentsége legátusnak nevezett ki, akkor ezzel egész Európa védelmét akarta ránk bízni, a bulla Európához szól!

-Az Úr beszéljen belőled, uram. Én sebeket látok, melyeket senki nem gyógyít, sőt éppen újakat váj a nép testébe. Végtelen a kiszípolozás, s védtelen az ország. Hogyan segíthetne ezen egy keresztes sereg? S kik lesznek keresztesek? Hozzák majd a főurak csapataikat a török ellen? Nem! Van a királynak hadserege, mint Mátyásnak volt? Nincs. Van a kincstárnak pénze háborúra? Évek óta egerek rágcsálják az üres kincses zsákokat. Egyetért itt valaki valakivel? Nem. Mindenki a másik ellensége, csak azért, hogy magának többet szerezzen. Akiket fel akarsz fegyverezni, egyetlen ellenséget ismernek: uraikat, akik meggyalázzák asszonyaikat, rabszolgának a földekre kergetik gyerekeiket, elviszik minden terményüket, s ostorral veretik vissza, ha jobb helyre akarnának költözni - s jó, ha meg nem ölik. Dózsa dühösen ütött a levegőbe: - A pallos joga? Kiirtani a védtelent, s nem a törökre sújtani a pallosokkal. Én félnék uram a helyedben.

-Ki küldött ide téged ezekkel a szavakkal? Mintha a királyi tanácsban hallgatnám Báthori temesi főispánt, vagy a felfuvalkodott Zápolya vajdát, Bornemissza várkapitányt. Hol a

hited, Székely Dózsa? Szabad néped hite, mely félezer éve őrzi kiváltságát, a szabadságát. Lófőként kismemes voltál te is székely földeden, s mindig csatára jöttetek, ha kellett. Ilyen az egész magyar nép. Ha Isten hívja, felkel. Hagyja vesződéseit, kaszákat fog, ha kardot kap, azzal indul harcba, s kiver a hazából minden betolakodót. A mi ellenségeink nem itt vannak, az országon belül, hanem a délről betörő oszmán barbár világban. A pápa áldását fogom átadni, fogadd könnyes szemmel, könnyű szívvel, s ne a világ dolgain törd a fejed, hanem a hadsereg megindításán.

-Hol itt a hadsereg, uram? Te csak bullát adsz nekem, zászlótt, áldást. Ezzel induljak a végekre? Ha valaki, hát én tudom, ki a török. Évek óta minden nap megküzdünk vele, pedig még csak a portyáit küldte ellenünk. A végvárak romos állapotban, a katonaság elhanyagolt, fegyvertelen és pénztelen, sokszor rabolni kénytelen a saját országában. Én nem hadvezérként kaptam a nemesi címet, hanem csak egy párbajért, melyben győzni tudtam. Veszíthettem volna is, az élet ilyen. Naponta szembenézek a halállal. De hogyan vezessek egy egész hadsereget?

-Ha Isten velünk, ki ellenünk!?

-Hívó vagyok uram, minden székely igaz hívő. Elfogadom Isten, a pápa és a te áldásodat. De tudd: Dávidot küldöd Góliát ellen. Ez csak egyszer lehetett sikeres.

-A hit! Székely Dózsa György! Sose hagyjon el a hited. Sugározzon rólad minden percben másokra, élesítse kardodat, sokszorozza meg parancsnoki erődet. A hit teszi a bátrát vezérré.

-Miért vagy ilyen megszállott, uram? Csak Isten vezérel?

-Istenem és a hazám. Nem dobhatjuk oda prédának Magyarországot. A keresztes had felállításával azt üzeni a pápa, hogy Európa mellettünk áll.

-Én nem látom Európát, Excellenciás uram, Európa nagyon messze van. Én csak egy szerencsétlen népet látok, naponta beleverve abba a földbe, melyet verítékével áztat. S ha fejét felemeli egy percre, lenyomják, nehogy lássa a Napot. Nehogy azt higgye, hogy neki is jár a fény.

Bakócz most először mondta ki, amit megérezett az elmúlt hetekben:

-Ne felejtse: a nép is felség. Tudom, hogy ez Budán elfogadhatatlan mondat. De a keresztes hadat nem Buda szervezi. A kereszt alá én hívom népemet, a pápa nevében, Isten segédelmével. S nála nincs nagyobb hadvezér. Ez nem a főurak serege lesz. Felesketünk téged s majdani seregedet, Székely Dózsa. Jöjj Budára április 16-án, a Szent György térre.

-Miért oda?

-Nem tudhatod, de ott végezte ki az idegen király a magyarok csillagát, büszkeségét,

Hunyadi kormányzó idősebb fiát, a dicső Hunyadi Lászlót. Rá is emlékezünk majd, s persze apjára, amikor itt mondjuk, kiáltjuk az égre ismét, mint ahogyan ő tette Nándorfejérvárra vonulva 1456-ban: Jézusért és a szabadságért!

-A jobbágyok szabadságáért?

-Magyarország szabadságáért. Legyél a Szent György téren, s üzenjük meg Jagelló Ulászlónak: él a Hunyadiak szelleme, él a magyar nép szabadságvágya. A királynak is áldást kell adnia a hadjáratra. Nem maradhat közömbös ott, ahol igaztalanul ontották ki Hunyadi László vérért.

-Mi hajt, uram, mi hoz így lázba? Megmondod legalább most, legalább nekem, ha már az egész ország sorsát rám akarod bízni?

-Isten akaratából majdnem pápa lettem, Magyarország első pápája. A pénz, a hatalom, az európai cselszövés nem engedte meg, hogy egy tőlük távol álló országból, egy jobbágy fiából pápa lehessen. Összefogtak a hatalmak a kisebb és gyengébb ellen. Most megmutatjuk, most, hogy Európa tétlenül nézi az oszmán birodalom előretörését, most bebizonyíthatjuk, hogy nincs bátrabb a magyar nemzetnél. Hogy életét adja Jézusért!

-De a pápáért is? Itáliáért, a német-római császárságért is? Jó ezért meghalni, uram?

-Ezért élni jó! Ezért élek, azért, hogy győzzünk, fiam. Mert különben letaszítanak bennünket Európa térképéről, amelyen új kontinensek, új erők, új hatalmak jelennek meg. Szóttalanul elnézik, hogy a török a Duna mentén tör előre, vagyis Magyarország ellen. Magunkra maradtunk, s csak Krisztus zászlaja lobog fölöttünk, minden más eloldalgott mellőlünk. Legalább ezt a zászlót merjük a magasban tartani, fent, a vakító fényben...

Amikor Dózsa György és a barátaiból, régi harcostársaiból álló kísérete belovagolt a budai várba a Szent János kapun, ott senki nem várta őket. Utca hosszat lovagoltak, s csak kíváncsi budai polgárokat láttak a templomok bejáratánál. Így, magányosan értek az egykori Zsigmond király, majdan császár templomához, hogy ugyanott tegyék le az esküt, ahol ő. Esküt a királyra, a pápára, s mindenekelőtt Istenre.

A főoltárnál Bakócz Tamás esztergomi érsek felerősítette a vörös keresztet a fényes páncélok, vértet borító hófehér köntösökre. A király és kísérete óvatos lelkesedéssel követték a szertartást. Bár ők döntöttek így, nem tudták szívük mélyén, hogy miért is tették. Bakócz nyomására? A pápa dicsőségére? Az ország védelmére? Hitükért? Vegyes érzelmek keveredtek bennük, de nem volt visszaút.

Nyugati típusú magyar nemesi kard markolata

Nyugati típusú lovagi kard, II. (Vak) Béla és II. Géza királyokra utaló felirattal

37
Nyugati típusú kard,
II. (Vak) Bélára
és gyermekeire,
II. Gézára utaló
felirattal,
XVI. század

Bakócz 1514. április 9-én kihirdette a keresztes háborút az oszmán birodalom ellen, a király április 24-én erősítette meg Dózsa György vezérségét. Egyben még aznap kiadták a ferences és a do-minikánus rend tagjainak, hogy szerzeteseik az egész országban induljanak útra, s szervezzék a zászlók alá mindazokat, akik Jézusért élnek-halnak. Kivéve Erdélyt, oda ne induljanak. Ennek okát senki sem értette... talán a király és Szapolyai ellentétei miatt?

A főurak - a király kivételével - szívük mélyén bukásban reménykedtek. A keresztes sereg túlságosan megerősítette volna a Mátyás király erőskezü uralkodásából itt maradt, túlzó hatalomra szert tett bíborost, olyan eszközt adva kezébe ezzel a sereggel, amellyel senki más, legfeljebb csak "a másik undok törtető", Szapolyai János rendelkezett. De tényleg jó az országnak Dózsa és Bakócz kudarcra? Nem lehet, hogy valóságosan fenyeget a török a határokon? Á, á, inkább talán nem. Ezt hallják 100 éve, így indult már csatába a király távoli lengyel rokona, I. Ulászló is, Nándorfejérvár óta is eltelt csaknem 60 esztendő. A török csak próbálkozik, fenyeget, szétveri ugyan a kis balkáni fejedelemségeket, vajdaságokat, de hogyan merne ujjat húzni a térség legnagyobb hatalmával, Európa legrégebbi egységes államával, amely mögött ott áll - ha kell - a cseh, sőt a lengyel királyság ereje is. Hagy menjen Dózsa, csatázzon egy kicsit, ha kell, győzze le a törököt, űzze el innen örökre, de.. De nyárra fejezze be, térjen vissza, aratás van, begyűjtés, szüret, a paraszt helye a barázda, nem a bástya. Ha nem akarna hazajönni a horda, majd leszerelik szép szóval, csúnya szóval, pallosjoggal, asszonyok testén, gyerekek életén keresztül... siet majd haza a földekre a sok barom... Zsigmond király és császár főoltárán zengett a Halleluja. Még Dózsa félelmét is feloldotta, elsodorta, a magasban szállt a dicsőséges győzelem.

Ahitat

Hans Meyer nem merte megérinteni Emese kezét. Nem a templom, nem a királyi esketés az a pillanat, amikor az ember néma érintéssel vall szerelmet. Hálát adott az Úrnak, hogy ilyen felemelő, magasztos pillanatban mutatkozhat először a világ előtt szíve választottjával. Emese meghatódva nézte a királyi, főpapi ceremóniát, szinte megnyílt neki a festett égbolt a székesegyház kupoláján. Észre sem vette Hans belső remegését, titkolt vágyát a közeledésre. Hansról megérkezése óta tudta, hogy miatta van itt, érte jött vissza, tetszett is neki a német fiatalember elszántsága, de kicsinyes emberi dolognak tartotta volna, ha Hansra figyel, amikor itt minden pillanat Jézust szolgálja, közvetlenül és teljes elszántsággal. Ismét Magyarország lesz Európa közepe, nagy lesz majd megint, mint volt Mátyás idején. Emese családját is a király hívta Budára, amikor egyszer véletlenül meglátta a kolozsvári vásáron, micsoda ügyes kovács a híres székely mester Dálnokból.

Olyan kardokat, töröket edzett, kovácsolt, mint senki más Erdély keleti részein. Kovács Emese nem sokkal a nagy király halála után született a budai várnegyedben, apja itt is a legjobb mesterek közé tartozott, megbecsülte a királyi udvar is kétékezi munkáját. Emese joggal hitte, hogy ő igazi polgárlány. Apja, aki mellett ült a padsorban, büszkén súgta meg a szentmise előtt, hogy Dózsa György, az esküt tevő királyi vezér nem egyszerűen jó erdélyi földi, nem is csak nemes szabad lófő, hanem bizony, Isten bizony, hiszen ismeri egész családját is, a kis Györgyöt is gyerekkorából, szóval ez bizony ugyanúgy Dálnokból jött ide - igaz, végvárokon keresztül -, mint ők egykoron. Székely Dózsát Jagelló Ulászló hívta, őket meg Mátyás király. Nagy különbség, az igaz, de a lényeg ugyanaz. Dálnok ott van és ott lesz a világ közepén. Éljen az új hadvezér! Haláláig követjük őt - suttogta a bíboros után Kovács Botond, a dálnoki ezermester is. Hans Meyer még soha nem látott olyan sugárzó erőt és bizalmat emberi szemben, mint ami most felvillant Botond mester szemében, a büszkeség és az öröm keverékeként. S Emese? Ragyogott a meghatódottságtól apjára és földijére, Dózsára nézve. Hans úgy vélte, hogy egyszer ebből még órá is jut egy varázssugár. Jó, persze, nem a templomban, nem idevaló az...

A templomi áhítat miatt lehetett, hát az öreg Botond bátyó - aki eleve utálta az idegeneket, így ferde szemmel nézett Hans Meyerre - felengedett a templom előtti kis téren, amikor a fiatal német kérdezgetni kezdte, "csak úgy, egyszerűen".

-Hallom, Botond bátyám és az új vezér egy földön születtek, éltek, míg el nem sodorta onnan a furcsa szél.

-Varázsereje van a mi székely földünknek, az emelte ilyen magasra a mi Györgyünket. Mint annak idején Hunyadi Jánost. Higgye el uram, ezt az összehasonlítást nem véletlenül mondom. Vitéz volt az apja is, az ő nyomán lett a fiából végvári katona. Olyan gyorsan emelkedett fel, mint ahogyan az megillette. Nagyon gyorsan, sok végvárban volt katona. Akkora hős volt ő, és az is maradt, hogy még a király is felfigyelt a bátorságára. Tavaly kapott lovaskapitányi rangot. Nem is akárhol. Szapolyai János erdélyi vajda törökellenes hadjárataiban vett részt, a vajda a székely vitézt ünnepelte benne a kinevezéssel. Rögtön utána a híres és fontos Nándorfejérvárra került, tudja fiam, Hunyadi János hőstetteinek helyszínére... már megint Hunyadi jut eszembe Dózsa György fiamról, na persze. György aztán nem bírt magával. A kard nem fér meg a tokban sokáig. Két hónappal ezelőtt, tehát idén február 28-án párbajra hívta ki, és legyőzte a leghírhedtebb török vitézt, a minden párbajban győztes epeirosi Alit, a szendrői lovas szpáhik vezérét. Hallod-e? Még csak mintha most történt volna, s már itt vagyunk, fővezér lett. Mert ezért a hőstettéért a király, II. Ulászló kétszeres zsoldot állapított meg neki, és aranylánccal együtt járóan a lovagrendbe

emelte, s falut ajándékozott neki. Még azt is engedélyezte neki, hogy a családi címere a hőstett emlékére egy karddal levágott vérző kart tartalmazzon. Ő a mi Györgyünk, a Székely Dózsa. Igazi nemes emberré emelte a király, nem egyszerűen székely lófő, hanem a magyar nemesi rend tagja.

-Hogyan lett ilyen népszerű a katonák között - most is ők éljenzik torkuk szakadtából?

-Hát már hogyné lett volna az! A párbaj és az azonnali jutalom híre elterjedt minden végvárban, az ő nevét visszhangozzák a katonák. De nemcsak a katonák, nem is csak a székelek. Most, hogy rábízzák a keresztes hadak egybehívását, azért teszik, mert a király is, a bíboros is tudja: bátorságának, győzelmének híre elterjedt az egész országban, s főleg a szegény, egyszerű emberek között, akik szeretik, hogy közülük emelkedett ki. Ugyanezt meg utálják benne a főurak. Még szerencse, hogy Bakócz Tamás bíboros úrnak hasonló a származása, ő az egyetlen, aki érti Dózsát. Bízhat sz benne te is - hát ha persze akarsz bízni ebben -, hogy parasztok tízezrei fognak majd fegyvert az ő hívására, s indulnak a halálba is. Mert a vitéz halála dicsőséggel egyenlő.

-Valaki azt súgta nekem a templomban, hogy távolról sem szereti mindenki! Valami déli püspök, ha jól emlékszem, a csanádi püspök úr, Csáky Miklós talán fel is jelentette Dózsát valahol, nyilván a királynál, tiltakozva, hogy Dózsa katonához nem méltóan viselkedik.

-Talán nem elég szépen vágta le a szpáhi fejét? Lehet ez is fiam, de én most Csáky Miklós helyében aggódnék egy kicsit. Mégiscsak egy fővezért jelentett fel. A rossz nyelvek szerint azért, mert nem akarja átadni az ő területén levő falvakat Dózsának, akinek pedig most ezek járnak királyi adományként a nemesi kinevezés után. Mit érdemel a besúgó maguknál, német földön? Mert itt nálunk megvetést. Inkább Tamás bíboros úr helyében lennék, aki szinte kikövetelte a királytól és a főuraktól, hogy a bátor katona, Dózsa legyen a keresztes hadak vezére. Hát ki más? Olyan, mint az apja. Kemény, igazi katona, becsületes, ha kimond valamit, az úgy is van, ha kell, tűzzel-vassal, de úgy is lesz. Ezt csodálják benne a katonák, a parasztok, a kisnemesek, mindenki, aki lehetne olyan is, mint ő, s magában olyan is, mint ő. Tudod-e fiam, mi a lényeg? A hűség...

-A Csonkatoronyba kerül még majd Bakócz Tamás ezért a tetteért, meglátja, uram - súgta Perényi nádor Báthori István főispán fülébe, és nem kellett hozzáfűznie, magukban egyszerre mondták ugyanazt: "És teszünk ezért egyet s más"... Mindketten sötéten hallgattak, s sűrűn vetették a keresztet Bakócz bíboros úr magasba emelt keze nyomán... - Ott aztán imádkozhat élete végéig. Dózsával együtt, kard és kereszt egységében. Ostobák!

Dózsa Györgyből elszállt minden aggodalom. Ott állt mellette hőn szeretett országának

minden nagysága, az állam és az egyház teljes vezetése. Kezében a pápa által küldött, felszentelt zászló. A pápa indította útjára, mint egykor egy másik pápa Dózsa vitézi eszményképét, Hunyadi Jánost. Mikor átjött a Szent György téren, csendben főt hajtott azon a ponton, ahol látni vélte a vérpadot, rajta Hunyadi László lehulló fejét.

- Istenem, csak az ármánytól óvj meg, az árulástól, a méregbe mártott törőtől, melyet hátulról döfnek a szívembe. Mentsd meg Magyarországot a belső viszálytól, hatalmi torzsalkodástól, és én megfogadom neked, hogy hű leszek a Hunyadiakhoz, s a török nem maradhat magyar földön.

S ahogy elhagyta a teret, a vérpad árnyékát, megnyugodott. Párbeszéde Istennel meghozta a választ: az Úr elégedetten bólintott Székely Dózsa gondolataira. Itt, a templom főoltárán már nem volt min töprengenie. Hatalmas vörös kereszt díszelgett mellvértjén, mellette legvitézebb társai, előtte Bakócz bíboros úr, kezében a királytól kapott új kard. S még meleg a kutyabőr, melyen nemesi rangja díszleg. Apjára gondolt, majd Lelle asszonyra, az ő törékeny, pici édesanyjára, s elmosolyodott. Soha sem lesz hűtlen övéihez, a földhöz, ahonnan származik. Már lóra ült Dálnokon, már útban van hozzá Budára s utána rögtön a pesti, a rákosi táborba az ő szeretett öccse, jobb keze, szívének másik fele, Gergely, Gergő.

Vezér lesz, ha az Úr is így akarta, a legbátrabb magyarok hadvezére. Nem lesz, már az is! Félre gyávaság, tűnj el, töprengés, te a tett halála vagy, s most a nagy cselekedeteknek jött el az ideje. Mire a tavasz véget ér, mire a török megpróbálna átkelni a déli, a bánási, szerémségi, bácskai határokon, Szeged és Temesvár, Nándorfejérvár irányából megindítják a frontális támadást, és a Duna túlsó partjára, a Balkán irányába végleg visszavetik a betolakodókat. Véletlenül balra pillantott, Perényi nádor és Báthori főispán, kapitány szemébe, s átfutott rajta valami ismeretlen érzés. Mióta felnőtt, vitéz, harcos, soha nem érzett megbor-zongást, kételyt, már-már sötét félelmet. Mit látott most mégis a szemekben? Azok félrekap-ták tekintetüket, elhallgattak, lehajtott fővel kapcsolódtak az imádsághoz. Dózsa kissé jobb-ra nézett, Bornemissza budai kapitányt és Szapolyai János erdélyi fővezért kereste, az előb-bit látta, az utóbbit hiába akarta. Jobb kezével végigsimította a mellén a keresztet, aztán a szívére csúsztatta hatalmas tenyerét. A hivatalos eskü már véget ért, most a szívéhez beszélt némán, az oltár feszületére nézve:

-Soha többé nem ülsz rám, félelem. Az igazságot szolgálom, az életet védem, Jézus áll a pár-tunkon minden percben. Olyan hadat szervezek a fegyverforgató kisnemesekből, a min-denre elszánt jobbágy tömegekből, a hitet adó papokból, Mátyás király fekete seregének kipróbált, tapasztalt, öreg vitézeiből - a Győztesek Hadából -, amilyen nem harcolt török ellen Nándorfejérvár óta. S ha elindulunk innen, a rákosi mezőről, az Al-Dunáig meg sem

állunk. A Hit Hada lesz a mienk. Krisztus és a szabadságunk! - formálta az új csatakiáltást az új vezér.

Maga is meghökkent a bátor szavakon. És el is gondolkodott. Kinek a szabadsága? Az övé? Neki nem kell, neki van, mint ahogyan jár a szabadság születése pillanatától minden székelynek, kunnak, jásznak, a harcoló nemzetségeknek. Kinek kell a szabadság? Az országnak! Hogy ne igázhassa le a mohamedán ördög. S ha Magyarország szabad marad, egyszer majd kiűzhetik az egész Balkánról a szultánt. Béke kell Délen, az a szabadság záloga. S kinek kell még szabadság? A városoknak, hogy fejlődhessenek? Ez a gondolat idegen volt Dózsának, el is kergette. Harcoljanak meg érte! Különös dühvel gondolt az általa ismert előkelő, pöffeszkedő városokra Erdély közepső és déli részén. A szászokra, akik minden jogot megszereztek és kisajátítottak maguknak, a hazáért soha nem harcolnának, állam ők az államban. Valahol máshol van az ő hazájuk - gondolta keserűen Dózsa -, ők németek maradtak, s lenéznek bennünket, székelyeket, magyarokat. Az ő szabadságuk végtelen, mert pénzért mindent megvesznek maguknak, mindent és mindenkit.

Dózsának bevillant az ő szegény, földjét túró székely népének a szabadsága. Szabadok ők, ha levegőt kell venni, ha harcba szabad állni a királyért. Soha senki sem szólhat bele az ő saját törvényeikbe. De miért is szólna? Szegény ember, szegény nép, nem zavar senkit, elég baja van annak: hogy éljen ma után holnap is, ő és a gyereke. Szabadság szegényen? Szabad rabok vagyunk, mi, székelyek is! De akkor mit mondjon a milliányi alföldi, felvidéki, erdélyi jobbágy, az urak saját privát rabszolga hada, amelynek annyi joga sincs, hogy ha bánjták, ha éhségbe kergetik, odébb álljon. Annyi ő, mint a rög. A földhöz tartozik, s csak akkor mehet tovább, ha haló porát a szél fújja el. Nekik is meg kell adni legalább azt a létnyi szabadságot, amivel a székelyek élhetnek az Árpádok óta, ha akarnak.

-Röghöz kötött barmokká tették a magyart?! - Dózsa körülnézett. Vajon ezt a keserű mondatot hangosan mondta ki, meg is hallhatta valaki? Elszégyellte magát. Isten házában, a király kíséretében, a bíboros áldó szavai mellett hogyan motyoghat magában ilyen szörnyűségeket. Kard való neki, nem a szó! Máglyára való a lázongás...

Emese szíve repesett az örömtől. Láta földjét megdicsőülni. Ember Dálnokról nem jutott még ilyen magasra. Minden székely áldhatja a mai napot. Megbocsátóbb is lett Hans Meyer újabb kísérlete láttán. A fiatalúr véletlenül hozzáért Emese kezéhez, s ha már ez megtörtént, feledékenységből ott is hagyta rajta. Emese szíve hangosan vert, nem szokott ő hozzá az ilyen erőszakhoz. Mégsem tett semmit. Régóta nyitott volt a szíve - persze, ezt emberfia nem látta, ezt csak ő tudta -, s fényes volt a szeme arra a gondolatra, hogy Hans talán miatta tért vissza Budára az idegen német földről, ahova tavaly oly hirtelenül és

mogorván távozott. Néhány másodperc múlva Emese elhúzta a kezét, az ölébe rejtette ismét. Ennyi elég volt a kalandból. Ha az apja meglátta volna, biztosan nem ülhetne többé Hans mellé.

Tegnap, amikor "a germán" - apja mondta így - megérkezett Budára, és beköszönt hozzájuk, az öreg kovács kicsit ideges lett. Rossz emlékei maradtak tavalyról. Nem szerette, ha nem tudja, kivel van dolga. A kovács vasat ver, a pék lisztet süt kenyérré, a takács sző. De ki ez a germán? Úgy közlekedik az urak és a polgárok, a katonák és a papok, a zsidó pénzkereskedők és főnemesek között, mintha mindegyikkel volna valami fontos dolga. De ki ő, és mi? Az Isten se tudja. Hol papírokra firkál érthetetlen szövegeket, s lovas futárokkal küldözgeti valahova, hol a király kíséretét követi, akármerre is mennek. Mesélték, hogy tavaly is hol a Felvidékről, a bányavárosokból jött vissza nagy lihegve, hol meg sügött-bügött más idegenekkel, főleg germánokkal és zsidókkal. Úgy mutatkozik be mindenkinek, hogy ő a Fuggerek küldötte, s észre sem veszi, hogy minden rendes magyar embernek kinyílik a bicska a zsebében a Fugger név hallatán.

Mire vág fel ez a fullajtár, aki kéretlenül megjelent magyar földön tavaly nyáron, majd, mint ahogy' jött, ment is hirtelen, s most megint itt? Kalandorokkal van tele Európa, újabban, Mátyás halála óta Magyarország is. Az öreg Kovács bátyó úgy vélte, hogy kalandor, szélhámos illeg-billeg (ha ő vagy a lánya hagyná!) a hamvasan naív, gyönyörű szép Emese körül.

-Míg jól hátba nem vágom, hogy megsántul - gondolta az öreg. - Kalandor szélhámos, megállj csak, találkozzunk még, de az nem esküvő lesz, hanem temetés! - ezzel a vággyal már inkább csak saját magát ugratta.

Álnok küldetés

Hans Meyer nem szívesen fedte fel a kilétét senkinek sem, így aztán Kovács mester bizonytalanságát sokan osztották. Kevesen álltak szóba vele, mert nem tudták, hol köt ki a szó. Ez tavaly nagyon megkeserítette Hans magyarországi útját. Eredménytelenségének ez volt a fő oka, erre maga is rájött téli magányában. Úgy tért vissza, hogy bizalmat ébreszt az emberekben. Jó viszonyban akar lenni mindenkivel, a királyi udvarral és az erdélyi vajdával éppen úgy, mint a felvidéki Fugger-rokonokkal, a Thurzó-famíliával, vagy az erdélyi szászokkal, akik viszont az ő vér-, illetve néptestvérei. Ragyogó történetet talált ki, joggal hitte, hogy ezzel felkelti mindenki érdeklődését.

Története oly szépen fénylett, mint az arany. Mert az arany volt maga.

Már otthon, Augsburgban javasolta Jakob Fuggernek, hogy - ha a hírek igazak, s új kincs-

lelőhelyek bukkantak fel Transylvániában - tegyék át az újabb aranybányák nyitását Erdélybe. Arany, ezüst, réz, vas. Igazi feltáratlan színesfém- és nyersanyagforrás az a vad és ismeretlen vidék. Mi lenne, ha a feltárásokban az Északi-Kárpátok nagy ívét Besztercebányától kezdve kiterjesztenék egészen a Keleti- és Déli-Kárpátokig?

Ha a Thurzók nem is nyerhetők meg az ügynek, van ott, Erdélyen egy másik "felvidéki": a minden vagyonszerzésre oly nyitott vajda, egyben szepesi gróf, Szapolyai János. Ha őt sikerül megnyerni szövetségesnek, akkor szabad az út Erdélybe. Erre ugyan azt mondta neki dühösen Jakob Fugger, a teljhatalmú pénzmágnás, hogy ökörség, mert nem szolgálhatják egyszerre a Bécs- és Prága-barát Jagellókat, azaz a Habsburgokkal való terjeszkedésüket, és a velük szemben álló, ugyancsak trónra törő Szapolyait.

A mindenki megvesztegethetőségében hívő Jakob úr végül beadta a derekát. Ha Hans Meyer úgy tér vissza, hogy a felvidéki aranybányászat tapasztalatait átviszi Siebenbürgenbe, azaz Erdélybe, akkor legyen. De! Együtt kell működnie a tapasztalt erdélyi szász városokkal. És nem kerülhet túl közel Szapolyaihoz, tehát csak tapogatózhat, mégpedig azért nem, mert a szászok megvetik őt, s nem akarnak vele együttműködni. És azért sem, mert Jakob Fugger személyes meggyőződése, hogy a Habsburgok bécsi szárnya, Ferdinánd főherceg előbb-utóbb ráveti magát nemcsak Budára, hanem a magyar korona keleti ékességére, Erdélyre is, és a Fuggereknek nem érdeke, hogy ujjat húzzanak a német-római császár családjával. Vagyis azt mondta ezzel Jakob Fugger Hans Meyernek, hogy tehet bármit, mehet bárhova - de csak a saját szakállára. Bajt, diplomáciai bonyodalmat nem okozhat. S főleg: ha dönteni kell a magyar és a bécsi érdekek között, akkor az utóbbit tartsa szem előtt. Hogy miért? Mert ez a jövő.

Nem azért, mert Bécs számít. Hanem azért, mert Spanyolország számít, a világ felfedezője. S most a spanyol trón a Habsburgoké. Fugger úr még egy tanácsot adott Hans Meyernek. Ha Erdély vagy a Duna-Tisza köze déli részén jár, dupla figyelemmel kövesse, támadhat-e olyan helyzet, amikor a török szultán nemcsak be-betörhetne, hanem hatalmas sereggel fel is vonulhat Magyarország ellen.

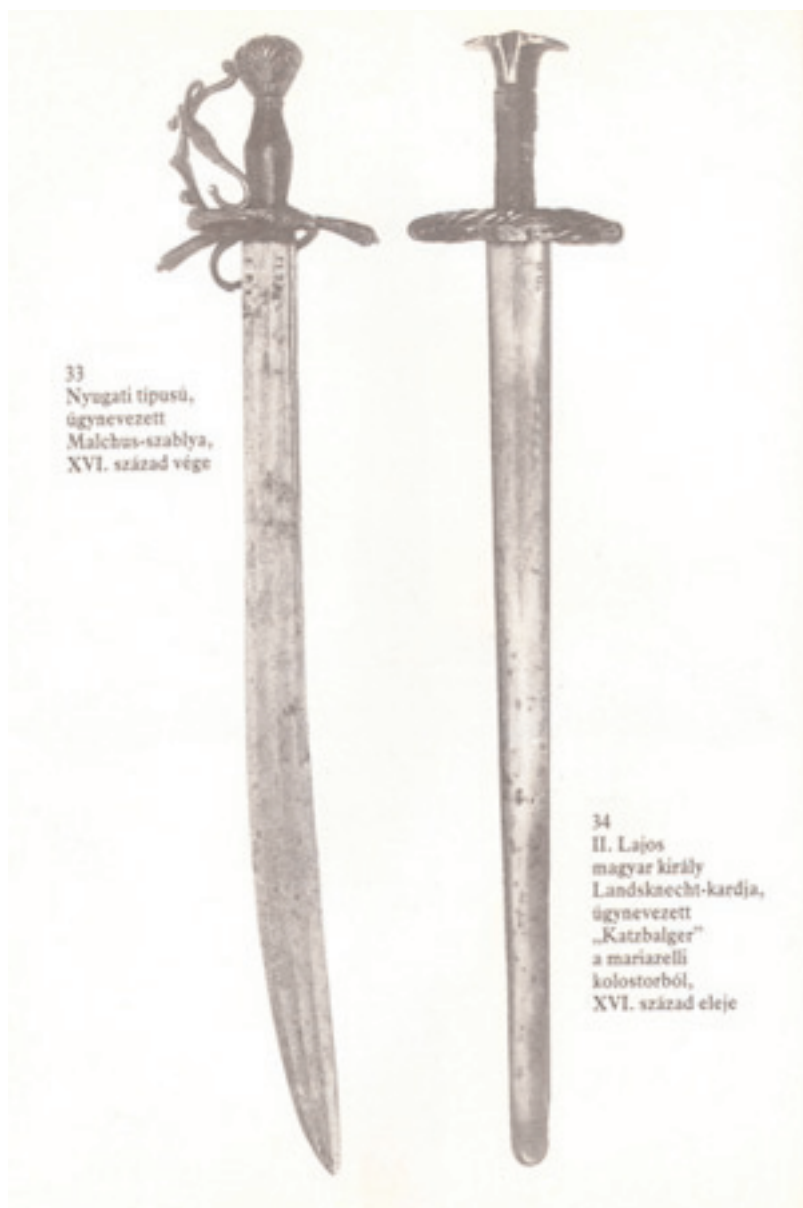
Ha ez veszélyeztet, akkor teremtsen kapcsolatot Isztambul valamilyen küldöttével, akár milyen pasával. Nem lehet tudni, kié lesz a magyar Délvidék. Ha a török megerősödik, egy bankár- és kereskedőház nem mondhat mást: Éljen a szultán, éljen soká I. Szelim, a padisah! Ez utóbbi gondolatmenet meghökkentette magát Jakob urat is, bizonytalanná is vált egy kissé. Hitt abban, hogy pénz minden áron. De vajon mit szólna az ő oszmán kapcsolataihoz a keresztény világ?

II. Ulászló király kardja, melyet II. Gyula pápától kapott ajándékba

Lajos király kardja (jobb oldalon), német lovagi pallos mintájára

-Uram - jajongott Augsburgban Hans Meyer 1514 januárjában -, de hiszen ön kémnek küld engem ebbe a véres veszélyzónába! Ha bárki megtudja, azonnal felkoncolnak.

-Kémnek?! Ugyan! Tudósítónak, hírek ügynökének. Fiam! Mi pénzzel dolgozunk, áruval is, szerte Európában, lassan másfél évszázada. Mindenütt ügynökeink vannak, akik pénzt, posztót, fegyvert kínálnak, adnak el. De most, hogy a világ felgyorsult, hogy új világrészek kerülnek Európa hatalmába, hogy a török szultán terjeszkedik a keresztény világ meghódítására, most egy új, mindennél fontosabb termék került a piacra. A Hír! Mi, hol, miért, mikor történik?! Ha a pénznek vannak ügynökei - a mi bankárjaink Milánóban, Lipcsében, Bécsben és Budán -, akkor a hírnek is vannak, lesznek ügynökei. Isten őrizze magát attól, hogy beszámoljon valódi küldetéséről, Erdély aranyáról, a szultán hatalmát kísérő érdeklődésünkről, a Habsburgok törekvéseiről, a Jagellók gyengeségéről, a bumfordi Zápolyáról. Még csak nem is éreztetheti, hogy ezekkel foglalkozik. Érkezzen Budára, mint hírügynök. Mint tudósító! Mondja azt minden magyarnak - és ha kell, töröknek -, hogy minket itt a Rajna-vidéken, német földön nagyon érdekel az a sok szép, izgalmas, színes, bátor történet, ami ott zajlik, hogy éhesek vagyunk ezen kimagasló jelentőségű eseményekre, és hogy mennyire tiszteljük, irigyeljük őket sokoldalú világukért, nemes tetteikért. Mondja nekik: az ön dolga AZ, hogy erről tudósítsa a németeket, mindenekelőtt újságunkat, az Augsburger Wunderzaich-ent. Egyébként tényleg van miről beszámolni, maga is meg fogja szeretni. - Jakob úr visszazökkent a székébe, amelyből csaknem kiragadta iménti víziója a lehetséges terjeszkedésről.

-A nevemet ki se ejtse. Nevetnem, kacagnom kell ezeken a bugrisokon. Minél nagyobb a hatalmam, minél többen tartoznak ott nekem, annál jobban utálnak, már-már gyűlölnék. Nem elég, hogy a kezemben vannak tartozásaikkal, még meg is haragítanak... Fugger így, meg úgy, ordítja a középnemes, ha bántani akarja az őt kisemmizni akaró bárókat. Fugger pfuj, kiabálja a vajda, ha szeretne a nádor helyén olyan valakit látni, aki kisöpri neki az utat a trón felé... Fugger, le vele, dörmögi a nagy nemzeti hős, Bakócz bíboros, ha nem tudja tovább terjeszteni a hatalmát Vác irányából Besztercebánya felé, mert belénk, bányajogainkba ütközik. S a sok gyűlölködés közepette nem veszik észre, hogy adós mind, az alsó nadrágjáig. És fizetni fog, a király is, a nádor is, az érsek is. Mi nem egyszerűen aranybányákat tárunk fel. Az aranybánya mi vagyunk. Az aranybánya azonban nem beszél, a bánya hallgatólag, érti-e, Hans? Hans Meyer tudósító! Kém? Isten őrizz. Tényleg felnégyelnék. Legyen ott, írjon buzgón mindenütt, s havonta, ha kell, hetente jelentsen nekem, futárral, levélben. Tu-dó-sí-tóó! Ha-ha-ha. Hírügynök! Még jobb... de nem, ne, ne legyen ügynök, arra is haragszanak ott. Tudósító, ez a jó. Ezt nem értik.

-Hetente? Nem elég havonta?

-Nem posztót, nem gulyát, nem gabonát árul, Hans. Híreket! Akarja, hogy naponta kérjek? Megtehetem, az volna a legjobb. Minden futárral egy hír, az igen. De annyi minden azért mégsem történik ott. És ne felejtse el: jusson el mindenképpen a dél-erdélyi szászokhoz. Majd ők megérzik, miért és mi fontos nekünk ott. Menjen fel a Felvidékre a bányáinkhoz, aztán újra Budára, onnan Szeged, Csanád, Lippa, Temesvár irányában Szebenig, Meggyesig, Brassóig. De ne felejtse el híreket szerezni a törökök, a tatárok déli mozgolódásáról sem.

Jakob úr elmélázott, váratlanul felfénylett a szeme:

-Ha már a Felvidéken jár... Értesüléseim vannak arról, hogy Észak-Magyarországon - nyilván Mátyás király utóhatásaként - virágzik a művészet. Gyönyörű templomok épülnek, s nem csak a híres Kassán. Menjen Eperjesre, Bártfára, Lőcsére. Biztos híreim vannak arról, hogy Lőcsén épül most Európa leghatalmasabb szárnyas oltára az ottani Szent Jakab plébániatemplomban, és ez bizony a késő gótikus faszobrászat remeke lesz. Keresse az ő zseniális kezének nyomát más felvidéki templomokban is. Mintájára tucatszámra készülnek remekművek máshol is. S van egy másik híres táblaképfestő is. M. S. mester néven írja alá képeit, s éppen Selmecbányán. A Szent Katalin-templom főoltárán olyan gyönyörű szárnyakat faragott, mint kevesen Európában. Különösen nagy híre van a Feltámadásnak és a Vizitációnak. El ne felejtse megnézni, leírni, lerajzolni őket. S szerintem az erdélyi szászok se maradtak le felvidéki, szepességi rokonaiktól az alkotóerőben. Magyarország lehetne nagyon fontos ország is Európa életében, mindene megvan hozzá... Talán nincs igazi királya... de ez nekünk, a pénz gazdáinak nagy öröm. A mi tudásunk a hiányból, mások alkalmatlanságából ered. "Tudósítson" a művészetekről, legalább nem jönnek rá, hogy mi is érdekel bennünket igazán. Éljenek a magyar fafaragók, Hans! És aztán remélem, érti, mi a dolga valójában!

Hans világosan tudta, megértette. Ő bizony kém. Majd jópofára, könnyedre veszi a stílusát, elmondja, hogy tudósít, értesít, beszámol, leír - s mivel ezt úgyse érti senki, játékos, bohém módon megy ide, oda, az sem baj, ha kalandornak tartják. Csak azt ne! Csak kémnek ne. Megsütik elevenen.

Szegény kis Emese összes gondja az volt, hogyan tartsa távol a kezét Hansétól, vagy ha ez nem megy, apja szemét kettőjük közeledő kezétől. Mi volt ez ahhoz a gondtömeghez képest, ami ott tornyosult az egyébként ártatlan kék szemével meghatódottan Emesére bámuló Hans vállán, hátán?

Útban a kijárat felé apja vakmerő, tőle szokatlan lépést tett. Kilépett a távozó Dózsa elé, barátságosan kezét nyújtotta felé, és a székelyek oly jellegzetes, félreismerhetetlen hang-lejtésével megszólította:

-Dejszen György öcsém! Nem ismer meg kend? Kovács vagyok, a Kovácsok családjából, Dálnokról, tán csak hallott rólunk. Botond vagyok.

Dózsa azt sem tudta, hova tegye az öreget. De mert érezte a háromszéki tájszólást, látta a tiszta tekintetet, s főleg, mert Emeséről a világ minden népe megmondta volna, hogy szé-kely lány, elhitte, amit a kovács mond, s melegen megrázta a kérges kezét.

-Jönnek-e maguk is, bátyám, a seregembe? Ha igen, legyenek ott a rákosi táborban, holnap-tól bármikor. De siessenek, mert májusban indulunk délre, s meg sem állunk, míg nem lesz mindenki tarisznyájában néhány török koponya. Hozhat maga is néhány turbános fejet, nyak nélkül - mosolygott Dózsa, ezúttal már vezéri komolysággal. - De a lányát soha nem merném vitézek közé engedni - Dózsa felnevetett. Emese elpirult, tipegett kettőt. Többet nem tudott, mert Hans eléje penderült szemtelenül, ahogyan csak külföldi mer, székely biz-tosan nem, Dózsához lépett, s könnyedén megkérdezte:

-Parancsnok uram - hogyan szólíthatom, parancsnok, vezér, hadvezér? - szóval uram, megengedné-e, hogy a vakmerő, bátor magyar nép és hada gyülekezéséről beszámoljak a német városállamoknak és grófságoknak. Egész Európa bámulja az önök felvonulását, ke-resztes hadjáratát a török ellen. Oroszlánszívű Richárd szentföldi, és Hunyadi János balkáni harcai óta nem volt ekkora remény a német és az olasz uralkodókban, hogy sikerül megál-lítani az oszmán bandákat. Követném a tábort, ha visszajövök Besztercebányáról.

Hans pontosan tudta, hogy esze ágában sincs Beszterce-, Körmöc- és Selmecebányára menni. Erre szólt ugyan a parancs, az utasítás, de megérezte, hogy a bányák mélyénél fontosabb az, ami itt és most a szeme előtt a felszínen történik. És hát főleg azt tudta, hogy a Felvidékre úgysem vihetné Emesét, a táborba viszont éppen az imént csábította a lányt Dózsa. Mert a meghívás ugyan az apának szólt, de a hamiskás mosollyal, az óvó intéssel Emesének is ked-veskedni akart Isten új, felszentelt kapitánya.

Baljós kétely

Dózsa kemény léptekkel vonult ki a templom ajtaján. Kint nem várta senki, a főurak a ki-rállal a palotába mentek, a budai polgárokat pedig egyáltalán nem érdekelte egy vérhez szokott székely. Közöttük nem elismerést, hanem viszolygást váltott ki a hír, hogy Dózsa

tarisznyában hozta el a király elé a leghírhedtebb török szpáhi fejét. Menjen Dózsa délre, oda való, nem ide. Döngött Dózsa haragos csizmája, csak a kövek visszhangozták, az emberek nem érdekelte a távoli, nyilván nem is valós veszedelem.

Egyetlen kivétel volt, egyetlen ember, aki úgy vélte, lesz még itt neki némi dolga. Bornemissza János, Buda várkapitánya magához hívatta a testőrgárda, a várőrség, valamint a portyák parancsnokait, hadnagyait, és titkos tanácskozást tartott. Senkit sem akart ijesztgetni az éppen Dózsát felszentelő főméltóságok közül, úgy tekintette, hogy az ügy, ami foglalkoztatja, magánügy. Fegyvert osztatott ki minden alárendelt katonának, s felvontatta a bástyákra, egyelőre csendben, zajtalanul, az eddig a raktárakban tárolt 12 szakállas moszarat, ágyút. Ezek láttán az olaszok vagy a törökök jókat nevettek volna, Magyarországon azonban az egyszerű emberek között szinte ismeretlen, pusztító erejű fegyvernek számítottak ezek az eddig harcot nem látott tűzszerkek.

Bornemissza János nem tarthatta meg a teljes titkot. Hans Meyer nem azért jött Magyarországra, hogy információ nélkül hagyja urát, megbízóját. Nem azért volt a hírek ügynöke, "tudósító", hogy ne vegye észre az ünnepről távozó budai kapitányt, ne kövesse a Szent János kapuig, s bár ott elveszítette szem elől, még aznap délután látta a bástyákra elhelyezett kis ágyúkat. Fölényes mosoly suhant át az arcán.

-Mit akarnak ezek a török ellen ilyen ágyúkkal? Ez a magyar király fegyverzete? - Arra véletlenül sem gondolt, hogy a várkapitány szándékai szerint a Pest alá hamarosan gyülekező, ki tudja, milyen összetételű és erejű keresztesek ellen kiválóak lesznek ezek a "nagy puskák", csak el kell sütni őket, és máris szaladnak, ha... De mit keresne a keresztes paraszt Buda várfalán?

Hans Meyer meglátogatta a Jakob Fuggertől kapott első címet, Isaac Breslauer pénzverdejét, hogy tájékoztatást kérjen a következő hónapok várható eseményeiről. Az öreg zsidó, a Fuggerek budai "bankára", hitelezői kapcsolata bizalmatlanul fogadta a fiatalembert, csak a Jakob Fugger által küldött pecsétes levél enyhítette meg. Szinte ömlött belőle a panasz, a félelem, az aggodalom.

-Akik itt fényben ünnepelnek, a szemüktől nem látják a kormot, a sötétet, az üszköt. Azt hiszik, hogy a török ellen készülnek, hogy majd együtt harcol nemes és jobbágya, pap és hadnagy, mint egykor Hunyadi idején. De nem így lesz, fiam. Egymást ölik majd a magyarok a török helyett, hidd el nekem. Iszonyatos parázs van itt alul, csak még nem látszik. -Ágyúkat, kis jelentéktelen ágyúkat, de mégiscsak messze hordó fegyvereket láttam elhelyezni délután a vár némely keletre, Pestre néző bástyáján. Hol itt az ellenség?

-Még sehol. És mindenütt. Mindenki a másik ellensége. A vajda a királyé, dülva-fülva rohant vissza Erdélybe, amikor meghallotta, hogy egy székely lófőtt neveznek ki hadúrnak. Még az sem érdekelte, hogy tavaly egyenesen az ő vitéze volt Székely Dózsa... Maga a király akarva-akaratlanul az ország ellensége, képtelen rendet tartani, egyensúlyozni az erők között, mindenki gúnyolódásának tárgya. Az örökösödési szerződéssel eladta az ország, a királyság jövőjét, így magát az országot a Habsburgoknak. Ezzel semmibe veszi az országgyűlés tiltakozását és ellenkező döntését, és így mindenki árulónak tartja a köznemesség soraiban. Dózsa lenne a jövő? Egy ismeretlen katona? Villával eszik meg reggelire azok az urak, akik most esküvel ígérték a támogatásukat. Alig várják, hogy elmozduljon Pest alól, nyomába erednek, feltartják, zaklatják, üldözik majd, le is váltják, hidd el nekem. Itt még nem merik bántani, nehogy a Rákos-mezőn szerveződő táborából betörjön Budára, a várba, s felégesse őket.

-Hogyan fordulhatna Dózsa a király, az udvar ellen, hiszen most kapott meg minden hatalmat, most tett esküt a szent háborúra?

-Neked mondjam, fiam, egy Fugger úr által küldött németnek? A pénz mozgat mindent, a hatalom irányít mindenkit. Most látszólag áldoznának a háborúra, a sereg felfegyverzésére. De amint a főurak észreveszik, hogy Dózsa a földekről, a földművelésből ismeretlen harmezőkre csábítja jobbágyaikat, lefűjnek minden keresztes megmozdulást, állhat a mögött pápa, király, maga az Isten is. És amint Dózsa vezérei, papjai észreveszik, hogy elmarad az ígéret, nincs pénz, nincs fegyver, csak a nincstelenség van megint, mint mindig, hát azonnal az urak ellen fordulnak, nem a török ellen.

-Nem lesz hadjárat a szultán ellen, Isaac uram?

-De lesz. Minden szándék erre mutat. De ha kiderül, hogy más az érdekük, hogy főúr és paraszt, idegen király és magyar nemes nem akarhatja ugyanazt, úgy egymás ellen fordul minden magyar, mint még soha, mióta bejöttek ide, mióta István királyuk megszilárdította a hatalmukat. Égni fog az ország, meglátod, nem épülni, gyilkolni, nem harcolni. A főúr soha nem fogja meg a jobbágyszak kezét, ha nagy a baj. És az elvadult nép tör-zúz, ha rájön, hogy becsapták. Nem kért ő fegyvert a török ellen, de ha már hívják, használni akarja. S ha megvadul, vérrel locsolja le azokat, akik okozzák évszázadok megaláztatásait. Ne felejtse, szabad nép volt ez a nép egyszer, s a parasztok most Európa legnyomorúságosabb szolgálai lesznek lassanként. 600 éve szabad magyarok jöttek a Kárpát-medencébe, s elkergették innen a híres pozsonyi csatában az őket megsemmisíteni akaró nyugati hadakat. 28 évvel ezelőtt az utolsó saját királyuk még Bécset is elfoglalta, s ha nem is volt mindenki szabad, legalább biztonságban élt minden ember, joga volt az élethez. Most ez a legnagyobb baj.

Semmi sem garantálja, hogy holnap nem ölik meg, nem nyomorítják halálra őt és családját. Az a baj, hogy ez a bizonytalan sorsú, áldatlan belső konfliktusokkal terhelt királyság nem tud megvédeni senkit - sem magát, sem tagjait. S ha szétesik valami, akkor az önkény az úr. A legerősebb kényekedve. Ezt ma eltakarta az eskü Zsigmond király-császár főoltáránál, mintha ma is olyan erős lenne az ország. De te jól láttad. Szakállas puskákat, kis ágyúkat helyeztek el a bástyákra, kelet felé állítva. Ki ellen is? Ott éppen a most megáldott keresztes hadak gyülekeznek. Menj fiam, látogasd meg a selmeci, besztercei bányákat, biztosítsátok az arany- és a réztermelést, és ha rám hallgat Fugger úr, vigyétek ki az országból, amit csak tudtok, bármilyen eszközzel, ne törődjete a magyarok háborgásával, ellopnák ők is, ha tehetnék - de nem tehetik, mert a titeket nem merik elvenni. Vigyétek, gyorsan.

-Isaac úr! Én már oda nem megyek! Megüzenem Jakob úrnak, amit mondasz, ha kell, azonnal, s döntsön, ahogyan akar. Mert ha hiszek neked, és miért ne hinnék bölcsességednek, akkor nekem most nem az aranybányákról kell tudósítanom, hanem egy robbanásról, amely maga alá temethet minden bányát.

-Milyen robbanásról, fiam?

-Amiről az imént beszéltél! Ha igaz, amit mondasz, felrobban Európa közepe, s darabokra zúzza a Duna-medencét.

-Ne menj Dózsa táborába, ha kedves a jövőd. Menj a bányákba, ott talán neked is jut valami az arany csillogásából. - Az öreg zsidó kezdte azt érezni, hogy rossz helyre önti élete gazdag tapasztalatát.

-Oda is megyek majd. De nem a Felvidékre, hanem Erdélybe. Olyan bányákat tervezünk megnyitni, amelyekben együtt dolgoznánk az erdélyi szász városokkal, és ha kell, még több munkást, bányászt, tervezőt hozunk német földről, ugyanúgy, ahogyan ez bevált a felvidéki bányákban, a szepességi városokban. A miénk lehet az ellenőrzés Transylvánia fölött.

-Fiam, te semmit sem értettél meg. Pedig te mondtad éppen, hogy felrobban Európa közepe. Te magad akarod meggyújtani a kanócot? Odaveszel te is. Menj haza békében. Haza, Augsburgba. Semmi keresnivalód Dózsa táborában, se pedig a király, vagy éppen Zápolya vajda környékén. Vesztes mind. Mint éhes farka marják majd halálra egymást. Én és a családom azt tervezzük, hogy elköltözzünk Bécsbe. Pedig magyar királyoknak verünk pénzt, ha kell, kérésükre az aranytartalmat is csökkentjük érméikben, ha kell, részt veszünk visszaéléseikben is, mert nem a mi dolgunk a döntés. Kölcsönzünk nekik Anjou Károly óta, tehát már kétszáz éve. Virágzunk. De most kénes esők jönnek a szép szirmokra. Megyünk. Az ember ne kockáztassa családjá életét idegen földön, más érdekekért. Menj te is.

-Isaac úr! Engem azért küldtek, hogy tudósítsak mindenről, és szervezzem az erdélyi bá-

Idézet Eötvös József: Magyarország 1514-ben című régényéből:

"Budán ezalatt Bornemissza csodálatra méltó tevékenységet fejt ki. A főbb nemesség, mely még minapjában, midőn a keresztes had kihirdetése előtt Telegdi által a fenyegető veszélyre intetett, ennek józan tanácsait megvetéssel fogadta, s mely a parasztlázadást, ha nem is lehetetlennek, legalább oly valaminek tekinté, minek legyőzése csak akaratától függ; most, midőn az előre látható vész kitört, elbizottságát gyalázatos gyávasággal cserélte föl. A város telve vala nemesekkel, kiket részint félelem, részint erőszak jószágaikról elűzött, s e menekülők tömege még inkább növelé a zavart, mely Ulászló udvarában mindig létezett. Naponként új, s rosszabb hírek érkeztek a városba. Zapolya, kinek jóakarátában úgysis kevesen bíztak, seregeivel még Erdélyben állott; a temesi gróf hatalma legföllebb a gondjaira bízott fontos vár megőrzésére látszék elégségesnek; az alsóbb nemesség, érdekeit az úri rendétől elkülönöztén, a mármarosiak példájára a parasztokhoz szegődött, vagy pedig közönyösséggel tekinté a főbb birtokosok veszélyét; s azok, kik e szerencsétlen napokban a közállomány fenntartására szívesen fegyvert fogtak volna, lázadók által mindenfelől körülvelt váraikban alig bírták önmagukat védeni. Sehonnan nem érkezett segedelem. A császár, a pápa, s a lengyel király, kikhez az urak első rémületükben követeket küldtek, legjobb akarat mellett sem jöhetnek még idején a nemesség megmentésére; az országban nem vala senki, ki a kormányrudat erős kezébe ragadván, a közállomány rongált hajóját e vészek közt vezérleni akarná. Az uraknak egy része a nádortól várná megmentését; ez maga kínos fájdalmak között feküdt betegágyán, s kölcsönös szemrehányások, fenyegetődzés, s a legörültebb kétségbeesés vala minden, mit a nemesség saját és hazája vesztének elhárítására e napokban tett; míg az egyházi rend reggeltől estig az Úrnak templomaiban imádkozott, mintha az ég azokat megmenteni akarná, kik önmagukat elhagyák.

Egy férfi volt, ki el nem csüggedett, s e férfi Bornemissza vala..."

nyák jövőjét. Ha én elmenekülök, mehetek Litvániába a rénszarvasok szőrét-bőrért és a német lovagrend múltját tanulmányozni. Ha igazad van, most ott történnek a dolgok, ahova a szakállas ágyúkat irányította Bornemissza uram.

-A golyó téged is eltalálhat.

-Lássuk Dózsát, az esküjét, a hadakat a török ellen.

-Vak vagy, Hans Meyer. Vak ember is tud jól tudósítani? - Isaac Breslauer egyszer s mindenkorra becsukta az ajtókat Hans Meyer mögött. Maradt a maga világában, szemét Bécsre vetve.

Kereszt alá a tábort

Már március óta az a hír járta az országban - Bakócz bíboros úr jóvoltából -, hogy kereszt-hadjárat indul a török ellen, s aki fegyvert fog, mentesül a bárók, főurak önkénye alól. A Rákos-patak mezején kell gyülekezni, ott lesz a zászlóbontás.

Mire Dózsa a táborba ért, az ország minden tájáról, Biharból, az északi hegyekből, a Duna-Tisza közéről, Tiszántúlról, Hegyaljáról, Bodroghözből százával gyülekeztek a parasztok, kisnemesek. Senki sem lepődött meg, hogy gyakran papjaik vezetésével. Kereszt-hadjáratról szólt a hír, ki is képviselhette volna náluk méltóbban. Papok, akik ráadásul a saját szemükkel látták az urak önkényét a szegény emberek fölött. Papok, akik maguk is érezték ezt az önkényt. A vér színét használták a zászlókra rajzolt kereszteken, vérvörös, lángoló színeket. Hangjával, eszével, kíméletlen mondandójával kitűnt közülük Mészáros Lőrinc, Lőrinc barát. Grófi birtokról származott ő is, onnan ment tanulni, míg apja jobbágyként robotolt éjjel-nappal. Így megy ez sok száz éve. Őket védte gyújtó szavaival Lőrinc. Ki se látnak a rögből a szegény hívek, a jobbágyok. Hogy is lenne nekik igaz királyuk, akiért életüket áldoznák? Nekik grófjuk van, ispánjuk, meg egy megvakult élet. Hogyan lenne az övéké Magyarország?! Egy ország nem lehet vak, nem robotolhat, és nem lehet kilátástalan. Jól mondja a szó: Kussolj, paraszt!

Lőrinc barát

Lőrinc barát abbahagyta szónoklatát, amikor megpillantotta a táborba érkező Dózsát és kíséretét. Nem hitt senkinek, nem hitt semmiben Istenen kívül. Akkor volt fiatal, mikor Mátyás királyt megmérgezték Bécsben. Csak a grófságában hallott mendemondát, meséket arról, milyen igazságos volt Mátyás. Mátyás? Ha olyan nagy király volt, miért nem lett örököse? Miért hagyta a trónt ebek harmincadjára ugyanúgy, mint csaknem fél évezreddel korábban István király? Milyen király az, aki nem tudja megszervezni, hogy folytassák művét? Mátyás igazsága - ha volt - porba hullott. Mindig a győztesnek van igaza. Főleg, ha élve marad. S minél nagyobb volt valaki, annál mélyebbre kell a sárba taposni jó hírét, minden emberét. Nehogy valaki is belekapaszkodjon. Nem hitt Lőrinc, a pap Mátyás elrontott igazában, de nem hitt Dobzse László nagy türelmességében sem. Paraszti vérében tudta, hogy alkalmatlanságról van szó: ócska királyt kerestek az urak, csak hogy kimeneküljenek az erős uralkodó markából. Szorongatva lenni, ők, az urak? Beleköpní jó nagyot a kézbe, eltolni messzire! Lőrinc nem ismerte Székely Dózsát, de úgy gondolta, hogy első találkozásá-

sukkor öntsenek tiszta vizet a pohárba. Igaz ugyan, hogy éppen most esküdött fel Dózsa a királynak, éppen most kapott tőle zászlót és kardot, de:

-Ki ez a lengyel-cseh jöttment? Vadidegen. Kering, mint szédült madár a levegőben. Mint gyáva nyúl a kutyák előtt. Bocsásd meg szavamat, nem paphoz méltó, de most nem pap vagyok, hanem dühödt lelkiismeret. Bábkirály. A főurak, az más. Harcedzett legények, igazi haramiák. Velük tényleg nem bír a király. Hogy is bírna? Mind gazdagabb nála. Kiváltképpen Bakócz Tamás hercegprímás uram, akiből nemrégén majdnem pápa lett. S mert nem lett, minket akar felhasználni? S ha nem lett, bullát hozott a pápától a török elleni felkelésre. Ha Tamás a hadak élére áll - még ha nem is testével, de püspöki botjával és mérhetetlen hatalmával -, akkor olyan fegyver lesz a kezében, mint senkinek az országban. Olyan királyt fabrikál magának, amilyent akar. Róma helytartója, aki kezében tartja a magyar királyságot? Ennél nagyobb úr csak a német-római császár lehet. Mik is vagyunk mi akkor ebben a játszmában? Bábok? Bakócz fegyvere leszünk a király ellen? A király fegyvere Zápolya ellen. Kell nekünk király, bíboros, vajda, kincstárnok, nádor? Miközben éhen halnak a gyerekek otthon, s kezdik akasztani az urak azokat, akik a keresztes hadba indulnak? Mi vagyunk a király! A nép Isten földi királya! Isten a nép égi királya! Kinek tettél esküt, Székely Dózsa György, s mire? S ki hatalmazott fel rá, hogy a török ellen vívott harcban ontsd ezernyi ember véré, amikor itthon virul, vigad, tobzódik a fő ellenség? Az urak akasztják a népet, kaszabolják, verik, ha harcba indul. Ki az ellenségünk, Székely Dózsa?

-Hallgass, Mészáros Lőrinc! Istenkáromlás, amit mondasz.

-A király Isten volna?! Vagy csak egy pojáca, aki szentesít minden bajt, nyűgöt, megaláztatást, amit a pór elviselni némán kénytelen? A király nem ember. A király embertelen.

-A had, amelyet egybehívunk, a királyé, a király zászlaja alatt, a pápa felhívására és áldásával. Csak akkor csatlakozz, ha ezt elfogadod. Nem lázadókkal, hanem majd katonává érdemesült jobbágysokkal megyünk a török ellen.

-Nekem nem kell csatlakoznom. Mi már vagyunk! Mi már itt vagyunk. Te csatlakozhatsz, ha van erőd, s ha a szívedre hallgathatsz.

-Az én szívem a népem szíve. Az én népem a székely nép. A székely szó azt jelenti: hűség. Az én szívem tehát a hűség szíve. Ez a szív tett esküt a királynak.

-Akkor vagy kergesd el a királyt, vagy kitépik szívedet. Ilyen szív ma nem kell. Kihez vagy hű? Áruló, vérengző urakat védelmező királyhoz? Akik a török ellen egyetlen katonát nem adnak, de százával küldik pribékjeiket a fegyvertelen jobbágysok megbüntetésére. Ki tarthat vissza bennünket, őket, a választól. S a válasz: ki kardot ránt, kard által vész el.

-Akkor ne ránts kardot, Mészáros Lőrinc. Se a királyra, se rám...

-Én a királyra fegyvert soha nem rántanék. Ő ránt majd miránk, meglátod, Székely Dózsa.
-Jól figyelj, plébános úr, nem mindig látszik jól az egész világ a ceglédi templomból. Van-
nak helyzetek, amelyeket ki kell használni. Évtizedek óta fenyegeti a török hatalom
Magyarországot. Isztambulban nemrég új szultán lépett trónra. Egyben új baja is támadt.
Szelim szultán és egész hadserege figyelmét, teljes erejét leköti a Perzsia ellen vívott há-
ború. Elérkezett az a pillanat, amikor nem a magunk pusztá megvédésére kell gondolnunk,
hanem érdemes most egy erős hadsereggel elindulni ellenük. Nem véletlen, hogy a pápa
kezdeményezte a harcot, a keresztes háborúra kiadott bullájával. Erre biztatja őt egész Eu-
rópa. A pápa és a császári udvar kincstárnoka, a német Fuggerek is a bulla kiadására biztat-
ták, sőt rávették a pápát. Nem azért, mert szeretnek bennünket, hanem azért, nehogy bajba
kerüljön Magyarország, és az ő pénzügyi, gazdasági érdekeik. És tudják azt is, hogy ha mi
nem állítjuk meg a törököt, az előbb-utóbb Bécs vagy Velence, a német-római császárság
szíve ellen vonul, és akár győzhet is. Akkor pedig Jézus hívei fölött győzött, és kiirtja egy-
házunkat, államunkat. Ezért kell megindítani a keresztes háborút, ezért támogat bennünket
Európa.

-Támogat?! Ugyan, mivel? Bullával, feltűzött keresztekkel? Ámítással, hogy hullajtsunk mi
vért helyettük: Az én vérem ingyen van, kiöntöm pataokban, ha kell. De a rám bízott lelkeké,
a nyomorult kis embereké!? Az nem az enyém.

-A haza és Krisztus dolga fontosabb minden másnál.

-Jól figyelj hát te is, Dózsa György, mert én figyeltelek téged. Miben és kiben bízol te?
Fontos az, hogy ki a jobb és erősebb, a Jagelló- király vagy a tót Zápolya, netán a magyar
nádor? Az ő képletükben mi nem számítunk, csak eszköz vagyunk, egy furkósbot a másik
fejére. Egy gyilkos a másik ellen. Most a törökre engednek bennünket, mert azt szeretné
Európa. De mi lesz, ha elvérzünk a török elleni csatában, s nem csak mi, hanem elvérzik
Magyarország. Fújtatott, majd folytatta:

-Parasztokkal harcolunk a kegyetlen és hatalmas oszmán birodalom verhetetlen seregével
szemben. Had és hadvezérek nélkül. Ne felejtse el, György, hogy te sem vagy hadvezér. S
ha a magyar királyság meggyöngyül? Nem veszed észre, hogy ott áll a határon a Habsburg
mohóság? Alig várják, hogy elvérezzünk. Szinte küldenek bennünket a törökre. Pusztulj
magyar, s légy büszke magadra, hogy te voltál Európa pajzsa! Pfuj, ostobaság és galádság!
Mert ezt akarják. S akkor majd boldog lesz százezer harcos jobbágy családja, az egész or-
szág, ha ennyi halott híre tér haza? Nem ők aratnak majd nyáron, mint ahogyan szokás,
hanem a halál arat rajtuk.

-Mit akarsz hát? - kiáltott fel türelmetlenül az új hadvezér. - A királyban nem hiszel, a tö-

rök ellen nem mennél, a bárók hatalmát gyűlölöd, az áruló Európát, a Habsburgokat gonosznak tartod. Ki, mi ellen emelnéd fel a szavadat, a kardodat?

-A szavamat már felemeltem, most a kard jön - csapott a levegőbe a ceglédi plébános. - Én, Lőrinc, nem mondhatok mást: Az Isten által ránk bízott szegények, elesettek, megvetettek, a robotoló jobbágyok szabadságát kell kivívnunk. Nem Magyarország szabadsága hiányzik, hanem az emberek szabadsága. S míg ezt el nem érjük, ki nem vívjuk, az ország is mindig rab lesz: mások játékszere, le-gyen az Jagelló, Habsburg, pápa vagy Fugger.

-S ha a szabadság nevében egymást irtjuk mi, magyarok? Akkor nem a németek vagy a törökök érdekét szolgáljuk. Oda lökjük nekik a kivéreztetett országot. - Dózsa szinte lelki szemei előtt látta az országot feldúló török és német hadakat, s kétségbeesetten vergődött saját tusája súlya alatt.

-Nem Zápolya, nem a Medici pápa, nem Habsburg vagy Jagelló a mi igazi tétünk. A mi tétünk a lelkünk. - Mészáros Lőrinc most ismét Isten békés szolgája volt - A lélek szabad. Kövesd, amit a lélek diktál, s szabad lesz a test is, szabad lesz földi mivoltunk. Isten diktálja, hogy szabadítsuk meg magunkat a gonosztól. A mi gonoszunk a kegyetlen, embertelen uraság, a minden fölött önkényes úr. Rázzuk le, ha belehalunk is. Akik a mi országunkra vágynak, azok a cigányok sorsára akarnák juttatni a magyar népet. Fussunk el földünkről, vándoroljunk hazátlanul az Ural és az Alpok között, s mint amazok, mint a szerencsétlen cigányok egész életükben, csak arra legyünk jók, hogy szomorú sorsunkkal megmutassuk a szerencsés népeknek, milyenek a bukott, a menekülő, a hazátlan népek. Sikerülnie kell a mi harcunknak, s ahogyan tőled idézik immár ezrek: Krisztus és a szabadságunk! Elvászthatatlan e kettő, és a kereszt és a kard is, mert Isten velünk lesz. Tegyük szabaddá a népünket. S aztán az országot. Fordítva lehetetlen. Rabok országa rab maga is, s a rab szolgák országa mások rabszolgája. - Mészáros Lőrinc arca vérvörösen izzott, mintha vére lenne, úgy ömlött róla a veríték.

Dózsa lelkét bizonytalanság szállta meg, fúrta, szaggatta. Ő is, Lőrinc is a katonáik előtt az úgy léptek fel, őszintén hitték és hirdették, hogy minden tettük a király s a bíboros támogatásával történik, a hazát és a királyt szolgálja. Körleveleikben mindig kiemelték töretlen-hűségüket a korona iránt. Az egyház, a püspökök javait megkímélni kívánták.

Kard és imakönyv

Dózsa a sátrába kérte fiatal, mindenről értesült szárnysegédét, Kun Lélt, aki arról volt híres, hogy a nagykunok, a jászok, a kiskunok, a székelyek, a hajdúk szabad kiváltságait összegyűjtötte, rendszerezte, s összevetette a földesurak magyar jobbágyainak helyzetével.

Ő volt az, aki már évek óta próbálja megfogalmazni a parasztok követeléseit, de senki nem hallgatott rá. Éppen személyes sérelme, figyelmen kívül hagyása hozta Dózsa táborába, s lett esze alapján a vezér közeli embere, bizalmasa.

-Lél öcsém, mi a bajok lényege? Mátyás király is adókkal sújtotta az ország minden rétegét, mégis szeretettel emlékszik rá a nép. Miért most a lázongás, a nyomor? Adj számot, alapozd meg gondolatainkat, hogy mit és miért tegyünk, ha egyszer tehetünk. Lőrinc atya is, én is, Gergely öcsém is valamiféle petícióra készülünk a jobbágyok javára. Mi a gond, Lél uram?

-Soha többé nem térek haza Biharba! Vagy győzünk a török fölött, vagy földönfutó leszek. Idegenek vannak itt otthon, s mi, akik öregeink hagyatékaként itt görnyedünk a rögök fölött évszázadok óta, kitaszítottak lettünk saját országunkban. Amióta meghalt Mátyás király, kóbor kutya lett belőlünk, aminek csontot se vetnek. Mátyás után szándékosan tehetetlen, gyökértelen királyt választott a nemesség, amely ettől megerősödött, tudva, hogy a király hálából mindent megtesz nekik. Megnövekedett hatalmával a nemesség elérte, hogy az országgyűlések királyi szentesítéssel 1492-ben, 1498-ban és 1504-ben határtalanul megnöveljék a jobbágyok terheit. Ma a földesuraknak sokkal nagyobb terhekkel tartozunk, és mindez a nemesi önkényt erősíti. A levegőt is kipréselik belőlünk. Azelőtt is volt kötelező robotmunka a földesúr javára, de évente csak néhány nap, 1504 óta azonban havonta egyszer befognak a járomba. 1498 óta évente háromszor kell ajándékot adnunk, és kétszer még pénzjáradékot is, Szent György és Szent Mihály napján. Ha ezt tudnák a szentek! És a kilenced, mindennek leadni a kilenced részét, sőt, erre még a városokat is kötelezték, ha a nemesektől bérelnek földet. Az egyháznak meg a papi tizedet még ráadásul. Ki bírja ezt? A királynak füst- vagy telekadót minden kéményután. Ugyancsak a királynak hadiadót. Mátyás király idejéig jobbágy bármikor szabadon költözhetett, ha lerőta járandóságát. Most viszont? 1492 óta csak a kijelölt napokon, külön szolgabírói engedéllyel költözhetünk máshova! Viszont megszüntették, hogy a földesúr földjén szabadon vadásszunk, mada-ráásszunk, ahhoz a parasztnak nincs jussa. Kussa van! A robot emelése és a szabad költözés korlátozása rabszolgává tett bennünket, egykor szabadokat. - Lél mély levegőt vett, hogy lassítsa a belőle kirobbanó haragot.

-Az 1504-es országgyűlés óta gyűlik a keserűség - hadarta tovább -, 3-4 éve pedig egyfolytában robbanás előtt áll az ország. Idegen, gyáva király fölött, és az ő engedélyével az egész ország fölött pózol a főnemesség. A főpapsággal egyetértésben. - Lél felemelte hangját. - Ez lett Árpád országa. Ez így Mária országa, ezt hagyta Mátyás, az igazságos?!

Dózsa és Lőrinc folyamatosan próbálták táplálni hűségüket a király, a pápai bulla, a bíboros iránt, de nem voltak vakok. Látták minden pillanatban, hogy az ország távoli részeiből érkező kismesek, jobbágyok, a csatlakozó paraszti tömegek mást mondanak erről, zúgolódnak a főpapok hatalma, s a király ellen is, és hogy elvadulnak az érzelmek, mindenki ellenük akart fordulni. Kinek van igaza, s a hűség éppoly forgandó-e, mint a szerencse? Avagy kőbe vésték, s akinek felajánlottad, attól már soha el nem veheted? Mert az övé már, s nem a tied?!

Futár jött gyors léptekkel Dózsa táborába. Jókedvét nem is leplezte.

-György uram! A Duna bal, pesti oldalán megérkezett a csoda. Egymás mögött hosszú sorban rajzanak a szekerek, Vác felől érkeznek, s Pest fölött egyenesen a Rákos-mező felé kanyarodtak. Ide jönnek hozzád.

-Kik?

-Bakócz bíboros úr tartja a szavát. Szekérszámra küldi a búzát, lisztet, zabot, szinte vége láthatatlan sorban. Ide jön mind, neked, nekünk, ajándékba a seregnek, ha majd összegyűl és útnak indul. Dél felől pedig gulyákat küld a bíboros úr, holnaptól érkeznek azok is, nagyobb kondák és hordók is. A bíboros úr szent ember. Amit ígért, adja, ad ő többet is. Hisz a mi háborúnkban, s nem hagyja védtelenül, éhesen Krisztus katonáit.

Lőrinc barát csakúgy, mint Dózsa, elcsendesedett iménti vitájukból. A plébános urat nagyon meglepte a jó hír. Dózsa arcán leírhatatlan öröm sugárzott. Még el sem kezdték a sereg harcra szervezését, s máris itt az ígért adomány, utánpótlás. A bíboros ugyan nem esküdt semmire, mégsem hagyja cserben Krisztus seregét. Követi-e vajon a király is? S az urak?

-A bíboros úr egymagára marad, meglátod, György uram - szólalt meg borúlátóan Lőrinc. - Meddig tarthat az ő nagylelkűsége, s mikorra apadnak ki a raktárai - mikor apad ki a szíve, ha majd látja, hogy nem követik mások?

-Követni fogják, atyám, meglátod. A jó példa nemcsak ragadós, ha a hazáról van szó, a jó példa az egyetlen követhető út. Minden magyar elsősorban jó hazafi. Velünk lesz, értünk tesz.

-György úr, te örök hívő, hívő az emberben. De mi, papok, mindig látjuk a gonoszt. Amikor a székesegyházban esküt tettünk, láttam az arcokat, s néha az ördög vigyorgott rám. Főurak, püspökök bámultak maguk elé, mintha nem akarták volna tudni, mit hallanak. Nekik fontosabb a saját vagyonuk, a tized, a kilenced, a behajtható termés, a védelmüket szolgáló darabontok, mint a török. Ők csak azt látják, hogy elveszítik a földről a dolgoz kezeket, s nem kívánják, hogy e kezek fegyvert forgassanak. Magunkra hagynak minket.

-Mit beszélsz? Éppen most özönlik az ellátás, az utánpótlás Magyarország egyházi királyától, s te félsz a nem létezőtől?

-Én félek a létezőtől! Amit te nem látsz. A gonosztól, az önzéstől. Ha egy országnak nincs közepe, vagy ha az megromlott, széthull az egész. Te is láttál már kívülről gyönyörű almát, amibe ha beleharapsz, rothadt löttybe haraptál, kiköpni is alig tudod.

-Mi nem harapdálni akarunk. Mi megvédjük, ami van - és aztán építünk egy újat. Újra építjük Krisztus, Mária országát - állt fel Dózsa nagy indulattal. - Nem felzabálni, hanem adni fogunk. Békét, munkát, erős hazát mindenki feje fölé, minden ember kezébe. Miért nem hiszel a nagy pillanatokban? Hogy került ide Árpád, ide, a világ legszebb, legtermékenyebb helyére? S miért állt ellen minden hódításnak az ő vére, fejedelemként, királyként minden utóda négyszáz éven keresztül? S ki adta Mátyást, a züllöttség, a szétesés mélységében? Teremtő áll mellettünk, mögöttünk, ezt neked jobban kellene tudnod, Lőrincem.

-A teremtőt érzem én is. A helytartói azonban szövetséget kötöttek az ördöggel.

Hans Meyer nem akart hinni a szemének. A szekerekkel szinte egy időben ért a táborba, a nagy mezőre a Rákos partján. Vele jött Kovács Botond uram is, szépséges lánya, Emese, s még több tucat ember, aki a ladikokkal átkelt a Dunán. A várból jöttek, ki kíváncsiságból szétnézni, ki az önkéntes jelentkezést fontolgatva, ki azért, mert kifosztották mindenéből, s valahol meg kellett találnia az igazát. Kovács Botond mester csak a ladikokból kiszállva, a pesti oldalon vette észre, hogy ott van köztük Hans Meyer is, ha ezt tudja, talán át se kel a folyón, vagy valamikor máskor, mással. Gyanakvása, ellenérzése most sem múlt el.

Az öreg székely megérezte azt a bizonytalan, sehova nem tehető, senkihez sem tartozó létet, ami egy világjáró embert jellemez, s ez nem tetszett neki. Nem hallott még kalandorokról, a szót se hallotta soha, de érezte, hogy ez az ember nem a földhöz tapad - tehát megbízhatatlan. Hans éppen csodálkozva bámulta a beérkező szekerek hosszú sorát.

Mintha megindult volna a nagy alföldi síkság minden tárháza, hogy ellássa Dózsa hadát. A szekereken, a lovakon jól látszott Bakócz Tamás címere. Márpedig ha a pápa küldötte, Magyarország talán leggazdagabb embere, mindenképpen legtehetősebb papja támogatja az új sereget, akkor az tényleg méltó arra, hogy Krisztus katonáinak tekinthesse magát.

-Akár még ki is zavarhatják a törököt a Balkánról! És akkor szabad az út, Erdélyt sokáig nem veszélyezteti semmi - gondolta vidáman. - Miről kotyog a jó öreg Isaac? Még jó, hogy csak röviden foglaltam össze a zsidó pénzember értékelését Jakob úr számára. Ha Bakócz Tamás a sereg mögött áll, ott lesz majd a pápa, a király, a német-római császár is - fűzte hozzá Hans. Ettől a gondolattól azonban egy kicsit visszalépett. - Kinek az érdeke a

keresztes sereg győzelme?! - És ez volt az a zavaró kérdés, amire nem tudott világos választ adni. - Mi lenne, ha győznének? Dózsa választ majd királyt, mint egykor a Hunyadi-tábor tehette Nándorfehérvár után?

A helyzet hasonlított 1456-hoz. Idegen, gyűlölt király a trónon, keresztyén vérben gázol az Európa közepe felé nyomuló iszlám had, amire keresztes háború indul a pápa bullája alapján, bátor erdélyi vitéz áll a hadak élén... királyt választ majd Dzsza? De hogy tűri ezt a bécsi Habsburg-vágy? És Szapolyai, az önjelölt, kínzó királyság? S a nagyurak, akik közül mind mint egy kiskirály, zavartalanul akar uralkodni a maga birodalmában? Ismét csak a kis- és középnemesekre támaszkodhat majd a Dózsa által elképzelt magyar jövő, mint a Hunyadiak életében? - Hans megborzongott a gondolattól. - Egy parasztkirály? Egy székelő lófő, mint királyválasztó? Európa éppen most tart a nagy, erőskezű uralkodók, a központi hatalmak, az abszolút uralom felé... hogyan illene ebbe a képbe a kisnemesek, papok, jobbágyság győzelme az arisztokrácia, a király fölött? Sehogyan... Kinek az érdeke Dózsa győzelme a török fölött? - Hans nem talált választ, és ez nagyon zavarta tudósítói munkájának színvonalában. - Írogathatok csatákról, vérről, aranyról, a dicső fekete sereg katonáinak csatlakozásáról a törökök elleni harcra, tudósíthatok Dózsáról és Szapolyairól, de mindezt minek, ha nem tudjuk, hogy mire megy ki a játék. Mert játszma ez is, bűzlök, hogy játszma... de kié? Mi fordul fel, miért fordul fel a világ, és mi ebben Magyarország? Hős? Áldozat? Bukásra ítélt békétlenség?

Kovács Botond bátyó kénytelen volt azzal számolni, hogy a jövőben nemcsak a lányát látja majd maga mellett, hanem annak árnyékát is, ahova megy, ott lesz a nyurga, izgága germán. Emese pedig egyre szívesebben gondolt arra, hogy ahol Nap süt, ott árnyék is van. Abban szerényen megegyezett magával, hogy a Nap bizony ő maga. Ennyi jár a világ minden Emeséjének. Amikor Botond úr munkára, fegyverkovácsolásra jelentkezett Dózsánál, és a vezér személyesen és nevetve fogadta őt, már a képhez tartozott, hogy Emese mellett vele lép a sátorba a nyurga germán is.

-Botond bátyám, volna-e egy jó fél napja számomra? - fordult Dózsa a kovácsmesterhez, mikor az éppen ki akart lépni a sátorból.

-Az egész életem is a tied, öcsémuram.

-Van a gyűjteményemben néhány kiváló kard. Megnézné őket? Az érdekel, hogy ha itt Pest környékén, vagy Szentlőrincen, esetleg Cegléden fel tudunk állíttatni műhelyeket a helyi mesterekkel, tudnának-e ilyen kardokat kovácsolni? Nem egyet, nem tízet, hanem ezrével. Nincs elég jó fegyverünk. Arról már nem is merek szólni, hogy egyszer neki kellene látni ágyúkat is önteni, mert a királytól úgysem kapunk.

-Hagyjuk most az ágyút. Lehet azt is, de ahhoz nagyobb műhelyek kellenek.

-Tudnának ágyút is? Meglep, bátyám. Azt hittem, az egy különleges mesterség, amihez nagy tudás kell.

-Nem más az se, mint harangot önteni. Csak egy kicsit más formában - az öreg hamiskásan mosolygott -, lényegében csak az a különbség, hogy az ágyúcső végét, a peremét nagyon meg kell erősíteni, nehogy szétvesse a robbanás, a tűzerő, ami kicsap belőle. Mert ugye, öcsém, amíg a harangból a lélek szól, addig az ágyúból a halál ordít. Mások a törvényeik. Maradjunk a kardoknál. Mit mutatsz, lássuk? Biztatlak, abban ne kételkedj.

Dózsa elővett egy európai lovagi kardot, a királytól kapta a kinevezéséhez.

-Ez a büszkeségem. A kapitányoknak, tiszteknek szeretnék ilyen készíttetni - emelte a magasba Dózsa az új szerzeményt.

-Mire vigyázzunk a készítésekor? Mit tud ez a kard a többihez képest? Mert a szerint kell kovácsolni, edzeni.

-Rombusz alakú a penge keresztmetszete. Ettől ilyen szép, kecses. De nem ez a lényeg. Hanem a tűhegye. Régebben tényleg a lovagok használták a tornákon, igen hosszú volt a pengéje, és jól oda lehetett bökni vele. Mára azonban változik a harcmodor. A lovagok, a hadnagyok a tömeges harcok, a nagy csaták közepette gyakran leszállnak a lovaikról, vagy azokat kilövik alóluk az ágyúk. Így aztán a földön kényszerülnek harcolni, vívni. Az ellenfél gyakran visel erős páncélt. Fontos, hogy nagy erővel át tudjuk szűrni a vértzetet. Ezért vegyük rövidebbre a pengét, és nagyon erősre eddük a penge tűhegyét. Vigyen át mindent. Az én kapitányaim a harc hevében már nem a lovakon fognak feszíteni, hanem lent a földön fognak harcolni, együtt újdonsült vitézeikkel. Ölni fognak, nem párbajozni. Tudjon gyilkolni a rövidebb penge tűhegye, ez a lényeg. Menni fog?

-Jobb lesz, mint valaha is remélted, György fiam. Mi van még?

-A híres európai kétkezes kard. Főleg a németek használják. Olyan, mint a pöröly, ahova vágunk vele, ott omlik a világ. Olasz, spanyol és főleg német mesterek gyártják a legkiválóbb pengéket. De tud-e ilyet a székely?

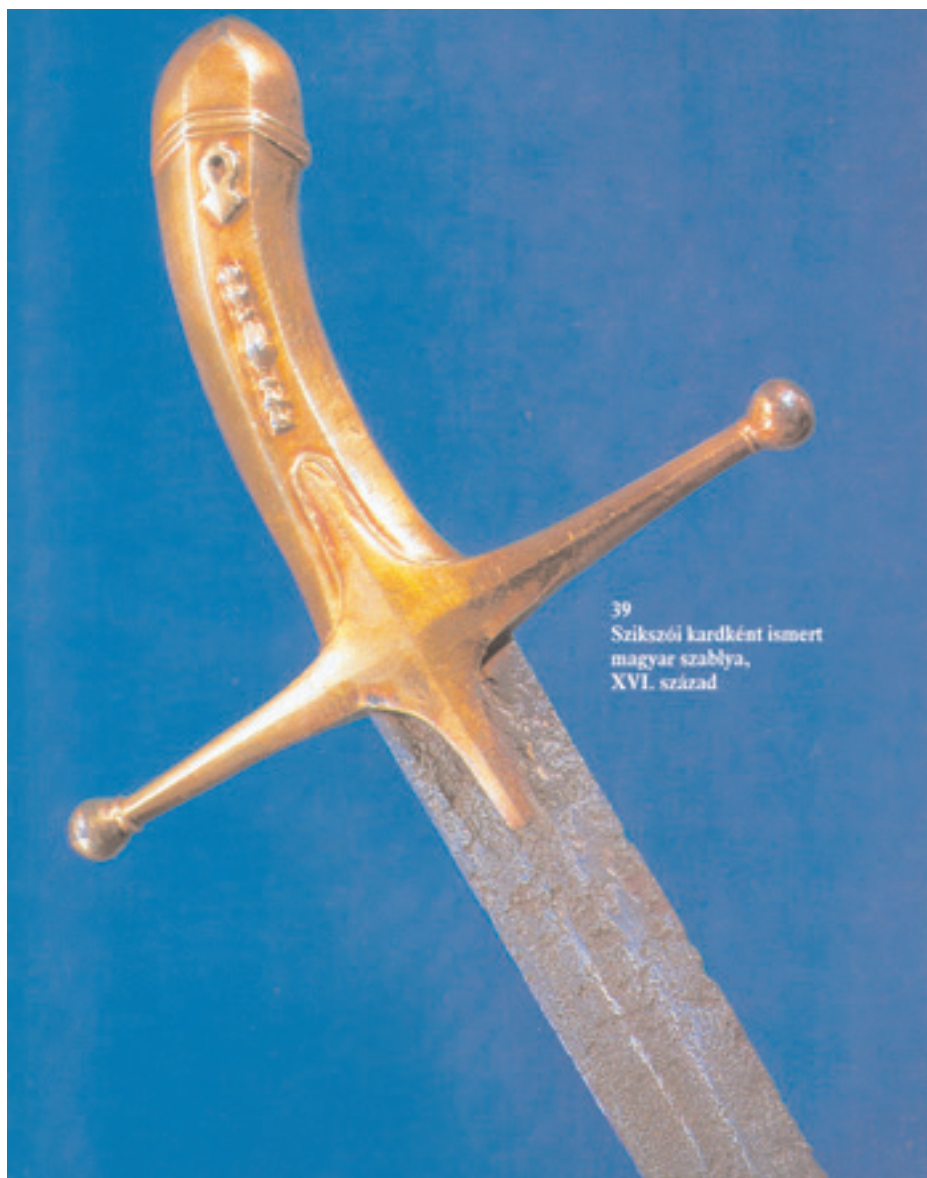
-Nem tud. Csak jobbat. Nem azon múlik, hogy ki milyen nyelven beszél. Hanem a szorgalmán. Hányszor edzi meg, milyen szívvel kalapálja, mire kitisztul a vasból minden fölösleg, és színacél lesz belőle.

-Szívvel-lélekkel? Miről beszél, mesterem? Kéz kell oda, erős, nem lélek.

-Tévedsz György, s tudod-e, miért örülök a kérésednek, hogy gyártsunk saját kardokat? Mert amelyik seregnek nincs saját fegyvere, amelyik országnak nincs saját fegyvergyár-

Az ún. szikszói kard, magyar fegyver a 16. századból

39
Szikszói kardként ismert
magyar szablya,
XVI. század

A híres magyar szablya a 16. század elejéről

tása, az veszíteni fog. Mert a fegyverben és a harcra készülő szívben ugyanannak a léleknek kell lakoznia. Ne beszélj te nekem spanyol pengékről. Azzal vívjanak ők. Mi meg tudjuk, hogy a saját eszünkkel, a saját szorgalmas, találékony kezünkkel hogyan készítsük el a saját karunkhoz illő saját kardunkat. Tudod-e, mit érzek majd, ha meglátom Gergő öcséd kezében az én kétkezű pallosomat? Amint rendet vág vele a törökben... Dálnokról.

-Akkor kezdjék felállítani az első műhelyeket itt a Rákos mezőn, vagy menjenek be a pesti műhelyekbe, úgy, ahogyan maga gondolja. És ha itt megindul a munka, akkor Ceglédre, majd Szegedre érve munkába állítjuk az ottani kovácsműhelyeket is. Botond bátyám pedig találja meg a módját, a receptjét. Irányítsa őket. Vannak itt más székely legények is?

-Naponta érkeznek onnan is. Valamiért Erdélyben szándékosan késve hirdette ki a király és az érsek, vagy talán a vajda a keresztes toborzást, de mára eljutott mindenhova a hír. Te dönts el, hogy kardkovács vagy fegyverforgató legyen-e belőlük.

-Van még más dolog is. Nem csak kard kell! Látja itt ezt a számszeríjat? A csatabárdot? A buzogányokat, többfélét is? Itt van a tollas buzogány, a gerezdes, a láncos. Csupa olyan fegyver, amellyel a jobbagykatonák hamar megtanulnak harcolni, szinte jól is áll a kezükben. Ráadásul ősi fegyvereink, évszázadok óta velük élünk. Aztán itt vannak az alabárdok. És végül az állópajzsok, ez utóbbiak legyenek akár egy-másfél méter magasak. Mert a legújabb háborúkban egyre nagyobb szerepe van a gyalogságnak, és a katonát meg kell védeni. És van újabban az alabárdoknak is egy hasznos változata, a horgas, amellyel le lehet rántani a lóról a vértéseket. És azért gondoljunk a lovas katonáinkra is. A rövid szárú gyalogsági buzogányok mellett készítsenek jó hosszú szárral is, akár másfél méteressel. A végvári harcokban volt kétkezes lovassági buzogányunk, és hosszú szárával könnyedén átcaptunk jobbra, balra. Mi sokan leszünk, ne féljen, özönlenek az emberek, láthatja. Ha jól felszereljük őket, erős hadsereget teremtünk.

-Lassabban György. Amiről te beszélsz, ahhoz évek kellenek. Kezdjük el, legyen sok műhely, ember, hozass vasanyagot Felvidékről, Erdélyből, Tordáról, Torockóról, és nekilátunk. De nem ezrével, hanem csak százával először. Ki is kell próbálni.

-Nincs annyi időnk. Nekünk a déli határra kell érniük egy-két hónap alatt, s akkor majd kiderül, mi és ki vár ránk ott. Az ágyúkról még! Menni fog?

-Igen. De ahhoz nagyobb műhelyek kellenek, és gyártasd délen, a majdani hadszíntér közelében, hogy ne kelljen vontatni őket a fél világon át. Ha Kolozsvár felé indulsz, akkor ott, ha dél felé, akkor Lippán és Temesváron állítsunk fel műhelyeket.

-Buda, Pozsony, Bártfa, Kassa, Brassó, Szeben az ágyúöntés központjai. Ne féljen, ott vagyunk mindenütt. Ha kell, ide hívjuk a legjobb mestereket.

-Legyen addigra ott elég sok réz, ön. S persze az öntőformákhoz a sokféle kellék: gerendák, faggyú, gyapot, drót. Hónapokig eltart az előkészület, s aztán majd az öntés. Drága mulatság lesz nagyon. Nem kellene inkább az ellenségtől elvenni? - kuncogott az öreg. - Értünk mi a dolgunkhoz, ne félj. Tudod-e, hogy azokat a hatalmas nagy ágyukat, amelyekkel II. Mohammed elfoglalta Konstantinápolyt, és megvetette a lábát Európában, na fiam, azokat az ágyukat egy Orbán nevű erdélyi ember tervezte. És már Mátyás király korában akkorát fejlődünk, hogy az ágyúöntés és maga a tüzérség a legfejlettebb volt egész Európában, a franciákéval együtt. Azt is ember készítette, olyan, mint mi. Ja, és ne feledkezz meg Lőcséről sem, ott is kiváló ágyúöntők vannak, még az adóját is ágyúban szokta leróni a város. Tudom a királyi udvarban eltöltött évekből. S ne csak ágyút öntsünk. Legyen elég salétrom a lőporgyártáshoz. Ti a sereggel előttünk haladtok, addigra készítsétek elő a műhelyeket, mire odaérünk. Fiam, kiűzzük a bestiát magyar földről.

-Már csak azt kell tudni, ki a bestia... - Dózsa átnézett Budára, aztán saját táborára, majd kérdően az égre emelte tekintetét...

-Olyan kardokat, s ha majd kell, ágyukat adok a katonáid kezébe, György úr, hogy a török Isztambulig fut ijedtében - nevetett az öreg Dózsára.

-Ne olyant adj. Kovácsolj olyant, amely Kis-Ázsiáig kergeti vissza, s el is felejtí riadalmában, hogy valaha európai földre lépett. Isztambult egyszer ismét Konstantinápolynak hívják. Legyen olyan éle a kardodnak, mint amilyen fénye van Emese lányod szemének. Egész Székelyföld sír-rí, hogy elhoztad onnan, és bár nem ott született ugyan, de az ő büszkeségük - kacagott vissza Dózsa. - Hát a fiatalúr? - fordult most a hosszú percek óta ott tébláboló, zavartan semmit tevő Hanshoz. - Nem tűnik székelynek.

-Hans Meyer vagyok, tudósító német földről, s Botond bátyám és az ő lánya vonzott engem is a táborodba, Dózsa úr. Láttuk egymást fent a várban. Ha megengednéd, hogy beszámoljak a német közvéleménynek Magyarország újabb készülő hőstettéről?!... mint erről már kinevezésedkor is szólhattam kérően...

-Várjunk azzal a hőstettel! De tudósítani lehet... Ez mit jelent? Írni, beszámolni, elküldeni az írásokat? Vagy mindig haza kell utazni, és elmondani, mi történik?

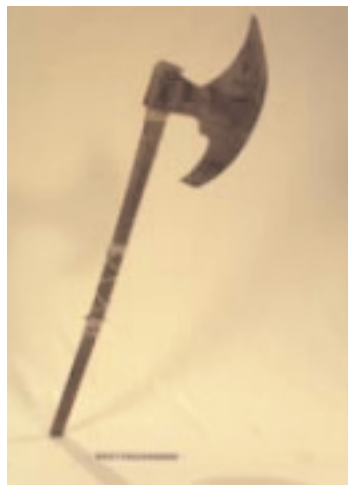
-Nem, én mindig magukkal lennék, meg máshol is Magyarországon. Jakob Fugger úrnak van saját újságja, vannak itt üzlettársai...

Hans egy pillanat alatt észrevette, hogy Dózsa kedvetlenül hunyorgott.

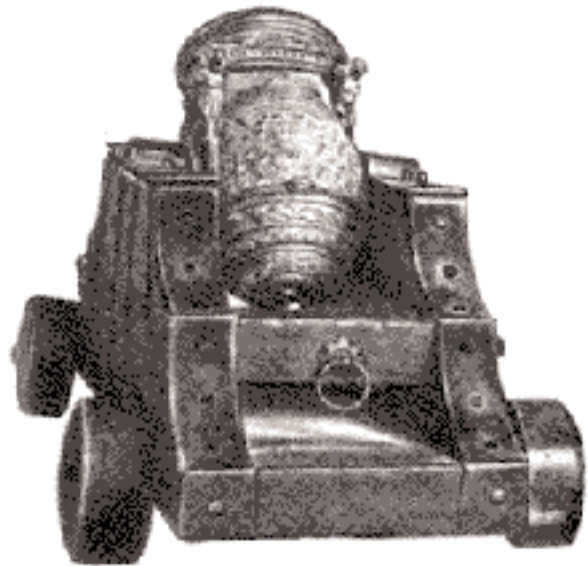
-... uram, nem, nem, én nem bankár, nem kereskedő vagyok, hanem csak egyszerű író, deák, újságíró... megírom, hogy tudja a német polgár, miért küzd itt lent Magyarország...

-... ez az ország csak a maguk szemében van lent... mert egyébként legfelül van, egészen

Lándzsák, alabárd, csákánybalta, ökölpajzs, állópajzs, mozsárágyú, buzogányok

magasban... Mária országa... ezért hárul ránk mindig, hogy megvédjük a tőlünk nyugatra élőket tatártól, töröktől... Tényleg lent volnánk?

-Bocsásson meg, uram. Bocsánat. Igaza van. Megírom ezt is, engedelmével, mi ott tényleg rosszul gondoljuk, hogy ki van lent és fent, és hogy ki is Európa. Követném a hadjáratot, és ha megengedi, közben meglátogatnám német, szász honfitársaimat az erdélyi városokban. Volna ott sok hasznos dolgom.

-Szabad mindenki mozgása. Csak a jobbágyoké nem! Azoké, akikből él az ország! Csak azok a rabok. De talán nem Isten rendelte így, hanem csak az ember bűne. S ha ember teremtetten így, akkor más ember meg is változtathatja... Lehet hős egy rab? Lehet jó katona, ha béklyót viseltetnek vele, és most legfeljebb leveszik róla egy harc erejéig? - Dózsa életében először mondta ki ezt így. Nem az ő dolga volt az ítékezés. Rosszkedvvel vette észre, hogy Lőrinc, a pap megfertőzte az ő eszét is...

Kilépett a sátra elé. Még csak néhány nap telt el a keresztes hadjárat tényleges meghirdetése óta, de már özönlött a nép a táborba. Fegyver nélkül, husángokkal, kiegyenesített kaszákkal, cséphadarókkal, botokra tűzött nagy késekkel, kihegyezett ásókkal. Elvértve akadt köztük lovas, jobb öltözetben, karddal. Dózsa ilyenkor reménykedett, hogy megismer közülük valakit, vagy a délvideki végvári harcokból, vagy a székelyföldi szabadok közül, vagy akárcsak egy-egy hozzá hasonló kisnemest. Nem talált ismerőst. Annál nagyobb tisztelet fogadta őt, ha a parasztok közé lépett. Szétnyíltak a sorok, néhányan a földre térdeltek, Dózsa ilyenkor gyorsan felsegítette őket, s elhúzta a tenyerét, ha csókra akarták szorongatni. Hogyan lesz ebből hadsereg, fegyverek, lovak nélkül? Sebaj, ha Isten velünk, ki ellenünk.

Vér és ima

Élles ordítás szakadt ki valahol hátul, a sorok mögött. Jajveszékélés, egyre több hang csatlakozott hozzá. Dózsa átment a tömegben, s a kép, amit látott, megrémítette. Egy vérző ember feküdt a földön, ócska kötése egyetlen csomó alvadt vérré száradt. Hiányzott a kézfeje, az alkarja. Mint egy félőrült, járt körben, jajveszékelve, össze-összerogyott a kimerültségtől. Torkaszakadtából jajveszékelt, fájdalmasan üvöltött.

-Csak én maradtam! Haltam volna meg én is: Pusztuljon a férges! Pusztuljunk mind! Lóg-nak a fákon, megcsónkítva, mint az akasztott rókák. Átkozottak vagyunk mindnyájan, akik hittünk a háborúban és útnak indultunk. Élnek-e még otthon az asszonyaink s a gyerekek? Vagy megölték őket is? Biharban mindenkire halál vár, aki útnak indul a keresztes hadba. Engem is csak azért hagytak meg, hogy elhozzam, amit üzennek: Így jár minden paraszt, aki

elhagyja ura földjét! Szegény pára ordított még egy ideig, hullottak könnyei, el-elbotlott, majd végleg elterült a földön, a tavaszi sárban. Kilehelte-e lelkét végleg, eddig bírta Biharból, s most, hogy elsírhatta panaszát, bevégezte földi létét a teste? Vagy csak a lelke mondta fel egy időre a szolgálatot, s a fáradt, meggyalázott test holnap ismét mozogni, élni kí-ván? Moccanás nélkül feküdt a sáros földön.

-Ismeri valaki? - Dózsa alig bírt megszólalni, majd elordította magát - Kivel jött ez a szerencsétlen? Ki ismeri?

Mindenki szótlánul hallgatott, valaki elmotyogta, hogy az árva ember az imént jött épp' hogy csak vánszorogva, abban a pillanatban el is üvöltötte magát, panaszát, s lám, bevégezte, anélkül, hogy bárki ismerné.

-Megölték a többit! - ordított fel Lőrinc pap és hatalmas botjával csapkodni kezdte a levegőt, a földet. - Igaz hát! Az hírlik, hogy aki keresztesnek akar állni, azon bosszút vesznek az urak az ország sok falvában, vármegyéjében. Még el sem jutott oda a bulla kihirdetése, és máris ütik, ölik, vágják, aki Krisztus katonájának akar menni. Nem engedik, hogy a tavaszi vetés előtt elhagyják a földeket. Megkötözik, megbotozzák őket, asszonyaikat, gyerekeiket összefogdossák, s csak akkor engedik el, ha uruk, apjuk otthon marad. Átkozott legyen minden úr! Átkozott legyen minden gyilkos! - Lőrinc mellett ott termett a hatalmas csuklyájáról ismert pap, Márton is, tegnap érkezett a táborba:

-A gyilkosok meglakolnak! Isten nem büntet?! Ember, büntess majd te! - Vad haraggal rohant az összerogyott szerencsétlenhez, megpróbálta felsegíteni. - Kik tették veled?! Ki volt az? Hol vannak társaid? - Talán mégis meghalt, moccani sem tudott, szemei élettelenül, csukva maradtak. - Te vagy a mi szabadságunk első halottja. Véreddel felírjuk a nevedet az égre! Bosszút minden életért!

A parasztok ijedten álltak félre a két pap elől. Dózsa megkövülten állt a tömeg közepén. Papokat így beszélni még nem hallott. Halottat a csatamezőn látott már ezret, de így, kivégezve szerencsétlen ártatlant, aki éppen keresztet varratni magára indult az ő felszentelt táborába? Ott, a szeme előtt meghalni? Hány Krisztust akarnak keresztre feszíteni az egyetlen egy után? Jobbágy Krisztusokkal övezik az utakat Bihartól a Rákosig. Dózsában hirtelen iszonyú érzés támadt, amit azonnal elfojtani akart - amely azonban ott kalimpált a torkában. Számtalan csata győztese váratlanul öklendezve elhányta magát. Szorította a kardja markolatát, s úgy rogyott le a földre. Felnézett az égre, de nem találta ott, amit keresett. Akit keresett, az se volt ott ebben a szörnyű pillanatban. Dózsa ökle összeszorult, görcsbe ragadt, a szája széle megkeményedett, s akkorát ütött a levegőbe, mintha az egész nyomorult világot most, estében akarta volna letaglózni. - Istenem, vagy-e?

Az egész rákosi táborban futótűzként terjedt el a hír. Kivégzésről, szörnyűséges kínokról szólt a beszéd, egyre véresebb leírásokkal. Mire a láрма elért a tábor végéig, már mindenki úgy adta tovább, hogy jobbágyok ezreit gyilkolták meg, asszonyaikat lovakkal vonszolták a szénakazlakba, ahol a katonák egymás után erőszakolták meg őket, hogy azután a megbecs-telenített testeket gyerekeik szeme láttára megrugdossák, megkötozzék, és vérükbe fagyva hagyják ott cédaként. Őrjöngő szemek, ordító szájak, velőt rázó sikolyok fogadták a híreket. Napról napra szaporodott a tábor, lázadók érkeztek Dunántúlról, a somogyi dombok közül, Zalából és a nyugati határvidékről, akik elmondták, hogy velük együtt fogtak kaszát-kapát a parasztok a szomszédos Karinthiában és Karnioliában is. Kelet felől kígyózó sorokban áramlottak a fegyveres jobbágyok, köztük sokan viseltek olyan kardokat, amelyeket addig csakis nemes embernél láthattak. Hogy került a kezükbe...? Akinek nem jutott, az készített magának gyilkoló eszközt, amiből csak tudott.

A magyarokkal jöttek oláhok is Erdélyből, tótok Felvidékről, rácok délről, idegen nyelvü- ket keverve a magyarral. Áramlott a tömeg Biharból, Máramarosból. Akár nyugatról jöttek, akár keletről, vagy éppen a Felvidékről, a déli Bácsból, ugyanazt a hírt hozták mindnyájan: földjükön, falujukban kitört a lázadás, fegyveres csoportok alakultak, nem engedelmesked- nek többé senkinek, csak választott vezetőiknek, valamelyik ferences papnak, megalázottsá- ga miatt közējük állt kisnemesnek, eltökélten igazát kereső városi polgárnak, mesterem- bernek, főleg kovácsoknak, akik értettek a fegyverkészítéshez. Csoportjaik megtámadták a kúriákat, felgyújtották a kastélyokat... s lassan kiderült a hírekből, hogy a lángoló kasté- lyokban bent égtek a ház lakói is... nemesek, ispánok... s családjaik... s szemet szemért, fogat fogért... karóba húzták azokat, akik ellenálltak a parasztsapatoknak... fákon lógva éppoly szájalmasak ők is, mint megkínzott, kivégzett jobbágyaik.

Dózsa sátrában összegyűltek a hírek, s a vezérben iszonyú kétségek ébredtek. Kinek az élén áll ő? Kit visz harcba? Ki küldi csatába? S ki ellen? Mi lesz ebből? Királynak tett esküje kötelezte, kezében szinte világított a pápai bulla, a szentesítés, hogy hadai az Urat szolgálják a pogány ellen, s most rajtuk múlik Európa, a kereszténység sorsa. Székely ember, lófő, nemes lélek nem szegheti meg adott szavát, esküjét, vitézi becsülete a haza védelmére kötelezi. De mi lesz, ha a kivájt szemek kivájt szemekért villognak, a kivert fogak az álla- poccsal és a fejfel együtt akarják kivenni a fogakat.

Dózsa nem ismerte a bosszút. Ahol ő harcolt, ott "kard ki kard" volt a becsületes kiáltás. Hátba senkit nem szúrhattak, a védtelent nem bánthatták, oltalom illetve az ártatlant. Ho- gyan regulázza meg a napról napra egyre félelmetesebbé váló tömeget? Sátrába hívatta a

Mátyás király régi fekete seregéből származó valamennyi öreg vitézt. Nem akarta, hogy a papok feldúlt, a szegényeket védő lázadó lelke döntse el a hadi teendőket. Hadba készülnek, katonák döntsének. Az eszmék, a hit nem léphetnek a parancs, a kard helyére. A bosszú nem irányíthatja a hadjáratot. Ennyi emberhez parancsnokok kellene, szervezők, akik irányítani tudják a kiképzést, a fegyverekkel való ellátást, a teljes sereg élelmezését, szállásolását, a hosszú menetelést a déli határra. Nem is beszélve a csatákról! A harag, a düh, az elkeseredés rossz tanácsadó a harcban, nem véd meg a lesújtó kard, a süvítve érkező golyók ellen. Szám szerint 50 régi, kiképzett harcos jelentkezett nála a Mátyás-seregéből. Ha hozzá veszi a vele együtt, a déli végvárakból érkező több mint száz derék vitézt, akkor van százötven kipróbált harcosa, valamennyiből lehet parancsnok egy-egy kisebb csapat élén.

-Ki ért még a fegyverforgatáshoz? - kérdezte az öreg hadviselteket.

-Sokan kószálnak ide-oda a táborodban a fekete sereg egykori vitézei közül, uram - volt a válasz. - Az elmúlt negyed században elveszítették hitüket, kutyába se vették őket, szélnek eresztve tengődtek. Ha élükre állsz, te, az ismert harcos, újra harcba indulnak, s utolsó erejükig védeni fogják az országot, a királyt, Istent. Mindnyájan sok török koponyát cipeltek haza a tarsolyukban. Sok hajdú is érkezik a táborodba, a legbátrabb vitézek közé tartoznak, s ne feledd, hogy különösen az Alföld északi, észak-keleti vidékén, a Felső-Tisza környékén, a Bodroghözben, Biharban nagy az elkeseredés, és ott rengeteg a bátor ember, a jó kardforgató. S téged mindnyájan szeretnek uram, mert az lehettél, amire ők mindig csak vágytak: törökverő, nagy, híres vitéz, rettegett harcos. Úgy hiszik, hogy te lehetsz újra az ország Hunyadi Jánosa! S akkor meg sem állnak a Balkánig. Emlékezz uram, hogy Hunyadi seregét is milyen hatalmas erővel támogatták a felkelt keresztes parasztszervezetek Nándorfejérvárnál. Van újra Hunyadiak, te vagy az, uram, van Kapisztrán Jánosunk ferences papjaid személyében, s lesz egyszer Mátyás is.

-Hallottátok a híreket a most hadba induló parasztszervezetek legyilkolásáról?

-Rettenetes, uram. De hallottuk azt is, hogyan gyűjtják fel ők a nemesi kúriákat, hogyan égetik el az urak családtagjait korommá, hamuvá. Indulj azonnal a török ellen, mert harc nélkül nem lehet kordában tartani ekkora sereget.

-Azt sem tudják, hogyan kell forgatni a fegyvert - tűnődött hangosan Dózsa.

-Rendeld el a kiképzés fegyelmét, s mi végrehajtjuk. Elég egy hónap, s képesek lesznek rá. S különben sem a gyakorlat teszi vitézzé a katonát. Mindenki akkor válik bátorrá, mikor az első török kard a fejére sújtana, s neki gyorsabbnak kell lennie, ha nem akar meghalni. Bíz a jobbágyok erejében, gyorsaságában, ők lesznek a legjobb katonáid.

-Nem így van, barátaim, nem így van! - Dózsa elégedetlenül nézett rájuk. - Harminc éve

talán lehetett bízni ebben, s Hunyadi János idején, 60-70 évvel ezelőtt biztosan. A világ, a harc azóta megváltozott. A csatákat nem a karok és a kardok döntik el, hanem a tűzerő, a puskák, ágyúk. A szabályak azután következnek, a mérsárláshoz, a kegyetlen megtorláshoz kellenek. De addigra eldőlt a harc. A törökök olyan erőket vetnek be, amire nem készült fel Magyarország.

-De akkor miben hiszel, uram!?

-Csak az Istenben hinnék! De Istent nem látom az égen, elfordul Mária országától, ahol most szennyet, vért, embertelenséget látna, ha ide vetné tekintetét.

-Bízz hát Istenben! De akkor bízzál is benne! Nem kételkedhetsz...

... nem kételkedek! Látom, amit látok. Bosszút látok, s a lihegő lélek vesztes, eleve csak vesztes lehet.

-Dózsa György, nagy hős vagy, az voltál mindig! Mi segített téged eddig, ide? Bízz hát abban, s vezessen az az erő a sereg élén. Honnan a vitézséged?

-Nem tudom a választ! Én mindig csak tettem a dolgomat. Ha hívtak, mentem. Ha az életemre törtek, öltem. Ha hűségemet kérték, szolgáltam. Ha most sereget bíztak rám, vezetni fogom, akkor is, ha a halálba megyünk. De ne kérdezd, miért és kiért teszem, mert nem tudom. A becsület... az, hogy így születünk... az adott szó... az, hogy kimondtam az igent, hogy kezet fogtam rá... A becsület. Ez. Ez vezet. Ezt adta nekem Isten, csak ennyit. A többi magától alakul, úgy, ahogy. Hogy férfiember nem fél. Nem is tudja, hogy van félelem. S mert igent mondtam a királynak, a bíborosnak, innen messziről a pápának, ez az igen egyenlő velem, életemmel, halálommal. De vihetek-e halálba ezreket? Vagy küldjem haza őket, mielőtt az egekbe csap a láng? A bosszú lángja! Én nem pallos vagyok, amely lesújt. Én csak kard vagyok, mely véd, s csak azért támad, hogy védje az életet. A hazát, a családokat, szolgálja a mát és teremtsen a jövőt. Ha én hadba indulok, csak azért teszem, másért nem is tehetem, csak azért és annyiért, hogy ezek a szerencsétlen emberek egyszer hősként, szabad emberként térhessenek haza, s nem eleve bukott martalócként, évszázadokra megpecsételten összes utódukkal, földjük örökös foglyaként. Tudom, hogy van Istenünk, de érzem, hogy most nagyon messze van tőlünk. Tudom, hogy van királyunk, de látom, ahogyan megbújik a palotájában. Tudom, hogy lesz seregem, de félek, vágóhídra hajtom őket.

-Miért vállaltad a vezérséget, uram? Miért, ennyi kétséggel?

-Mert rám ruházta a sors. Nem kerestem, nem akartam, nem kértem. A sors elől nem térhetünk ki. A sors a születésünk pillanata, anyánk tápláló teje, apánk kézfogása és biztató szeme, testvérünk ölelése, társunk féltő tekintete. A sors az első kiömlött vér, a mienk és az általunk kiöntötté, a sors a föld, melyben gyökerezünk, s melybe majd elvegyül testünk örök

pihenésre. A sors az ellenségünk, mely meg akar bennünket büntetni, semmisíteni, a sorsunk a hazánk, mert benne él mindenki, aki olyan, mint mi. Ha a hazánkat megsemmisítik, mindnyájunkat elpusztítanak. Én csak a sorsnak engedelmeskedtem. A királynak és a pápának mondtam igent, de a sors súgta, hogy mondjam ki. S ha a székely ember igent mondott, onnan nincs visszaút, még a halálban sem. Vissza soha!

-Mi katonák vagyunk, uram, harcmező az ágyunk. Nekünk ennyi válasz elég is! VISSZA SOHA! Ennyi elég nekünk tőled.

VISSZA SOHA!!! - kiáltozták teli torokból az öreg, ezer csatát látott katonák, szinte szétszakadt a sátor a hangorkántól. Kipirult arccal, csillogó szemekkel léptek ki a parancsnoki sátorból. Évtizedek óta nem hallották ezt a két szót, csak azt suttogta nekik a nyomorult élet, hogy tűrj, viseld el, majd lesz valahogy'... Ahogyan egymás vállát fogva dühörögtek előre, úgy kapott szárnyra a csatakiáltás, melynek nem volt semmi tartalma, semmi célja, nem volt benne eszme, tekintély, se hűség, se parancs. Csak egyetlen értelme volt: VISSZA SOHA!

Tábori szeretet

Hans Meyer még soha nem hallott ilyen erős hangú elszántságot, a lélek kitörését. Mint a vulkán lávája, áradt a magasba a tűz, a férfiak dühe és harci kedve. Megrettent egy kissé. Mi lesz ebből? Ez itt nem hadsereg, még csak szálnalmas paraszthadnak sem nevezhető. Német földön megszokta a vértések rendjét, a vak fegyelmet, a számtan erejét a létszámban, a mértant a szervezettségben, a fémeket a fegyverben. Itt gyűlevész csapatokat látott, a kiképzés erőtlén és rendszertelen, a fegyverek minősége a nullával egyenlő. Hogyan és mikor vethető be egy ilyen had az egész Európát megszállni készülő oszmán birodalom ellen? Hol van a király hadserege, s miért nem indul el a Duna mentén a német föld, vagy akár a francia király, hogy elejét vegye a kontinens szíve ellen irányuló dőfésnek? Igaz lenne a hír, hogy a francia uralkodó a szultánnal paktál, szeretné elérni, hogy a neki mindig ellenséges Habsburgok legyenek a török támadás célpontja.

Hans egyetlen vigasza az volt, hogy Emesét rendszeresen láthatta. Kovács Botond mester nagy becsben állt Dózsánál, s már régóta nemcsak mint földije, hanem főként, mint kiváló fegyverkovács. Kaszákból, kapákból dárdát, kardot kalapálni, ez ám a művészet! Ahogyan lenézte Hans a parasztkatonákat, úgy ámulta az öreg székelyt leleményességéért. Ha kell, akár fűszálból is tört készít - nevette el magát Hans, s elöntötte szívét a meleg, ha arra gondolt, hogy most leendő apósát dicsérgeti magában. Emese nem sokat mutatott Hansnak abból, hogy vannak-e erős, szerelmes érzelmei, hogy van-e, lesz-e viszonzás. De közelsége mindig megadta a lehetőséget, a jövőt Hansnak.

-Botond bátyám, megy a sereggel a csatamezőkre is, vagy itt maradnak a táborban fegyvereket gyártani? - Az öreg azonnal észrevette, mire akar kilyukadni a ravasz germán.

-Emese mindig velem lesz, nálunk így szokás. Üzentünk az ő édesanyjának, Lelle asszonynak, mint ahogyan György vezér is futárt küldött a sajátjához. Együtt jönnek majd a táborba, az én feleségem és György anyja. Szegednél vagy Aradnál csatlakoznak hozzánk. Addig Emese nekem segít. Mi is megyünk a sereggel. Székely ember soha nem maradhat ki a csatából, ha Isten hívja. - Az öreg hamiskásan mosolygott, mikor látta Hans fanyar képét.

- A fiatalúr tényleg a felvidéki bányákba készül? Az bizony igencsak más irány.

-Botond bátyám aranya szebben csillog, mint a körmöci!

Emese elpirult, pedig az apja szeme most először csillogott melegen a germánra.

-Az enyém fénye meleg, a magáé mindig hideg marad. Ráadásul az enyémen van két gyémánt is!

Emese lesütötte mindkét gyémántszemét. Mi van itt most? Róla alkudnak? S őt senki sem kérdezi? Hátha nem is olyan jéghideg az az arany, amelyet Hans jelent. Meg kellene nézni, vizsgálgatni, mi is van Hans kezében... hátha forró az is. De legalább meleg, varázslatos.

-Csillag az, nem gyémánt, Botond bátyám. - Most már egyenesen Emese szemébe nézett, most először vette a bátorságot, mert belülről hatalmas kép fakadt fel, s most végre el akarta mondani. - Csillag, amely engem vezet. Amerre vezet, arra megyek. Úgy látom most, mintha délre mutatna. Valami Szeged vagy mi, valami ilyesmi van ráírva. Vagy Arad, Lip-pa....? Nem látom pontosan, pedig nagyon csábít.

Erre már az öregnek sem lehetett rossz szava. Ha jön, hát jön. Megtanítja vasat izzítani, verni, edzeni. Ha hasznát veszi, maradhat, ha nem, elküldi. Van-e aranya vagy nincs, ez édesmindegy. Aranyból még soha nem kovácsoltak kardot. Megvenni pedig úgysem lehet őket, sem György vezért, sem őt, sem Emesét. Dálnokiak!!!

Mintha nem is látta volna - mert nem akarta -, ahogyan a germán megfogja a lánya kezét, s Emese hosszú percekre ott felejt... - Ha ezt az anyja megtudja, Istenem, mehetünk mindketten haza, asszonyparancsra! - Botond mester felesége az év egyik részét Budán, a máikat szülőfalujában töltötte, onnan vezényelte a családot, székelyhez illően halkán, kimondatlan szavakkal, kérdő tekintetekkel.

Dózsa ifjú szárnysegédét, Lélt olyan érzés fogta el, mint még soha. Megkövülten - de az izzó kő forráságában - nézett Emese után. Mintha neki küldte volna a Teremtő a földre. Rá várt, őt leste, benne reménykedett ifjú vitéz kora óta. Miért csak most látta meg? Miért fosztotta meg őt tőle az Úr? Megigézte Emese szépsége, és iszonyú vágy fogta el, hogy szólhas-

son hozzá, legalább egyetlen szót, annyit, hogy - Kérem szépen...

Azt már nem tudta volna megmondani, hogy mit kér. Sőt, magára erre a két kérő szóra sem érzett bátorságot. Hogyan foglalkozhatna ő, a vezér mindent tudó társa olyan sekélyes dolgokkal, hogy megszólítson egy lányt. Most biztosan nem. Talán egyszer, máskor. És mi lesz, ha soha nem látja többé?

De látni fogja. Botond mestert semmi sem szakíthatja ki Dózsa közelségéből, szükség van rá minden percben. S ahol Botond, ott Emese. Rajtuk lesz a szeme. Lél éppen újrátáplálta lohadó reményeit, amikor látta, hogy milyen vidáman, boldogan lép oda Emeséhez egy nyurga, szőke fiatalember. Hírből tudta, hogy valami dajcs, germán. - Ki az ördög lehet ez a fattyú? - morgott magában Lél. Kezdte úgy érezni, hogy ellenség van a keresztes táborban, az ő ellensége. Le kell győznie, még mielőtt elindulna a sereg. Fortyogott magában, de nem volt bátorsága Emeséhez lépni. Érezte, hogy az övé a lány, de tudta azt is, hogy soha nem tanulta meg kifejezni érzelmeit. Félt attól, hogy dadogna, inába szállna a bátorsága, s tehet-e ilyen csúfságot a vezér szárnysegéde?

Aztán történt valami, amit maga sem értett. Minden átmenet nélkül, egyetlen hatalmas lendülettel ott termett Emese mellett, úgy téve, mintha a világon sem lenne ez a dajcs.

-Kisasszony, ott felejtett valamit a sátorban!

-Én? Aligha.

-Mégis bizony. Otthagytá a lábnyomát, kisasszony. Meddig őrizzem? Vagy visszajön érte? Emese felnevetett. Lél arca ugyan vörös volt, viszont olyan határozottsággal mondta ezt a tréfát, olyan példa nélküli könnyed szemtelenséggel, mintha ez lenne a kenyeré.

-Én bizony vissza soha nem megyek sehova! - nevetette kacéran Emese, s kezdte sajnálni Hanst, aki zavartan téblábolt mellettük.

-Akkor mit csináljak vele? Nem hagyhatom a sátor közepén, mert még rálép valami illetéktelen férfi láb, s azt a csúfságot bizony meg nem engedheti magának a kisasszony - kacagott fel Lél.

-Hát ne is hagyja! Hozza utánam. De azt soha nem fogja tudni, hogy hol vagyok - csilingelt csábítóan a lány hangja. - Így aztán szaladjon vissza érte a sátorba, vegye magához, és inkább tartsa meg.

Lél értette a tréfát. Maga is meglepődött azon, hogy milyen könnyedén teremtett kapcsolatot a lánnyal, hiszen az előbb még attól félt, hogy kiszárad a szája, ha hozzá kellene szólnia.

-Kisasszony, rendben. De jó, ha tudja, hogy komoly zálogot kell fizetnie, ha egyszer majd vissza akarja szerezni tőlem a világ legkecsesebb lábának elhagyott nyomát!

Hans egyre csüggedtebben hallgatta a beszélgetést. Az egyes szavakat értette ugyan, de a

szavak szelleme elsuhant a füle mellett. Kínosan érezte magát. Hogyan találja meg a hangot két olyan ember, akik egymást soha nem látták azelőtt. Egy percre úgy érezte, hogy neki itt már nincs keresnivalója.

Tévedett. Emese hátat fordított Lélnek, megérintette Hans karját, apja felé mutatott: - Az én apám soha nem tűrné, hogy egyszerre két férfi álldogáljon mellettem.

Majd Hanshoz fordult, előre mutatott:

-Menjünk, vár bennünket.

A következő két hétben hatalmasra duzzadt Dózsa tábora. A budai várban a király, a parancsnokok, az udvari főnemesek és főpapok egyre nagyobb aggodalommal néztek át a rákosi mezőkre. Beláthatatlanra nőtt a tábor, porfelhő lepte a mezőket. Ezrével gyakorlatoztak a parasztok a fekete sereg katonáinak és más végvári vitézeknek az utasításai szerint. Az első hetekben gondtalan volt az ellátásuk. A király által átküldött jószágok, gabonaszállítmányok sora ugyan gyorsan megfogyatkozott, de Bakócz Tamás bíboros úr állta a szavát: saját vagyonából, birtokairól biztosította az élelmezést. Érkeztek gulyái, szekérsorai a Vác és Eger fölötti, a felvidéki birtokokról, s utasítására más püspökségek is küldtek szekereket. A sereg azonban soha nem remélt méretűre duzzadt. Nem volt többé egyben tartható. Az ellátás miatt is, a ki-kitörő fegyelmetlenségek miatt is mielőbb útnak kellett indítani délre, a török frontvonalra. A katona békében békétlen. S ők már katonának érezték magukat. Vérré vágytak. Kiontott, bosszút hűsítő forró vérré. Kiszabadult a lelkek pestise a Duna pesti oldalán, a rákosi táborban... Dózsa előre küldött futárai ekkor már elhagyták Szegedet, átkeltek a folyón, a Marostól délre vettek irányt. Még nem tudták, hogy beléptek a pokolba... Még azt sem tudták, hogy úton vannak oda... Keresték a gázlót a jövőbe.

Hans tervei is megváltoztak néhány napra. Még nem akart Erdélybe indulni. Bizonytalan volt abban, hogy mit is lát valójában. Érezte a zúgolódást, a jajt a panaszokban, s zsigereiben tudta, hogy ekkora tömeget nem lehet megfékezni, ha másként dönt... ha elindul a saját ösztönei után.

A legnagyobb meglepetés az volt számára, ahogyan a papok viselkedtek a táborban. Biblia helyett - vagy mellett - kardot fogtak a kezükben, azzal hadonásztak. Zsoltáreklés helyett vezényszavakat kiáltottak. S vadul forgatták szemüket, ha a főpapokról, a főurak gáztetteiről esett szó a jobbágyok tábortüzeinél. Sarkallták az elégedetlenkedőket.

S legalább ennyire meglepődött azon, hogy egyre több kisnemes gyűlt össze a táborban. Ők ki ellen készülnek? A török ellen, valóban? De hiszen az oszmán hadsereg erejéről itt egyetlen szó sem esik. Annál többet forgatják a híreket arról, hogy Biharban, Tolnában,

Eötvös József, idézett mű:

-Úgy van, György, te légy királyunk! - szólt a vén székely, ki a csanádi ütközet hírére nem régóta a keresztesekhez szegődött, s mint Dózsa távoli rokona, az alvezérek sorába vétetvén fel, most az asztal végén fölkel, s a részegség minden jelével emelé poharát:

-Te légy királyunk, székely király! Csak Attila vérének ivadékát illeti az ország. Hisz már mint gyermeknek is megjövendölték.

-Megjövendölték?! - kiáltanak többen bámulva.

-Meg biz a! - szólt az előbbi az asztalba fogódzva, hogy el ne essék. - Anyja megálmodta egyszer, hogy fiát nagy királyi széken látta, s fején korona ragyogott, kezében királyi pálca, oly fényes, hogy szeme kábult tőle, mintha izzó vasra nézne. Körülötte az erdélyi vajda s nagyurak és tömérdek nép, mely üdvozlására egybegyűlt. Dálnokon egy hétig nem szóltak másról, mint Dózsáné álmáról, s egy vén cigány megjövendölte, hogy királyi széken fog meghalni.

Künn a sátor előtt a nép éppen pihent... A tömeget lelkesedés ragadta meg.

-Éljen Dózaa! - ordította ezer meg ezer hang egyszerre, mintha a nép mennydörgő szózatával igazolni akarná az ígéretet, melyet vezérei tettek.

Oly valami váratlan, oly meglepő volt a hangokban, mire a sátorban összegyűlt vezérek elnémultak. Bámulva néztek egymásra, míg György, ki kupáját éppen ajkához emelé, azt reszketve állítá vissza az asztalra, s hallgatott.

-Hallottad a nép szavát? - kiálta Márton, miután az éljenrivalgások megszűntek, s a cigányok új táncra fűjták. - A nép szava Isten szava. Te király léssz.

-Az Istenre kérek - súgá Gergely, ki bátyja fölgerjedését észrevette, György fülébe -, vess véget a lakomának: látod, magukon kívül vannak: ki tudja, még mire vetemednek.

-Nem hallottad-e - mondá emez halkan testvérehez -, amit bátyánk mondott? Anyám megálmodta, hogy koronát fogok viselni.

-Már hogy gondolhatsz ilyenekre? - suttogá emez nyugtalanul....

Bácsban milyen véres megtorlásoknak esnek áldozatul a kardot fogó parasztok. Egyre nehezebben indulhatnak harcba, táborba, s mivel majd a tavasz végén, a nyár elején megsza-
porodik a mezei munka, az urak nem engedik többé jobbágyaikat sehova. Szinte oda kötik
őket a röghöz, pedig ehhez semmi joguk.

Hans tanácstalanul nézte a sok dühös arcot. Van erő, amely vigaszt nyújt ezeknek az
embereknek? Eszébe jutott küldetése, amely szerint követnie kell a magyarországi állapo-
tokat, s megmondani, érdemes-e aranybányákat nyitni Erdélyben, biztonságos-e az ország.
Ezek a harchoz nem szokott parasztok fogják feltartani Szelim vad seregét? De miért is ne?
Ha Hunyadi János alatt képesek voltak, ma ugyanígy megtörténhet... Hansnak új informá-
ciókra volt szüksége.

-Visszamegyek Budára, Botond uram. De vigyázzon a lányára helyettem is, sok itt a fi-
nomra éhes tekintet, a csiklandozni vágyó kéz! Két-három nap múlva megjövök, s elindu-
lok az erdélyi bányavárosokba, arra kérem, tartsanak velem, talán maguknak is jólesne a
hazalátogatás Székelyföldre. Fizetem az útiköltséget, csak jöjjenek velem Emesével.

-Aligha engedhet engem a vezér. Üres kézzel jönnek az emberek, fegyvert kell készítenünk
mindenből. S nem is ajánlom magának se, fiatalúr, az erdélyi utazást. Itt a helye most min-
denkinek, aki együtt akar lépni nagy dolgokkal. Erdély most érdektelen. Most mi Európáért
küzdünk, nem holmi bányáért. Azt majd elintézik a szászok, ők soha nem harcolnak
velünk, ők gazdagodni akarnak, nem vérüket ontani. Igaz, mi sem akarjuk, nem szeretnénk,
de nem félünk tőle. Gyáva ember a szász... vagy lehet, hogy nagyon okos... nem a mi
fajtánk.

-Ne felejtse, bátyám, ha nem is szász, de német vagyok én is...

-Nem is gondolom, hogy kegyelmed a saját kezével kardot fog a török ellen! Ugyan már!
Viszont tanulhat egyet-mást abból, hogyan alakul majd Európa térképe a harcok után. Mert
vagy győzünk, vagy menekülhet Bécs és Bajorország is a napnyugta irányába, leáldoz
maguknak is akkor. Na, Isten hírével, menjen. Emese jobban tud vigyázni magára, mint
bárki más. De abban ne reménykedjen kegyelmed, hogy ebből haszna lesz bármi is...

Hans átladikozott a Dunán, s bejelentkezett Telegdi Istvánnál: tudósítani akarja a német
városokat, grófságokat, fejedelemségeket és hercegségeket a török elleni felkészülésről...
hátha pénzt is tudnak szerezni a magyar hadak számára... elvégre keresztes hadjárat fo-
lyik... folya... ha folya... de nem folyik itt semmi, Európa behunyja a szemét. Meg akar-
ta kérdezni az Európa-szerte híres jogtudós Telegdit, aki tanácsaival még a francia királynak
is hozott hasznot, hogy kötelezi-e az európai államokat, uralkodókat a pápa felhívása a
keresztes háborúra.

Ezt a magyar uraknál látható szembekötősdit, a világos válaszok megkerülését Hans sem értette, szívesen találkozott volna Perényi nádorral is, hátha sikerül. Ő talán tudna mondani valamit arról, miért nem érdekli Európát, de a magyar főnemességet sem a Duna mentén felvonuló török fenyegetés. Balsejtelmei voltak arról, hogy a franciák valóban érdekeltek Bécs meggyengítésében, Velence pedig szívesen terelné a török erőket a Földközi-tengeri terjeszkedés helyett a kontinens közepe felé. Ha így van, lesz itt haddelhadd, Magyarország. -Szegény Botond bátyám, életed végéig kovácsolhatod a kaszakardokat - aztán meg a sírokra a keresztetket...

Hazudj, király!

A tervezett budai út hat napra nyúlt. Mikor a végén Hans összegezte a látottakat-hallottakat, hosszúra nyúlt a képe. Hogyan lesz ebből aranybánya? Magyarország mindkét kezével azon munkálkodik, hogy az egyikkel lefűrészelje a másikat... Véresen, önkínzással, hosszan kitartóan, bakó helyett saját kezeivel megcsónkítva önmagát. Szereznie kellene még több hatalmat a Fuggereknek, s szerelmet magának - mindezt vérgőzben?! Elhessegette zavaros gondolatait. A tudósító tudósít, a szegény aranyért küzd, a férfi nőjéért. Hans, hallottad a táborban: Vissza soha!

A királyi tanács

A királyi tanács Ulászló nélkül ült össze. A király szörnyű hangulatban rostokolt lakosztályában, napok óta ki se jött. Láta a túlsó oldalon a porfelhőkben gyülekező keresztes csapatokat. Jobb lenne, ha ide hívta volna tizenkétezer jól felfegyverzett cseh katonáját, ott is király, azok az ő hadserege. A magyar urak azonban hallani sem akartak arról, hogy külföldi csapatok érkezzenek a földjükre... majd ők... megvédik az országot, Istent, királyt, nem engednek ide idegen vezért, darabontokat! De lehet-e szájjal, hőzöngéssel védeni Magyarországot? Hol itt a hadsereg? Jönnek-e a zászlók alatt a főurak bandériumai, mint egykoron? Nem!

-Semmi vagyok! - sóhajtott a király, ezt elmondta magában mindazon hat nyelven, amelyen - mint Európa egyik legműveltebb királyi családjának, a Jagellóknak az élenjárója - ő maga anyanyelvi szinten beszélt. Ebben a rövid megállapításban nem keserűség volt, nem kishitűség, hanem teljes diplomáciai tudása, amelyet Prágában, Krakkóban, Budán szerzett, s amelyet oly gyakran megosztott bécsi rokonaival, a Habsburgokkal. - Semmi vagyok magyar királyként! Az oszmán birodalom a határon áll. Európa érdektelen a harcban. A pápa Velencét védi, s ezért arra biztat a keresztes háború ígéretével, hogy Magyarország húzza magára a törököket, hogy erre terjeszkedjenek. Párizs titokban ugyanerre biztatja a szultánt, mert a franciák fő ellensége a német-osztrák hatalom, a Habsburg család német-római császársága és spanyol királysága. Párizs akkor boldog, ha Bécs pusztul. S Bécsnek Buda az elővárosa. Budának pusztulni kell. Így döntött Európa. - Semmi vagyok, bár enyém a legszebb korona, s az egyik legnagyobb európai ország.

A király csengetett. Komornyikját hívatta. Mégis átmegy a királyi tanácsba, legalább a végére érjen oda. Dönteni kell, mikor induljon a keresztes had, meddig képesek gondos-

kodni az ellátásáról, s mi legyen az előretolt védekezés fő iránya. Nándorfejérvár vagy Temesvár? - Hol kezdődik a pusztulás? - sugdosta magában a király, s ettől még keserűbb lett. - Egy gyáva király, aki előre feladja? De mit tehetnék? A királyi tanács minden tagja legszívesebben elpusztítaná a másikat, s köztük a legerősebb, Szapolyai János vajda éppen engemet és utódomat, fiamat, Lajost. Ezekkel induljunk harcolni Európáért?

Amikor a király a nagyterembe lépett, maga lepődött meg legjobban, hogy a tanács tagjai még munkához sem láttak. Asztalnál ültek ugyan, de dühödten vitatkoztak, mindenki a magáét hajtogatta, kardjukhoz kapkodtak, persze csak színlelve, "amúgy magyarosan", vi-gyorgott magában a király. Az asztalfőre ült, csendet intett, s életében talán először érélye-sen elkiáltotta magát.

-Bíboros úr, főurak, tisztelt tanács! Magyarország veszélyben van! S önök egymást végzik ki itt előttem?!

Szavaira döbrent csend támadt. Eddig csak azt hallották tőle, hogy dobzse, dobzse, minden jól van, rendben, persze-persze... Mi történt a királlyal? II. Ulászló lecsendesítette hangját, és azt mondta:

-Addig innen fel nem állunk, míg nem tudjuk, mit akarunk.

Még nagyobb döbbenet fogadta. A király akar valamit? Abból baj lesz! Mert akkor ők, a főurak, főpapok nem akarhatják azt, amit akarnak. Márpedig a béke alapja, az egyezség a király, a főnemesei rendje és a köznemesség rendje között az volt 1490 szeptembere, a király megválasztása óta, hogy mindenki azt teszi, ami az érdeke... amit akar tehát. A keménykezű, undok Mátyás helyett ezért kérték trónra a puha Jagellót. S persze azért is, mert cseh királyként, és a lengyel trón akkori várományosaként új erőket bocsát a fő ügy, Magyarország rendelkezésére. Igaz, a lengyel trónra végül testvére került, de Csehország ereje is jó szolgálatokat tehet... persze csak kellő távolból, nem beavatkozva. Láthatatlanul, de élvezhetően.

-Én vagyok a magyarok királya. S ne feledjék: fiam, Lajos lesz a törvényes utódom. Másra számítani súlyos hiba! - A király alig észrevehetően, de kettejük számára nagyon is biztosan Szapolyai Jánosra nézett, az erdélyi vajdára, szepesi grófra, a legnagyobb magyar hadtest vezérére, aki nem is titkolta az elmúlt évtizedben, hogy a köznemesség támogatását megszerezve, a király és a főnemesség szándékai ellenére magának szerzi majd meg a trónt a király halála után.

-Ha tehát most beszélek, Lajos fiam nevében és érdekében is teszem! - folytatta Ulászló. - Az ország veszélyben van! És én is veszélyben vagyok! És Önök is, nagy, rettenetes veszélyben! Vagy rendet teremtünk egymás között, vagy meghalunk mind! Főleg Maguk!

Az urak megdöbbenően néztek egymásra. Rendet egymás között? Rendet a rendek között? Hogyan egyezhetne meg a főurak és a főpapok tábora a köznemességgel, amely annak idején Mátyást hozta a fejükre? S hogyan és miért egyeznének meg Szapolyaival, ezzel a feltörekvő tót jöttmenttel, ők, az évszázados történelmi családok leszármazottai, a korona teste, ők, Báthori, Perényi, Bornemissza, Telegdi. S vajon miért egyeznének meg a másik jöttment paraszttal, Bakócz Tamással, aki éppen most hozza rájuk a bajt keresztes bandájával?

-Addig nem állunk fel innen, amíg nem tudjuk, mit akarunk együtt. Mindenki elmondja, hogyan látja az ország helyzetét, s ki a mi ellenségünk, azon kívül, hogy egymásnak vagyunk a fő ellensége. Mi a király? Mi a bíboros és pápai legátus Bakócz Tamás? Mi az erdélyi vajda és kit szolgál a serege? Ki Dózsa György és mire készül? Kérem a koronatanács tagjait, egyszer az életben elemezzék az ország helyzetét, s mondjuk meg, mit tegyünk. Tudják-e egyáltalán, hogy veszélyben vagyunk? S tudják-e, ki jelent veszélyt? A török? Dózsa? A csürhe? Perényi Imre nádor uram, mint a király helyettesét, kérem Önt!

-Felség! Most én mondom, dobzse! Érezzük mi is, hogy valami bűzlik. Kezdjük az elején... Megkoronázásod előtt esküt kellett tenned arról, hogy a rendekkel együtt fogsz uralkodni! Ezt a legteljesebben teljesítetted is, hiszen szinte átengedted a hatalom gyakorlását a számunkra. Megszerettük és nevedbe foglaltuk állandó szavajárásodat, hiszen ha kértünk tőled, mindig azt hallhattuk: "jól van, dobzse".

-Nádor uram! Gúnyolódsz talán, mit pedig nem szoktál, s helyzetekben nem is ildomos?! Mert most kimondom, amit eddig nem tettem. Ti, a nemesek a megszerzett szokatlanul nagy hatalom birtokában egymásnak estetek. Megkezdődött a marakodás a befolyásért. Ne nézz így, nádor uram, folytatom! A rendi gyűlés, amely oly jól működött évszázadokon át, ismét két pártra szakadt: az egymás ellen küzdő főnemesi és köznemesi táborra! Mindketten egyre több hatalmat követeltetek magatoknak, s ma is ezt teszitek, a szemem láttára éppen most is! Máig nem ért véget a viszály, hogy ki lesz a következő uralkodó. Igaz, elismerem, már majdnem 50 éves voltam királyságom másfél évtizede után, de nem született fiú utódom. S mit tettetek? Két táborra szakadtatok, s mintha már meghaltam volna, azt firtattátok, honnan hívjátok új királyt, ha meghalok.

-De uram... ennek most nincs jelentősége...

-De igen, nádor úr, van! S most még hallgass tovább! A hírhedt 1505-ös rákosi országgyűlésen a végzésben a köznemesség a legnagyobb magyar főurat, Szapolyai Jánost nevezte meg leendő királynak.

-Felség, de mi, a főnemesség a Habsburgokat pártoltuk, s megértettük, miért kötöttél köl-

csönös házassági szerződést a Habsburgokkal egy évvel később, 1506-ban, nyilván az ő javukra, hiszen nem volt fiad...

-De milyen ország az, ahol a két rend más-más királyt akar?! Mindkettő egyet-egyet magának! Az ilyen ország a végén nem kétfelé, hanem háromfelé szakad, évszázadok óta tudjuk ezt francia, angol példák alapján. Ezt akarjátok ma is? VAN utódom, mert fiam született, bár talán sokan elátkozták a percet. - A király ismét Szapolyai Jánosra nézett, most már letagadhatatlanul világos volt mindenki számára, hogy nyílt kártyákkal játszik. Perényi Imre visszazökkent székébe és elhallgatott. Utálta ő is, s minden főúr a tolakodó vajdát, a szemérmetlen önjelöltet. Mégsem szállhatott vele szembe, mert a harc nem dőlt el. A pápa, Velence, Párizs, Madrid, Bécs, a Rajna-part, sőt Lengyelország, Svédország is beleszól a magyar képletbe, főleg, ha az ász a szultán kezébe kerül egyszer.

Mintha a nádor gondolataiba látott volna, Bakócz Tamás bíboros ezzel vette át a szót:

-Felség, Magyarország dolga nem Budán dől el. Amikor őminenciája X. Leó pápa a tavalyi, 1513-as római konklávé után kinevezett legátusnak a keresztes hadak megszervezésére, kifejezetten azt kérte és hirdette meg, hogy a toborzásba vonjuk be - vonjam be, mint a hadak főszervezője - Svédországot, Csehországot. Továbbá Oroszországot, a Német Lovagrendet, Norvégiát, Lengyelországot, Dániát, Havasalföldet és a Raguzai Köztársaságot. S én így hirdetem meg a Cruxot, a keresztes hadjáratot ez év április 9-én, s a királyi tanács így fogadta el. Ügyünk Európáé...

... kár, hogy Európa erről nem tud semmit... jó volna szólni neki... - vetette közbe kirobbanó haraggal Szapolyai János. - Magára maradt, bíboros uram. Európa helyett egy székelly bunkót tud fölmutatni, valami Dózsát. Az én hadseregemben száz ilyen székelly is harcol mellettem. Ő is nálam volt a tavalyi balkáni hadjáratomban, ismerem, ne mutassa be nekem senki. Adjak Felségednek száz ilyen vezért?!

A bulla a porba hull

A király kelletlen képet vágott. Nem mert szembeszállni Szapolyaival, valójában soha nem mert, félt tőle: féltette fia jövőjét, az országot, az európai kapcsolatokat, főleg a Habsburgoknak szánt magyar jövőt. S félt Szapolyai hadaitól is. Ha a vajda Buda ellen akar na vonulni valaha is - jégen választatni királyt, mint tette Mátyás érdelében Szilágyi gróf -, akkor senki sem állhatna útjában. S ő, a körültekintő, mindig óvatos király félt a vajda nyers modorától is. Most sem volt ellenszere, végül hallgatni kényszerült. Bakócz Tamás folytatta:

-Amikor az elmúlt hetekben a templomokban kihirdettük a pápa őszentsége felhívását, a

parasztok azonnal elkezdtek gyülekezni Pesttől Nagyváradon keresztül Kalocsáig, s pár hét alatt százezerre nőtt a számuk számtalan táborban az országban. Ha kinéznék a palota ablakán, csak a csapatok felét látják. De harcra készen állnak az ország minden részén... Tudom, hogy a földbirtokos nemesség nem örül, hogy el kell engednie a dolgos kezeket, s hogy visszatartják a harcba indulókat. Visszatartják? Megkötözik, megkorbácsoltatják őket... Ki az úr? Az Úr az Isten, s annak földi helytartója, nem pedig a nemes, legyen az főúr vagy köznemes. Gondolnak-e arra, hogy mi lesz ebből? Híreket kapok, hogy szétzavarják a már megalakult, csupán kaszával-kapával felfegyverzett keresztes csapatokat...

-Bíboros úr! Önnek csak az egyik füle hall? Nem hallja a másik a kúriák jajveszékelését, a bent égett nemes kisasszonyok, férfiak tűzhalálát, a felperzselt kastélyok lángjának sercegését sem hallja kegyelmed? Vagy nincsenek hírnökei? Nincsenek hát, a papok is beállnak a csőcselék mellé - kiáltott fel Szapolyai. - Védje inkább őket, ne a vérengző parasztjait!

-Amit vajda uram mond, csupán kőszá hír...

-Igaz minden szava a vajdának - kiáltott közbe a budai várparancsnok, Bornemissza János kapitány. - Nem tűrhetjük, hogy a fark csóválja a kutyát! Paraszt kezébe ásó való, nem fegyver. S most az ekéből kovácsolnak kardokat, ellenünk. Állítsd le a Crux nevű szörnyet, Felség. Nem keresztes háború lesz ebből a török ellen, hanem a Római Birodalom mintájára égetett keresztek, amelyekre mi leszünk felfeszítve. Én nem vagyok Krisztus, s nem leszek az!

-Miért csodálkoznak az urak? Az elmúlt két és fél évtizedben, mióta király vagyok, mást sem tesznek, mint kikövetelik tőlem a parasztok terheinek súlyosbítását, és én mindig engedtem maguknak, ha egyetértettem, ha nem. S közben egyremásra szerezték meg a kiváltságokat. Már nemcsak adót nem fizetnek, hanem királyi intézkedésekre sem kötelezhetők. Folyamatosan csorbítják a parasztok jogait, s velem íratják alá. 10 éve, 1504-ben kisnemesekből kinevezett szolgabírók hatáskörébe utaltuk a jobbágyok költözködési jogának elbírálását, s mi lett belőle? A szabad költözés jogának csorbítása. Viszont azok a nemesek, akik megakadályozzák parasztjaik szabad költözködését, ma már szinte teljesen mentesülnek a büntetés alól. Megvontuk a parasztok vadászati jogát és korlátozzuk a mezővárosok jogait annak érdekében, hogy a parasztok ne akarjanak odaköltözni. Kilenced, tized, behajtások, robot! Mi marad nekik? Látom döbbszent arcukat, urak! Hogy ilyent mond a király! Netán lázítanék? Nyugodjanak meg, nem álltam a parasztok mellé. Én az önök királya vagyok. De tudnunk kell, mi miért történik. Megkorbácsolják őket, ha el akarnak költözni? Hatszáz éven át szabad volt? Európában már mindenütt szabad, ahol fejlődni akarnak. Korbács a kutyáknak? Inkább enni kellene adni neki...

-Felség, hetek óta hallgatok a keresztes hadjárat ügyében - vette át a szót váratlanul Báthori István gróf. - Komoly okom van. Ha a sereg megindul a török ellen, Temesvár lesz a fő irány, és én Temes vármegye főispánjaként együtt kell, hogy harcoljak velük. Azzal is szembe kell néznem, hogy át kell adnom a várat a közös ügy érdekében. Átgondolta ezt valaki? Átadni a várat a paraszt csürrének, egy bocskoros székely nemesnek, mint parasztvezérnek? Átadni Magyarország védelmének kulcsát? De mit tegyek majd, ha a sereg megjelenik a falaknál, és ezt követeli, rád hivatkozva, hiszen vezérét te nevezted ki. Május elején járunk, Felség. A földek műveletlenek. Százezer ember hiányzik a munkából. Közben fegyvert mutogat, most még csak a török felé, de tudjuk a jelentésekből, hogy terjed az erőszak, s a futótüzet már nem lehet majd megállítani. Mint Temes megye, a délvidéki végvárrendszer parancsnoka arra kérlek Felség, állítsd le a toborzást!

-Nem elég! Már nem elég! A pápára és a királyra hivatkoznak, Krisztust és a szabadságukat egyszerre emlegetik és varrják a zászlóra. Már nem elég leállítani! - taglalta kemény hanghordozással a szavait Bornemissza várparancsnok - Be kell tiltani a hadsereget! Nincs ilyen, hogy paraszthadsereg! A paraszt mezeje nem a harcmező, hanem a szántóföld és a legelő. Szét kell kergetni őket, mégpedig annak, aki összeterelte őket: a bíboros úrnak!

A bíboros arca egyetlen pillanat alatt bíborvörös lett. Nyilvánvalóvá vált számára az árulás. Egy hónapja még ugyanezek az urak elfogadták a Crux meghirdetését, s most, hogy bajt sejtnek, őt dobják be a cirkusz közepébe az oroszlánok közé. A király arca szenvtelen maradt. Túl régóta tűri a különféle főurak, főpapok, köztük is elsősorban Bakócz Tamás hatalmát, befolyását, megfellebbezhetetlen tanácsait a király dolgaiban. Nem baj, ha végelgyengülésbe kergetik egymást. Mindenki mindenki ellen - ez volt a módszerük. Hát rajta! - most aztán rajta!

De hogy is van ez? A király eltűnődött. Bakócz megbukik, ha el kell rendelnie a sereg felosztatását. Ez rendben. De ki erősödik meg ezáltal? Szapolyai János, természetesen. Hiszen őt feltarthatta volna a sakktáblán Bakócz parasztserege. De mi lesz, ha e sereg kiesik? A királynak eddig csupán az számított, hogy maga mellett tudhassa a vezető arisztokrácia, a Perényiek, Báthoriak támogatását, s rajtuk keresztül a Bécs felé forduló magyar főnemességet. Most azonban Bakócz-cal és Szapolyaival bonyolulttá vált a játszma. Hagy irtsák ki ők egymást? Ki győz itt ki ellen? S van-e szerepe Dózsának, a parasztvezérnek a bástyák, a király és királynő figurái mellett?

-A királyi tanács úgy dönt, bíboros uram, hogy...

-A királyi tanács még sehogy sem döntött, Felség, a tanács egyelőre...

-... most az egyszer befejezném a mondatot, bíboros uram. Ha így mennek tovább a dolgok, mi, a királyi tanács előbb-utóbb úgy döntünk, hogy Pro primo: a Cruxot azonnal be kell fejezni; Pro secundo: a keresztes hadat fel kell oszlatni; Pro tercio: minden paraszt, kismemes, kispap és katona, aki a gyülekezésben részt vett, haladéktalanul tegye le a fegyvert, és egy héten belül magától térjen vissza urához, földjére, otthonába, végvárába.

-De Felség, a pápa őszentsége...

-... tájékoztatom bíboros uram, hogy ma reggel tárgyaltam a pápa budai követével, és értesére adtam, hogy a magyar királyság nem tudja magára vállalni a Cruxot, s mivel sehonnan máshonnan nem várható katonai és pénzügyi támogatás, a hadjáratra vonatkozó bulla érvénytelenné válik, mert nincs foganatja a mai Európában. A pápai nuncius tudomásul vette döntésünket, s a pápa nevében azt üzeni önnek bíboros úr, hogy a hadjáratba hívás, a toborzás minden formáját szüntesse be az ország egész területén. Később döntenünk kell arról is, hogy megvonjuk-e Dózsa György vezéri kinevezését

Szapolyai, Bornemissza, Báthori, Perényi elégedetten dőltek hátra. Magyarország király utáni második hatalmassága, Bakócz Tamás végképp töröltetett a sakktábláról, fél évvel azután, hogy majdnem pápa lett belőle... Hurrá, győztünk! Csak a király maradt az, ami volt. Dobzse. Most rögtönzött ravasz hazugsága a pápai nuncius tájékoztatásáról gyorsan mederbe terelhető, ő, a király bármikor ráveheti a nunciust utólag is, hogy miről tájékoztassa a pápát... aki éppúgy utálja Bakócz Tamás túlzott hatalmát, mint itt minden magyar főúr. S a török veszély?

Lárma csak, Bakócz hatalmi vágyának burjánzása az oszmán birodalom elleni keresztes hadviselés. A harc, a támadás, a határok védelmének leállítását azonban nem merte, nem akarta magára vállalni, mert mi lesz, ha Európa urai felelősségre vonják...

-Bíboros úr, egyelőre ne írja a levélbe, hogy ez a király parancsa. Éljen a saját tekintélyével, saját szavának és aláírásának oly nagy súlyával, s a saját nevében nyilatkozzon a parasztsereg sorsáról - fűzte hozzá a király, s erre a ravaszságra joggal mondhatta, hogy dobzse. - Ne nézzon így rám! Talán azt is akarná, hogy haladéktalanul kergesse haza az eddig hadba hívott parasztjait? - A király büszkén nézett a többiekre. Végre elégtételt vett a Mátyástól örökölt nagyhatalmú főpapon, aki annyiszor hagyta figyelmen kívül az ő királyi hatalmát, aki azt hitte, hogy végtelen erőt ad neki a paraszti származásából indult és azóta megtett hatalmas út, amelyen példátlanul gyorsan jutott el a kunyhóból az esztergomi palotáig. Mindenki látja, hogy merő hivatkozásból éppen most építeti olasz mintára, olasz fehér márványból a kápolnáját. Aki azt hitte, hogy a nép fiaként tündökölhet felkent királyával szemben, holott nem volt más, mint az egyház nagyhatalmú zsarnoka, aki e

Szelim szultán, Tomori Pál és Szapolyai János korhű ábrázolásokon

véghelyzetben eljátszotta egyetlen hatalmas esélyét, a pápa megbízását Európa megvédésére. - Paraszt a király ellen? Mire ment, bíboros úr? - füstölgött magában a kiály

Bakócz Tamás tétován nézett maga elé. Elhitte a király hazugságát a pápa üzenetéről, s a tavalyi, a pápaválasztáson elszenvedett vereség után most ismét megérezte, hogy hatalma véget ért. Elfogadta a király szavait, mert e szavaktól függetlenül két napja maga is tanácskozott a pápai nunciussal, s - bár nehéz volt kihámozni a fondorlatos szavakból - megértette, hogy a Vatikánt most nem Magyarország foglalkoztatja, s a pápának semmit nem tehet az ellen, ha a szultán Velence helyett Magyarország ellen készülődik. A többit majd meglátjuk - vélte öszentsége, aki túl fiatal volt ahhoz, hogy ténylegesen hadba hívhassa Magyarország mellé az általa korábban a Cruxra megjelölt európai hatalmakat. Itália és a Földközi-tenger most fontosabb... nem kellene éppen most keresztesekkel piszkálni az oszmán oroszán bajszát... a fenyegetés megszűnhet magától is... Isten akaratával.

Szapolyai János elhagyta a palotát. A legkevésbé sem érdekelte a parasztsereg pesti tábor, sem a török elleni harc. Elérte, amit akart. Bakócz Tamás megsemmisült. A török elleni értelmetlen harcban nem kell felmorzsolnia saját erős had seregét, vagyis Magyarország katonai ura marad. A királynak és fő arisztokratáinak, a nádornak és a temesi főispánnak valójában semmi sincs a kezében. Lesz még bajuk bőven abból, hogy a politikát a Habsburgok felé terelik, a pénzügyeket pedig a Fuggerek, Európa bankárai kezébe adják zálogul. A Fuggerek! Megjelentek egy-két évtizede, s már romokban a magyar pénzügy. Titokban kivisznek minden aranyat, ezüstöt, rezet az országból. A király kincstárával - ha éppen nem a királlyal s azok Habsburg rokonaival! - összejátszva szándékosan rontják a pénz értékét, aranytartalmát, ezáltal bizalmatlanságot teremtve minden iránt, ami áru - s a legfőbb áru a politika. S ez nem elég nekik. A vak is látja, hogy miért sündörög itt mindenhol Budán, a várban a "tudósítójuk", ez a kis Hans Meyer, hol a volt kincstárnok Telegdi uramnál, hol Perényi nádornál. Most meg szavai szerint Erdélybe készül, az aranybányászat lehetőségeit vizsgálva.

Szapolyai Jánost a legkevésbé sem zavarta a Fuggerek által romba döntött királyi pénzügy. Ahol romlás van, ott elrohadnak a dolgok. S akkor eljő az ő ideje. Nem kell a szultánnal fölöslegesen csatába bocsátkozni. Délen, Erdélyben, a török közelségében másként festenek a viszonyok, mint a Buda-Prága-Bécs-tengely mentén. Csak egy dolog számít zavaros időben: az ép hadsereg...

Mire Hans Meyer összerakta a királyi tanácsról érkezett híreket, megjött a bécsi Fuggerház küldötte is, Jakob úr aláírásával ellátott titkos levéllel. Megpróbálta megérteni, többször is elolvasta, de nem állt össze a tiszta, világos képzet. A levélben ez állt:

"Mi is értesültünk a Budán hozott királyi döntésről a keresztes háború megindításáról a török ellen. Ismerjük a rákosi táborban gyülekező hadak állapotát és a Magyarországon megindult kölcsönös vérengzéseket. Tévedtünk, mikor azt hittük, hogy "csak a nagyok számítanak" a magyar sakktáblán. A helyzet véresre fog fordulni. Buda nem fogja megengedni, hogy a paraszthadsereget felfegyverezzék, kiképezzék, harcba küldjék. A pápa egyet fog érteni azzal - erről gondoskodunk mi és a sors -, hogy a bulla érvénytelenné váljon. A parasztsereget felosztatják, ez iránt nincs kétségünk. A király és Szapolyai János a főszereplők, így, együtt. Az erdélyi vajda a végkimenetelt eldöntő szereplővé lép elő seregével, Bakócz Tamás nem számít. Legfőképpen arra figyeljen, elfogadja-e Dózsa György a sereg felosztatására és az ő leváltására vonatkozó utasítást. Ha nem fogadja el, akkor feldúlja az általunk szükségesnek tartott magyarországi rendet, ezt mi így értékeljük. Ez esetben az a lényeg, hogy a végletekig irtsák egymást Dózsa és Szapolyai, a két erdélyi fenevad, mert ebből a mindkettőjüket kivéreztető összecsapásból majd a Habsburg-ház bécsi ága, Ferdinánd kerül ki győztesen, és ez az alapvető német érdek."

Hans Meyer arra gondolt, hogy egyszer talán megérti, miért van itt e földön Emesét leszámítva. Ismét csónakba ült, és átvitette magát a pesti oldalra. Éppen akkor érkezett a rákosi táborba, amikor Lőrinc pap elkezdte ismertetni a tömeggel a Budáról kiszivárgott híreket.

Felcsap a harag

Nem volt még biztos semmi a király árulását illetően, de amit eddig hallott, az iszonyú háborgásra gerjesztette Dózsa "főpapját", szünet nélkül áradt belőle a szó:

-Feleim, vigyázzatok! Az életünk a tét. A pápa, a király és maga a bíboros is megszűntnek szeretné nyilvánítani a Cruxot, a bullát visszavonnák, és ha képes vagyok látni a jövőt, a sereget felosztatni rendelnék hamarosan. - Lőrinc Buda felé fordult. - Még nem tudjuk, mikor, de ijesztőnek tűnnek a híresztelések. Arra készülnek, hogy még májusban a pesti, és aztán egy héten belül minden más táborban, valamint minden templomban felolvasni elrendelik a király parancsát a toborzás megállítására. Sőt híreim szerint arra készül a királyi tanács sok tagja, hogy döntésük alapján születendő levelükben elrendelik azt is, hogy a csapatok, valamennyi fegyveres azonnal és haladéktalanul távozzon haza. Indoklásul azt hoznák fel, hogy a török veszély elmúlt, és...

Mikor a tömeg felfogta, mit hall, szétszakadt az ég, a föld megnyílt, villámok pusztították a földet, legalábbis a Rákos mezejét. Iszonyatos felhördülés fogadta a híresztelést. Még nem hír, még csak híresztelés... de szörnyű! Dózsa is csak az imént olvasta el a Lőrinc pap,

és saját szárnysegéde, Kun Lél által készített összefoglalót Buda várható döntéséről, s bár torkán akadt a szó, s érezte a bajt, rémálmában sem gondolta, hogy bekövetkezik az, aminek előszelét immáron maga is láthatta sátra előtt.

Lőrinc, a nagybotú féktelen dühvel rázta "névadóját", a hatalmas husángot, amellyel eddig csak a kiképzéseket vezényelte. Rázta az égre, s főleg Buda felé. Minden mozdulatával hergelte a tömeget. A tanácstalanság egyetlen pillanat alatt elmúlt, hogy vészjósló lázadásnak adja át a helyét. Dózsa egyelőre nem mozdult. Nem is tehetette. E percben ő maga is megsemmisült. A bíboros - és mögötte a királyi tanács - e szerint leváltaná, nem lenne parancsnok, parancsot sem adhatna semmire. Elmehet haza Dálnokra, székely szülőföldjére, vagy visszamehet szolgálni a török front közelében valamelyik végvárba. Ha tényleg felszámolják a keresztes sereget, ki harcol a török ellen?! Egyetlen komoly hadserege sincs az országnak, Szapolyai János aligha áldozza fel a saját katonai erejét, másra tartogatja ő azt... Lőrinc azonban rá mutat, hozzá szól, neki int:

-Nekünk a bíboros nem parancsol. Mi Isten hada vagyunk. S vezérünk Isten nevében Krisztus, s a szabadság nevében Dózsa. Adj parancsot Dózsa György, s a sereg megindul. S igazságot tesz. Halál az árulókra! Halál megkínzóinkra! Pusztuljanak azok, akik elárulták az ország védelmét. Hittünk a királynak, de Fugger-bérenc bábú, német szolga. Hittünk a bíborosnak és vele a pápának, de ha hitszegők lesznek - és ebben ne kételkedj, így lesz hamarosan! -, szavuk többé nem számít. Dózsa György, adj parancsot!

A tömeg hangulata kint nyílt lázadásba csapott. Árulónak ordították a királyt, a bíborost, a főurakat és főpapokat. Vérüket követelték, bűnhődést a bűnre, s egyre többen ordították, hogy átkelni a Dunán és bevenni, felégetni Budát.

A királynak tett esküjéhez mindig hű katona, Dózsa György kelepcebe került. Mi lesz ebből?! Amit elvállalt, teljesíteni akarja! Most sem tesz le arról, hogy meginduljon a török ellen. Hű marad a királyhoz. De el kell érnie a nemesség zsarnokságának megszüntetését, ember nem lehet ember elleni állat. Ha kell, harcol ellenük is. De... - akkor hogyan maradhatna hű a nemesek királyához? A király a nemesek, a papok foglya. Milyen gaz állapotokat szentesített ez a király? Kegyetlenség mindenfelé. A gyerekeket felnőtt munkában robotoltatják, a nők éppoly állat módjára dolgoztak, mint a férfiak. A gyengét eltiporják, megvetik, eldobják. Milyen sötét kor ez az új, 16. század, a határon a félelmetes, Krisztust pusztító törökkel, amelynek erejénél már csak a belső pusztítás nagyobb? Ha valakit, sokakat kivégeznek valamely város piacán, az emberek vidám ünnepnek, szórakoztató circuszi mutatványnak tekintik, röhögve. S ha ők lennének a kivégzett helyén? Ha ők lennének...? Ha ők lesznek...?. A harcra való felkészülés, a kiképzés egy hónapja alatt meg-

szerette seregét, megszánta a sok nyomorultat, s megérezte, hogy az ő élete csak egy do-logról szólhat: megszabadítani őket mindennapi nyomorúságukból, s a török elleni győ-zelem után emberhez méltó jogokat szerezni nekik. Vezéri esküjekor ez is a szeme előtt lebegett, nem csak a török veszély. De hogyan legyen hű a királyhoz és a bíborshoz, ha megfosztják a haza és az emberi szabadság védelmétől?! Mi marad neki? Meghu-nyászkodás?

Hát kivert kutya ő, akire bárki bottal verhet? Vagy Magyarország leghíresebb harcosa, sza-bad székely, aki vitézségével vívta ki az örök jogot a szabad döntésre, s éppen ezt akarja megadatni Magyarország milliónyi nyomorult jobbágyának is. Ezért halna, de főleg ezért él! A király áruló! Vagy mégse? Talán csak a nevében cselekszenek főurai, a bíborost is maguk alá gyűrve. Lehet-e remény hinni a király bölcs és országához hű döntésének.

Két nap múlva erre is választ kapott. Másnap elfogtak egy Dunán átkelt futárt, aki levelet vitt az erdélyi vajdának. Ugyanolyan tartalmú levél volt, mint amiről a korábban kiszivár-gott híresztelések szóltak: a rákosi tábornak megtiltják majd, hogy útnak induljon, és belátható időn belül - ha a pápával és a német-római császárral végre meg tud állapodni - a király levélben közlendő leiratban oszt parancsot: felosztatja a sereget, megtiltja a fegyverek használatát, megvon minden támogatást, mindenkit arra kötelez, hogy végezze otthon eddigi dolgát. Ha parancsát teljesítik, megbocsátja mindenkinek az eddigi bűnöket, a kölcsönös megtorlásokat, amelyekről a haditanács híreket kapott, úgy fogja fel az udvar, hogy azok összefüggnek egy háborús készülődés feszültségeivel. Aki megtagadja parancsát, fejével fizet, a papok száműzetéssel és kiközösítéssel, a kisnemesek birtokuk, címük elvesztésével, a polgárok vagyonukkal. A király arra kéri a vajdát, hogy ne engedjen több embert Erdélyből egyetlen keresztes táborba se, főleg ne Dózsaéba. Ez még csak terv, kéri a vajda véleményét. Egyáltalán, mit gondol a vajda a keresztes haddal való katonai együttműködésről?

E két nyomorult nap alatt felrobbant Magyarország. Király, bíboros, udvari tanács soha nem keveredett nyílt, vélhetően fegyveres konfliktusba saját népével az egész ország területén. S tömeg soha nem tagadta meg ilyen nyilvánvalóan a király parancsát. Mint a tordai szakadék két oldala, úgy állt szemben egymással az ország ura és népe. Látszólag még békében, mintha minden menne a maga útján. De Dózsa György magában már döntött, nem volt többé híd, még csak egy piciny palló sem a szakadék fölött. Senkinek, még öccsének, Gergelynek, s legfőbb tanácsadójának, Lőrincnek sem mondta, de egész háborgó lelkében érezte, hogy ha valaha elrendelik a török elleni harcra szánt keresztes hadsereg feloszlá-tását, akkor szembefordul a hatalommal. Istennek ajánlotta fel saját erejét - a népét szerető

Istennek az idegen árulókkal és talpnyalóikkal szemben. Dózsát nem a parancsnoklás dicsősége kerítette hatalmába, bár katona ennél szebből nem álmodhat. Ami eldöntheti más, soha nem várt irányban az általa követendő célt, az egyetlen szempont volt: védj a védtelent!!! A gyengét az erőssel szemben. A megalázottat a hatalommal szemben. A reménytelen egy új reményért.

Május 9-én este Dózsa kiadta a parancsot a másnap reggeli indulásra. Az irány ugyanaz maradt. Délre, Temesközbe, ha kell, Erdélybe! Meg kell szerezni Temesvárt, és onnan felépíteni a szabadság új oltárát. A haza szabadságát az oszmán fenyegetés alól, és minden jobbágy szabadságát a zsarnokság alól. Az irány változatlan, de a cél megváltozott. Először itt, az ország területén kell elsöpörni az útból, az útról mindenkit és mindent, ami a parasztok felszabadítását lehetetlenné teszi. Az elmúlt két-három nap mindent átrendezett. A seregből lázadó tömeg lett, amely őrzöngő örömmel fogadta az egyre sűrűbben érkező híreket nemesi kúriák felgyújtásáról, papok és urak kivégzéséről.

A kegyetlenkedéseket, melyek szörnyű tettekről szóltak, a bátorság igaz példáinak tekintették, sok százéves nyomorúságuk kitörésének. Az ország minden területéről érkeztek a hírek a parasztok és nemesek közötti tényleges harcokról, amelyekben a jobbágyok, kispapok, kisnemesek, polgárok nemcsak hogy legyőzték uraikat, hanem fel is koncolták egész családjukkal együtt. A fosztogatást igazságtételnek nevezték, a kegyetlenkedést ítéletnek, az egyre-másra - anarchiát idézően - kirobbanó felkeléseket egy hős nép szabadságvágyának. Bűn és bűnhődés - jobbágyok, akiket nemrég még oly nagy kedvvel húzhattak karóba szökésükért vagy más tetteikért, most kacagva nézték végig, amint a foglyul ejtett nemes ember családját az apa szeme láttára felkoncolták, majd őt magát lefejezték, kerékbe törték, felnégyelték, karóba húzták. Az igazságnak nem volt többé se neve, se arca, vérbe burkolózott.

E két nap alatt a Budára menekült és ott a királyi katonaság védelme alatt bezárkózó főúri tábor megrettent, megbénult. Értesültek a rákosi táborban keletkezett lázadó hangulatról. Senki sem gondolhatta, hogy az ország különböző részein élő családja, vagy akár itt a várban ő maga biztonságban érezheti magát. Ha a rákosi mezőn összegyűlt ötvenezer keresztes átkel a Dunán, kő kövön nem marad Budán, s ami marad, az vérben ázik. Áprilisban, május első napjaiban a főnemesség, a királyi udvar megpróbálta azzal nyugtatni magát, hogy ha fel is szerelik a keresztes sereget, az nem képvisel igazi katonai erőt, és úgyszólván elvérzik a déli harcokban. S ha mégis kellemetlenkedne, kiverik a buta jobbágyokat, mint az ázott kutyát, Dózsával együtt. A hetvenkedést most rettenet, gyávaság, tanácstalanság váltotta fel. Dózsa, a vezér bármelyik pillanatban rájuk támadhatott volna, s vagy királlyá koronáztatja magát,

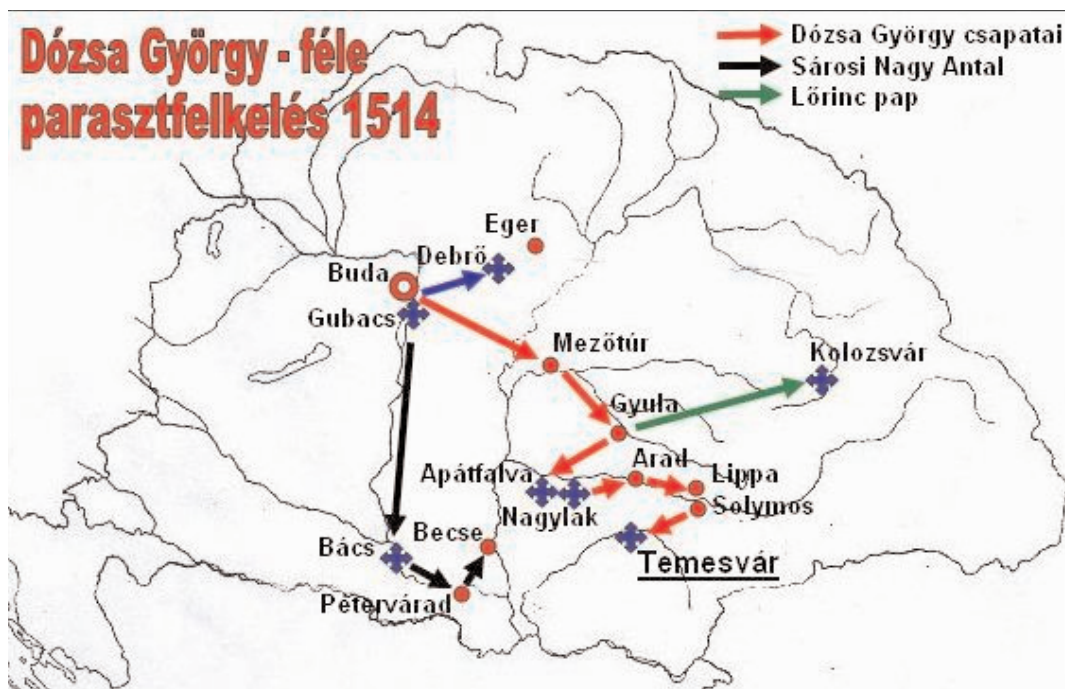
vagy maga választ királyt magának, lesz, ami lesz. Képtelenség ugyan, hogy Magyarország sorsa ide csússzon, de ki, de ki, de ki állíthatná meg Dózsát, ha elindul?!

A keresztes tábor őrzöngött. Vért kívánt, ha kell, főnemesekből csapolt, ha kell, királyi vért. Dózsa felelőssége szinte szétpattant. Ha a bosszút útjára engedi, többé meg nem állíthatja, s a királygyilkossággal Magyarország pokolra jut Európa ítélete alapján. Ha tehát Budára vonul, s ki akarja építeni a maga központi hatalmát, legális seregét, ha el akarja foglalni a kormányzást, akkor nincs visszaút a polgárháborúból és a külső beavatkozásból - az elmaradt európai keresztes háború nem a török ellen indul majd, hanem a vérengző magyar keresztesek ellen, akiket vadállatoknak kiáltanak ki. Ha viszont nem kel át a Dunán, ha elvonul, akkor nyitva hagyja a hátát, bármikor a nyomába eredhetnek az egyszer majd úgyszemélyesen megszervezendő királyi hadak, és bárhol is van az ő serege, egyesített erővel rátámadnak, kiszorítják az országból. S akkor mi lesz a jobbágyok felszabadításával, új pályára került élete értelmével?

Dózsa szárnysegéde, Lél ragyogó arccal tett jelentést a vezérnek, aki azért hívatta sátrába, hogy a mozgásba lendült keresztes csapatok megerősítésére kérjen tőle is tanácsokat.

-A kunok, Uram! Megfeledkeztünk a kunokról. De ők nem feledkeztek meg rólunk. Mi egyetlen percre sem számoltunk azzal, hogy ezt a szabadságban élő, kiváltságai szerint teljes önállóságot élvező népet magunk mellé állíthatjuk. És most megérkeztek követek, a Közép-Tisza vidékről a magukat nagykunoknak hívók, a Duna-Tisza közéről pedig azok, akiket kiskunoknak neveznek egymás között. Kemény, edzett nép, nagyszerű lovasok, vitéz katonák. Úgy ismerik egymást, mint a tenyerüket. Igaz, hogy csak a saját kapitányaiknak és bíróiknak engedelmeskednek, de most éppen a vezetőik üzenik, hogy bátran soraidba fogadhatsz mindenkit, aki nálad harcra jelentkezik, azokra pedig, akik csapatostól jönnek, nyugodtan bízatsz önálló feladatokat. Kezességet vállalok értük, fogadd be őket a hadba. Lehet, hogy nem fogadnak el minden parancsodat, nem szokták meg, hogy kívülről vezényeljék őket. De ha megbízod őket azzal, hogy akár előőrsként, akár önálló fegyverviselő dandárként harcba bocsátkozzanak, biztosan jól fognak szolgálni.

-Várom őket a sátramba, ha Lőrincsel végigbeszéltük a teendőket. Addig is mondd meg nekik, hogy mindenben önállóságot élveznek, együtt maradhatnak, nem osztjuk be őket mások alá. Menjenek előre a Tiszához, majd azon túl is, s a Tiszánál is, a Kőrösökön is, Mezőtúr térségében is készítsék elő és biztosítsák a hídverést és az átkelést. Kérhetem ezt?

Fugger úr, bajunk lesz itt nekünk!

Hans Meyer elkezdte megírni jelentését s egyben a Fugger-házból érkezett legutóbbi levélre adandó válaszát. Sietnie kellett, mert tervei szerint vagy magával Dózsával megy délre, vagy ha szükségesnek és érdemesnek találja, felkeresi Közép-Erdélyben az aranybányászásra kiszemelt vidékeket, az ottani szász városokat, falvakat. Sebesen összegezte meglátásait, és azokat az információkat, amelyeket a táborban szerzett május első, életveszélyessé váló napjaiban:

"Jakob Fugger úrnak, Augsburgba!

Uram. Váratlan fordulat történt, a következmények kiszámíthatatlanok. Az udvarból olyan hírek érkeztek hozzám, melyek szerint a király titokban már elhatározta, hogy felosztatja a keresztes sereget, mely nyilván megtagadja majd a parancsot. A csapatok itt Rákoson tábornak bontanak, s önálló mozgásba kezdenek. Dózsa, aki seregének fő erőivel május 10-én útnak

indult Szeged irányába, úgy döntött, hogy katonailag marad a főirány, az ország talán legfontosabb vára, Temesvár. Erdélyre támaszkodva, a dél-magyarországi, Bács megyei és Temes menti végvárakat egységes láncba fonva saját hatalmi bázist teremt, melyből egyaránt képes harcolni a török, vagy ha kell, a királyi csapatok ellen. S mivel a királynak nincs hadserege, az egyetlen had, Szapolyai János erdélyi vajda serege ellen fog harcolni, ha erre sor kerül. De az is elképzelhető, hogy Szapolyai nem kívánja megvédeni az államot, sokkal fontosabb neki, hogy épségben tartsa a seregét, kivonja azt a harcok alól. Dózsa a vezéreivel tanácskozva meghozta a döntést.

A sereg három irányban folytatja a katonai felvonulást: a balszárnyat észak-keleti, észak-erdélyi csatákra Lőrinc ceglédi pap vezetésével, dél-keletre, Dél-Erdélybe a fősereget Dózsa irányításával, délre, a Duna-Tisza-közén át Bácsba Sárközi Nagy Antalt megbízva. A parancs szerint az ő seregeit Csuklyás Márton köti össze Dózsa főhadának dél-magyarországi, Temesvár bevételét célul kitűző előrenyomulásával. A keresztes seregnek a háttértól távol kell tartania a török hordát. A várható harcok fő színtere a Kárpátok déli vonulatába eső határvidék lesz, lehetőleg nem Magyarország területén. Meg kell akadályozniuk, hogy a török betörjön Bácsba, mert onnan a Duna bármelyik partján stratégiai könnyű lenne felvonulni Magyarország szívébe. Ez azonban kizárható, a törökök felkészültsége még nem tart itt. Dózsa még nem mondott le arról, hogy a török ellen is védeni akarja az országot. Láthatóan azonban a sereg saját céljait követi, ha kell, az állammal, a királlyal szemben is. Iszonyatos polgárháború körvonalai láthatóak mindezek alapján.

Dózsa hada nem csak a parasztokból áll, ez nem egyszerűen parasztlázadás. Dózsa szívét joggal melengeti, hogy a hozzá hasonló kismanesek közül egyre többen álltak az ő seregébe. Igaz, a hadviselés a nemesség feladata lenne, de ez a fél évezredes elv mintha kiveszni látszott volna. Az arisztokrácia eleve távol maradt a keresztes had szervezésétől. A királynak nincs serege. Amióta elkezdődött a keresztes hadra hívás, Dózsaék csak abban bízhatnak, hogy - mint annyiszor az ország életében - a parasztok adják a sereg tömegeit, a kismanesek a vezénylő tiszteket, a papok a hitet Istenben. Főleg a mindig bátor észak-keleti térségből érkeztek szép számban kismanesek Dózsa zászlaja alá. Beregben, Ungban, Ugocsában olyan ősi nemesek álltak mellé, mint Halábory János, vagy a Vethésyek, Gyakfalvyak. Ezeken a szegény vidékeken sok az egytelkes bocskoros nemes, a jobbágytelkek szintjén vergődő lecsúszott kismanes, aki csak kínlódva tud megélni földjéből.

Ez a hadviselésre edzett kismanesség volt az ország védelmének legmegbízhatóbb eleme sok száz éven át. Csatlakozásukkal Dózsa serege nem csupán harcokhoz nem értő parasztokból áll, hanem edzett katonák, parancsnoknak alkalmas nemes emberek, városi mesterek

is segítik. Mozgása katonai értelemben nem anarchista lázadás, hanem egy erőközpont kiépítése annak érdekében, hogy majd érdemben tárgyaljanak vele Magyarország sorsáról, főleg - mert ez fontos neki - a jobbágyság felszabadításáról, a köznemesek nagyobb hatalmáról, a terhek és adók csökkentéséről.

Dózsa számításainak másik kulcseleme az, hogy ha a Maros völgyébe helyezi a fősereg mozgását, akkor számára ismerős területen, szűkebb pátriájában, Erdélyben tehet szert nagy támogatásra. Amikor még úgy volt, hogy a török ellen készülnek, a király elképzelései szerint itt, Erdélyben csatlakozott volna majd a keresztes sereghez az ország legerősebb főúri hada, az erdélyi vajda, Szapolyai János nagy létszámú, kiképzett katonasága. Elvileg ez még ma is lehetséges, de nem hiszek benne. Azt ugyanis egyáltalán nem is tisztázták az udvarban - azt hiszem, nem is tudták, vagy nem akarták -, hogy ki ki alá tartozna majd a két sereg és a két vezér közül, s ki vezényelné Magyarország támadását a török ellen, de azt remélték, hogy - dobzse - az élet megoldja ezt is.. Hát... megoldotta. Ki kit irt ki, erre szűkült a választás.

Dózsa szűkebb vezérségébe rajta kívül tizenegyen tartoznak, a tizenegy "apostol". Lőrinc pap, Gergely, az öccse, Csuklyás Márton, Száleresi Ambrus, Délvidéken Sárközi Nagy Antal, egri és felvidéki csapatait Barabás pap vezeti, Sós Domokos pedig az ország dunántúli részein képviseli harcait, valamint a fekete sereg katonáit képviselő Tímár Etele, a hajdúktól pedig Nánási Előd. Mindig mellette áll, fegyverét kezébe adja új szárnysegéde, Kun Lél. Jó tanácsadója egy tanító, Balogh István. Dózsa György nem parasztvezér, Dózsa igazi katona, aki mellé odaáll sok derék vitéz. Ezt el kell ismerni, különben tévesen ítélnénk meg a - nos, Uram, ez nem lázadás, mondjuk ki - a belháborút. Elkeseredett, egykor fontos kisnemesek, papok, tanítók, polgárok vesznek részt a kiképzésben, a csapattervezésben, az utánpótlásban, és nyilván majd a hadműveletek irányításában. Óriási tévedés azt hinni, hogy ez parasztcsurhe. Nagy részük valóban jobbágy, és bizonyára tapasztalatlan, harcban akár csúrhévé is válik, de az irányításban polgárok, kisnemesek, eltökélt kispapok, főleg a népet jól ismerő ferencesek játsszák a fő szerepet.

Mivel hadnagyai jelentették Dózsának, hogy május első felében befejezik a katonai kiképzést, már ekkor, május elején döntenie kellett az indulásról. Első egységeivel május 10-én útnak indultak délre, Szeged, Arad irányában. A legfőbb kérdés, amely mindig is izgatta: együtt indítsa-e el, egyben tartsa-e seregét, vagy több irányban induljon a végekre a török ellen, részben Bács irányában, tehát a Duna-Tisza-közben, egészen a kulcspontig, Nándorfehérvárig, részben a Tiszántúlon, Békésen, Csongrádon, Csanádon át a Marostól délre a déli Kárpátokhoz, Temesvárig, s onnan délre a Balkánig. Ekkora, részben képzetlen sereget

egyben mozgatni, ellátni, táplálni, szállásolni amúgy is nehéz lett volna, bár a török ereje ezt a létszámot is indokolja. Lehetetlennek tűnik, főleg, mert Dózsa katonai ösztöne kezdte azt sugni, mintha a királytól, az érsektől érkező ellátás akadozna. Hogyan bízhatja rájuk egyszerre akár ötven-hatvanezer ember ellátását?

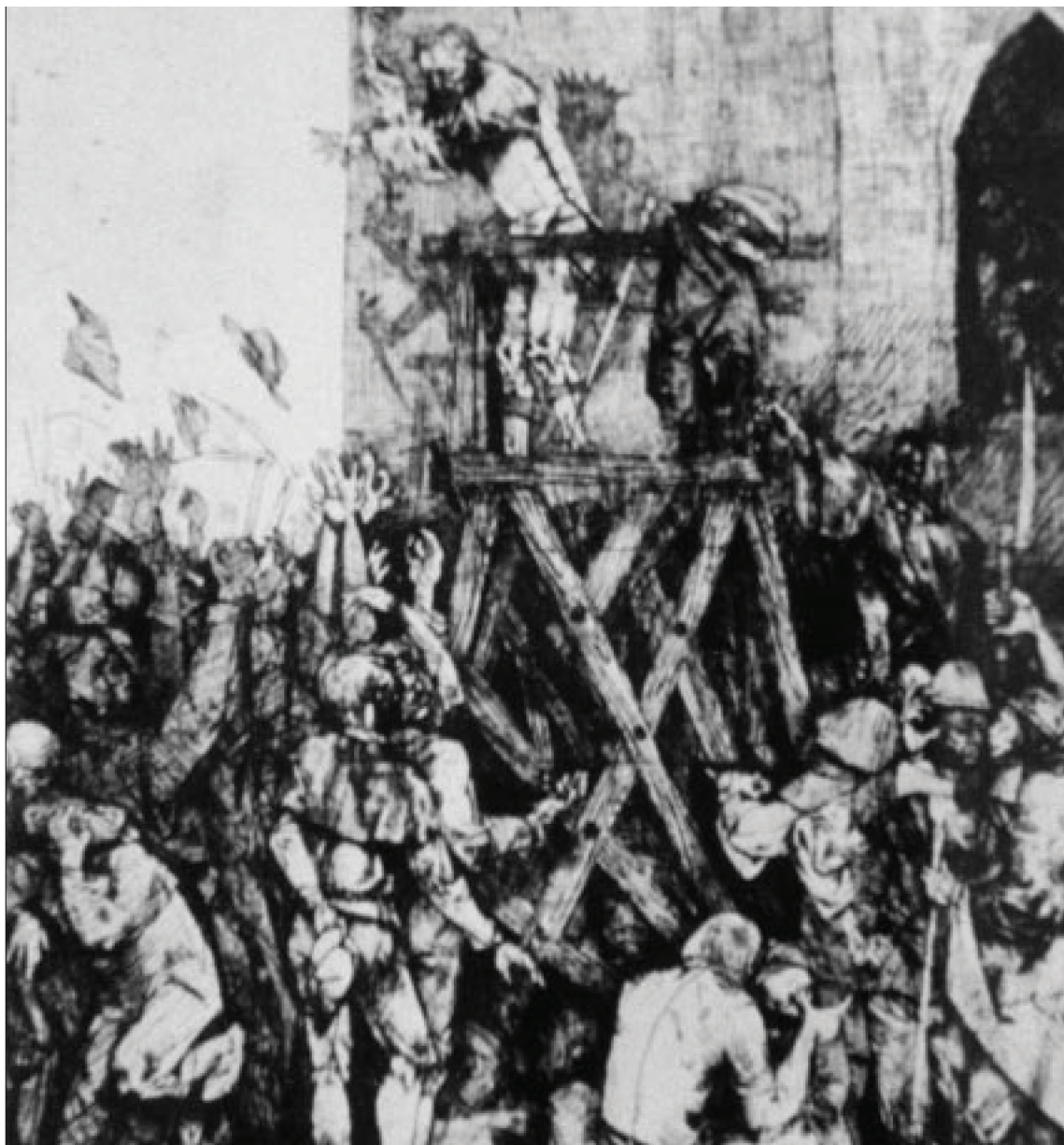
Napok óta érlelődött benne a gondolat, hogy több csapatra osztja seregét. Száleresi Ambrusra, a pesti polgárra bízta a Rákoson hagyott csapatokat, hogy biztosítsák az utánpótlást az udvar és a fősereg között, ha Buda mégis támogatná őket - s biztosítsa a hátukat, ha Budáról támadás indul ellenük. Mészáros Lőrinc vezetésével a Felső-Magyarország, a Felső-Tisza vidék ellenőrzésével Észak-Erdély irányában végez mozgást, és onnan indul Temesvár felé. Sárközi Nagy Antal Csuklyás Márton támogatásával a Duna-Tisza közéből indul dél felé, Bács ellenőrzésére. Sós Domokos a dunántúli erőforrásokat gyűjti össze, s onnan hatol déli irányba. Tímár Botond vitézei és Nánási Előd hajdúi Dózsával maradnak, a fősereget erősítik. Ő Gergely öccsével karöltve Szeged felé, onnan pedig Dél-Erdély, kiemelten Temesvár irányában halad előre, s ezen, Magyarország védelme szempontjából Nándorfehérvár mellett legfontosabb várral a hátában indul az Al-Duna, a Balkán, a fő török bázisok ellen. Ne kérdezd, honnan tudom mindezt. Dózsa vezéri sátrának közeléből erednek.

A hadak mozgásának fő iránya tehát Erdély és Dél-Magyarország. Elkezdték a csapat-testek felállítását, az alvezérek kinevezését és megbízását. A sereg, a vezérek, parancsnokok hangulatában egymást váltja a hősködő bizakodás a törökök legyőzésében, és a rettenet, a gyűlölet azon hírek hallatán, amelyek egymást érték: minden újonnan érkező arról számol be, hogy üldözik a hadba vonuló jobbágyokat, családjaikon állnak bosszút, s hogy az országban mindenütt lázadások törnek ki. Dózsa táborá puszkaporos hordóra hasonlít, melynek közelében ezernyi ember járkal fáklyával a kezében. Ki vágja bele a lángot?

A parasztsereg felvonulása kapcsán egy Mezőtúr nevű alföldi városban már olyan harcok folytak - magam is láttam holtakat, mert a sereggel abban az irányban haladtam én is -, olyan gyilkolások, hogy érthető lenne, ha a király azonnal betiltaná a toborzást. Hírlik, hogy a döntés már megszületett, csak még nem merték közölni, félve a következményektől, de majd elrendelnék a sereg teljes felosztatását. Nem lehet csodálkozni azon, hogy napok óta érkeztek a táborba a hadjáratot betiltó, a sereget felosztó, Dózsát leváltását jelző híresztelések. Ezek arról is szóltak: nemcsak a haditanács főurai akarják ezt, hanem immáron Bakócz bíboros, sőt, maga a király is. Uram, még nem vagyok benne biztos, de lehet, hogy a fáklyát belevágja valaki a lőporos hordóba, amely akkorát robban, hogy hamarosan pokollá változtatja Magyarországot, és akkor ennek a vidéknek a "Mária országa" elnevezés helyett

Kondor Béla: Dózsa ceglédi beszéde

új nevet kell adni, mégpedig azt, hogy "magyar pokol, 1514". Még nem tartunk itt, Uram, de félek, s inkább megosztom Veled félelmemet, semmint hogy keresztülhúzzák számításaidat a fejlemények. Aranybányát keresni a pokol tornácán?! Létezik ilyen felfedező a világon? Mezőtúr után nem aranybányák nyílnak itt, hanem a pokol bugyrai! Hihetjük-e még, hogy Dózsa és serege tényleg a török ellen akar támadni? Nem!!!

Dózsa úgy kívánta megakadályozni az északról, Budáról történő hátba támadást, hogy nagy létszámú, ötezer fős csapatot hagyott hátra a Rákos mezején, Buda ellenőrzésére, egy esetleges támadás fékezésére. Gyenge emberre bízta a vezetést. Ebből azonban az látszik, hogy hiányzik a vezérből a stratégiai megfontolás, ennyit még én is felfogok, Uram. Dózsa a közvetlen harcok edzett katonája, s nem hadvezér. E néhány hét alatt nem válhatott azzá. Egyszerre több súlyos hibát is elkövetett. Katasztrófális tévedéssé válhat az ő szempontjából, hogy három területen szerveződnek a seregek. Ha saját jól megfontolt érdekeit mérlegeli, az lett volna ésszerű, ha mindent a saját vezetése alá vesz, és egységbe fogott sereggel nyomul előre, összehangoltan. Feltételezhető, hogy erőit túlságosan szétszórja. És hibát követett el azzal is, hogy meg sem próbálta bevenni Budát, vagy legalább körbezárni, a világtól elzárni, ellátásában megbénítani, és így tárgyalásra bírni. A budai és pesti polgárok egyre nagyobb része áll a törvényes uralkodó mögé. És ez Dózsa újabb nagy hibája... azt hiszi, hogy őt támogatják majd a polgárok, akikért szintén szót emelne. Ez tévedés. Néhány nap alatt, a királyi parancsot látva, illetve a hisztérikussá váló tömeget megvetve szembe fordultak Dózsával, ügyét parasztlázadásnak kezdik tekinteni, mely idegen nekik.

És e téren nagyon gyorsan igen erőteljes fordulat következhet be, még mielőtt kibontakozna az igazi háború a főnemesség és Dózsa között. Dózsa nem értette meg a fordulatot a polgárság viselkedésében, és Pesten, a Rákos mezején harcokat még nem látott csapatot hagyott, egy olyan pesti polgárra bízva - Száleresi Ambrus személyében -, aki közismerten megalkuvó, saját előnyeit kereső kereskedő. Ő csak azért állt Dózsa mellé, mert korábban kereskedő polgári mivoltában megalázták a főurak, s egy ideig bosszúért lihegett. A parasztok felszabadításához semmi köze, a harchoz nem ért. Vélhető, hogy Dózsát az első alkalommal elárulja. Ha a király megbocsátást ígér neki, könnyen feladja a rábízott sáncokat. Más kérdés, hogy kivételezhet-e vele a király, hiszen ha egyszer betiltanák a keresztes sereget, vagy vérengzések robbannak ki, akkor Ambrus úr éppúgy részt vett ebben a lázadásban, mint minden társa. Ilyen esetekben a magyar törvények nem adnak jogot a királynak kegyelemre. A megbocsátást jelentő királyi szó ellenkezni a törvénnyel, mely szerint a király ellen lázadók sorsa a halál. S azt sem tudni világosan, ki itt a király ténylegesen - mintha sok kiskirály lenne -, s mekkora erővel rendelkezik Jagelló Ulászló királyként.

Ha a pesti tábor megbomlik, ha szétverik, védtelen, sebezhető lesz északról a dél felé vonuló Dózsa. Bornemissza budai várkapitány kiváló alvezérével, Tomori Pállal együtt egy nap alatt szétkergetné a Száleresi személyében úgylis alkalmatlanul vezetett paraszthadat. Ha így lesz, Buda elveszett Dózsa számára, egyszer s mindenkorra - viszont megmarad Európának. S hála Istennek, s ez lenne jó Neked is, Uram.

Nem tudni még, Uram, hogy lázadás, polgárháború vagy végül mégis törökellenes harc zajlik Magyarországon. Ha lázadás, akkor annak anyagi oka van, mégpedig az elhatalmasodó és nincstelenné tevő jogfosztás. De a lázadás veszélyes dolog, sokkal veszélyesebb, mint a háború, amelyben látható, hogy ki ki ellen harcol. A lázadás anarchia, amely váratlanul, ellenőrizhetetlenül, spontánul tör ki, s terjed gátak nélkül. Aki itt vagy ott a legbátrabb, legkeményebb, legkegyetlenebb, abból ott azonnal vezér lesz, s meghatározza egész vidékek sorsát, ezrek életét, mert az elszabadult hangulatban vakon követik. Mindenki végrehajtja a maga személyes ítéletét a nemeseken. Többé nem állítható meg a bosszú a bosszúért áradata, s égni fog a kúria, a család, a főispáni hivatal, Magyarország hatszáz évének minden birtoklevele. Elporlad a múlt, az üszökre azonban hogyan és milyen jövő épüljön? Ez most Magyarország drámája. Mert erre a lázadásra a hatalom nem válaszolhat másként, csak totális megtorlással, különben elveszik maga is.

Zárom soraimat. Haladok délre a Dózsa által vezetett sereggel. Személyes érdekeltségemet nem titkolom, lépésemet engedelmeddel meghatározzák érzelmeim is Kovács Botond uram lánya iránt. De kellemest a hasznossal: Botond uram Dózsa fő fegyverkovácsa, tőle minden információt megkapok a jövőben is. Szegény feje, ha tudná, hova jutnak el a tőle kapott hírek...! Nem ígérhetem, hogy eljutok az aranybányászat kiszemelt helyeire, de ha tehetem, onnan is küldök helyzetjelentést.

- Hans Meyer, május 21-én az Úr 1514. esztendejében."

Utóirat:

Véres leszámolásokról kapok híreket, Uram, lovas futár indult két napja lóhalálában a Tiszántúlról a királyi udvarba. Aggasztó hírek. Valami borzalmas kezdődik, s lehet, hogy már régen benne vagyunk. Szeged alatt, Apátfalván készül átkelni Dózsa előre küldött csapata. A futár jelentése szerint - mint Botond mestertől tudom - elkerülhetetlenül találkoznak a főurak összegyűlt seregével. Nem a törökre, hanem egymásra mennek tehát, s ha így lesz, iszonyatos mészárlást hajtanak végre egymás soraiban, majd leszámolást a harc után. Ezt már semmi nem fordíthatja vissza. S mindezt mikor? Ma, május 21-én! Még csak alig másfél hónapja, hogy kihirdették a pápai bullát a keresztes hadról, s itt tartunk! Biztosra veszik itt a táborban, hogy a király, Bakócz, a pápa el fogja árulni az ő szentnek vélt keresztes

ügyüket, s ellenük fordul a hatalom. Nem tudom, van-e már döntés az udvarban a sereg felszámolásáról. Úgy hírlik itt, hogy erre kell számítani. Ha lenne is ilyen királyi döntés a toborzás beszüntetéséről, biztos, hogy még nem hirdették ki, még csak titokban határozhatta el a haditanács a csapatok hazaküldését, a sereg felszámolását! S már így is dúl az őrült vérengzés, s nemcsak itt, a forró Alföldön, Dél-Erdélyben, hanem a Dunántúlon, Fejér és Veszprém megyében, ezeken a történelmi földeken, a királyság fellelőváraiban Sós Domokos irányításával, s lent, Bácsban, valamint a Felvidéken is, ott Barabás pap vezényletével. Papok, mint hadvezérek, ez most Magyarország? A bányavárosokban is dúl, rombol sok bányász, mert érzi a központi hatalom megbénulását. Viszont a helyi nemesi csapatok is iszonyú vérengzéseket hajtanak végre. A hiányzó jobbágykezek, a földek felperzselése, a harcok miatt az aratás sok helyen elmarad majd, éhség fenyegeti a vidékeket. Mi vár ott a magyarokra, ha Apátfalvánál órákon belül elszabadul a pokol?!

A feltételezések szerint a Bulgária területére a török ellen betört Szapolyai János azt mérlegeli, hogy visszahozza csapatait Magyarországra, és kezébe veszi a dolgok irányítását. Neki van egyetlen erős hadserege, képes lehet rá. Ennél többet is fontolgat, és ez már érintené a Fugger-ház hosszú távú érdekeit - hátrányosan. Ha a vajda katonai fölénybe kerül, úgy ő "a magyarok vezéréként" magának követelné a Habsburgoktól Jagelló Ulászló lányát, Annát, akit Ferdinánddal jegyezték el. Ő maga venné el feleségül, és semmi sem lenne a Jagelló-Habsburg trónöröklési szerződésből. Ha sikerülne győzelmet aratnia a főúri tábor hatalma és a király tekintélye fölött, ezzel a dicsőséggel eljutna az uralkodáshoz is, mert megkapná a király lányát feleségül. Mária pedig szál a Habsburgok spanyol királyi családjához is. Kell ennél vakmerőbb álom egy erdélyi vajdának?

Félek, Uram, nekünk is bajunk lesz itt a magyaroknál!"

Hans keserűen idézte vissza az elmúlt két hetet. Mire visszaért a Várból a Duna keleti partjára, a rákosi mezőre, Dózsa már útból volt az ország déli része felé, a török ellen. A Rákoson hátra hagyott seregrészben nem lelte sem az öreg kovácsot, sem lányát. Erőltetett menetben indult ő is a Tisza, majd Dél-Kelet-Magyarország felé. Valahol csak utoléri őket, gondolta, még mielőtt belevágna erdélyi küldetésébe. Mezőtúrra érve rettenet fogta el a hírek hallatán és az üszkők láttán, tétozva, hogy lehet-e neki köze Dózsa hadához... Tudósító akart lenni, s nem vérengzések szemtanúja.

Erdélyre!

Dózsa az arcán kitörő örömmel fordult a kiváló, erős jellemű paphoz, akit - öccse mellett - egyre inkább helyettesének tekintett. Vajon ért-e a harchoz is? - ez majd kiderül közben. Megtörhetetlennek tűnő jelleme, viharos erejű beszéde, ellenállhatatlan törekvése a seregek kiképzésére és harcba küldésére meggyőzte Dózsát vezetői erejéről.

-Lőrinc, másfél hete, május 10-én hagytuk el a pesti tábort, s erőnket nem kímélve von-szoljuk a sereget az alföldi pusztákon, a Tiszán át a déli határhoz! Csoda, ahogyan a sereg a saját maga által épített hídon átkelt a Tiszán a napokban, erre kevesen lettek volna képesek. S mit ad Isten!? Még meg sem emészthettük az igaznak tűnő híreszteléseket arról, hogy be kellene fejeznünk a toborzást, még fel sem foghattuk, hogy le kellene állítanunk a hadjárat további szervezését, s rettegnünk kell attól, hogy a sereg szervezésére áprilisban felhatalmazást adó király parancsot adna arról, hogy oszlassuk is fel a sereget? Megőrült Buda? Hol a futár? Vigye azonnal a válaszungkat! Nekünk ilyen parancsot ne küldjenek! Mi nem a királyt védjük immár, hanem az országot.

-György, a vezér te vagy, s az is maradsz. Csak Isten válthat le, mert az ő trónját védeni indultunk az oszmánok ellen. A budai trón ember műve, nem Istené. A te ügyed fölötté áll Budának. Kun Lél barátunk, a szárnysegéded írhatja-e azonnal, amit diktálok a királynak és a bíborosnak?

Király, beszéled-e a nyelvünket?

Belépett Lél, a mindenben tájékozott, deáknak, írnoknak is gyakorlott kardhordozó. Írni kezdte Lőrinc barát mondatait. Néha maga is felkapta a fejét az erős szavak hallatán. Királynak így még nem írtak.

"II. Ulászlónak, Magyarország királyának

Felség! Vettük és olvastuk leveledet, melyben megfogalmazod személyes intelmeidet felénk, s utalsz arra, hogy megvonod bizalmadat. Az abban foglaltakat nem vesszük magunkra. Leveled írásakor kezedet téves gondolatok vezették. Erőnket megfeszítve visszük seregünket a török ellen, úgy, ahogyan azt X. Leó pápa bullája, s annak alapján magad is kérted. A sereg megállíthatatlan. A fővezérként másfél hete tartott ceglédi beszédem után és annak hatására özőnlik a nép, jobbágyok, papok, tanítók, polgárok, kismemesek hada a keresztes seregbe, melyet már csak az Istennek joga megállítani a szent háborúban. Neked

ehhez nincs jogod. Ez nem a te sereged, ez Isten serege. Neki tartozunk felelősséggel, s nem neked, nem a bíborosnak, nem a haditanácsnak. Elegünk van a magyar királyság állandó és értelmetlen intézkedéseiből. A nép kínzásából. Az urak önkényéből. A kivetett adókból. Az embertelen robotból. A szabad költözés korlátozásából. Ezeket összefoglaltam Cegléden, s a nép végképp magáévá tette. Amíg évszázados jogainkat - melyeket éppen az általad aláírt törvények vettek el - vissza nem állítjátok, a mi célunk a török kiűzése mellett az emberi méltányosság, az igazság, úgy, ahogyan Isten is szeretné. Cegléden megfogalmaztuk követeléseinket, elküldtük neked és a haditanácsnak, bizonyára olvastátok.

Felrovd nekünk és csapatainknak, hogy néhány napja a Tiszán átkelvén Mezőtúrnál harcba szálltunk a nemesek csapataival, s vérengzésbe torkolló csatát vívtunk. Halld szavunkat, Felség! Ezt tesszük minden városban, minden átkelőnél, minden várban, ahol nekünk támadnak. Milyen alapon akar bosszút állni a török ellen vonuló keresztes seregen, azok jobbágy és nemes, polgár és kézműves katonáin az elfajzott, öntelt nemesi sereg?! Ha megpróbálja, meglakol, mint Mezőtúrnál. De ezért te és a bíboros úr leállítanátok a szent keresztes háborút, a török elűzését a határainkról? Űzzétek el rólunk a ránk bögölyként települő nemesi, püspöki csapatokat, melyek most még csak csípni akarnak, de holnap már halálra marni. Ők ti vagytok, Felség. Utasítsd őket arra, hogy térjenek ki utunkból, hogy kúriáikat, kastélyaikat, váraikat, ellenőrzött városaikat bocsássák a keresztes sereg rendelkezésére, s ezzel segítsék hadjáratunkat. Ha ezt nem teszik, fegyverrel kényszerítjük őket. Téged is, udvarodat is, Felség. Ha kell, erős csapatokat küldünk vissza Buda ellenőrzésére. Nem fogtok hátba támadni bennünket. Ha mégis, meglakol mindenki. Mi is, ti is vérben úszunk majd, magyar vérben. Ezt akarod te, a lengyel? Vagy a cseh király akarja ezt? De mit mond a magyar király szíve?

A pápa Őszentsége a bullájában a hadjárat résztvevőinek bűnbocsánatot, akadályozóinak kiközösítést ígért. S ti mit tettetek már a kezdetekben? Erdélyben, ahol a parasztfelkelések oly gyakoriak voltak a múltban, s ahol oly sok bátor fegyverforgató él, sokáig ki sem hirdettétek a bullát! Gyávaságból, úri önzésből. A teljhatalmú vajda önkényeskedése miatt! A toborzás mostani megszüntetésének tervéből világosan kiolvassuk, hogy a nemesség még a beígért üdvözülés lehetőségét is el akarja venni tőlünk. S ezt teszed te is, Felség. De vigyázzatok! Miénk lesz a bűnbocsánat, s mi kiközösítünk mindnyájukat Isten birodalmából, mert eláruljátok szent harcunkat. S ha e szavakat nem értitek, megértetjük...

Felgyújthatunk volna Szegedet, hogy pusztuljon mindenki, aki ellenáll nekünk. Nem tettük, mert legyen elég a vérontásból. De most Apátfalva előtt állunk, útban Nagylak, Csánád, Arad, Lippa, Temesvár felé. Ha nem takarítod el az utunkból a véres nemesi bosszút,

az ellenünk felvonuló csapatokat, learatjuk őket, kaszával, sarlóval, most úgyis az betakarítás következik hamarosan. Felség, mi nem a te katonáid vagyunk! Nem voltunk soha! Mi Isten katonái vagyunk, és Isten reánk bízta saját sorsunkat, mondván: Katonáim, Keresztesek! Ti megvédték engem, s én a Tietek vagyok! Mit mondasz e szavakra, földi király? Meglátjuk ma este Apátfalvánál, van-e szavad Magyarországon? Beszéled-e a mi nyelvünket...?

- *Dózsa György, a keresztes seregek fővezére, május 21., 1514.*

Lőrinc elégedetten látta, hogy Dózsa egyetért minden szavával. Néhány hete még meglepte volna őt, mert Dózsa a mondatokat felségsértésnek tartotta volna, s soha nem írta volna alá. Most viszont könnyen odakanyarította a nevét a levél aljára. Lőrinc pontosan látta, mi ment végbe Dózsa lelkében az elmúlt napokban, főleg a mezőtúri vérengzés láttán. Ott és akkor minden megváltozott. Nemesi csapatok és zsoldosok támadtak rájuk a Tiszán végrehajtott átkelés után. Teljesen váratlanul érte őket az aljas támadás. Addig a pillanatig Dózsa kizárólag a török elleni harcot tartotta szem előtt. Ahogyan azonban azt látta, hogy jól felfegyverzett darabontok mint nyulakat aprítják az ő egyszerű, szinte védtelen katonáit, parasztjait, kik feláldoznák életüket a hazáért, Istenért és saját majdani szabadságukért, ezt megdöbbenven látva, Dózsa tőle szokatlan, szinte felordító hangon, életében először kiadta a jelszót: Halál minden nemesre és katonáikra, mindenkire, aki kezét emelt ránk. S akkor, ebben a kölcsönösen irgalmatlanná váló küzdelemben eldőlt minden: a fő ellenség nem a török, nem a szultán! Ellenük majd akkor lehet felvonulni, ha leszámolnak az igazi gyilkosokkal: a nemesi hadakkal, a főpapi bujtogatókkal, s persze... ki kell mondani: a mögöttük álló királlyal. Isten kezébe ajánlották magukat, s haljon, aki ezt nem érti.

Dózsa aláírta a királynak szánt levelet. Mire a futár elindult Buda felé, este lett. Dózsa sátrába futár érkezett, a kapitánnyá vált tanító, diák Balogh István jelentését hozta arról, hogy az apátfalvi gázló túlsó oldalán gyülekező nemesi csapatokat pillantottak meg támadó állásban. Mitévők legyenek? Balogh uram nemrég még csak a vezér tanácsadója volt, de éles esze és bátor kiállása miatt a mezőtúri harcok után egy nagyobb egység vezetésével bízta meg Dózsa. Feladatul kapta, hogy mozogjanak a fősereg előtt 20-30 kilométerrel. Ez volt a legtávolabbra jutott előőrs keleti irányban, az Erdély felé vezető úton. Őrsnek indult, de sokan csatlakoztak hozzá a békési és gyulai táborba összegyűlt parasztok, kismanesek közül. Balogh István értett az emberek nyelvén. A tanító beszéde a legegyszerűbb köznép számára a legérthetőbb nyelv, a papok latin szövegét bámulják, csodálják, félnek is tőle, a diákok, tanítók mondataiból viszont olyan egyszerű és igaz minden. Balogh István csapata

megerősödött. Most küldött jelentése sze-rint felkészültek arra, hogy felvegyék - a most már nyílttá váló, háborúba átcsapó - harcot az Apátfalvánál a gázlónál felsorakozó nemesi csapatokkal, ha azok támadni akarnak. Aki itt győz, övé az út Erdélybe, de legalábbis az esély, hogy bevonulnak a keresztes alakulatok Erdélybe, felveszik a kapcsolatot az ott toborzott csapatokkal. Mivel persze Erdély Szapolyai János világa is, számolni kell azzal is, hogy kiűzik őket onnan már az első lépésnél a főnemesek, főpapok csapatai, s a vereség után sorra felszámolják a még fel sem fejlődött, harcot még nem próbált parasztalakulatokat.

Dózsa intett. A futár visszavágtázott, és közölte a fővezér engedélyét a harcra, de csak abban az esetben, ha nem lehet elkerülni. Sokkal fontosabb volna, hogy sikeresen készítsék elő a Maroson a gázlót az átkelésre. Ha tehetik, inkább várják meg az ő tapasztalt katonáiból álló főserégét. Dózsa nem akarta, hogy olyan értelmetlen összecsapásba keveredjenek, mint néhány napja Mezőtúrnál. Az ilyen nem várt ütközetek felkészületlenül érik a fegyverforgatáshoz nem szokott jobbágyokat. Még szerencse, hogy a régi fekete sereg öreg katonái, valamint a törökellenes harcokban már korábban is részt vett kisnemesek és végvári vitézek mindig helyt állnak.

A tömeg Dózsa sátra előtt felmordult az első lehetséges harc hírére, s mire sötét lett, Magyarország - amely erről persze akkor még mit sem tudott - ezzel az első véres katonai összecsapással sok évszázados, mindent befedő sötétség zúdult rá. Az Európát megvédeni hivatott háború polgárháborúvá silányult. Öld magyar a magyart, s Európa megnyugszik! Erre azonban senki sem gondolt, mert a gyűlölet és az önvédelem kevert, zaklatott érzése kizárta a gondolatot. Ahol vér ömlik ki, ott elszürkül, majd elborul az agy. Dózsa se a törököt látta már, hanem Erdélyt. Báthorit, Szapolyait, a Perényieket, s életében először egyenként is gyűlölt mindenkit, aki selyemben született. Együttesen pedig a rá bízott népetlen hóhérainak vélte őket. Fejüket a fűrészpörba! Vagy az övéké kerül oda. Dózsa eredeti célja az volt, hogy fő seregét Csanád, a főnemesi készülődés központja ellen vezesse, s ottani győzelme után a Maros mentén meginduljon Dél-Erdély, Temesvár felé, de ha a nemesi bosszú az ő vérüket kívánja, folyjon hát a vér...

Néhány óra múlva maga Balogh István vágta az Dózsa sátrához. Arcán kétségbeesés. A vele jött katonák sebei láttán Dózsaát baljós érzés fogta el.

-Vezér, rajtunk ütöttek! Váratlanul átkeltek a gázlón Csáky Miklós csanádi püspök és Báthori István temesi gróf csapatai. Mi még az átkelésre készültünk. Ők egy másik gázlón átúsztatva a hátunkba támadtak, és szétverték a dandáromat. A katonáim többsége még soha nem vett részt harcban. Menekült, aki tudott. Szétverték bennünket, nem szépítem, uram! Nincs seregem, az Erdély felé megindulni hivatott előőrsöd nem létezik.

Mészáros Lőrincet éktelen harag kerítette hatalmába. Hatalmas botjával csapkodni kezdett, ha rajta múlik, agyon is üti Balogh Istvánt, az okos, de harcokhoz nem értő tanítót. Dózsa fogta le Lőrinc barát kezét.

-Mennyien voltak Báthoriék? István uram, maguk voltak gyávák, vagy ők voltak erősek?

-Mi gyávák voltunk, ők erősek. Több száz erősen felfegyverzett lovassal támadtak ránk, valószínűleg Temesvárról hozta őket a gróf, hogy megsegítse Csáky püspök birodalmát. Számos más nemes is csatlakozott hozzájuk. Úgy látszik, Csanádot, a püspökséget akarják megvédeni tőled, s elénk jöttek, hogy elriasszanak. Bocsáss meg, uram, alkalmatlan vagyok a vezénnyelésre.

-Jól van. Tartsd az embereidben a hitet okos szóval, az a legfontosabb vigasz vereség esetén. A harcot bízd ránk, István úr.

Báthori István, Csáky Miklós és a környék egyéb főnemesei, birtokosai nem véletlenül gyűltek egybe. Csáky Miklós az arisztokrácia egyetlen embere volt, aki kezdettől - a keresztes háborút engedélyező király, és az azt meghirdető pápai megbízott, Tamás érsek utasításainak ellenszegülve - támadta Dózsa kinevezését, a keresztes csapatok szervezését. Magyarország egyik hírhedt főurának, Csanád püspökének nem sok köze volt egykori elődje, Szent Gellért fél évezreddel korábbi csanádi püspök, István király fő embere szelleméhez, örökségéhez. Csáky Miklós még talán imádkozni sem tudott, semmi köze nem volt a papsághoz, annál több azokhoz a nőkhöz, asszonyokhoz, akiket nem ritkán jobbágysai menyegzőjéről hurcoltatott saját szobájába ágyasnak. Kegyetlenkedéseinek híre messzire terjedt. Jobbágysait tömegesen megkínzottatta, szekereiket elkoboztatta, Dózsa seregéhez éppen az ő birtokairól - Temes, Csanád, Arad, Bács megye 120 falujából csatlakoztak a legtöbben a keresztes hadhoz.

Ezért sem véletlen, hogy ő esküdött leghangosabban bosszút Dózsa ellen. Magát a keresztes vezért is megvetette, s ellenállt, amikor Dózsa hadvezérré történő kinevezése és nemesi rangra emelése után éppen az ő birtokán kellett volna átengednie jobbágytelkeket az új vezér javára. - Pofont kap, nem telket, ha hozzám jön - hetvenkedett a "püspök" Dózsa kinevezésekor. S mindenki tudta, hogy így is lesz. Csáky Miklós nem hitéért, hanem korlátozhatatlan hatalomvágyáért lett püspök azon a Jagellók uralta Magyarországon, amelyben a tehetetlen király püspöki kinevezésekkel és az azzal járó hatalmas uradalmakkal, vagyonokkal próbált magának híveket szerezni. A csanádi püspökség így lett árucikk. S most fegyver a parasztok ellen szervezkedni akaró nemesek kezében. Csáky Miklós és a temesi főispán Báthori István szövetségének ki merne ellenállni? Főleg most, hogy egy óra alatt szétkergették a parasztkirály seregét. Mekkora pofont ad a székely Messiásnak a püspök úr?

Dózsa pontosan tudta, hogy mekkora a különbség a csetepaté, az ütközet, a hadviselés és a háború között. Ő háborúra készült. Balogh István szétszórt dandárjának tagjai hamarosan beérnek a táborba, s éppen őket fogja most majd megtanítani a harcra. Lőrinc baráttal, az ő hangos szavával és a maga hadviselési tapasztalatával egyesíti a megverteket saját katonáival, s megmutatja nekik, milyen az, ha az ellenség vére folyik, nem az övéké.

Kiküldött emberei néhány óra múlva, az est beálltával jelentették, hogy az "apátfalvi győzelem" megünneplésére a főurak hatalmas dáridóba kezdtek Nagylakon, az egyik Csákyval szövetséges és rokon nagybirtokos, Jaksics uramék kastélyában. Dózsa mintegy ezer emberével átvonult Nagylakra az éj leple alatt. Amikor hajnalra a részegségtől végkimerült társaság elcsendesedett az asztalok és a katonákkal ide hurcoltatott jobbágy lányok alatt, Dózsa jelére a kastély minden szegletére fáklyát vetettek.

Az égő kastélyból gatyában, ruha nélkül rohantak ki a fenséges nagyurak s katonáik, menekült, ki amerre látott. Báthori István menekülés közben újra összeszedte katonáit, és megpróbálta hadrendbe állítani őket a Csanád felé vezető úton. Sikerrel. Dózsa seregének előőrsei ekkorra ideértek, de megállította őket a felsorakozott erő. Nem volt ellenszerük. A két sereg gyűlölettel nézte egymást. Báthori ágyúkért küldött, s ha azok időben megérkeznek, akár meg is fordíthatta volna az esélyeket. Ez a nap azonban nem az ő napja volt. Hamarabb a csatatérre érkeztek a Dózsa György vezette erők, s az első sorok mögül hirtelen kiváltak a lovasok, mindkét oldalról tettek egy félkört, Báthori csapatainak hátába kerültek, s vad harcba kezdtek. Dózsa és öccse, Gergely irányításával szétverték Báthori seregét. A grófnak a legutolsó pillanatban sikerült felkapaszkodni egy ló hátára, s Temesvárig meg sem állt.

Kiszakadt a pokol

Miire letették a fegyvert, s megpihenni készültek, hatalmas ricsaj közepette egy tömeg érkezett a sátor elé. Mikor Dózsa kilépett, a tömeg kettévált. A vezér nem akart hinni a szemének.

-Ítélezd te magad, Székely Dózsa. Úgysem ettünk még püspököt frissen! - a tömeg hangadói hahotázni kezdtek, s előre ráncigálták Csáky Miklóst, a rettegett hatalmú csanádi püspököt. - Mi legyen a sorsa jobbágyok kínzójának, asszonyok megrontójának, Isten átkozott püspökének? - Az emberek szaggatták Csáky Miklós haját, a ruháját tépkedték, s minden lépésénél húszan köpték, ütötték arcon.

Csáky püspök karóba húzva

Csáky Miklós Nagylakról gatyában menekült el, hagyták is, menjen. De amikor visszaért Csanádra, újra fegyvereseket toborzott, s öldösni kezdte a vele szemben állókat. Ekkor ért oda Dózsa seregének egyik szárnya Tímár Elek "fekete seregének" öreg katonáival, és Nánási Előd hajdúival. A falakkal, várral nem védett várost könnyen elfoglalták, a püspöki palota környékét felgyújtották, égett a város közepe, mint a papír. S valóban: égett a papír! Az irattár. Csanádon volt Magyarország évszázadok óta legjelentősebb irattára a földbirtokviszonyokról. A földesurak jobbágytelkeiről, arról, hogy ki kinek az ura. S ki mivel tartozik urának. S persze a rengeteg hamisítvány, hamis birtoklevél, amelyekkel az urak megszerezték mások földjeit az elmúlt századokban, százszámra kiforgattak jogaikból és javadalmaikból kisnemeseket, mezővárosi polgárokat. Lángokban égett Magyarország e vidékének feudális alapja. S égtek vele a püspök hozzátartozói, katonái is. Mert most először nem volt kegyelem. Kigyulladt és égni kezdett a magyar pokol. Kormos lángja ellátsozott Budáig, Temesvárig, s koromszemei elszálltak a Vatikánig és a Német-Római Császárság országaiig. Még nem szögezte ki tanait Luther Márton német földön, de lángra gyulladt már az arisztokraták és főpapok Európája, s éppen itt, a kontinens közepén, az idegen királyok által legyöngített, mohó urak által kifosztott Magyarországon.

-A nép legyen itt most a bíró! - Dózsa György kirántotta a tömeg kezéből Csáky Miklóst. Megtehetette volna maga is, hogy ott helyben ledöfi, annyi vér és szörnyőség tapadt a püspök kezéhez. De Csáky legyen a nép foglya. Ítélezzenek ők, a jog- és létfosztottak.

- Ahogyan ti döntötök, úgy lesz vége.

A katonák közül sokan kiléptek, s áradt a panasz elrabolt, megrontott lányról, elkobzott

gulyáról, a termés rekvirálásáról, verésekről és megcsonkításokról. Csáky Miklós inkább tűnt patás ördögnek, mint Isten szolgájának. Isten, hol éltél te eddig, s merre, kire néztél?! Hogyan hagyhattad, hogy a nevedben ezt tegyék?

-Nem Isten helytartója ő, hanem csak egy egyszerű, született szörny, nem erre a Földre való, hanem a pokolba - ordította botját rázva Mészáros Lőrinc.

-György, te miért bocsátanál meg? Hiszen éppen Csáky Miklós árulta el először a keresztetek szent ügyét. Megtagadta a pápa bullájának végrehajtását. Megtagadta a király hívó szavát. Üldözni kezdte azokat, akik jelentkeztek hadadba. Téged elátkozott. Törökök bérére ő, nem Krisztus védelmezője. Sátán!

Dózsa nem hozott döntést. Ez nem az ő dolga volt. Ha ő el akarja intézni Csáky Miklóst, akkor kardot ad a kezébe, s itt rögtön párbajra hívja. De itt most nem Dózsa György keménysége a tét. Itt most a nép a hatalom. Az a nép, amely eddig csak szenvedett, jogáról semmit sem tudott, tűrte sorsát, bármi is az. Döntsön ő, katonák, jobbágyok, kispapok, tanítók, kispapok serege.

-Karóba, karóba, karóba! - egyetlen, harsogó szó volt a döntés, egyre kíméletlenebb hangon.

Csáky Miklós, az ékesszóló püspök megpróbálta csitítani a tömeget, Dózsának szövetséget ajánlani a török elleni harcban, élelmet s fegyvert a hadseregnek. Hányszor vált már be kiváló szónoki tehetsége? Hányszor küldött haza elégedetlenkedőket, panaszosokat? Hányszor hivatkozott a magasságos Isten segítő szándékára és erejére? Igaz, pásztorbottal a kezében... S most a botok mások kezéből felé ütnek... megfordult a világ?

-Karóba, karóba! - ordította a tömeg. Egyetlen másodperc alatt minden megfordult.

Dózsában élesen megmaradt a friss hír, hogy Budán milyen szörnyű kíméletlenséggel végezték ki azokat a katonáit, parancsnokait, akiket a mezőtúri csatában fogtak el a nemesi csapatok. Pedig Mezőtúrnál még senki sem vonhatta kétségbe, ami e pillanattól úgyis nyilvánvaló lesz: ő és serege már nem a török elleni harcra készül, hanem saját szabadságukért, élni vagy meghalni. S aki ennek útjában áll, legyen neve annak átkozott. S aki e szabadságot elvette, vagy most ellene kel, sújtsa arra a nép ítélete. Felmentés és megbocsátás, vagy halál. Az ő mezőtúri katonái még a király és a pápa felhívására vonultak a török ellen, s önkényesen rájuk támadó nemesi csapatok vérengző ösztönének, valamint a király árulásának lettek áldozatai. Áruló a király? S Bakócz Tamás mit szól ehhez? Nem elég, hogy esetleg visszavonhatják az ő kinevezését és küldetését, most majd leszámolás következik, s halni kell mindenkinek, aki fegyvert fogott Istenért és királyért?

Csanádban a döntés megszületett. SOHA ilyen döntést nem hozhattak urukról jobbágyok. A jobbágyok nem is magyarok, magyar az úr, a főpap. Hogyan ítélezhetne valaki, aki nem más, csak jobbágy?! Nincs neme, nemzete, mindegy, hogy nő vagy férfi, magyar vagy oláh, szolgáléte nem lét. Mit ordítanak most? Vérben forgó szemekkel, botokkal hadonászva...

Sok ezer ember hozta meg a döntést. Karóba húzták a környék, több megye legnagyobb urát, a király által kinevezett és a pápa által jóváhagyott gaz csanádi püspököt. S mert vele együtt voltak, ugyanígy végezte további hat nagybirtokos. Köztük a volt királyi kincstárnok, Telegdi István, s a nagylaki kastély tegnapi vendéglátó nagyura, Jaksics Péter, továbbá Ravazdy Péter alispán, Nagylucsei Dóczy György, Torpay Miklós, kápolnai Orros András. Ravazdy Pétert saját jobbágya, Kis Gergely hurcolta a vesztőhelyre az őt ért régebbi sérelmekért, zaklatásokért.

Telegdi István kivégzésének jóváhagyásakor megremegett Dózsa szíve. A nádorispán, Perényi után a volt kincstartót tartották a legnevezetesebb embernek a magyar közéletben. A híres Csanád-nemzetség sarja, Telegdi János és Báthori Erzsébet fia volt. Őt kivégezni egyenlő a hadüzenettel Magyarország teljes arisztokráciája ellen. Magával a hatalommal szemben. S nem is róhatnak fel ellene személyesen semmit, azt sem tudni, hogyan került Csáky udvarába. Milyen balsors? Innen azonban nincs visszaút. S lám már ott fent vonaglik Csáky mellett Telegdi karóval átszúrt rángatózó teste is. 1514. május 28-án bezárult az út vissza. Buda felől halál jön délre, Buda felé halál megy délről. Ki lesz rajta ezen az úton?

Pokoli ösztönök vezérelték Magyarország sorsát. A király, Bakócz Tamás, a haditanács még semmit sem tudhatott Apátfalváról, Nagylakról, Csanádról.

A kölcsönös véres leszámolásnak ezek az első színterei messze estek Budától. Egybeesetek azonban a lelket titkos módon meghatározó belső mozgatók. Ugyanazon a napon, amikor Dózsa és a Csanádon szervezkedő főurak megkezdték kegyetlenkedéseiket, Budán a király kérésére összeült a nemesség - a mezőtúri hírek hatása alatt is -, a keresztes háborúra nézve végleges döntést hozott. Nem érte már be azzal, amivel korábban fenyegetőzött, hogy betiltja a sereg szervezését, hadba hívását, és komolyan híresztelte, hogy visszavonja Dózsától a vezérséget, egyben elrendeli a sereg feloszlását. A király vezetésével és az érsek jóváhagyásával olyan terveket kezdtek előkészíteni, hogy fegyverrel kell harcba szállni Dózsa seregével, le kell győzni azt, és meg kell torolni az elvakult-elvadult parasztság viselkedését. Az urak Magyarországa a török helyett harcba hívta önmagát a saját maga által hadba hívott népe ellen. Pusztuljon a férgese, ha szabadságáért fegyvert fog ura ellen.

Kondor Béla: Így jár minden próféta

1514. május 29-én Csanádon Csáky és Telegdi vérében, Budán pedig az egykor keresztiesnek nevezett, akkorra már gyilkosnak titulált sereg ellen készítenő kiáltványban, a Mezőtúron elfogott kereszties hadnagyok megcsónkított testében kettészakadt Magyarország. S hogy a véletlenek és ösztönök tobzódása teljes legyen, ugyanezen a napon a korábban a Balkánra, a török ellen indult, s az eredeti tervek szerint Dózsa seregével egyesülni kívánt Szapolyai János erdélyi serege visszafordult a Balkánról, hogy biztosítsa magának Erdélyt. Kitől, ki ellen magának? Milyen ösztön diktálta a trónra vágyó vajdának, hogy az ő útjában nem a török áll, hanem vagy Dózsa, vagy a király (és a hozzá hű főnemesek, főleg Báthori István)? Vagy egyszerre mindkettő.

Dózsa nyugat felől, Szapolyai a Balkánról, délről igyekezett Erdélybe, Báthori, a térség ura és parancsnoka pedig lóhalálában elérte a kulcshelyet, Temesvárt, hogy vacogva magára zárja. S Budáról elindul a parancs az ország minden nemese felé: Dózsa az ellenség, kiirtani. Dózsán és zászlóin pedig vörösen virít a király és a pápai érsek által adományozott hatalmas kereszt, mellyel Jézust védik a török elleni harcban. Csak az ördög írhat ilyen hajszálpontos forgatókönyvet, az események egymástól független menetét csak ő rendezheti ilyen tökéletes időrendbe - Mária országában.

Mindenki Máriához, a magyarok Nagyasszonyához fohászkodik.

Hátha éppen rajtuk segít a fia.

Lél és Emese

Lél magányosan bolyongott Csanád üszkös várában. Égő emberzsír szag - csak most tudta meg, milyen ez. Nagyon rosszkedvűen vette a lépéseket. Elkerülte az elmúlt órákban Csáky püspök iszonyatos látványát, szinte szétszaggatott testét. Nem értette, merre mennek a dolgok, s ha arra, amerre látja, miért. Hogyan alakult így? Miért űz csúfságot a sors egy szent hadseregből. Őszinte elszántsággal küzdő, az Istenért és a hazáért, Máriáért és Jézusért mindenre, a halálra is kész tiszta szív emberekből. Mitől állatiasodik el az ember? De van-e más választásuk a mezőtúri, nagylaki vérengzések, a nemesi bosszúk óta? Tudta, mert látta, milyen szörnyű kínlódáson ment át Dózsa is, mire felfogta, hogy kit és hova vezérel. Mert bár még tagadták, azonban a kölcsönös gyilkosságok óta egy percre sem vonták kétségbe, hogy itt magyar öl magyart, ha kell, az utolsó szálig kiöli a másik oldalt.

Szó sincs már törökről. Ezt még senki sem meri kimondani, még úgy tűnhetett, hogy keresik a csatlakozást a vajda seregével, de ennyi vér után lehet-e megbocsátás.

Először nem is vette észre Lél, hogy valaki mellette lépdel. Szinte kétségbeesett, amikor meglátta maga mellett Emesét. Így kell találkoznia a lánnyal, aki a Rákos mező óta szinte

minden szabad pillanatban ott állt a szeme előtt tündököelve, bájosan?! Vérben meglátni a tündért?

-Nem erre gondoltunk, amikor a kereszteket felvarrták magukra, ugye, kedves Lél? - a lány hangjában ijedtség és szeretet vegyült. Mintha menedéket keresne a pokol elől, s most belebotlott volna az igazi bajnokba, sárkányölő vitézbe.

-Pici porszemek vagyunk, a sors kényekedvének kitéve. Ez ellen nincs mit tenni. Ma ők, holnap mi. Ezt tanítja a történelem - fejtegette széttöredezett gondolatait Lél. - Vagy tegnap mi, ma ők. Egyre megy. Soha nem lesz vége. Félek, hogy valami iszonyatos baljós útra terel bennünket az ördög. Nem volna szabad vele tartani.

-Tudja ezt György úr?

-Azt hiszem, hogy nem, ő soha nem mondhatja ki ezt. Az ő sorsát megírták. Az úton végig kell mennie. De hogy hol a vége, azt senki sem tudhatja. Kiverheti az oszmánt a Balkánról. Királyt választathat, mint Hunyadi tábora. De el is bukhatunk. Szörnyű, ha rágondolok. György erről soha nem fog szólni egyetlen szót sem. Ő karddal a kezében született, úgy is fog meghalni. Nem koronára vágyik, hanem vitéz ellenfélre, akivel szemben állhat, neki iramodhat. És most nincs ilyen. A török messze, magyart pedig mégsem irthatunk az ítélet napjáig.

-Szörnyűséges dolgokról beszél, Lél. - A lány félelmében önkéntelenül beléje karolt. - Amikor az előbb megláttam, azt hittem, hogy magánál megnyugvást találok, legalább egy percre. Mindig úgy érzem, hogy egy hónappal ezelőtt a Rákos mezőn mi ketten nem fejeztük be a mondatokat. Azt nem tudom, mit szeretnék mondani, de hogy nem fejeztem be a mondandómat, az biztos.

Lélnek nagyra nyílt a szeme. Soha nem tudta volna ilyen egyszerűen és kereken megfogalmazni mindezt, tanult létére sem, mint a lány. Ugyanezt érezte az elmúlt hetekben. Valami ott dadogott a torkában, de nem jött ki. Hát persze, egy befejezetlen mondat.

-Vagy csak egy szó kellett volna? - kérdezte Lél élénken, csillogó szemmel, mintha nem is vérmezőn lépkednének. - Én egyetlen szót keresek. Az is kifejezne mindent. Itt gurgulázik a garatomban, de nem tud kibújni.

-Segítsek?

-Ne, ne! Nekem kell megtalálnom. Azt mondják, mi férfiak bátrak vagyunk.

-S nem azok?

-Nem, nem! Mint a nyúl, olyan gyávák. Reszketek, mint a nyárfalevél. Egy nyárfalevél, amelynek kard van az oldalán. Szép kis látvány egy székelő lánynak.

-Segítsek mégis?

-Igen, jó lenne. De csak ha gondolatolvasó.

-Az vagyok, nem tudta!? Nézzük csak...

Lél nem bírt tovább várni az izgatottságtól. Ugyanolyan váratlanul, mint egykor a rákosi sátor előtt lépett eléje, minden átmenet nélkül letérdelt Emese elé, lehajtotta a fejét, néhány másodpercig így tartotta, majd egyenes, világos tekintettel felnézett:

-Nekem is van Istenem. Még ha hihetetlen is ezen az embertelenül véres napon, beszéltem vele, szólt hozzám. Azt mondta, hogy van egy lány, akit nekem teremtett. És ezt most már hárman tudjuk...

Emese, aki mindig derűvel, nevetve fogadta az ilyen híreket, az incselkedést éppúgy, mint a mély érzéseket, most elkomorodott, mélyet sóhajtott.

-Isten egyszerre nem önthet a földre tengernyi vért és nem adhat égi áldást a reményekre. Vagy ez, vagy az. S most vért locsolt szét. - Emese szeme könnyes lett. És baljós érzés fogta el. Tartozik ő Hansnak valamivel?

-Isten túl nagy hozzánk! Én most itt lent a földön csak egy kis porszem vagyok. Nem is lát talán, annyira el van foglalva a gyűlölet csillapításával. Most megengedi nekem, hogy azt tegyek, amit szeretnék. És én... nekem... nincs... nekem csak... Én csak magát látom Rákos óta. Menetelek a sereggel előre, szolgálom vezérét, izzik bennem a harag az oszmán ellen, de mindezt vakon teszem. A szemem tele van magával, Emese, teli s tele, más nem is fér bele már.

-Úrfi! Egy szót se többet. Itt a halál jár, itt nincs helye a boldogságnak. Zárja össze a száját, mielőtt szólna, s a szeméből a halottakért hullajtson könnyet. Törölje ki belőle a remény fényét, mert ez nem az az idő, s ha az időt sürgetjük, az mindig bajt hoz ránk. - Emese hangja megbicsaklott a végén. Nem, nem ezt akarta ő mondani, hanem valami egészen mást. Valamit abból a ki nem mondott egyszavas mondatból... De mit lehet mondani Csáky Miklós püspök szél himbálta holtteste láttán? Gyorsan felkapaszkodott a mellettük elhaladó szekérre. Vissza se pillantott Léltre, aki tehetetlenül nézett utána, s aki tudta, hogy két szerelem halt meg egyetlen perc alatt. Illetve mégse. Az övé csak tetszhalálra kényszerült.

Háború a halálig

Magyarországon az ember semmi. Ha jobbágy. Pedig a neve "libre". Szabad ember. Meddig lehet zárt, sötét pokol Magyarországon, miközben Európa nyugati és dél-nyugati államai az egész világra kiterjesztik hódításaikat, hatalmukat, befolyásukat? Európa lázas izgalomban kereste az ember szabadságát, de legalábbis az uralkodásra termett, nyugat-európai fehér, keresztyén ember szabadságát. Luther Márton három év múlva, 1517-ben

Wittenbergben kifüggeszti a szellemi-vallási béklyóktól való megszabadulás, a megváltás tanait. Uralkodik a reneszánsz, a humanizmus, s Eppur si mouve, igen, a Föld gömbölyű és forog, még ha ezért máglya is jár.

Dózsa táborához Mezőtúr után csatlakozott egy igazi elme, szellemében szabad gondolkodású, művelt pap, Ambrus. Dózsa eszét ő élesítgette.

-Pedig az ember Magyarországon is ember lenne, György, lehetne, ha akarná. Uralkodó, nemes és jobbágy viszonyát ugyan nem szabályozza írott jog, de a fél évezredes közemlékezet ismeri a szabad ember jogát, s emellett az Aranybulla, az országgyűlési határozatok, magánszemélyeknek, városoknak, testületeknek és közösségeknek, székelyeknek, jászoknak, kunoknak adott kiváltságlevelek szabályozták a viszonyokat, s a birtoklevelek lettek volna hivatottak őrizni a jogot - fejtegette Ambrus esténként Dózsa sátrában.

-A jobbágy mindig is szolga volt, Ambrus, ne szépítsük. Csak kevesen, például mi székelyek rendelkezünk királyok által biztosított szabadsággal. Hogyan adjunk szabadságot olyanoknak, akik nem ismerik? - fejezte ki kételyeit Dózsa. Miért lenne igaza Ambrusnak, az egyszerű dévaványai plébánosnak, aki alig néhány hete csatlakozott melléjük. Vagy tényleg olyan művelt emberek a papok? És igaz is! Már meg sem tudja számolni, hány plébános, kispap jelentkezett itt nála, a fő seregnél, és arról is tud, hogy Isten szolgálai a kezükbe veték a szervezést, az irányítást, a szónoklatokat szerte a hatalmas országban, tucatnyi helyen, mindenütt, ahol kialakultak a lázadás, az elégedetlenség gócai. Sok helyen ők a parancsnokok. A kard, a kasza mellé ők adják a szellemet, ők bátorítanak, s ők mondják meg azt is, kik azok az urak, akik fosztogatják népüket, elveszik mindenüket.

Dózsa meg sem próbálta összegyűjteni a lázadó csapatokat az ország különböző térségeiből. Vívja mindenki a maga harcát, úgy és ott, ahogyan ez szükséges. Szinte láncszerűen húzódik végig a lázadás a Kárpát-medencében. A felvidéki bányászvárosok, Hegyalja, Bereg és Szatmár, Bihar Váraddal, Kolozsvár környéke. A pesti tábor csaknem összefügg a Mátra vidékén támadt felkelésekkel Debrőben, Egerben. Keresztes hadak hallgatják a papok és a kapitányok lázító szavát a Pesttől a Marosig húzódó egész tengelyen, s innen napokon belül el fog terjedni a háború a Maros mentén Erdélybe, először délen, utána pedig egyesülnek Kolozsvárral és átveszik Erdély irányítását.

Kemény harcosok őrzik Délvidék szívét, Bácsot, le egészen Szerémségig. Pétervárad, Bács vára, Becse komoly katonai erőt képvisel a lassan országos háborúvá vált parasztlázadásban. Veszprém térsége, Győr, a nyugati határvidék szintén fegyvert fogott. Mi benünk a közös, s ki adja meg, ki fogalmazza meg a közös szellemet? Ez már nem a kardok joga. Itt valami magasabb szellem működik. Isten akaratát közvetítik az ő papjai, akik egész

életükben a néppel együtt élnek, látják a bajt, a nyomort, a megaláztatást, de látják és tudják azt is, hogy az emberből kiirthatatlan a szabadságvágy. El lehet fojtani, de nem lehet kiirtani. Hallgathat az agy csendben, türelmet kérve, de a szív egyszer csak felforralja a vért, s akkor nincs már megállás. A szabadság végtelen. Megállíthatatlan. Viszi vállán eszme, kard, kasza, ima és közös vezényszó.

-A magyar királyságon belül a jobbágy szabad ember volt. Eddig - folytatta Ambrus, folyékonyan, halkan, mintha imádkozna. - Az ország törvénye értelmében a szabad ember ingóságaival együtt, a földbér és az egyéb tartozások kifizetése után oda költözött, ahova akart. Mivel azonban a Jagellók és az őket magukról lerázó arisztokraták meggyengítették az ország irányíthatóságát, az erő lépett a jog helyére. Mára állandósult a harc úr és jobbágyai között. Korábban a jobbágyok még szabadon bérelhettek földet, szőlőt, akár a szomszédos földesúrtól is, s neki már nem kellett megfizetniük a kötelező szolgáltatásokat, amelyeket leróttak saját földesuruknak. Szabadon termelt fölös termékét piacra vihette a gyarapodni kívánó jobbágy, s kialakult egy bérlő, gazdálkodó réteg, vagyonosabb réteg közöttük is. A tehetősebbek a nemesi családokba is beküzdhatték magukat házasságok révén. Erősödtek a mezővárosok is. Nyitva állt az út Mátyás óta. Megtört azonban az ív a rendezetlen, gyenge uralkodó keze közé került országban.

Ambrus keserűen sóhajtott, majd feljebb emelte hangját:

-A hatalmaskodók maguk javára fordították a törvénykezést, s 20 év alatt elviselhetetlenné tették a jobbágyok életét. A "libre" rabszolga lett, önkényeskedések áldozata. S akinek jobban megy már, az sem akarja ezt elfogadni, mert fél, hogy bármikor elvehetik mindenét. És ilyen időben bontottál te zászlót a török ellen, Székely Dózsa György. Talán nem is tudtad magad sem eddig, hogy ők nem csak a török ellen indultak. Igen, persze, vonzotta őket a pápai bulla ígérete az örök üdvözülésről, az Isteni megbocsátásról. De te fegyvert is adtál a kezükbe. Táborodhoz ezért csatlakozott rengeteg módos jobbágy, velük együtt élő kismanes, mezővárosi kereskedő, iparos, közvitéz, harc nélkül maradt katona, s főleg az elégedetlenség szellemi szószólói, mi, a kispapok. Sereged útja az ő szállásvidékükön halad. A Pesttől Szeged, majd Dél-Erdély, a bánág felé vezető tengelyen feltörekvő falvak, mezővárosok sora áll, gyarapodó lakossággal. Gazdák, akik kérnek az országból. S mára, így, együtt, ennyre együtt, ahogyan soha nem voltak, rájöttek, hogy ha nem kapják meg jussukat, elveszik erővel. Ki állhatna az útjukba?!

Ezt már szinte kiabálva mondta Ambrus, maga is meglepődött izgatottságán. Dózsa mélyen hallgatott. Először kezdte megérteni, minek áll ő az élén. De borzadva gondolt arra, hogy odakint a szél himbálja, s a késő tavaszi nap szárítja Csáky, Telegdi, Jaksics holttestét, a budai vár kapujára pedig az ő vitézei vannak felszögezve.

A hatalom kardot ránt

Buda, országos nemesi gyűlés, 1514. május 29-30.

-Jelentést kérek! - a főurak meglepődtek a király határozott hangján. - Mi ez a gyűlevész had a pesti mezőkön, és mi ez a lázadás itt a vár alatt Budán? És mi van az én országomban?

Bakócz Tamás érezte, hogy aligha akar hozzászólni ezekben a napokban a haditanács és a nemesi országos gyűlés együttes ülésén. Kiengedte a szellemet a palackból. Minden tekintélyét és részben vagyonát is feltette a keresztes háborúra, Dózsára, s iszonyatos hírek érkeztek Mezőtúrról, ez pedig, amit most hallott, hihetetlen: Nagylak és Csanád között megölték Csákyt, Telegdit. Vajon csak bosszúból ezekért a vár fokán csüngő paraszthadnagykért, a mezőtúri véres kezűekért? Vagy sokkal rosszabb a helyzet: elszabadult a pokol, vérben áll majd Magyarország? Ellene fordul a keresztes, ellene, a bíboros ellen? S mint kopja szakítja majd ketté az ő jövőjét is. Bakócz érezte, hogy ebben a pillanatban ér véget az a csodálatos életpálya, amelyet Mátyás király kegyéből kezdett befutni évtizedekkel ezelőtt. Ő itt már csak bűnbak lehet.

-Uram, a budai lázadást levertük - kezdte a jelentést Bornemissza János várparancsnok. - A polgárok azért törtek-zúztak, azért rohantak a paloták ellen, mert nem akarták elfogadni döntésedet és a bíboros úr döntését a keresztes had betiltásáról. Bitang vezéreik izgatták őket a királyi udvar ellen, és parancsaikra rontottak rá a ferences és domonkos papokra, a templomaikra is, hiszen éppen a papok kaptak tőled parancsot arra, hogy vigyék hírül az egész országban: büntetés jár annak, aki a jövőben a keresztes hadakhoz csatlakozik, és annak is, aki nem hagyja ott a táborokat, s nem megy haza azonnal. A budai polgárok fegyvert fogtak, öltek, lázadtak. De Tomori Pál vezetésével szétvertük őket, hangadóik a börtönben. -Hol élek én? - recsegte a király - Az ország szívében, a királyi várban, családom, Lajos fiam és Anna lányom életét veszélyeztetve örültek kaszabolhatnak össze-vissza?

Bornemissza hallgatott. Véresen leverte a felkelést, amelynek nem volt katonai jelentősége, inkább csak hangos lázadásnak volt tekinthető. Baj akkor lett volna, ha a budai polgárok összefognak a dél-pesti tábor sok ezer felfegyverzett harcosával, s vagy azok eveznek át a Dunán ide, vagy a budaiak kezdik el pénzzel támogatni amazokat. De ez fel sem merült. A budai kereskedők, kézművesek lenézik a keresztes tábor jött-mentjeit, legszívesebben börtönben látnák azok vezetőjét, a Budán megvetett pesti kereskedőt, Száleresi Ambrust. A pesti tábor parancsnoka pedig kellően gyáva és számító - igazi kufár - ahhoz, hogy fegyvert fogjon a királyi udvarra. Micsoda idők? Ha ezek a hozzá nem értő fráterek tudnák, hogy milyen esély volt, van a kezükben, ha ezek mertek volna kezét emelni a királyi udvarra... ha Dózsának lett volna annyi esze, hogy útnak indulása előtt elfoglalja a várat, hogy el-

kergesse a királyt... akkor ők semmit sem tehettek volna. Mit kezdetett volna ő, a várkapitány ezer katonával?

Az egész királyságnak összesen 7500 katonája van - tűnődött Bornemissza -, szétszórva a hatalmas ország területén, a katonákkal életveszélyesen gyéren ellátott várakban. De Dózsa buta ehhez. Fogalma sincs, mi volt a kezében, mikor itt állt Buda és Pest alatt 25-30 000 felfegyverzett emberével. Jagelló Ulászló most nem Budán tartana haditanácsot és nemesi gyűlést, hanem - ha van annyi szerencséje, hogy el tud menekülni - prágai udvarából kukucskálhatna Magyarországra... Ezt a pár ezer keresztet a rákosi és gubacsi táborban, ezeket a gyáva és korrupt Száleresi Ambrusra bízott félkegyelműeket bármikor szétverik.

-Jelentést kérek az országról! - sziszegte immáron csaknem hisztérikusan a király. - Perényi Imre nádor uram?! De úgy, hogy tisztán lássunk!

-Rövid leszek uram, mert nem a szavak kellene ide, hanem a fegyverek, azonnal. Hiba volt felfegyverezni a lakosokat, függetlenül azok származásától, legyen kisnemes, jobbágy, szabad kun, városi polgár. De ezt hagyjuk most, mert kitört a teljes káosz. Nincsenek összevonható csapataink. Sem védekezni nem tudnánk, sem támadni nem vagyunk képesek. Ezért csak azt tehetjük, hogy minden főúr és főpap ott szervez sereget, ahol birtokai, familiárisai, katonái vannak, s ott lever mindent és mindenkit, aki veszélyt jelent.

-Hol vannak a góccok? - a király kezdett uralkodóra hasonlítani.

-Pest. Mátra vidék. Bányavárosok északon. Bihar. Bács és Szerémség. Veszprém. Az egész Tisza vidék és Maros mente. Dél-Erdély, a bánság.

-Ez az egész ország!

-Igen uram. És mégsem. Szét vannak szórva, egymással nincsenek kapcsolatban, Dózsa csak a saját seregét vezényli, a többiek a maguk erejére vannak utalva, rossz fegyverzettel, martalóc módjára. Szigetek, s nem egy egész ország. S nem támadnak a király ellen, sem a pápa, az egyház ellen. Krisztusukra és királyukra bízzák életüket s jövőjüket. De a nemeseket nem kímélik. Mivel sem Krisztus, sem a király nem védi őket, könnyen szétoszorhatók. De kegyetlennek kell lenni. Nincs megbocsátás.

-Honnan veszi a bátorságot nádor uram ekkora magabiztosságra? Nekünk nincs hadseregünk.

-Uram, mivel uralkodásod alatt nem volt harc, háború Magyarországon, te még nem találkoztál a nemesi hadszervezés formájával. El kell mondanom neked, mi védi meg a királyságot s annak rendjét. Nyers leszek és világos, a helyzet megköveteli. Itt most a főurak, főnemesek, főpapok vannak jelen, velem együtt. Nekünk, főnemeseknek minden vágyunk, családunk reménysége az országos udvari hivatal, a királyi tisztségek. Udvarmester, kincs-

tárnok, pohárnok, bán, vajda szeretne lenni mindenki, s itt lenni Budán, ahol a döntések születnek. A köznemesek ezrei tartoznak hozzánk, azok, akiknek élete és birtoka a mi birtokainkhoz, várainkhoz kapcsolódik. Ők a dominusok, egész életük és felfogásuk függ tőlünk, nagybirtokosoktól. Létük alapja, hogy igazgatják az uradalmainkat, így lettek alispánok, gazdasági vezetők. És legfőképpen: ők katonáskodtak a mi bandériumainkban, a mi személyes hadseregeinkben, ez utóbbiért, a mindenkori hadba szállásért kaptak tisztségeket.

-A lényeket, nádor uram!

-Ha közölünk valaki, főúr országos méltósághoz jut, hozza magával, s persze hogy jobb hatalmi helyzetbe hozza a maga familiárisait. Ők ezért a szebb jövőért, s magáért a biztonságért hűek hozzánk. Még Mátyás király hozott olyan törvényt, hogy ha a familiáris becsapja vagy elhagyja urát, akkor a főúr megvonhatja személyes szabadságukat, elfoghatja, foglyul tarthatja, korlátozhatja őket, vagy akár el is veheti nemesi jogkörüket. A familiáris köznemesi családok száma folyton nő, ami az őket vezető és irányító főurak hatalmát erősíti. Nagy erő volt ez mögöttünk. A kisnemesek egyre kevésbé tudnak fellépni önálló erőként, egyre inkább a mi döntéseinktől függ minden dolguk. Igaz, hogy közülük most sokan hűtlenek lettek, s beálltak keresztesnek - erről te is tehetsz uram, hiszen biztattad őket is. Többségük azonban itt maradt velünk, mi vagyunk a védő bástyájuk, mert persze hogy félnek ők is a parasztoktól. Aki itt maradt velünk, vagyis az ország messze nagyobb része, az életét adja értünk - mert jövőt kap cserében ő és családja. Ez a mi titkos, mindig mozgósítható hadseregünk.

-A lényegre! Nem vagyok kíváncsi a múltra. Alattunk lángolni fog az ország!

-Egyfolytában a lényegről beszélek. Hiszen ez az! Nincs sereged! Ha a koronatanács úgy dönt, hogy irtsuk ki Dózsát és hadát, akkor ez a sok magánhadsereg a saját területén, a saját jól ismert és uralt világában mozgásba lendül, harcba száll uráért, akihez tartozik, s irtgalmatlan bosszút áll, ha kell. Csakhogy mersz-e, tudsz-e ilyen döntést hozni, uram? A keresztes hadat te indítottad útnak, vezérét te nevezted ki...

-Bakócz tanácsára! - dörrent fel a király. - És már felszólítottam Dózsát az oszlatásra. De nekem nem is volt jogom betiltani a pápa által felszentelt hadat. Meg kellett várnom, míg maga az egyház, a bíboros úr dönt úgy, hogy felosztatja a sereget. Szerencsére az érsek úr is betiltotta már! Én csak arról dönthettem, hogy ha már nem törvényes többé a sereg, ha a kezéből kivette a keresztet az egyház, akkor én is elrendelhettem a hazaküldését, s ha ezt nem teszi, elkergetem a világ végére. Éppen most tartanánk itt! Kergetném, de kivel?

-Még egyszer mondom, uram: add ki a parancsot a bandériumoknak, hogy szabadon rátámadhatnak mindazokra, akik nem hagyták el a paraszthadakat, legyen az paraszt, nemes, pap, tanár, kereskedő, gazdatiszt, szabad székel, hajdú vagy...

A nemesek gyűlése lélegzetvisszafojtva figyelte a király és a nádor szenvedélyes párbeszédét. Az elmúlt két hónapban senki sem merte megmondani a királynak - s Bakócznak sem -, hogy mennyire gyűlölték a keresztes háború gondolatát, szervezését, főleg a tavaszi munkák megkezdése idején. Ezért is büntették sokan maguk módjára a hadba induló parasztokat. Sereget azonban nem küldhettek a keresztesekre, hiszen azok pápai és királyi áldással gyülekeztek. Ha most elindulhatnak velük szemben, hát akkor... A teremben hosszú, kínos csend támadt, két és fél évtized kimondatlan kérdése lógott a levegőben: mire alkalmas a király válság, háború esetén.

-Az ország legerősebb serege az erdélyi vajdái, Szapolyai Jánosé - fogalmazott kelletlenül a király. - János úr most Bulgáriában próbál harcolni török előőrsek ellen. Azonnal induljon hozzá futár, s hozza haza seregét a Balkánról, állomásozzon a Duna környékén, a Déli Kárpátok alatt, vagy ha kell, Erdélyben bárhol. Gondolom két hét alatt, június második felére fel tud sorakozni. - A király most Bornemissza Jánoshoz fordult: - Megszoktam, hogy itt mindenki mindenkinek az ellensége, mert mindenki szeretne többet kapni. De maga, János úr, s a vajda, maguk már dolgoztak szövetségben, tavaly, 1513 októberének végén, amikor utasításunkra együtt és sikeresen leverték a szörnyű nagyszebeni felkelést, s ki-méletlenül megbüntették azokat, akik fellázadtak a megemelt adók beszédére ellen. Sőt, be is szedték az adókat. Tud-e egymással egyeztetve hadat vezetni Bornemissza János budai kapitány és Szapolyai János erdélyi vajda? Túl nagy volna a kérés?

Az urak meglepődtek, milyen pontosan emlékszik a király ilyen részletkérdésekre. Mindig az volt a benyomásuk, hogy "alszik", hogy egyáltalán nem érdekli őt az ország kormányzása.

-Szapolyai János uram kitűnő szervező és parancsnok - mondta Bornemissza János. - Amit ránk bízol, azt végrehajtjuk uram. De volna egy kérésem. Ha nekem távoli vidékekre kell harcba indulnom, vihessem magammal és feladatokkal bízhattam meg legvitézesebb parancsnokomat, Tomori Pált. Mentessük Budát a veszedelemtől, nem lesz rá szükség itt. Nekem viszont tudnom kell, hogy akit megbízok, az győz. Tomori Pál ilyen ember.

-Felszólítom a magyar nemességet, hogy minden eszközzel védelmezze meg a trónt és a fegyverben álló hazát. A lázadók nem élvezik sem a király, sem az egyház védelmét. Halál rájuk! - kiabálta rekedten a király. Minden nemes ember meglepődött. Nem ezt szokták meg. Mi történt?

Nem nagy talány ez. A király, aki eddig csaknem negyed századon át tétlenül ücsörgött trónján, mely az ölébe pottyant, az elmúlt napokban a saját személyes életében és életével nézett szembe a bukással, a kudarccal, a halállal, a lázadással, a semmibe vett nép erőszakos fel-

lépésével. S mert megijedt, haragra gerjedt. Megérintette a bukás, hogy elveszítheti Magyarországot. Hogy szétszakad itt minden. Egy királyt megsérteni? Hiszen önmaga hatalmát vonná kétségbe a nemesség ezzel. A király a korona. A korona az ország. A magyar nemesség.

Minden szem Bakócz Tamás bíborosra szegeződött. Szabad-e halálba kergetni a korábban a szeme fényének tekintett keresztes hadakat, ha a király úgy akarja? Vagy az egyház egy másik királyt, az égit szolgálja, s Bakócz megvédi "katonáit"? Tele volt a levegő az elmúlt hetekben vad gyanúsítgatásokkal, melyeket Bakócz főnemesi ellenfelei terjesztettek, miszerint a bíboros a felkelők pártján áll...

-Nem hagyhatjuk, hogy egy rabszolgalázadás okozza a haza vesztét... - Bakócz Tamás imára kulcsolta kezét. Maga pontosan érezte, hogy ezzel a budai trón előtt kényszerrel kimondott mondattal, mellyel szabad kezet adott a keresztes hadak elleni fellépésnek, ezzel az engedménnyel bajt okozott magának. Régi hatalmi, egyházi uralkodói helyzetébe már úgyszemint kerülhet vissza, viszont egyszer még el kell számolnia egy másik trónus, a saját Istene előtt. Megtörtén hagyta el a tróntermet.

-Kérem tehát a katonai összefoglalót - folytatta a király, megkönnyebbülve, hogy kijelentésével Bakócz ugyan összezavarta saját, de megnyugtatta és felmentette királya lelkiismeretét.

-Délvidéken a Szerémség és Bács erős várait veszélyeztetik a keresztesek: Pétervárad, Bánmonostor, Szalánkemén, Bács vagy a kezükben van már, vagy ez napok múlva megtörténhet. Vezérük Nagy Antal, aki Nándorjehérvár ellen fog felvonulni. Ne felejtjük uram, néhány napja még azt hihették, hogy ezek a várak joggal az övéké, a keresztes seregé lesznek, és hogy majd ezekből indulnak a török ellen. Könnyen a kezükbe került és kerül a Délvidék teljes erődtímvonala - fejezte be elemzését Perényi Imre, akitől Bornemissza János vette át a szót.

-Budától és Pesttől keletre is kialakult a felkelések összefüggő láncolata. Mátra-vidék, Tokaj, Körmöcbánya, Kassa, más irányban Várad, Székelyhíd, Szatmár környékén szerveztek táborokat, és ha Kolozsvár is fellázad, vagy befogadja a kereszteseket, akkor az ország keleti kétharmadának nagy részére kiterjed a háború.

-Uram, a nemesek is elkezdték a szervezkedést, a katonai csapásokat. Mint látod a vár falain csüngő maradványokból, Mezőtúrnál megadták a módját. Eger környékén pedig Bebek uram és családja - derék gömöri nemesek - gyűjtenek nemesi csapatokat, nem kis sikerrel - fűzte hozzá Perényi Imre.

-Említésre sem érdemes ahhoz képest, amekkora erők összegyűltek a kereszt alá - szólt türelmetlenül a király. - Hol van, mire készül Dózsa serege?

-Dózsa tapasztalt, edzett katona, de azt nem tudjuk, milyen hadvezér. Csak egyszerű székelő, vagy tényleg vezér is? Célja most talán az lesz, hogy a Maros völgyében behatoljon Erdélybe. Ha van annyi esze. Ha meg meri tenni - kezdte az elemzést Tomori Pál. - Ha ezt teszi, el kell döntenie, hogy Erdély közepe és Székelyföld felé vonul-e, vagy más irányt vesz, és megpróbálja megszerezni Aradot, Lippát, s végül Temesvárt. Egyelőre nem számolhatunk Szapolyai János hadseregére, nem tudjuk, mikor ér haza, s mit tesz. Erdély védtelen. -Erdélyt és a bánságot csak Szapolyai János tudja megtisztítani a pestistől. Vagy ő, vagy senki - tűnődött a király, s nagyon rossz kedve lett saját mondatától. A vajda az ő igazi nagy ellenfele, s kiszámíthatatlan, hogy kisfiának, Lajosnak milyen veszélyekkel kell majd szembenéznie, ha apja halála után a korona felé nyújtja kezét a köznemesség kedvence, Szapolyai János is.

A vajda lehetséges megerősödése rettenetes érzéssel töltötte el a király szívét. Azt is tudnia kellett azonban, hogy most nem a fia, hanem az ő trónja van veszélyben, s nincs senki más a vajdán kívül, akinek erős hadserege volna. Rossz érzéssel gondolt vissza Perényi nádor előbbi zavaros fejtegetésére holmi bandériumokról, familiárisokról. Hol él az ő nádora? Az Anjou-királyok vagy Zsigmond király idején, 100-150 évvel ezelőtt. Elbillen az erőviszony, amely jól himbálózott ide-oda Bakócz és Szapolyai ellenséges kapcsolatán, Báthori-Perényi és Szapolyai ellenséges viszonyán.

Most, ha a vajda veszi kezébe az ország védelmét, senki nem korlátozhatja többé. Elhessegette keserűségét, itt ő vendég, hiába király. Szüksége van az őshonosokra, ezekre az irányíthatatlan magyarokra. Hálával gondolt cseh udvarára. Hjjaj, csak ne lenne olyan jelentéktelen a cseh trón a magyarhoz képest.

-Uram, én összeszedném a közép-magyarországi csapatokat, s elindulnék velük a Duna-Tisza között délre, Bácsba, Szerémségbe. - Bornemissza János nem tudta pontosan megítélni, bízik-e benne a király a napokban kirobbant budai lázongás után. - A jelek szerint ott különösen nagy a veszély, mert ha szétesik a várrendszer, ha a keresztések kezébe kerül a hatalom, a törököket többé semmi sem állítja meg. Ne felejtse, milyen károkat okoztak annak idején éppen a cseh husziták a magyar védelmi képességekben, északon meggyengítve a királyságot.

-Ne olyan gyorsan, főkapitány uram! Nézzon ki az ablakon Pest alá! Nem lát ott egy tábornok? Több ezer felfegyverzett keresztessel? Engem nagyon zavar ez a látvány! Talán inkább ezzel kellene előbb foglalkoznia, s nem a Szerémséggel. Ha elpusztítja Pest alól a pestist, egészséges lesz az ország. Utána indulhat délre.

Bornemissza eddig is tudta, hogy a rákosi, gubacsi tábor szétverésével kezdi majd hadjáratát, de most illedelmesen meghajtotta fejét engedelmes egyetértése jeléül. Nem akarta megbántani az uralkodót, aki életében most először kezdett hadúrként viselkedni.

-Kapitány úr! Ha majd elpusztítja a pesti tábor, tenne egy kirándulást a Mátrába is? Debrő, Pásztó, Eger környékén szintén pusztít a járvány. Irtsa ki mielőbb. Aztán mehet nyári pihenésre a Bács megyei vérmezőre. - Bornemissza újra bólintott, s Tomori Pállal elhagyta a termet. - Bihart, Váradot védje meg Perényi nádor uram fia, Perényi Ferenc, az ifjú püspök. Legalább tudjuk meg utólag, miért is választottuk ilyen magas egyházi méltóságra 14 évesen. Ráadásul ott ő főispán is. - Perényi Imre nádor szabadkozására, miszerint csaknem gyermek fia még nem utazott el Váradra, nem foglalta el ott méltóságait, s ezért aligha indíthat harcot a lázadás leverésére, a király ingerülten válaszolt. - Ha kinevezte őt, nádor uram, akkor tekintsük végre felnőttnek... de ha mégsem az, akkor legalább hatalmazza fel ottani bátor hívünket, Pöstyényi Gergely kapitányt, ő majd fogja tudni, mi a fegyver, a harc, a győzelem. Köszöntjük kisfiát, nőjön nagyra!

A nemesi gyűléssel egybekötött haditanácson a Dózsa által vezényelt és más körzetekben önállóan szerveződő kereszties hadak elleni katonai fellépés három fő iránya tehát megadott. A Felvidék alatt vonulva, az egri-debrői tábor szétverése után Bihar, Várad, s ha kell, Kolozsvár a fő irány. Délen, Dél-Magyarországon van a legveszélyesebb két katonai gyülekezés. Éppen délen, a déli határok vidékén fogja gyilkolni-pusztítani magyar a magyart, mégpedig lengyel származású cseh király magyar koronát viselő uralkodói parancsára. Délen, amelynek határvidékét már előzőnlötte, s részben ellenőrzése alatt is tartja a török. A keresztieket az úri seregek letépi, a keresztieket mellükön viselőket lefejezik majd - s a délre boruló sötétségben kövéredik vidáman a félhold. Önkívületében tudta nélkül veti magát a szultán lába elé az öngyilkos Magyarország.

Bornemissza János várkapitány jó híréhez méltóan komolyan vette a király és saját szavát. Két nap múlva átkelt a Dunán, ezer fős lovasságával meglepte a tábor. Kilátásba helyezte, hogy onnan ember élve el nem távozik, ha a fegyvert azonnal le nem teszik. Eldőrdült néhány ágyú is, ilyent a paraszt katonák még nem hallottak, riadalom támadt. Vezérre, parancsnokra lett volna szükség, Száleresi Ambrus azonban egyik sem volt. Az első kemény szóra elfelejtette, hogy több ezer fős sereget hagyott rá Dózsa, Pest és Buda ellenőrzésére.

Felébredt viszont Ambrus úrban a kereskedő. Ha most rögtön leteszik a fegyvert, békét kaphatnak, mehetnek nyugodtan haza Isten hírével. S így is tett. Csak Istennek ez mégsem tetszhetett, mert a jó hír helyett rossz hírt hozott Ambrus úrnak, akit - miután megadta

magát, s kiadta a parancsot a megadásra - lázadásért azonnal tömlöcbe zártak, s hosszú he-
tekig azon töprenghetett, hogy jár-e királyi kegyelem a gyáváknak. A király talán meg is
kegyelmezett volna, ha előtte korábban ugyanő ki nem adta volna a parancsot, hogy a láza-
dókra halál vár. A fegyvert letevőkre most viszont mégis élet?

Nagy dilemma támadt, amit a királyi udvar, s maga a király sem tudott megoldani. A
helyzetet végtelenül bonyolította ráadásul, hogy a király Bornemissza Jánoson keresztül
jómaga azt üzenve, királyi becsületével megígérte a pesti tábor "vezérének", hogy ha lete-
szik a fegyvert, elkerüli a büntetést. Itt támadt a legfőbb jogi probléma. Be kell-e tartania a
királynak az adott szavát? Sokak szerint igen. A gyilkosokkal szemben is? De hiszen Szál-
eresi uram nem gyilkos. Az nem biztos. Lehetne az is. Ment a csűrös-csavarás az uralkodó
nélküli királyi udvarban, Száleresi Ambrus pedig a tömlöc mélyén elmélkedett a gyávaság
és a királyi becsület útkereszteződésének talányain.

Száleresi Ambrus lelkét láz gyötörhette a budai várbörtönben. Míg ő épségben, fejét
nyakán tartva megúsza, egyre-másra hozták be a csatatérről a vérző, sebesült, megcson-
kított rabokat. Megtudhatta tőlük, hogy az ő megalkuvó döntését sokan nem követték, s
főleg a hajdúk szembeszálltak a királyi erőkkal. Véres küzdelemben maradtak alul, Borne-
missza és Tomori katonái iszonyú megtorlásba kezdtek. A Gubacsi mezőtől egészen a távoli
Szentlőrincig folytak harcok, s most a földeket sok helyen holttestek borították. Számukat
még nagyobbra növeli a folytatódó kivégzés. Bornemissza szabad kezet kapott a királytól,
kevés fogolynak van hely a várban. A király válasza világos volt: szó sincs többé keresztes
hadról, török elleni küzdelemről, a rablógyilkosokat vérbe kell tiporni.

Jelentés Jakob Fugger Úrnak, Augsburgba

Uram, az alábbi rövid sürgönyt azért írom, mert utasítást várok Öntől, merre menjek to-
vább. Budáról ért utol a hír itt Szeged alatt, hogy véget ért a nemesek közgyűlésével egy-
bekötött haditanács, és fontos döntéseket hoztak, amelyek jelentősen érintik felvidéki és
erdélyi terveinket.

A haditanács döntést hozott, hogy tűzzel-vassal irtani kell a Dózsa György seregéhez csat-
lakozott, és onnan távozni nem kívánó mindenfajta embert. Erről sok intézkedés született.
A Fugger-ház érdekeit a főnemesekhez váratlanul intézett királyi intelem érinti. Ulászló
király azt mondta a haditervek megfogalmazásakor, hogy a harcok során az aranybányákat,
azok térségét mindenáron meg kell védeni. Megvédeni! Ez nem meglepetés, mert Ma-
gyarországon is tudja mindenki, hogy ezek itt, főleg Körmöcbányán, de máshol is Európa
leghíresebb aranybányái és pénzverdéi, és nagyon büszkék arra, hogy az aranydukát év-

századok, az Árpád-királyok óta Európa legmegbízhatóbb pénze. A királynak bizonyos köznemesek a szemére vetették, hogy ezek már nem is magyar bányák, éppen ő adta azokat a Fugger-család kezére, s hogy - bocsánat, Uram, idézem - "a zsugori Fuggerek magyarországi helytartóikkal rátelepedtek a nemesfém kincsre, minden királyi tiltás ellenére. Tehát mivel a király mégis megengedi nekik, gátlástanul viszik ki az országból a kitermelt aranyat, ezüstöt, rezet. Ráadásul könyörtelen munkára kényszerítik, kizsákmányolják a bányászokat. Ezért nem véletlen, hogy bár Észak-Magyarország városai gazdag bányavárosok, mostanra ott is hatalmasra nőttek a feszültségek, lázadások, felkelések robbantak ki. A Fuggerek önzése is okozta, hogy ezek a bányák is küldtek elszánt embereket Dózsához, mert maguk, a városok és a bányák nem mernek felkelni a király és a Fuggerek ellen." Uram, ezt magam is így látom. Dózsa seregéhez sok ács, bányász mester csatlakozott, akik értenek a hidak építéséhez, a lőporhoz, a robbantásokhoz. Ők építették a hidat a Tiszán, a Kőrösön át, legalábbis így hírlik.

Kérdezek Uram, kell-e még utaznom a felvidéki városokba? Nem látom értelmét. Ott most megbénult minden, leállt a termelés, a köznemesség még számon fogja kérni a királyon a velünk kötött szerződéseket. Most inkább azt kellene követnünk, mi a Dózsa által elkezdett háború fő iránya. Vagyis: bemegy-e Erdélybe, és kezébe veszi-e az ipar- és bányászvidékeket? Vagy inkább a török ellen indul végül, s annak is beláthatatlan következményei lesznek, hiszen a király két éve békét kötött a törökkel. Kérem utasítását, mert itt nagy dolgok dőlhetnek el. Jelzem Uram, hogy az eddig a Balkán ügyeivel foglalatосkodó erdélyi vajda, Szapolyai János arra készül, hogy nagyobb darabot hasít ki magának a politikából. Ez azért érdekes, mert ő úgy tekint magára, mint a nemzetet képviselő köznemesség vezérére. Márpedig ez a köznemesség gyűlöli az idegen pénzügyi érdekeket. Gyűlöli, mert nem kap belőle. Ez az igazság Uram, bocsássa meg a kemény szavakat. -

Aradról írta az elemző beszámolót hű híve, Hans Meyer

P.s.: Az Ön nagyra becsült válasza szerint fogok majd cselekedni, de annak megérkezéséig sem maradok tétlen, s a magam ítéletére hagyatkozva nem megyek el Felvidékre, hanem a Maros mentén egészen Erdélyig tartok. Dózsa serege hamarosan ide ér, Aradra. Akkorra én már a bányavárosokban leszek egy gyors szemlére. De engedelmével nem látogatom meg most a szász városokat. Nagy a háború okozta bizonytalanság, ne döntsünk könnyelműen. Ha Erdély közepén végeztem, útra kelek a számunkra legérdekesebb, pénzverő városba-várba, Lippára. Ott legalább tényleg találok kiváló szakembereket. Válaszát ottani képviselőjük nevére küldje, kérem."

Hans elmosolyodott szellemes földrajzi levezetésén, melyben gyönyörűen állt előtte a képzeletében mindenkinél szebb lány, Emese. A hozzá vezető utat vázolta fel Jakob Fuggernek “szükségsze irányként”. Mintha délibáb lenne, felbukkant lelkében mindig. Egy lesz így az útirányuk dél felé. Arany és gyémánt...

Kard ki kard!

Dózsa kíváncsian pillantott fel a követre, II. Ulászló magyar király személyes küldöttére, Mikola Ferencre, aki e pillanatban lépett be sátrába.

-Levelet hozott kegyelmed? - kérdezte Dózsa barátságosan.

-Nem, a király nem írt. Üzent.

-Pedig hűségesebb az írott szó.

-Nem kíván levelezni magával, György uram. Parancsa van Önnek. A haditanács döntését hoztam a király jóváhagyásával.

-Halljuk. De ne cifrázza.

-Ön, mint a volt keresztes sereg volt vezére, néhány napja megkapta az érsek úr és Ulászló király őfelsége levelét. Ebben világosan benne foglaltatik, hogy küldetésük megszűnt, mindenki köteles hazamenni, Ön pedig elfoglalni korábbi állomáshelyét Nándorfejérváron. Vagy hazamehet Székelyföldre, Dálnokra. Úgy tudom, nem sikerült elfoglalnia a nemesi címmel elnyert csanádi falvait, mert Csáky Miklós püspök úr nem hajlandó átadni azokat...

-... de már nem is kell hajlandóságot mutatnia, úgylis nehezére esne mozogni... útközben kellett hallania arról, hogy Csáky Miklós elveszítette kapcsolatát a földi világgal... Mikola Ferenc uram bizonyára nem irigyelte meg a püspököt ezért...

-... hallottam, de úgy tesz, mint ha nem is tudnék róla... különben én most sem állhatnék szóba gyilkosokkal...

-... amely szavakért Ön is perceken belül követheti a gaz püspököt oda, ahova ő jutott... még egy ilyen szó, s találkozunk rögtön!

-A király parancsa az, hogy mivel ez már nem keresztes háború, és a had törvényen kívül áll, rögtön tegyék le a fegyvereket, oszoljanak, és aki nem követett el gyilkosságot, gyűjtőgatást, megtorlást, az kegyelmet kap, a bűnösök pedig büntetést.

-Én sem írok többé. Szóban üzenem a királynak, ha akarja, Ön írhatja magának. Pro primo: mi az ő hadserege vagyunk, a pápa hadserege, Isten katonái, Krisztusra esküdtünk. Ha a bíboros és a király visszavonta a felszentelést, minket ez nem érint. De rendben: már nem csak keresztes had vagyunk, mi most már igazi hadsereg vagyunk, ha kell, a török ellen, ha kell, Szapolyaival, ha kell nélküle. Ha kell, mindenki ellen, aki el akar tiporni bennünket.

Mert üzenem a királynak: a mi zászlónkon két egyforma erejű szó áll: Krisztus és a szabadságunk! Ha nem kell a pápának és a királynak a mi fegyverünk, akkor kiélezzük azokat szabadságunk elnyeréséért. Mi nem királyi hadsereg vagyunk. Mi szabadságharcosok vagyunk. Felfogta?

A királyi követ rezzenéstelen arccal bólintott.

-Pro secundo: Erdély közvetlen ura a vajda, Szapolyai János. Ha hazatér a Balkánról, megkérdezzük őt, akar-e egyesülni velünk a török ellen. Ha igen, irány a török. Ha nem, irány Erdély, felszabadítjuk az ottani népeket, csakúgy, mint egész Délvidéken. S e szabad népekkel együtt vívjuk majd a saját harcunkat a török ellen. A Felső-Tiszától a Duna-Tisza torkolatáig miénk az ország. Ezt mondja meg a haditanácsnak, hátha ismerik a térképolvasást. Pro tercio: Nem csak a király tud követet küldeni. Nekünk is vannak saját követeink. Önnel egy időben hozták a jelentést, milyen vérengzést hajtottak végre a királyi csapatok a budai polgárok között, s hogy a király serege pusztításra készül a pesti táborunkban. Ne felejtsek: a felszentelt keresztes had pesti táborában! Ha a király ezt megengedi, örömmel megtesszük majd mi is, amit nekünk kell. Jelentse ezt! S tegye hozzá: semmi sem vonja kétségbe hűségünket a király iránt. Magyarország iránt. De ennek az országnak mi fő ereje vagyunk, akkor is, ha a kezünkben csak kapa van, s akkor is, ha kaszát, kardot ragadunk. Elvégezzük a dolgunkat délen, a török ellen. Ahhoz, hogy ezt tehessük, el kell foglalnunk a délvidéki erődítményrendszer összes várát. Megtesszük. Elsőként, már holnap, elindulunk Erdély felé. S ha a magyar főnemesek, főpapok nem akarják úgy végezni az életüket, mint a mi katonáink a gubacsi mezőn, akkor győzzék meg a királyt: tartsa szavát s tartsa vissza ebeit!

Dózsa erélyes, nem titkoltan dühös mozdulattal tuszkolta a sátor ajtaján kívülre a király követét, akit néhány katona elkísért a tábor szélére, s jó nagyokat rúgott a lóba - irány Buda!

Nem maradt idő fontolgatásra. 1514. június 3-a van. Dózsa végképpen felfogta, hogy őt és szent ügyekre toborzott hadseregét törvényen kívül helyezték. Szabad rájuk vadászni. Nem volt kétséges, hogy mától minden percben kéz a kézben jár élet és halál.

-Jelentést kérek! - pattogott a parancs a vezéri sátorban. Egy ideje, a pesti tábor elhagyása óta eltelt 3-4 hétben Mészáros Lőrinc egykori ceglédi plébános állt a parancsnokok élén. Végtelen elszántsága és Istenbe és a győzelembe vetett vak hite a többiek fölé emelte. Dózsa vele beszélte meg katonai terveit legelőször. De mindenkinek joga volt elmondani tervét, véleményét. Hajdú parancsnokok Nánási Előd körül, egykori végvári vitéz hadnagyok, Mátyás seregét túlélő lovagok Tímár Etelével, bátor nemesek, kipróbált városi mesterem-

berek alkották a legszélesebb értelemben vett parancsnokságot. És persze a papok. Nélkülük nehéz lett volna megértetni a parancsokat a harcokhoz nem szokott emberekkel. Dózsa az egész országról kért most jelentést. Végleges döntést kellett hoznia, s látnia kellett, hátba támadható-e, kik állnak az ügy mellett. S legfőképpen eldönteni: délre menjen-e a had a végvárakban erőt kiépíteni a török vagy bárki más ellen, vagy Erdélybe, országot szerezni, s kipróbált katonákat, nem utolsó sorban fegyvert, élelmet, utánpótlást, várakat, bázist.

-Ha kicsúszik a kezünkől Pest és Buda ellenőrzése, bármikor lerohanhatnak bennünket északról - jelentette Dózsa leghűségesebb társa, öccse, Gergely. - Bízz meg, s felvonulok Rákosra, kezünkbe vesszük a királyság szívének megfigyelését. Hiba volt naiv lelkű kezdőre, Száleresi Ambrusra bízni bármit is, sose lehetsz biztos egy kereskedőben, akit csak a maga személyes bosszúja, elégedetlensége, megaláztatása hozott közénk - erősítsük meg a táborunkat Pest határvidékén.

-Gergely, még nem tudunk semmit biztosan, sok jó hajdú is van Rákos, Gubacs környékén a táborban. Lehet, hogy tartják magukat. Mindenesetre kezdj el készülni. Az itteni 30 000 fős seregből válassz ki 3 000 tapasztalt katonát, fegyverezd fel jól őket, azonnal. A Tiszán át lehet kelni gyorsan, áll még a hidunk, s ha kell, a Duna-Tisza közén töltsétek fel a hadat minél nagyobb létszámmal. A mezővárosok kötelesek lesznek ellátni benneteket. A kúriákat csak akkor bántsátok, ha ezt megtagadják. Akkor viszont nincs kegyelem. Mától vagy élet, vagy halál, ne felejtsetek. De még maradj velünk, semmit sem tudunk pontosan.

Dózsa Lőrincre nézett.

-Lőrinc! Ha mi itt, a Kárpátok déli ívében biztonságban akarjuk érezni magunkat katonailag, akkor fedezni kell bennünket Bács vármegye irányából. Ne felejtsetek, hogy a török elleni állandó készültség miatt ott mindig erős királyi csapatok vannak felvonultatva, s a kalocsai érsek is bármikor komoly katonaságot tud ellenünk vonultatni székhelyéről, Bács várából. Ezért te nyújts segítséget, adj tanácsokat az ottani felkelésnek. Ne vonulj oda magad, mert rád itt lesz szükség, Erdélyben, Váradon, Kolozsváron. De küldd oda jó tanácsokkal és ezer tapasztalt katonával barátodat, Borbás papot. A bácskai csapatoknak kitűnő vezére van, Sárközi Nagy Antal Tolnából azon sok derék nemes ember egyike, aki egész tudását mellénk állítja. Pogány Benedek pedig szilárdan tartja most is Bács várát. Mohácsról a Szerémségig összefüggő területet kell teremteni, olyant, amelyet nem bonthat meg a király által küldött sereg, a kalocsai érsek, a szerémi püspök sem. Nagy baj, de elkerülhetetlen: ott Bácskában iszonyú kemény kegyetlenkedések zajlanak mindkét oldalon. Ha mi

folymatjuk ezt, akkor a lakosság elpártol tőlünk. A vértől mindenki borzad. Dózsa nagyot sóhajtott.

-Igen, Lőrinc. Te pedig menj Váradra. Biharban megverték bennünket a váradi püspök csapatai. Jobb lett volna, ha az ifjú Ártándi Pál velünk van, s nem a kis nyeretlen kétéves Perényi püspökkel - Istenem, mit meg nem engednek a nevedben, egy tacsó a legnagyobb püspökség élén, egy kegyenc, aki azt sem tudja, van-e Isten! Jobb lett volna, ha nem fordul ott velünk szemben az öreg bihari vitéz, Ártándi Tamás derék fia, de hát mit tegyünk. Menj Biharba, nagyon erős ott a keresztes sereg, önállóan is nagyszerű katonai mozgásokat hajtottak végre. Olyan fontos ez a vidék, hogy ott sok minden eldőlhét, s nyilván oda indul majd a király serege, Bornemissza, Tomori, s őket fogja támogatni fia érdekében a nádor, Perényi Imre. Legyél nagyon erős, lépésről lépésre. Foglald el Székelyhidát, azonkívül a gaz Csákyak ősi fészket, Kőrösszeget. S ki ne engedjétek a kezetekből Váradot. Ha kell, ott meg kell halni a vár lépcsőin! Mert onnan kisugárzik a szabadság - vagy szétterjed a halál - Máramarosra, Beregre, Ugocsára, Ungra, az egész hatalmas Szatmárra, ahol Máté pap nemcsak a lelkek ura, hanem kiváló kapitány is. S ne feledkezz meg egyházi társadról, a bátor pap katonáról, Gyakfalvi Istvánról. Ez a vidék, Észak-Kelet-Magyarország most a mi legfontosabb hátterünk, ha biztosak akarunk lenni lent délen. S innen érhető el Kolozsvár! Akié Kolozsvár, azé Erdély. Válassz magad mellé kitűnő kapitányokat, s a seregből is vigyél néhány ezer katonát erősítésül.

Sokáig vitatták a részleteket, s hogy ki kivel tart. Gergely és Lőrinc, valamint a Bácsba küldött Borbás világosan látta, hogy a vezér csak akkor vonulhat nyugodtan tovább a sereg fő erejével, ha ők jól szervezik meg küldetésüket. Mindnyájan tudták, mekkora a tét, fejükben látták a "térképet": amiről most szó van, az Magyarország kétharmada, a Dunántúlt és a Felvidéket leszámítva az egész királyság, s egybefüggő, hatalmas országrészek. Ráadásul Pannóniában és a Felföldön is lázad a parasztság, a kismemesség, a kispapok, még ott is hatalmasra gyúlhát a tűz.

-S akkor halljátok a döntést. Reggel érkezett a hír, hogy Bulgáriából visszatért a hágókon Szapolyai János és serege. Nem tudom, mit hoz a jövő. Máig azt hittük, hogy vele mi a király által elrendelt módon szövetségeseink vagyunk, közös erő a török ellen. Mától azonban semmi sem igaz a tegnaptól. Meg kell várnunk, mit tesz, mit mond a vajda. A köznemesség, amelynek soraiból sok nagyszerű vitéz csatlakozott hozzánk, őt tekinti az ország megmentőjének, leendő királynak. A török elleni harcok vezérének. De az-e? Vagy ő is főúr, akinek szívében máris vad harag lakozik, s ellenünk készül.

-György, bízz Istenben! - Kezét a magasba emelve kért szót Dózsa szellemi tanácsadója,

Kondor Béla: Dózsa harcrea készül

Túrkevei Ambrus. - A királyi hadak vezére most Perényi nádor. Perényi fő szövetségese Báthori István, akit most kergettünk be Temesvár falai közé. Kettőjük közös kapcsa a gyűlölet Szapolyai iránt. A királynak tett főúri esküjükre hivatkozva mindent megtennének azért, hogy gyengítsék Szapolyait, aki - ha trónra kerül - mellőzi őket. Ezért elérték, hogy a király ne az erdélyi vajdára bízsa a központi erőket, hanem a nádorra. Szapolyai most nyilván sértett. Aligha siet ellenfelei gyors támogatására. Talán megérti, hogy a mi fő célunk az ország megvédése maradt, ellenségünk pedig a török, s nem a magyar. Lehet, hogy Szapolyai és mi ugyanazt akarjuk.

-Döntöttem. Érték mindent. Legyünk készek minden irányban, egyszersmind gyűjtsünk új erőket, utánpótlást. Két választásunk van. Mehetünk délre, elfoglalni a Maros-menti várakat, a szorost. Temesvárról közben döntünk. Azt hiszem, sok időt veszítenénk, ha be akarjuk venni, nem vagyunk felkészülve nagy, erős várak elfoglalására, még Szegedet, Gyulát sem sikerült elfoglalnunk. A másik választásunk, hogy a Maros mentén indulunk keletre, észak-keletre, be Erdélybe. És akkor az is kiderül majd, szívélyesen vagy ellenséggént fogad-e bennünket Erdély ura, a vajda. Ha igen, irány a török. Ha nem, irány Temesvár délen és Kolozsvár északra, s ha kezünkben Erdély tengelye, mi mondjuk meg Szapolyainak, hogy mi az ő dolga...

Kié Erdély, s kié lesz Buda?

Az erdélyi vajda

Karánsebes, 1514. június 5.

-Június 18-ra! - zárta le a diktálást az erdélyi vajda.

Az írnok lázasan jegyezte a vajda szavait. A kastélyban Szapolyai Jánoson és a közvetlenül őt szolgáló cselédek kívül csak fiatal, tizenhat éves öccse, Szapolyai György van jelen. Az egész család életét, jövőjét meghatározó döntést kellett hoznia. Kezébe kerülhet-e királyság, fejére tehetik-e Szent István koronáját egy erdélyi vajdának, akinek nagyapja még ismeretlen szláv nemes volt 40 évvel ezelőtt? Mígnem az ő apja, Zápolya István a Mátyás király uralkodása alatt oly jellemző módon szinte üstökösként száguldott fel a bárók és grófok világába. Szepesi gróf lett, s végül még Mátyás nádora is. Hűséges magyar nábobba vált a király szolgálatában. Csoda-e hát, ha a fia, Szapolyai János egyenesen a királyságot, a trónt nézte ki magának, s ennek a tervnek vált szolgájává az egész család?

A többi főúr gyűlölte ezért, s ezer más vád mellett nem csupán azt híresztelték, hogy Bécsset ismét a németek kezére adta az apja, s innen a család hatalmas vagyona, hanem hogy az egész család beteges vágya: Királlyá lenni! Mint ahogy testvére, Zápolya Borbála lengyel királyné lett, arra is mennyi pénzt költött a család. Így viszont sógora a lengyel király. Hiába ágáltak ellene a főurak. A középnemesek táborá, főleg az alföldi nemesség azt ígérte neki, segítenek letaszítani a trónról a botcsinálta királyt, Ulászlót, ha a vajda megmenti őket a főurak egyre kiterjedtebb hatalmától. A középnemességre támaszkodva Szapolyai János az 1505. évi országgyűlésen megszavaztatta, hogy - mivel akkor még nem volt fia Ulászló királynak - a magyarok kizárnak minden külföldi trónkövetelőt, s neki kínálják fel a koronát, a trónt. Azóta izzik benne a vágy. A Béccsel kapcsolatos mendemondákra úgy reagált a vajda, hogy egyszer a kardját egy kutyába döfte: - Ez kell nektek, urak?!

Szapolyai János keserűen nézett öccsére. Meddig kell még erre várniuk, eltelt egy évtized, s egyre kisebbek a remények. Az öreg királynak lánya után fia is született, Lajos. Vajon ki lehet az apja... hm? Ezek után a féltékeny, Bécs-, Habsburg-hű főurak, Drágffy János, Báthori István és Perényi Imre nádor 1511-ben titkos szerződést kötöttek, hogy ők hárman mindig együtt, közös érdek szerint döntenek magasabb udvari posztokról. Valójában ez azt célozta, hogy a nádorságból egyszer s mindenkorra zárják ki Szapolyait. Megegyeztek, hogy Báthori István - a részeges gróf - ülhessen a nádori székbe, ha Perényi meghal. Ez a

tehetségtelen, harcra képtelen főúr. Ezért utálta a vajda évek óta Báthorit. Mert pontosan tudta, hogy ha arra kerülne a sor, Báthori nádorként soha nem támogatná János vajda törekvését a trónra.

-Öcsém, tehát június 18-ra hívjuk össze az erdélyi rendeket, Meggyesre. Írnok, folytasd! Jöjjenek el mind, Erdély élete forog kockán. - Öccséhez fordult, szinte sziszegő hangon. - Báthori, ez a gyáva kutya Temesvárra menekült Dózsa elől a Csanád alatti harcok után. Azt hiszi, hogy ha magára zárja a várat, megmenekül. Azt reméli, hogy Dózsa Erdély felé vonul, Kolozsvár és Székelyföld irányában, erőt gyűjteni. Jól hiszi. Csakhogy én másként hiszem. Ha Dózsa tényleg be akar vonulni Erdélybe a Maros mentén, ha azt látom, hogy ez a terve, akkor elzárjuk előtte az utakat. Erdélyből nem kap. Erdély a vajdáé. Erről fog szólni a rendi ülés Meggyesen. És akkor majd megkérdezzük a várába menekült Báthori gróf uramtól, hogy mi lesz vele, ha Dózsa Erdély helyett délre, Temesvár felé viszi a hadseregét. És ha a gróf úr vinnyogni kezd, akkor elmondjuk neki szép, férfias szavakkal, hogy nélkülem, Szapolyai János szepesi gróf és erdélyi vajda jóváhagyása nélkül ő bizony soha el nem vállalhatja a nádorságot. Csakis akkor, ha én ezt megengedem ökelmének, éspedig akkor engedem meg, ha cserében bármilyen trónviszály vagy üresedés esetén engem jelöl királynak az általa összehívandó országgyűlésen.

-Nincs ez túlbonyolítva, bátyám!? Ha egyszer olyan helyzet támad, hogy csak neked lesz hadseregöd Magyarországon - most például ilyen helyzet van, s lesz is még! -, akkor nem mindegy, hogy ki hívja egybe az országgyűlést? A nemesek nagy része úgyis a te szavadra jön, téged vár, téged választani, s nem külföldi fattyakat.

-Nem mindegy, öcsém, nagyon nem. A magyar királyságban nem szabad mindent fegyverrel eldönteni. Évszázadok óta csak úgy lehet királyt választani és koronázni, ha az ezt végrehajtó országgyűlést a nádor hívja egybe. Csak így törvényes. Ha ez a kutya Báthori lesz a nádor a beteg, köszvényes Perényi után, ő biztosan nem teszi ezt meg értem. A helyzet kulcsa nem Dózsa. Őt nem engedjük Erdélybe. Menjen a seregével, amerre lát. A helyzet kulcsa Temesvár. Bent ragad-e ott Báthori, vagy újra diadalmaskodva vonul vissza Budára, mintha nem is gatyában szökött volna Nagylakról. Íme, ilyen egy magyar királycsináló.

János vajda intett az írnoknak, hogy vége a levélnek.

-Hát legyen. Június 18, Meggyes, rendi gyűlés. Írja alá, jegyző uram a dátumot, lesz még jelentősége:

A rendi gyűlés egybehívása kiadatott 1514. június első napján.

Zápolya maga sem tudta még, mit kér a rendektől, milyen felhatalmazást, egyaránt izzott benne a gyűlölet az ő útját akadályozó Báthori és Perényi, s valójában a tehetetlen király

íránt, s ugyanúgy a rend alapjait vérbe tipró parasztvezér, Dózsa íránt, aki az ő Erdélyében legfeljebb a vajda lovának kengyelét tehetné ura lába alá, bármennyire is szabad lófő. Ki az ő igazi ellensége? Sokszor megfordult a fejében, útbán a Balkánról Gyulafehérvárra, hogy mi lesz, ha egyesül az ő hada a parasztok tömegével.

Nem vetette el a gondolatot, hogy - ha Bakócz kezéből kiveszi az irányítást - ez az ő végtelen nagyra megnőtt fegyveres erejét jelentené. De ki ellen? Török ellen? - biztos vereség. Király ellen? - árulás. Főurak ellen? - magára maradna. Ezt a felkapaszkodott Dózsát biztosan hűséges kapitányává tehetné volna, legendás a székelyek ragaszkodása urukhoz s a nekik adott becsületszóhoz. De ezzel a Dózsával? Vérben gázolnak már a csapatai, aligha kerüli ki a személyes felelősségre vonást. Mit mondanak majd a rendek? A szászok semmit, őket nem érdekli az egész torzsalkodás, bezárkóznak jogaikba, városaikba, váraikba, onnan emberfia ki nem mozdtíja őket. Se a vajda, de főképpen nem a "törökverő Dózsa", netán parasztkirály.

Bízhat a székelyekben, ha hívja, megmozdulnak, kötelesek hadba szállni uruk mellett, s most itt ő az úr, nem a király. S bízí a magyar urakban is Erdély-szerte. Sokuk számára vált világossá, hogy nemcsak az ország, a király van veszélyben, hanem az ő mindennapi biztonságuk, családjuk, birtokuk, kastélyuk is, ha a martalócok kezére kerül. Kettévált Magyarország, Erdély, s most hol az ő helye? Mentse meg a királyt, az őt mindig is lenéző, kirekesztő főurakat, vagy hagyja, hulljon rá a sorsuk, úgy, ahogyan Isten elrendelte. Égjen bent a várában Báthori, szaladjon Prágáig a király? De pusztulhat-e a királyi udvar úgy, hogy ne temesse maga alá legerősebb emberét, őt is?

Szapolyai az öccsének sem mondta meg, de itt, ebben a pillanatban eldöntötte: megkezdi serege összevonását még a megyesi rendi gyűlés döntése előtt. Mire ott összejönnek a rendek, ő már rég lezárja Dózsa előtt az Erdélybe vezető utat, s bent rejtőzködik csapataival a déli Kárpátok hágói alatt. Majd eldönti az irányt és az időt, amikor akarja. Szócséplés soha sem ér fel egy sereggel. S még öccsének sem árulja el, hogy holnap fogadja Dózsa követét, aki tájékozódni akar a vajda török elleni harcáról, az egyesülés lehetőségeiről, s főleg arról, hogy megtámadja-e a vajda Dózsa csapatait, ha elindulnak kulcsfontosságú várak ellen.

-Istenem, mi a helyes, Te tudod-e?! Nem Uram, ne ma! Mi a helyes holnapután, 10 év múlva? 27 éves vagyok Uram, megadtál mindent, de el is vehetsz, ha rosszul értem meg tanácsodat. Küzdhetek-e sereged ellen, mely mellére varrta keresztedet, s a Te neveddel indult dél felé, a török ellen? Szolgálhatlak-e egyszerre Téged, a királyt, a nemesek országát? S megengeded-e, hogy magamat is szolgáljam...? Ahogyan csak tudom, teszem...

Az út Temesvárig

A tanácskozás véget ért Dózsa sátrában. Diadalmas hadjárat ígérkezik. Június eleje van, a mezők, a földek biztosítják a sereg élelmezését. György mellett Gergely és Lőrinc is hű, bátor vezérek, rájuk lehet bízni a szárnyakat, önálló katonai mozgásokat. A legfőbb irány most nyílik ki előttük: a Maros völgyében kelet felé vonulni, ott bázisokat építeni, várakat, kastélyokat elfoglalni.

-De nem megyünk bentebb! - ez volt Dózsa határozott parancsa. - Nem kezdünk olyan mozgásba, amely Szapolyai János érdekeit sértené. A vajda a magyar nemesség legfőbb képviselője. Serege erős, bármikor összevon 10-15 000 képzett katonát, maga is vezéri tapasztalatokkal rendelkezik. S ne zárjuk ki, hogy vele szövetségben kell majd harcolnunk a török ellen. Soha nem fogjuk felosztatni a seregünket. De ne felejtjük, hogy mi keresztes had vagyunk, Jézusért a török ellen, s életünkért és szabadságunkért, magunkért is, ha kell, minden főnemes és főpap ellen, mindaddig, míg nem garantálják szabad jogainkat. Annyit, s nem többet, mint amivel székely, jász, kun rendelkezik. Nem a vajda a mi ellenségünk, nem a köznemesség, hanem a minket eltipró főurak...

... élükön a királlyal... - vetette közbe indulatosan Lőrinc...

... nem, nem, a király szent és sérthetetlen, a király ellen nem támadunk! - zárta ki ezt a megjegyzést Dózsa.

-György, te már le nem mosod magadról, hogy a királyságra törsz! Ezt híresztelik napok óta szerte az országban! Hogy áruló vagy, s meg kell hálnod felségárulásért!

-Ezt csak a gyáva Báthoriak híresztelik! S éppen erre akarok rátérni. Először tehát bázist építünk a Maros mentén, majd délre fordulunk Temesvár ellen. Ha onnan kifüstöljük Báthori Istvánt és egész bűzös bandáját, családját, ha kezünkbe kerül a déli várrendszer legerősebb pontja, akkor majd eldönthetjük, hogy mikor s kivel vonulunk a török ellen, mikor s kivel számolunk le, ha ellenünk törnek főúri csapatok. A két szárnyat Gergely és Lőrinc vezeti, s a Maros két partján összehangolva vonulunk.

Aradot harc nélkül foglalták el, ugyanúgy Zádorlakot, Csályát. A gyűlölt Báthori család fészket, Világos várát kisebb harcban szintén elfoglalták. Hamarosan elérték a Maros utolsó szorosát, s a távolban feltűnt egymás mellett Solymos és Lippa vára. Lippa bevételétől sokat remélt Dózsa. Ez volt Arad vármegye legnagyobb, leggazdagabb városa, a Maros völgyének leghíresebb réve és vámja. Országos híru vásárokat tartottak itt, gazdag kereskedők éltek a városban. Sőt, azon kevés települések egyike volt a magyar királtságban, amely pénzverővel rendelkezett, sókamrája is nagy hasznót hozott a királyságnak. Lippa lakossága nem harchoz, hanem eszes munkához szokott. A fejüket használták ezúttal is. Június 6-

án harc nélkül feladták a várost, kiszolgálták Dózsa seregét, amivel csak tudták. Nem így a környék másik fontos vára, Solymos. Dózsát meglepte, amikor küldöttségét visszaküldték a városból.

Azonnal támadást rendelt el, biztos volt a gyors sikerben, az elrettentő erő hatásában. Már az első napon keserűen kellett észrevennie, neki, a tapasztalt végvári katonának, hogy serege óriási hiányosságokkal küzd. Városfalak, várak ellen nem tud harcolni, nincs is hozzá semmije. Újra át kellett gondolnia Solymos elfoglalását. Szerencsére az innen mindössze 15 kilométerre fekvő Lippán zsákmányoltak kisebb ágyukat, s a seregnek eleve volt - már a pesti indulás pillanatában is - csekély tüzérsége, tucatnyi kisebb ágyúja. Azokat azonban eddig nem kellett használni. Dózsa ismerte a tüzéreket, hál' Istennek jöttek vele és utána a déli végvárakból. Megparancsolta, hogy lőjék a város falait, de a házakban, a templomokban ne tegyenek kárt, szüksége lesz még erre a várra is a hátában erősítésként.

Másnapra felálltak az ágyúk a Solymos fölött húzódó kisebb hegyeken, s harmadnap elkezdődött az ágyútűzzel megtámasztott roham. Égett a vár egy része, a lőportorony is kigyulladt. A falakat azonban nem tudták áttörni. Újabb és újabb rohamokat intéztek a kapuk ellen. A megriadt őrség és a polgárok úgy döntöttek, hogy ráveszik a kapitányt a vár feladására június 11-én. Dózsa keservesen látta, milyen nagy erőbe került e viszonylag egyszerű katonai feladat megoldása. Intett, amikor a követek szabad elvonulást kértek. Nem megszárolni jött, hanem biztosítani a hátterét... igen, összevonni az erőket, most már Temesvár ellen.

-Vezér, iszonyú hírt hozott a futár a pesti táborból! - kiabálta messziről egyik kapitánya. - Száleresi Ambrus harc nélkül megadta magát, a tábort szétkergették, a hajdúkat öldösték, ha ellenálltak, szabad préda lett a sereg, nincs már ott senkink, semmink.

Éktelen harag fogta el Dózsát. Lőrincnek a száján volt, hogy "ugye, megmondtam, ne bízz ebben a gyáva polgárban, Száleresiben!", de ezúttal visszafojtotta magába haragját. Dózsa őrvölgött. Egyik legfőbb számítása volt elindulása óta, hogy a pesti tábor ellenőrzése alatt tartja az udvart és az onnan kitörő, onnan szerveződő támadásokat. S ha a túlerővel nem bírnak, majd küld erősítést. De hogy harc nélkül? Gyáván, koncokért? Ilyen kereskedő-kufár szellemre bízta ő a pesti sereg sorsát? Hogy' lehet ilyen rossz emberismerő? A jó vezérnek tudnia kell, kiben bízhat. Jó vezér ő? Nyilván nem, nem, nem!

-Gergely! Nagy szükségünk volna rád Temesvárnál. De még nagyobb van Pestnél. Indulj el azonnal a háromezer emberrel Pestre, feszített tempóban. Vegyél magadhoz erősítést minden városban, kastélyban, embert, fegyvert, élelmet. Rendezett hadként érjetez Pest alá.

Foglaljátok vissza a tábort, s ha kell, úsztassatok át Budára. Nem érdekel többé a király szentsége. Lemészároltatta saját keresztes katonáit: Király az ilyen, vagy veszett kutya?! Vesszen az eb! Tudnod kell, Gergő, hogy általános támadásban vagyunk mindenhol, s mire visszaérsz, Sárosi Nagy Antal elfoglalja Nándorfejérvárt, fent bevesszük Váradot, Székelyhidát. Megindulunk Kolozsvár ellen. Te pedig a pesti összecsapás után azonnal vonulj a Mátrába, s adj segítséget a hevesi kereszteseknek. Nemrég érkezett a hír, hogy Csuklyás Márton, a derék és keményszívű pap vezetésével az ottani csapatok szétverték a velük szemben felsorakozott nemesi hadat. Nyilván hamarosan megindul ott is a nemesek bosszúja, erős fegyverkezése. Legyél ott időben Pest után.

Gergelynek inába szállt a bátorsága. Nem mutatta bátyja előtt, de most először félt. Ő soha nem akart parancsnok lenni. György jobban hitt benne, mint saját maga. Magával sodorta bátyja ellentmondást nem tűrő parancsnoki akarata, elszántsága, s Nagylak után mindketten tudták, hogy nincs visszaút: ők a király ellen cselekszenek. S most vonuljon Pestre, a királyi vár alá? Hogy' jön ő ehhez? Villogtassa kardját Budára? Netalán húzzon karóba minden királyi katonát, akit ott talál, nemeseket is, főtisztákat? De elér-e oda? Ő soha nem cselekedett önállóan a keresztes had felszentelése óta. Szolgált, kiszolgált bátyját, mert apja, anyja mindig erre nevelte őt, s benne is ugyanaz a székely vér kereste az igazságot: ne bántsátok a gyengébbet, s ha ti urak, ezt nem értitek, akkor levágjuk a fületeket!

György mindig megmondta, mit vár tőle, mit kell tennie. S amit nem mondott, azt megígérte a közös vér. Bízta arra magát most is? Nincs ellentmondás, György egy percre se veheti észre, hogy ő most is inkább mellette maradna. Indulni kell, hát parancsnok lesz, s ha úgy adódik, felvonul a király ellen. Azzal, hogy most megindulnak a király által kinevezett délvidéki főparancsnok, Báthori István ellen, Temesvár elfoglalására, ugyanazt teszik itt délen, mint amit bátyja most tőle kér fent a Dunánál: ez itt már harc, magyar magyarok ellen, keresztesek a király és a bíboros ellen.

-Nézz le ránk, Jézus Krisztus!

Kettévált a sereg, György útra parancsolta a fő erőket Temesvár irányában, a Lippa-Soly mos vonaltól délnyugatra, Gergely pedig sorba rendezte csapatát Pest irányában, észak-nyugatra. A fél országot átfogták hadműveleteik. Pedig ezt ők soha nem akarták - csak a török ellen készültek. Mi keverte össze ennyire a kártyákat? Mire György körbefogja Temesvárt három-négy nap múlva, akkorra ő is Pest alatt lesz, ezen a sík, általuk korábban már bejárt és elfoglalt vidéken napi 70-80 kilométert is megtesznek, ha kell.

-Anyám, édesanyám! Ha látnál! Kapitány lett a kisfiad!...

-Arany és gyémánt egy csillagzat alatt! - nevetett fel Hans, amikor Lippa fő terén, a templom előtt "véletlenül" belebotlott Emesébe, aki a mise után jött ki apjával. Hans éppen Dózsa győzelme után érkezett, s hamarosan megtudta, hogy itt van az ő székely meséje, Emese is. Vonulnak Dózsával a rákosi táborbontás óta. - Emese először nem hitt a szemének, aztán, mikor mégis hitt, zavarba került nagyon. Még szerencse, hogy nem látszott rajta.. Az öregnek rögtön gyanús lett ez a váratlan találkozás. Tudta ő, hogy ravasz a germán ember, hát még ez a fura világjáró. De már megenyhült. Annyi borzalmat látott az elmúlt hónapban, hogy egyre inkább érezte: a lányának biztos pontra volna szüksége, világos jövőre, mert túl kormos itt a világ. Ha ehhez Hans kell, hát intézzék egymással. Marcona férfi volt, észre sem vette lánya váratlan elcsendesedését. A megállás nélküli menetelés, a sok kemény katonaember látványa, s bizony a nagylaki, csanádi vérengzés amúgy is felkavarta Emese lelkét. Túl sok ez egy lánynak, nem erre született ő. Hogy mire, azon nem törte a fejét, de azt zsigereiben érezte, hogy inkább békére, mint véres háborúra. Megremegett a borzalomtól, alig hallotta Hanst.

-Én gyémántot látok, itt áll mellettem, de az arany fényét én bizony nem látom kenden! - évődött az öreg kovács. - Kergeti az aranyborjút egész Magyarországon, de úgy látszik, annak gyorsabb a lába!

Hans elpirult. Egyrészt mert az öreg igazat mond. Küldetése silány. Másrészt, mert érezte, hogy itt őt most kiütötték az összehasonlításban. Mi tagadás, Emese gyémánt szemei ott ragyognak most is, mint mindig. Ő viszont csak akkor ér valamit, ha aranyban dúskál. Az ő hibája! Miért hitte, hogy pénzzel mindent megválthat, mindenkit elérhet?

-Botond bátyám! Maga nyert. Nem minden arany, ami fénylik, ugye így mondják maguk? De azért egyet ne feledjen. Itt vagyunk Lippán. Ez a magyar arany egyik központja. Ha én itt aranybányászokra, pénzverőkre lelek - és leltem! -, akkor a kezem rajta van a kilincsen.

-Hagyd el, fiam! Nem pénzben mérünk mi. Csak vicceltem a gyémánttal meg a hiányzó arannyal. Látok én mindent. Tudom én, hogy nem véletlenül bukkan fel Lippán éppen akkor, amikor mi. De jól van ez így. A hűséget mi székelyek mindenkivel jobban becsüljük. Maga, vagy te, hogy is mondjam hát, te hűségesen követsz minket tavasz óta. Maradj itt mellettünk, ha dolgoz engedi. Aztán majd meglátjuk, ha ideér Emese édesanyja holnap vagy holnapután, merre van az arra neked. Majd ő rád néz, és tudni fogja. Ő és Emese egy vér, egy lélek. Én csak kovács vagyok, Emesét is vele kovácsoltam, kalapálgattam az anyjával, - már bocsánat e szóért -, s nem én, hanem ő volt az ékszerész, aki gyémánttá varázsolta. Emese kellemetlenül érezte magát.

-Jól van édesapám, hagyjuk ezt a gyémántot. Nem vagyok én más, mint egy egyszerű szé-

kely lány. Kibírtam mindent az elmúlt hetekben, de ha megkérdezne, nekem már nagyon sok a vér látványa. Szívesen mennék haza anyámmal.

-Jöjjön velünk, ha akar - próbált legalább egy kicsit kedveskedni a lánya helyett az öreg. Két-három nap múlva indulunk tovább György uram seregével, addig megjön Emese édesanyja is. Építse a sátrát a mienk mellé.

-Én itt lakom a pénzverde vendégszállásán, Botond bátyám, az kényelmesebb, költözzenek oda maguk is legalább mára, legyenek a vendégeim. Holnap tovább kell mennem Szebenbe, talán Brassóba. De jövök vissza hamarosan.

Az öreg szeme villant egyet. Emeséé is. Elutasítani egy székel meghívást?

-Na, adjon Isten, uram! - s fordult is volna már. Azért még hátrapillantott, s látta a fiatal ember arcát. Mintha a pokol csapott le Hansra. Így hallja őt az Isten? Vagy ő ilyen balga? Nem ismeri a magyarokat, a székelyeket. Az öreg karja után nyúlt:

-Bocsásson meg, ne haragudjon. Érték én mindent. Csak nálunk más a szokás. Persze hogy viszem a sátram a maguké mellé, ez az egy éjszaka is közelebb hozza a maga csillagát az én földemhez. Inkább, mint hogy vegyem a sátorfámat...! - Felnevettek mindnyájan. Na jó, jó ez a gyerek. Gyors és őszinte. Elindultak a Lippa vára melletti nagy mezőre, Emese próbált kicsit lemaradni, a lépéseit számolgatta, virágokat szaglatott a mezőről. Hans útközben szerét ejtette, hogy néhány szót váltson az öreggel.

-Tudja Botond uram, a mi munkánk sem jelentéktelen. Nem beszélek róla magának sem, de azért el tudja képzelni, hogy ha én a hegyekben meg itt Lippán az arany különféle mestereivel tárgyalgatok, abban is lehet valami, nem? Megtudunk egyet s mást. Nem kard ez, de élesebb. Aki arannyal foglalkozik, annak kifinomul az érzéke, főleg a veszélyre. És itt most kétfelé állnak a dolgok.

Az öreg értetlen arcot vágott.

-A dolgok mindig kétfelé állnak, de inkább tízfelé. Mire gondolsz öcsém, túl homályos ez az én észjárásomnak.

-Milyen had ez itt? Kinek a serege? Ki ellen?

-Hát a királyé! Én meg a király fegyverkovácsa vagyok, és őt szolgálom, amíg csak tehetem, most éppen a török ellen.

-Nem tűnt fel magának, hogy a király serege a királyság várait foglalja el egymás után?

-Erősítjük a hadsereg hátát! Hogy legyen mire támaszkodni a török ellen.

-Szapolyai János sem így látja már, a király meg pláne nem. Magukat, Dózsát körbe fogják, és aztán...

-... Dózsa is a királyra esküdött, tőle is kapott zászlót!...

-... tegnapig! Ma azonban ma van! Szapolyai hadakat gyűjt Erdélyben, a székelyeknél is!
-A török ellen!
-Maguk ellen! Onnan jövök. Kiadta a mozgósítást. A székelyeknél is. Hiába székely Dózsa György, meg sok száz vitéz itt, a székelység a vajdának fog engedelmeskedni, hozzá áll, s akkor...
-... nem azt akarja mondani kelmed, hogy székely ont majd székely vért!? Ilyen nincs!
-Én csak azt mondom, amit láttam. - Hans már bánta, hogy belekezdett. Egy ilyen népében hívő nagyszerű embernek minek megkavarni a gondolatait. Elég zavaros az neki is. - Mindenesetre, amit tegnap kért, annak eleget teszek. Szerzek az ágyúkhöz, amit tudok: tapasztalatot, rajzokat, salétromot, rezet. Aztán majd meglátjuk. Július első felében itt leszek megint.

Lippáról egyedül utazott tovább Emese egy társzekéren. Este a csillagokat nézte ábrándozva. Melyik az övé? S ő is fent van ott gyémántként, valóban? Most először nem volt vele az apja, aki bent maradt az ágyúöntő műhelyeket irányítani, Hans pedig - aki az elmúlt két hétben minden nap meglátogatta, mindenhova elkíserte - Szebenbe ment néhány hétre. Azt mondta ugyan Hans neki, hogy a lippai aranyműveseknek kíván segítséget nyújtani anyagvásárlásban, mert hogy a Fuggereknek tervei vannak a lippai pénzverőkkel, és jobb lenne egy kicsit szorosabban együttműködni velük, a valóságban azonban Hans egészen más kérésnek akart eleget tenni. Az apja elárulta Emesének a lényegét. Botond mester kellő tapasztalat híján nem tudta jól kikísérletezni, milyen vastagra kell megnövelni a cső végét az ágyúk torkolatánál, és hogy milyen erőre kell ugyanott megedzeni ahhoz, hogy a kiáramló robbanó hő ne vesse szét a csövet. Ezt kellett Hansnak megtudakolnia Szebenben, vagy ha ott nem megy, Brassóban. Legkésőbb július 5-10-ig vissza kell térnie, mert Botond mester szeretné kiönteni az első ágyút a hónap közepére, második harmadára. S ha jó lesz, mehet a többi is, anyag már van bőven.

Váratlanul megállt egy lovas a szekér mellett. Úgy ragyogott, mint ez a drága júniusi magyar napfény. Nagyot kurjantott, Emesének félre se kellett néznie - ámbár megtette -, máris felismerte Lél hangját. Hol volt már a csanádi bú? Győzelmet győzelemre halmoztak szerte az országban. Lippa minden mestere Temesvár bevételét szolgálja tudásával. A hadsereg létszáma nem várt nagyra nőtt. Ha elfoglalják a híres várat, Dózsa nyugodtan eldöntheti, hogy szerinté merre van az Előre! Amerre akarja.

-Drága kisasszony! Én ugyan látom magát minden nap - hol álmomban, hol ébren álmodozva -, maga azonban bújik tőlem hetek óta. Végre megtaláltam!

-Mivégre, Lél úrfi! Miért kellene magának engem keresnie? Nincs jobb dolga Dózsa jobb-kezének? Vigyázzon, mert levágják azt is! - Emese nevető hangjában nyoma sem volt a múltkori keserűségnek.

-Előlem el nem bújhat többé! Ha kell, Emese kisasszonyt keresi minden hajdú, sőt, ha kell, az egész had. Legalább gyönyörködnek a háború rejtelseiben.

-Honnan gondolja, hogy el szeretnék bújni. De hiszen éppen most kerültem elő. Vagy talán nem lát? Itt vagyok, ragyogok, mint a ...

-... mint a legszebb angyalok!

-Angyalok?! Több is kellene netán az úrfinak belőlük? Én meg azt hittem, hogy csak egy után sóvárog!

-Hogy én sóvárogok? Miért tenném, ha az enyém!?

A székéren mindenki nevetett. Értették már, mi zajlik itt, senki le sem tagadhatta volna. Itt bizony nagy dolgok történnek. Az se igaz, hogy hetek óta nem látták egymást. Messziről, egy-egy pillanatra mindig találkozott a tekintetük.

Mire Temesvár alá értek másnap este, Emese és Lél a legjobb barátok voltak a földkerekségen. Más, kevésbé szégyenlős népek ezt úgy mondták volna, hogy olyan szerelmesek voltak egymásba, mint... na, erre nincs jó szó. Mintha ezer éve szerették volna egymást. Lél a nap nagyobbik részében Dózsa parancsait fogalmazta, formázta, közvetítette, este azonban kiment a nagyrétre, ahol - sok ezer vidáman beszélgető ember nagy nyilvánossága és szeme előtt - a legnagyobb szeretettel készítgették a képzeletbeli jövőt.

Az országét, Dózsaét, a családjukét, s főleg persze a sajátjukét. Nem történt semmi, ami nem illett volna. Botond mester ugyan messze Lippán, Hans még messzebb Szebenben, tőlük akár meg is foghatták volna egymás kezét, de nem! Nem úgy van az. Azonban - joggal - úgy érezték mind a ketten, hogy nem egy Nap van az égen, hanem három. S minden egyes éjszakai csillagra is jut kettő-kettő. Emese szívének nem kellett kettéválnia. Bár nem mondta ki, s nem is gondolt rá, de lelke mélyén tudta, mit fog mondani Hansnak, ha egyszer visszajön ide.

Lél néhány hét alatt igazi férfi, bajnok lett. Amikor Dózsa felkérte, szorgos kis legényt, okos deákot láthattak benne. Az elmúlt két hónap hadi készülődése azonban kitárta Lél tudását. Fáradhatatlanul küzdött, dolgozott a sereg ütőképességén. Volt mit tenniük, hiszen seregnek csak ők hívták. Bármely, csatákhoz szokott európai zsoldos vezér elsírta volna magát, és visszaadta volna bérét, ha bárki azt kéri tőle, hogy ezekkel az emberekkel induljon a török ellen. Dózsa, az öccse, Lőrinc, Ambrus, meg a többiek azonban magyarok voltak, s tudták, hogyan jött létre az a hősiesség Nándorfejérvárnál 1456-ban, amire a déli harangszó minden nap emlékeztette őket is. Ugyanígy, ugyanazokból. Hunyadi keze kongat nekik is.

Lél azonban nem a seregszervezéstől lett férfi. Emese tette azzá. Az érzés, hogy valaki várja, hogy valaki csak az övé - lesz -, hogy a szép gyönyörű, a jó fenséges, a lágy selymes, a langyos forró, s a jégből is fény árad, ez az új érzés megnövelte erejét, felfokozta tempóját, kimeríthetetlenné tette energiáit. S ha este végre elmehetett Emeséhez, egyetlen mozdulattal, egyetlen szóval elé tárta mindenét: ha Emese előtt állt, már benne is volt, benne lélegzett, benne sajgott, benne vágyott, benne szűnt meg Lél lenni. Lél ilyenkor Emese volt. S méltán remélte, hogy cserében Emesét Lélnak hívják.

Temesvár falainál

Dózsa György csapatai jún. 15-én körbezárták a temesvári várat. A város körül a síkságon több tízezer keresztes katona - mellükön, zászlójukon még mindig vörös kereszt díszlik -, s csaknem annyi gyerek, asszony. Sokan családjukkal szálltak táborba az elmúlt hetekben, mert féltek, hogy ha otthon hagyják őket, megtorlásoknak esnek áldozatul. Oly sok véres példa kísérte a harcba vonulók életét. Sátrat vertek sokan, mások egyszerűen csak bokrok, fák alá bújtak a rekkenő hőségben.

Ilyen hadsereget sem látott még Temesvár, amely immáron két évszázada játszik kiemelt helyet a magyar történelemben: az 1300-as évek elején a magyar trónra készülő, de azt egyelőre a vele szembeni ellenállás miatt elfoglalni nem tudó Anjou Károly Temesváron rendezte be saját királyi székhelyét, s innen kezdte meg uralkodását. Mostanra a török elleni védekezés legfőbb bástyája Nándorfejérvárral együtt. Temes vármegye, az egész Temesköz azonban inkább hasonlít holdbéli tájhoz, mint egykor virágzó, gazdag múltjához. A törökök évtizedek óta, különösen pedig I. Szelim uralkodása óta rendre lecsapnak e vidékre, gyújtogatnak, fosztogatnak, rabolnak - a lakosság nagy része elmenekült békésebb vidékekre. Helyüket a török elől folyamatosan északra menekülő szerbek foglalják el egyre nagyobb mértékben. A szerbek... istenverte kegyetlen népség. Sose lehet tudni, ki mellett, s ki ellen vannak. Ahonnan többet fizetnek nekik... elárulják a tegnapi szövetségest a mai koncert.

Dózsa rosszkedvűen nézegette az erős várat. Talán nem is kellene itt lennie. János vajdával együtt kellene vonulnia dél felé, a Balkánra. Ennek az álomnak vége. A vajda ugyan fogadta követét, meg is várakoztatta napokig, de semmi jót nem üzent. Egyetlen értékelhető mondat nem jött tőle. Akár meg is nyugtathatná magát, hogy Szapolyai János ezek szerint még gondolkodik a szövetségükön, az összehangolt katonai műveleteken.

-Ne higgyél senkinek, György! - ismételte Lőrinc is, Ambrus is. - Ez csak szerep. El akarja játszani, hogy ért bennünket. Hogy a török az ő fő problémája. De Szapolyai János

legfőbb problémája a hatalom. - Ambrus folytatta: - A királyság az ő egyetlen létforrása, onnan kaphat mindent. Minél gyengébb a király, annál többet. Ezért addig gyengíti Ulászlót és az ő embereit, ameddig csak lehet. Ameddig nem kerül veszélybe a királyság. Ha veszélybe kerül, együtt rontanak ránk. Nekik mi csőcselék vagyunk, vérengző vadak.

-Lehet, hogy tévedsz, Ambrus. János vajda fő ellenfele Báthori és Perényi. Velük szemben soha nem lehet nádor. S ha nem lesz az, soha nem férhet a királyválasztás közelébe. Jobban gyűlöli őket, mint bárki mást. Neki mi eszköz vagyunk. Ha azt gondolja, hogy velünk erősebb, akkor vagy egyesül velünk, vagy távol marad a harcainktól.

-Nem fog! A király parancsa őt is kötelezi. Ha tétlenül nézné a mi hadviselésünket, felségárulást követne el. Hidd el, György, ő a te fő ellenséged.

-Nem harcolhatunk egyszerre mindenki ellen. A mi fő ellenségünk Báthori István, ez a nyomorult féreg, ez a mindig holtrészeg lilomtipró, egy a hernyó, aki katonái röhögése közben képes volt gatyában menekülni a nagylaki kastélyból, ahelyett, hogy kardot rántott volna. Látni akarom Báthori halálát, kövesse ő is Csáky püspök sorsát. Rokonok, nemde?

Maradt minden függőben. Meg kell vívni Temesvárt, s aztán eldönteni, van-e miről tárgyalni a vajdával. S ha vele lehet, utána a királlyal és a bíborossal. Báthori, a fába szorult féreg? Vinnyogjon, kifüstölik. - Dózsán átvillant a solymosi vár alatt tapasztalt hiányosság, újra keserűség fogta el. Talán mégis itt kellene hagyni a várat? Nem értenek ők ehhez. Egyesülni kellene Sárközi Nagy Antal kiváló, elszánt csapataival, s együtt elfoglalni Délvidéket. Miért olyan fontos Temesvár?

Újra jelentést kért szárnysegédjétől, aki mindenhova elkísérte, mindenről tájékozódott. Lél most is nagyon pontos képet rajzolt az országról.

-Gergelyről, a pesti és a hevesi táborról nincs friss hírünk. Az ország nagy részén azonban újabb és újabb tüzek gyúlnak. György, ezek valóságos tüzek! Égnek az irattárak a monostorokban, égnek a kastélyok, ahol az urak ellenállnak. A fölkelés egyre nagyobb területekre terjed ki Dunántúlon. Fejér megye és maga Fejérvár, Veszprém, a Bakony vidéke egy Sós Domokos nevű vezér irányítása alá került. Nem tagadhatjuk: ahol érik, gyilkolják a nemességet. Felkelések vannak az Al-Dunánál, Sárosi Antal csapatai mellett máshol is szerveződtek egységek: Herkulesfürdő, Orsova és Szörénytornya környékén, ahol sok szerb is részt vett a lázadásokban. Torontál vármegyében is folynak elszigetelt harcok, és persze dühös fosztogatások, ahol a magyarok mellett szintén szerb parasztok is harcolnak. A napokban foglalták el az ottani csapatok Becskerek várát. Ugyancsak Torontál megyében bekerítették, talán már be is vették Becsét, Temesben pedig Cseri és Csák várát. Mindannyian arra várnak, mi lesz itt Temesvárnál. - Lél arca kipirult a büszkségtől.

-Kitörték-e harcok Erdély más körzeteiben? Biharról, Váradról tudok. De magára Erdélyre átkergette-e a háború? - Dózsát valójában a Székelyföld érdekelte, de tudta, hogy katonailag az a legfőbb kérdés, hogy Közép-Erdélyben kialakul-e egybefüggő hadviselés, lesz-e kapcsolat az önállóan felkelő, szerveződő csapatok között. Csak ebben az esetben lenne értelme betörni Erdélybe, s majd a Székelyföldre a temesvári győzelem után. A vajda ugyanis nagy úr Erdélyben, sokan hallgatnának rá, ha parancsot adna ellenük...

-Torda vármegyében maguk a tordaiak, a város állt a felkelés élére, s ez átkergette a környékre is. Torockó már a felkelők kezén van, és elfoglalták a torockószentgyörgyi erődöt is, a vár egész őrsége megadta magát, mert a felkelők mellé odaálltak a környék jobbágysai is, és így együtt leküzdhetetlen fenyegetést jelentettek a vár számára. Innen majd mi is sok segítséget kaphatunk a fegyverkezésben. Ez a vidék, maga a város a vasipar központja, sok hasznos kohóval, vasverő üzemekkel.

-Mi a helyzet Erdély szívében, Kolozs megyében, s magában a városban? Mellénk álltak-e a polgárok, vagy hallgatnak kényelmesen, netán gyáván?

-Kolozsvár környéke már hetekkel ezelőtt a mieink kezébe került, a város akkor még nem. Most azonban csoda történt. A kolozsvári polgárok - csakúgy, mint Kassán - eleinte megkísérelték az ellenállást, távol tartották a várostól a felkelőket. Meg akarták védeni azt a tucatnyi nemesi családot, aki ide a városba menekült a felkelés elől. Mikor azonban látták, hogy nagy baj lehet ebből, s a végén rájuk gyűjtjük a várost, egyezséget ajánlottak a kereszteseknek. Beengedték a sereget, el is látták rendesen, cserében nem esett baja a nemesi családoknak. Azért azt nem mondanám, hogy Kolozsvár a keresztesek tűzfészke lett, de hogy lett, egyszerűen eltűrték, hogy fölénybe kerültünk. Ki tudja, mi lesz holnap.

-Tovább! - vágott közbe ingerülten Dózsa. Nem szerette, ha helyette okoskodnak. Nehézség mindig lesz, az a dolgunk, hogy irtsuk ki.

-Dés város, a vármegye székhelye lett a Belső-Szolnokban megerősödő keresztes mozgalom központja. Nagyon fontos, hogy egyre több város áll mellénk. Nagy Jánosnak hívják ott a keresztes csapatok kapitányát. Elérte, hogy egyre több román jobbágys, paraszt is beáll hozzájuk.

Dózsa elégedetten hallgatta a beszámolót. Mint katona rettegett attól, hogy be-, hogy körbekerítsék. Csak akkor tud eljutni a székelyekhez, ha Erdély jelentős körzeteiben erős csapatok harcolnak. Ezek nem az ő erői, egymástól is függetlenek, de velük könnyebb lesz egyeztetni, mint bárki mással. Főleg, ha itt győz. Temesvár felé közeledve tudta, mindig is tudta, hogy mehetne más irányban is. Nem biztos, hogy ez a legjobb megoldás katonailag, főleg, ha túl sokáig tartana a vár bevétele. Tudta, zsigereiben érezte, hogy nem a vár kato-

nai jelentősége miatt álltak itt meg, hanem mert Báthori... minden aljasság jelképe, amit a főnemesség megszemélyesít Magyarországon. Vérengző, bestiális, zsarnokoskodó, tehetőségtelen, ragadozó, de nem, mint az oroszlán, hanem mint a hiéna. Ha az ő fejét veszik, akkor tényleg megmutatták, milyen elszánt ez a harc. Akkor a királynak nem marad más választása, mint leülni velük, békét kötni, megadni a feltételeket: megszüntetni a jobbágý-üldözést, a főurak és főpapok végtelen hatalmát, biztosítani a szabad költözést a szabad embereknek, családjukkal együtt. Megszüntetni a püspökök világi hatalmát: Magyarország legyen egyetlen püspökség, s ne tucatnyi, megannyi olyan zsarnokkal, akinek semmi köze egyházhoz, hithez, valláshoz, hanem csak Isten nevében rabolja népét. S ő, Dózsa György és vitézei eredeti tervükhöz képest szervezett haddal, a vajda seregével egyesülve indulhasanak a török ellen. A békekötés után! Csak utána! Mert most a király áruló, s ekként tekint órájuk. Most még vérnek kell folynia.

-Adj ki támadást a falak ellen, s elötte két-három napig lövesd a várost - sürgette Dózsát Lőrinc. - Be tudjuk venni a várat. Legfeljebb két-háromezer ember védi.

-Lőrinc! Szeretem elszánt hitedet. Ez mindig, mindenben segít. De a kőfalak ellen csak akkor, ha csodával társul. Nincsenek csodák. Mi nem értünk a váróvíváshoz. Hullának embereink, mint a pelyva. Kiszárítjuk a várat, kiéheztetjük az őrséget, s a lakosokat is, ők majd meggyőzik a katonaságot a feladásról. Nyár van, kiszárad minden, nem lesz vízük sem.

Dózsa behívatta valamennyi parancsnokát.

-A mi hadunk nem hadsereg. Van ugyan sok kiváló katonánk, de a tömeg nem ért a harc-hoz. Félelmet jelent, de nem veszélyt. Azok ott bent derék vitézek, ezt a várat már a törökök ellen is megvédték. Mindenki menjen vissza az alakulatához, és készüljünk fel arra, amihez értünk. A kétkezi munkára.

Értetlenül néztek a vezérre. Nem kapálni jöttek ide, hanem harcolni.

-De bizony kapálni fogunk, ásót, lapátot a kezekbe, fejszékét is. A Kis-Temes miatt soha nem tudunk a falakhoz férni. Csak akkor, ha elvezetjük a vizét.

Néztek egymásra a parancsnokok. Mi?

-Addig ásunk sok tízezer kézzel, amíg bele nem vezetjük a Kis-Temest a Temes folyóba. S ha majd a Nap és Isten segítségével a meder teljesen kiszárad, akkor erdőt vágunk, s fatörzsekkel, ágakkal, rájuk szórt kövekkel, földdel betömjük a folyómedret. Akkor aztán fel a falakra! - A tapasztaltabb, végvárat látott katonáknak parancsba adta Dózsa, hogy járják körül az egész környéket, kutassanak fel minden lehetséges helyet, ahonnan a vár, a város vizet kap, s zárják el az összes forrást. Kezdték érteni, s viszketett a tenyerük...

-Ki fogjuk szárítani a várost is. Fulladjanak bele a nyári aszályba!

Lőrinc ellentmondott.

-Amit most javasolsz, György, az egy-két hónap. Nekünk nincs annyi időnk.

-Miért nincs, Lőrinc? Időnk aztán bőven van! A nyári termés ellátja a sereget bőségesen. Őszre pedig bevonulunk a várakba, városokba, s felkészülünk a tavaszi törökellenes hadjáratra.

-Nincs időnk! Ezek az emberek nem katonák! Csak addig tartanak ki, amíg őrzik hitüket. A tétlenség, az elnyúló tábori élet, a tényleges harc hiánya, az ebből látszó kudarc agyonnyomja majd őket. Én ismerem, mi a lélek ereje. Én ezt jobban ismerem, mi papok ezt adjuk nekik. De nem tudok bátorságot önteni beléjük nap mint nap, amikor ott sír a gyerek, ott zsémbeskedik az asszony, s közben nem történik semmi. El fog lustulni a seregünk. A semmittevésben nem látszik az Isten ereje!

-Ugyanez fogja felőrölni a vár őrségét is. Ráadásul éhínség, vízhiány, a biztos vereség tudata. S a végén rágyújtjuk Báthorira egész piszkos életét. S lesz egy erős várunk. - Dózsa György ekkor váratlanul elhallgatott. Nem mondott semmit, nem folytatta a biztatást, ború suhant át az arcán. Fájdalmasan jutott eszébe, hogy milyen csekély tudásuk van várak, megerősített városfalak ellen. Gyulát nem bírták bevenni, s a legnagyobb szégyenszemre el kellett vonulniuk Szeged városfalai alól is, pedig azok aligha nevezhetők várnak... Hát igen! Éppen ezért kell végre egy igazi, erős vár, Temesvár! Bármilyen áron. Addig egy lépést sem tovább.

-György, mondom, az idő! Vagy próbáljuk elfoglalni napok-hetek alatt bármi áron, bármekkora veszteséggel, vagy menjünk el a vár alól...

... ez képtelenség, nem hagyhatjuk a hátunkban legnagyobb ellenségünket...

... s ha Nándorfehérvár ellen indulnánk? Nem volna célszerűbb?

-Megfutamodásnak tűnne! Azt hogyan indokolnád katonáid "lelkének"? Eddig mindent elfoglaltunk, amit akartunk. Futamodjunk meg az első erős vár alól? S Nándorfejérvárt beveszi Sárosi Nagy Antal nélkülünk is. A két vár együtt jelent teljes ellenőrzést a Délvidék fölött, akár a király, akár a török ellen. Ma reggel érkezett a hír, hogy Biharban győztünk. A keresztes csapatok elfoglalták Váradot és Székelyhidat. Nemrégén még az úri csapatok voltak fölényben, most miénk az egész vidék. S tudom, hogy Veszprém, Győr környékén, sőt az ország nyugati határvidékén is lázadások robbantak ki, harcok folynak. A keresztes had ügye győzelemre áll, csak most nem a török ellen, hanem a saját szabadságunk eltiprói ellen véd minket Jézus keresztje. Ezek a szegény emberek Istenre, az égre szegeznek tekintetüket egész életükben minden ébredéskor, minden lefekvéskor. A megváltást keresik.

Másnap a parancsnokok összeszedték embereiket, s rögtön munkára vezényelték. Nem volt könnyű. Pest óta, több mint egy hónapja erős menetelésben, sokszor nélkülözve vonultak. Most végre megpihenhettek. Vadászhattak a környék erdeiben, mulathattak esténként. Ez is az emberi élet része. A vár úgysem bevehető, a vezér majd csak kitalál helyette mást. S most mégis, nagy erőlködéssel munkába állnak. Jobbágmunka, ismerős, utált. Lélekölő. Mennyivel jobb kaszát, kardot élesíteni, nemesi bandériumot kergetni, máglya alá gyűjtani, ha rajta gyilkos nemes ég. "A nemesség égig égjen!" - harsogták nevetve. A fegyelmet, amit Dózsa követel, nem könnyű megszokni, főleg, ha ott gajdol a drága, védelmet kérő család. Az öreg, tapasztalt katonákat követve azonban mégis mozgásba lendült a nép, a "sereg", heteken át árkokat, új patakmedret ástak, hordták a fatörzseket, rőzsét. Óriási volt a feladat, de ezen múltott a temesvári ütközet. Mivel a Nagy- és a Kis-Temes vize egybetorkollt, az így keletkezett mocsarak a várat és a várost majdnem hozzáférhetetlenné tették.

A várból nézve gyorsan világossá vált a hirtelen munkához látott keresztes sereg célja, s rettenet fogta el a temesi gróf szívét. Parancsnokai egy része felvetette a tárgyalást a szabad elvonulásról, de ettől a gróf és főispán főparancsnok mereven elzárkózott. Pontosán tudta, hogy az ő feje elvonulás közben elválna a testétől. Kiszámították: július közepéig elég a vízkészlet, az élelmiszert adagolni kezdték, mert abból még annyi sem volt.

Akkorra Dózsa befejezi a Kis-Temes elvezetését a várat körülvevő árkokból, és feltölti azok helyét. Utána napok kérdése a mészárlás. Július elején Báthori István egy álmatlan éjszaka után titkos követet menesztett Gyulafehérvárra, Szapolyai János vajda székhelyére.

Kard sújt a keresztre

Szapolyai János átnyújtotta öccsének, a 16 éves Györgynek Báthori levelét. A követet küldte, kettesben akart maradni kis testvérével, akit egyébként jómaga hadvezérnek tekintett már, csapatmozgásokat bízott rá, s azt szerette volna, ha önálló egységgel és feladattal bízhatja meg, vagy a török ellen, vagy most...

-Szorul a kapca a díszes főuraknál, talán a királyé is! Mire nem hajlandók újabban derék barátaink? Segítséget kérni. Tőlem! Az undok ellenségtől, a tót fattyútól, a бүdös jöttment-től. A nagyságos gróf úr fél attól, hogy zsírját sütik Temesvár főterén.

-Milyen hír jött, bátyámuram?

-Segítséget kér Báthori, azzal, hogy a király és Perényi Imre nádor nevében kéri. Ő, akit pedig a Dózsa elleni hadjárat főparancsnokának neveztek ki. Elfogytak az urak, oda a bátorság? A sok derék arisztokrata, hadvezér! Báthori mellett Bornemissza János, Perényi István, Bebek János, Drágffy János. Egyiknek sincs mersze vagy serege? Az a magyar király hada? Hallom, hogy Ulászló Csehországba küldött segélykérést, hogy onnan állítsanak ki 10 000 zsoldost. Mire ideérnek, Dózsa pernyét csinál belőlük, szállnak majd az égen egymás után. Porból lettél, pernyévé leszel... Megérdemelné a gróf a sorsát, engem így is, úgy is gyűlölni fog.

-Azt mondtad, hogy a király dandárokat ígért Báthorinak Temesvár felmentéséhez.

-Hazudni ne tudna egy Jagelló? Ismerem őket, rokonok vagyunk, nemde? Amikor a király erről beszélt a tanácskozáson, sokat mondóan nézett rám, mintha rám gondolna. Azt azonban rosszul teszi!

-Bátyám, nem mondhatsz nemet a királynak.

-Hetek óta ezen gondolkodom. Döntöttem, bár még nem mondtam senkinek, neked sem. Rendben, felmentem Temesvárt, mert ha Dózsa kezére kerül, utána Erdélyt veszélyezteti ez a бүdös, zagyva, elmebeteg parasztbanda...

-... nem egészen buta parasztok ők, bátyám! Ha jól hallom, kitűnő tüzéreik, utászaik, elszánt papjaik, kipróbált székely hadnagyaik vannak, akik évtizedeket töltöttek a végvárakban, vagy éppen most csatlakoztak Dózsa seregeihez.

-Dózsához? Ők a királyhoz és a pápához csatlakoztak! Azt gondolod, hogy a kisnemesek, a vitézek, a polgárok ezt akarják? Rabolni, gyűjtogatni, együtt fosztogatni a bitang jobbágyokkal? Ha most és mi nem állítjuk meg őket, akkor ki?! - János vajda már-már üvöltött.

- Engem nem érdekel Báthori. A király sem. Engem az érdekel, hogy a lázadás nem veszé-

lyeztetheti Erdélyt! Engem azzal bíztak meg, hogy tartsak itt rendet. Tartok is! Döntöttem tehát. Egyelőre bent maradunk a hágók védelmében. Lassan csúsztatjuk előre a csapatokat a Kárpátok déli oldalán túlra, délről közelítünk Temesvár alá, onnan, ahonnan senki nem várná. De erről senki sem tudhat! Báthorinak sem mondhatjuk meg. Legyen ő átkozott abban a várban, keljen fel minden nap úgy a Napja, hogy ez az utolsó.

-Közlöd a gróffal a választ?

-Nem. És a királlyal, a nádorral sem. Majd ha kell, megtudják. Nélkülem döntött a haditanács, ízlelgessek. A király pedig hagy tudja meg, mennyi idő alatt képes bevetni cseh csapatokat Magyarországon. Legyen ez az ő leckéje. György! Te fogod vezetni a balszárnyat.

-De bátyám!

-Eddig mérlegeltem, mi is történik itt Magyarországon! Pápa, bíboros, király, nádor, grófok, kincstárnokok, zászlós urak és vezérek, egy sor mihaszna semmi. Egyik gátolja a másikat. Te majd megmutatod a magad 16 évével, mit jelent az, ha valakit Szapolyainak hívnak.

-És ha nem tudjuk felmenteni Temesvárt? Ha Dózsa győz?

-Parasztok a vajda ellen? Székely lófő a szepesi gróf ellen? Akkor inkább haljak meg ott. De ne felejtse apánk tanítását: mi élni és megélni születünk! Mi, a mindig győztesek. A király talpnyalói levitézlett gyáva urak. Te és én vagyunk az új nemzedék. És vannak mások is. Meríts példát és erőt belőlük is, meg persze a nevedből. Tomori Pál ugyan szintén a király és a nádor - meg Bornemissza - hűséges alattvalója, de kiváló katona. Jegyezd meg az ő nevét, öcsém. Szükségünk lehet még rá, bár ki tudja: hiába köznemes ő is, a királyt szolgáló nagyurakhoz húz.

-Ki ez a Tomori? - kérdezte Szapolyai György kíváncsian

-1505-től mindmáig itt Erdélyben a kinevezett fogarasi várnagy. Azt is mondhatnám, hogy alám tartozik, de ez nem igaz. Bornemisszát, a királyt szolgálja Budán. De azért mindenki emlékszik arra, amikor 1506-ban fő része volt a székely lázadás leverésében, amely az ökörsütésnek nevezett adó miatt tört ki. Helyén volt a szíve, igazi hűséges katona. Két éve, amikor Ulászló király békét kívánt kötni a török szultánnal, tehát 1512-ben Ulászló őt küldte követeként a török udvarba.

-A te híved?

-Nem, s nem is lesz soha. Ő mindig a király hűséges katonája lesz, neki erre jár rá a szíve: A király! De ne csak vele foglalkozzunk. Van más tehetséges fiatal is, akire számítanunk kell a te korosztályodból. Ott van az öreg bihari vitéz, Ártándi Tamás bátor fia, Ártándi Pál, aki szétverte a felkelőket az első fontos csatában Váradnál. Győztes ifjú nemes. Ide hívjuk a táborunkba, vedd őt is magad mellé. Én ugyan megvetem a nádort, Perényi Imrét, de veled

egyidős fia, Perényi Ferenc nem véletlenül váradi püspök és főispán 14 évesen. Tehetséges, tanult ember. Azt mondják, hogy Dózsa táborában sok az elszánt, kiváló pap. Hát persze, azt hitték, a pápa hívja őket az oszmán ellen. S a papok valóban hatalmas erőt jelentenek, ha egy ügy mellé állnak.

-Jó. De akkor mi is állítsuk magunk mellé Várdai Ferenc erdélyi püspököt kezdett lelkesedezni Szapolyai György. - Jelezze minden magyarnak, hogy az erdélyi egyházfő mellettünk áll, s aki a papok közül ellenünk fordul, azt kiátkozza.

-Várom őt is a táboromba, vidd te neki a hírt. És most már megtudhatják ők is, amit eddig eltitkoltunk, a király is, én is. Június második felében Budán jártam egyeztetni Ulászlóval. Egyértelműen megkért, hogy mentsem fel Temesvárt. Teljesen szabad kezét adott az erdélyi hadak főparancsnoklására, seregbe gyűjtésére. És arra is, hogy ha győzünk, én mondom meg, mi lesz a keresztes seregből hordává aljasult csűrhe sorsa. A király nem szól bele semmibe. A titkos megbeszélésre nem hívta meg a király Bakócz Tamást, viszont jelen voltak a mindenben döntő nagyurak: Frangepán Gergely kalocsai érsek, Szatmári György kancellár, Várdai Ferenc erdélyi püspök, Báthori István temesi főispánt pedig a testvére képviselte, nevében ő nyilatkozott arról, hogy tudomásul veszik a teljhatalmamat... ha segíték. És én bólintottam. Ők meg némán hallgattak s bámultak maguk elé. Meghiszem azt. Ezek akarják kétségbe vonni az én magyarságomat?! Ott kapta a király a hírt a fülem hallatára, hogy Győr, Sopron környékén is harcoló parasztszabadságos csapatok alakultak, és hogy Veszprém környékén véres összecsapások dúlnak, továbbá lángokban áll Heves, Eger környékén megannyi kúria, s egészen Kolozsvárig lázadások sora robban ki. Sápadtan, ijedten vették tudomásul az urak, az állítólagos haditanács, hogy lángokban áll az általuk vezetett ország - folytatta János vajda gúnyos hangon. - György, menj a csapatokhoz, vedd kézbe a szervezést. Egyelőre vesztegeljeteK Krassóban, Lugos fölött, az előőrsök pedig keljenek át a Kárpátokon, kerüljék meg délről nyugati irányban haladva, de most még ne közelítsenek Temesvárhoz.

Szapolyai György arcát pír öntötte el, annyira fellelkesült bátyja szavaitól. Most először érezte igazán, hogy hadvezérnek rendelte őt is az Isten. Új nemzedék, ő fogja majd össze. Nem a király számít, nem is a pápa, a bíboros a legkevésbé sem. A fegyver számít, s a hatalom, amelyhez hozzásegít.

-Június vége van. Temesvár nem tart ki soká. Még ma elrendelem a mozgósítást Erdélyben. Az ököR Dózsa. Azt hiszi, hogy mert ő székely, majd őt segítik társai. A székelyek szabadságukért a királyt szolgálják, nem holmi lázadókat. Erdélyben a király én vagyok. Majd még megismerkedhet Dózsa a társaival a csatatéren. - János vajda elégedetten nézett öccsére: - Jegyezd meg jól, öcsém! Erdély az enyém. És az is marad. A tied is tehát...

A vereség lehelete

Gergely útközben - a hírek hallatán - rájött, hogy nem is egy, hanem két hadszíntér vár rá, az egyik összefügg a másikkal. A Rákos mezejét vissza kell foglalni, ezt értette. De megtudta a hírekből, hogy ha nem veszi kézbe sikeresen a Heves, Pásztó, Debrő, Eger környékén folyó harcok irányítását, akkor ott olyan fölénybe kerülhetnek a nemesek, hogy őt Buda és a hevesi nemesség bármikor két tűz közé foghatja, bekerítheti, foglyul ejtheti. Akkor viszont szabaddá válik az út Bornemissza János és Tomori Pál számára az Alföldön keletre, Váradra, Biharba, Erdélybe. Onnan, északról könnyedén támadhatnak György déli, fő seregére. A hevesi harcok váltakozó sikerrel folytak. Nem volt igazi vezérük, parancsnokuk. Egyszerre kell kézben tartani Pestet a Gubacsi mezőről, Egert Debrőről! Szinte lehetetlen - gondolta Gergely. El is hessegette magát az ijedtséget. Bátyjától az utóbbi hónapokban megtanulta a kérlelhetetlen hadszervezés, felkészülés, a véres csata megvívásának gondolatát, gyakorlatát.

Nem tudhatott semmit a király és a főnemesek, köztük Szapolyai János júniusi tanácskozásáról, a döntésről, mely szerint nem szerveznek - mert nem tudnak - egységes királyi hadsereget, hanem minden körzetben minden nemes köteles helyi háborút vívni a felkelők ellen, külön csoportokba szerveződve az ország minden területén. Szapolyai Jánosé Dózsa. A többiek Bornemissza János budai főkapitány összehangolásában északon, keleten, délen, nyugaton felveszik a harcot. Nincs kegyelem! Megölni minden ellenállót, mindenkit, akit a táborban találnak, legyen az jobbágy, kismanes, kispap, polgár, végvári vitéz, mind az ördög fattya.

Amikor Gergely kétfelé osztotta seregét, az egyiket Gubacs, a másikat Debrő irányában, nem is sejtette, hogy mindkét csatatéren jól összefogott és vezetett főúri csapatok várják. A Gubacsi mezőn Bornemissza János és Tomori Pál mintegy kétezer fős lovas és gyalogos alakulata váratlanul csapott le rájuk, menet közben. Nem volt tárgyalás, békítgetés, feltétel. Mészárlás volt, amelyben a keresztesek ideig-óráig bátran küzdöttek. Délutánra kiderült azonban, hogy a megsemmisülés nem kerülhető el. Csapatának nagy részét holtan látva Gergely megmaradt embereivel Heves felé indult az ottani erők megsegítésére. Esélye sem volt azonban erre. Mert bár másnap és harmadnap, június 21-22-én ostrom alá fogta Szikszót és Debrőt, azzal nem számolt, hogy Pásztón az ottani parasztcsapatok fő ereje hatalmas vereséget szenved, immáron másodszor, s ezzel utoljára. Menekülő keresztesek számoltak be neki a kudarcról:

A parasztcsapatok joggal hitték, hogy nagy térségben nagy segítő erőkre támaszkodhatnak. A hevesi és a várkonyi táborba folyamatosan gyűltek a harcolni akarók egész június-

ban. A Csörsz árkán keresztül kifejezetten Eger irányában akartak nyomulni, a vár, a püspökség ellen. Nem tudtak róla, hogy különféle nemesi csapatok szerveződtek, és a Hatvan-Gyöngyös-Verpelét útvonalon haladva Debrőnél össze is fogtak egységes erővé. A parasztcsapatok éppen a Debrő fölötti kis hegycsúcsot védő gyenge várat ostromolták, amikor Drágffy János főúr vezényletével uradalmi alakulatok, bandériumok támadtak rájuk, sok nemes részvételével. Őket támogatta az egri püspök 300 főt számláló fizetett hadserege is egy tapasztalt zsoldos katonatiszt, Bonzagno vezetésével. A mintegy 1000 fős nemesi hadsereg szétszórta a meglepetéstől szerveződni sem tudó 6-7000 fős kereszties alakulatokat, rengeteg szerencsétlent lekaszáboltak, a dandárnak nyoma sem maradt. Vége! - sírtak a hírt hozók. - Vége! Vége!

Amikor két héttel később ide ért Pestről Bornemissza János és Tomori Pál is, hogy megtisztítsa az utat Várad, Bihar felé, s oda jutva szabad utat nyisson Erdélybe a főnemesi csapatoknak, Gergely már útban volt megmaradt embereivel Temesvár felé. A hevesi parasztlázadás erői olyannyira meggyöngültek, újra szerveződni alig tudtak, hogy Bornemissza csapata könnyűszerrel végzett velük Egertől délre, Maklárnál. A pesti és a június 24-i pásztói győzelem után az addig gyáva nemesség vérbosszút esküdött. Egyre többen csatlakoztak a Várad felé tartó katonai menethez. Akik között nem volt ott már Bornemissza János és 1000 katonája, s csak kevesen tudták, hogy azért bízta a sereg vezényletét Tomori Pálra, mert ő délnek fordult a Duna-Tisza közén, a Duna partján.

Gergely július 10-én érkezett vissza a temesvári táborba. Bátyja nagyon rossz kedvvel fogadta a híret, s félni kezdett amiatt, hogy nem számolhat többé a Gergellyel elküldött kiváló katonákra sem. Két nappal később ezért aztán csaknem hisztérikusan fogadta a Bácsból lóhalálában érkezett kis csapatot, amely bejelentkezés nélkül robbant be sátrába:

-Bornemissza nem Budára ment Gubacs és Debrő után, hanem délre, Bácsba! Senki sem számított rá közülünk. Rajtaütött a bácsi várban kiépített szálláshelyünkön, elfoglalta a várat, s iszonyatos vérengzésbe kezdett. A bácsi tábor nincs többé. Nem tudom, mi lett a többiekkel, mert futottunk jelenteni neked, György vezér, hogy tőlünk ne számíts támogatásra Temesvárnál.

György megtudta másnap azt is, amit a Bácsból érkezett küldöncök még nem mondhattak el.

-Bács várának elfoglalása után Bornemissza János serege rajtaütött Sárosi Nagy Antal perleki táborán, órák alatt szétverte azt, hírmondót se hagyott, akit tudott, felkoncolt. - Vége, György! Vége! Bácsban, a Szerémségben nincs többé szervezhető hadunk, fejvesztve menekül mindenki. Vége!

Ez rosszabb hír volt bárminél. Délnyugatról nincs többé védelme, Bornemissza bármikor rátámadhat onnan. S ha a vajda is...?! Sötét felhők jelentek meg Dózsa képzetében. Vibrált benne a feszültség, hogy vajon mi lehet a helyzet a keresztesek másik erős központjában, a tőle függetlenül is nagyon erős harcokra képes Szabolcsban, Biharban, Ugocsában, Szatmárban, Beregben, hiszen Váradot sikeresen bevették a kezdeti kudarcok után.

Még aznap este újabb kis csapat vágta át a vezér sátra felé. Szótlanul álltak Dózsa előtt.

-Váradról jöttünk, György. Várad nincs többé!

-A szentséges Úristenit! - fakadt ki Dózsa. - Micsoda? Mi történt? Nemrég foglaltátok el a várat! Hát miért küldtem oda Lőrincet erős osztagokkal?!

-Lőrinc feladni kényszerült a várat, mert Tomori Pál vezényletével megérkezett a budai felmentő sereg, s összefogtak a helyben folyamatosan szerveződő főurakkal. A nemesi hadak élére állt Drágffy János, Bánffy János, Tornallyay János. De ez nem minden, Dózsa György. Útközben egy Kolozsvár irányából menekülő kis csapat csatlakozott hozzánk. Szétkergették Kolozsvár alatt is a felkelőket. Barlabássy Lénárt erdélyi alvajda seregei egyesültek a várad győztesekkel, a város polgársága átállt hozzájuk, s nekünk menekülni kellett. Feléd tartanak a megmaradt katonák. Ők sokan vannak, mert nem tört ki véres harc.

-Ember! Miért nem tört ki? Kolozsvár feladása akkor is a legnagyobb vereségünk, ha tízezer halnak ott meg, s akkor is, ha senki, ha mindenki ép bőrrel menekül. Kolozsvár nélkül hogyan menjünk Erdélybe?

Dózsa György visszavonult a sátrába. Vonult? Döngött alatta a föld, csapkodta a kardját dühösen. Megparancsolta, hogy senki sem mehet be hozzá. Számot kellett vetnie.

-Nagylak, az az átkozott Nagylak! Csanád, az az átkozott Csanád! Csáky, Telegdi átkozott szelleme! Miért, miért?

Nem tudott választ adni magának. Lehiggadt. Világosan látta, hogy a nagylaki és csanádi vérengzésekkel új fordulatot vett a harc. Hiába hitegette magát, hogy keresztes hadként a végcél a török elűzése a határokról, minden bizonnyal Szapolyai seregével egyesülve. Nagylak után ez a keresztes had paraszt hadsereggé vált a kezei és vezetése alatt, az egyszerű, szegény emberek szabadságáért küzdő haddá. Vérengzővé is, ha kell. Bosszú is vezényli, ez igaz és természetes.

-Hol követtem el a hibát? Vezér vagyok én, vagy csak katona? Vitéz, akinek a kardja az esze? Lassan kezdett körvonalazódni Dózsa fejében, hogy mi közül mit választott. Ha Nagylak és Csanád után nem a Marostól délre tart Lippa, Solymos, s végül nem Temesvár felé, akkor mi mást tehetett volna? Rosszul döntött? Dühösen fújtatott:

-Akkor Erdély szívébe indulhattam volna. Harcba kellett volna hívnom egész Erdélyt. Mi-

ért hittem, hogy ez a vajda jogos birodalma? Hiszen Erdély is tele van feszültséggel, úri gazemberekkel, ahol a főúr egyben szabadon hóhér is. Oda kellett volna küldenem az alvezéreket, a hadnagyokat, ahol önmaguktól is kitörtek a harcok, s segítenem a küzdőket katonákkal, tapasztalatokkal. Fegyverekkel, papokkal, hittel és harccal. Nem pedig magukra hagyni őket! - Kétségbeesetten nézett sátra falára.

-Az ottani keresztesek, paraszthadak is vezérre vártak - miért nem mentem hozzájuk, összefogni egész Erdélyt? Miért kishitű a katona? Miért nem hadvezér a végvári hadnagy? Miért nem, Uram! Össze kellett volna fognom az erdélyi jobbágyokat saját szabadságuk kivására. S a szabad székelyeket fellázítani azok ellen, akik veszélyeztetik jogaikat. Székely vagyok én is, s bár van pár kiváló székely parancsnokom, szóba se álltam saját nemzetemmel? - szétszaggatta az önvád Dózsa lelkiismeretét. - Az erdélyiek bátran megkezdték felkelésüket, de szervezetlenül hagytuk őket, segítség nélkül, mintha nem is lennének. És akkor is késve. Hiába fogtak fegyvert a Kolozsvár környéki parasztok, semmilyen támogatást nem nyújtottunk nekik. Hát persze, hogy most szétkergették őket. - Zavartan nézett. -Még most sem késő. Nem szabad többé hinni a vajdának. - Lőrinc olyan erővel vágta ki a szavakat, hogy Kun Lél csendesítgetni kezdte, de a papból áradt a háborgó szó. - Ha akart volna, adhatott volna egyenes választ arra, hogy mi a terve, egyesül-e velünk a török ellen. Miért más ő, mint a gaz Báthori? Senkit sem tesz jobbá az, ha kikiáltja magát a nemzet igaz fiának, mint Szapolyai teszi a köznemesek lázítása céljából. Ő lenne a nemzet? Nem inkább trónra vágyó hazai bitorló a lengyel-cseh-osztrák bitorlók helyett? Szabad-e hinnünk annak, akinek az érdeke saját hatalma? Úgyis csak eszköz lennénk. A vérünk folyhatna érte. Vajon hol van most a vajda és serege?

Dózsa döntött. A legkeményebb menetben, azonnal befejezik a várak feltöltését. Felhagy azzal a tervével, hogy kiéhezteti és kiszomjazzatja a várőrséget és a lakosokat. A nagy várakozásban nem azok merülnek ki, hanem a saját katonái kényelmesednek el teljesen. A katona dolga a harc, nem a várakozás, ami megöl minden harci kedvet. Néhány nap múlva kiadja a parancsot a teljes támadásra. Beveszi a várat akkor is, ha kő kövön nem marad, ha üszök borul az egészre. Miért is kellene neki minden áron a vár, mint igazi háttér, bástya? Mihez kellene? A török ellen! Hagyjuk! Senki se akar itt már a török ellen harcolni. Itt most Magyarországon mindenki a másik ellen harcol. Ők az urak ellen, azok ellenük. A király Szapolyai ellen, az ellene. Minden főúr mindegyik ellen. Szászok a székelyek és a magyarok ellen, csakhogy nekik mindig jó legyen. Szerbek a magyarok ellen, csakhogy meneküléseik után végre elfoglalhassák a magyar városokat, falvakat, földeket, folyókat. Ez itt pokol, s

nem mennyország! Ők sem tehetik azzá. Tehették volna, de vér tapad az ő kezükhöz is. S fog még több is. Báthori István vére egészen biztosan. S mindenkié, aki ellenáll nekik.

-Temesvár bevétele után elindulunk Erdélybe! - csak magának mondta, de zengett, zúgott a szó a fejében. - Erdély a miénk lesz! - Érezte, végre megértette, mekkora hibát követett el. A török elleni harcra gondolva, Szapolyaiban reménykedve, a maga erejét végtelennek tartva...

Amikor Hans visszatért Erdélyből, néha engedélyt kért Dózsától vagy Lőrinctől, hogy bemehessen a várba. Kezdték unni a fészkelődését, de mivel György vezér szabad mozgást ígért neki Budán, majd Pesten is, tartották a szavukat. Hans becsületére legyen mondván, bent nem mondott semmit a keresztes seregről, s onnan visszatérve semmit sem árult el a bentiekről. Mindkét oldal előkelő idegennek tartotta, akinek az a dolga, hogy tájékoztassa Európát, a német földet.

Emesének sikerült elkerülnie a találkozást Hans-szal. Úgy viselkedett, ahogyan nevelték. Mások előtt semmit. Tudta azonban szíve mélyén, hogy már semmi sem választhatja el Léltől, az ő szívében Nap és Hold, fény és árnyék voltak. S mint azok, ők sem találkozhattak mások előtt annyiszor, ahányszor szerettek volna. Hogyan mondja meg az igazságot Hansnak?

Esténként, amikor senki sem láthatta, Lél mellett üldögélve a csillagokkal beszélgettek. Lél elképedt. Még soha nem voltak ilyen közel hozzá a csillagok, még soha nem voltak ilyen fényesek, mint Erdély kapujában. Emese hozta le ilyen közel a földre őket?

-Ha egyszer eljön hozzánk, akkor majd meglátja. Ez semmi ahhoz képest, amilyenek a csillagok a székelly hegyekben. A Hargitán, ha felnyúl értük, le is veheti magának a kedvencét - nevetett Emese.

-Nem kell nekem ahhoz a Hargitára mennem, levehetem én itt is, azonnal! - incselkedett Lél.

-Ahogy azt maga hiszi. Hamarabb éri el maga azt a Hargitáról, mint innen! - Kacagott mindenki Emesén. - De azért csak próbálkozzon. Másszon fel oda a szalmakazalra, onnan máris közelebb lesz hozzá.

Lél sem volt rest. Felmászott a szalmakazalra, ügyetlennek színlelt mozdulatokkal kapálózott az ég felé. Egyre többen gyűltek össze körülötte, nevetett mindenki, híre ment, hogy Dózsa jobbkeze csillagot akar szakítani. Tudták, Emesére vágyik.

-Még magasabbra, ugorjon csak bátran - kiabálták neki nevetve. - Az már ott a Hargita, mindjárt meglesz az első! Aztán érje be eggyel, nehogy sokat gyűjtsön, mert az megégeti.

Lél kipirult arccal ért vissza. Ilyen nagyszerű, vidám játékban gyerekkora óta nem volt része. Odabújt Emese mellé - persze tisztos távolságból -, és azt mondta halkán:

-Megvan!

-Mi van meg?

-Megvan a csillagom! Lehoztam. Megvan!

-Ki van meg?

-Maga van meg. És most már el nem engedem. Kicsit félek még, hogy megéget, mert olyan forró, de én soha többé ki nem engedem a kezemből.

-Hát akkor szorongassa is! Mert mást úgysem lát a keze ügyében egy jó ideig még.

-Az idő? Nem látja, hogy befogtam a szekérbe, és az idő nekem dolgozik?

Emese elcsendesedett. Tovább már nem mehetnek ma. Úgyis nyilvánvaló, ki kit s mit akar megfogni, minek azt részletezni.

A temesvári vérmező

Gyorsított tempóban dolgozott a sok ezer ember a Kis-Temes elterelésén. A folyócska vizét már lecsapolták, száradt az árok. Tele volt még pocsolyával, zsombékkal, mocsaras üledékkel, mélyre süppedt a láb, de most ez nem számított. Vezéri parancsra hordták bele a szalmát, rőzsét, fatörzset, mindent, ami a környéken szilárd volt és száraz. A bástyán gyakran feltűnt Báthori és kísérete.

-Legalább látja, hogy gyullad ki és ég alatta a pokol, amelyre olyan szorgalmas munkával készítgette a belépőt élete folyamán - tréfálkozott Ambrus. Nem volt a bosszú híve, de azt tudta, hogy Báthori karóba tűzése elkerülhetetlen, nem kell erre parancs, megtörténik magától. Csak ne legyen túl sok hasonló példa - sóhajtott csendesen.

-Néhány napon belül támadunk. Fejezzék be addig az árok teljes feltöltését. És tartsák állandóan szemmel, ha kell, ágyútűzzel a várfalakat, nehogy eszükbe jusson felgyújtani a feltöltött medret. - adta ki a parancsot Gergely. Visszatérte óta kétszeres erővel próbált azonosulni a katonai feladatokkal, szégyellte északi kudarcát, amin nem enyhítettek, sőt rontottak a bácsi és váradi hírek.

Másnap reggel Dózsa kiadta a parancsot. hívja mindenki vissza a saját kötelékébe az embereit, tartsanak gyakorlatokat, a papok minden este hívják imára a sereget, a gyerekeket és asszonyokat kezdjék hátrább telepíteni az erdőkbe. Húzódjon szét a tábor, s mindenki foglaljon helyet a feltöltött várak közelében, vigyen magával gyorsan ácsolt létrákat, csáskányokat, köteleket. A tüzéség álljon szembe a várkapuval, először azt kell szétlőni viszonylag közlelről, utána pedig vonják hátrább, és onnan lőjék a falakat. Csak ez után indul

meg a támadás, ő adja ki intéssel a parancsot. És onnan nincs többé visszaút, csak a győzelem, vagy a halál. Negyvenezer embert számlált a serege, ebből mintegy harmincezer volt képes küzdeni, a többiek kiszolgálták a sereget, mozgását, ellátását, gyártották fegyvereit, őrizték a lovakat, vigyáztak a családokra. Egy nap alatt be kell venniük a várat, nincs több idő, ki tudja, kit küld rájuk a sors délnyugatról, Pest felől vagy Erdély irányából. Még két-három nap, és eldől minden!

Néha szükség van rá. A kupára. Olykor nem lehet már elviselni a felelősséget, a feszültséget. Nem, nem a halál veszélyét, azt megszokta az ember élete során. Hanem a tudatot, hogy itt mások érte fognak meghalni, asszonyaik, gyerkeik szeme láttára, vérben, kínban, förtelemben kiszervenvedni. Sokan lesznek, nagyon sokan. Elviselhetetlen. Ezek az igazi hősök. Tegnapig a földet túrták, mint őseik évszázadok óta, csak arra lehetett gondjuk, hogy ne haljon éhen a család. Ma pedig fegyvert tartanak a kezükben, és készek meghalni valamiért, amiről tegnap még nem is hallottak. Egyszerű a végvári vitéz sorsa. Ezt választotta, ezt szokta, ezért és ebből él. De miért hal meg holnap a jobbágy, vajon tudja-e? Vagy csak a düh, a gyalázat, a bosszú kergette ide? Hiszen nem is urai ellen jött! A török ellen készült, mert azt ígérték neki pápai és királyi meghatalmazással, hogy örök üdvözülés lesz a része, teljes megbocsátás. Szegény nép! Elhiszi, mert elhitetik vele, hogy véték! De nem baj, ha meghal a királyért és az országért, na és persze a törököktől hatalmát féltő pápáért, akkor Istenért hal meg, és ezért a mennyekbe jut. Ha már itt a földön pokolra kárhoztatták. Szegény nép! Ő, mint bűnös? Miben lehetne bűne? Ártatlan, mert arra született. Ártatlan, mert bűnösnek lennie se joga, se lehetősége. Bűnös-e a gólya, mert megeszi a békát?

És ő, Dózsa György most azt parancsolja nekik, éppen nekik, egy szebb életben reménykedőknek, hogy haljanak meg, ahányan tudnak, ahánynak kell. Micsoda felelősség ez? Micsoda bűnbe kergetsz, Istenem!

Dózsa a sokadik kupa bort döntötte magába kínzó magányában. Rekkenően sütött a nap a sátrára is, szenvedett mindenki a hőségtől, elbújt az árnyékba, ahova tudott. Majd holnap, vagy holnapután! Akkor majd megmutatják! Félig a falnak fordulva próbálta feldolgozni a kint és a bort a mindkettőhöz régóta hozzászokott vezér. Jöjj, álom, hozz bódító megnyugvást....

... .-*Ne kelljen látnom a gyerekek arcát! Ne kelljen hallanom a feleségek sírását! Ne kelljen felemelnem a porból az összeomlott anyákat!* - Dózsa álmában Jézus előtt térddepelt. Nem látta Krisztus arcát, mert az valahogyan fedve maradt az álomban, homályosan, kivehetetlenül...

Őrült üvöltés riasztotta a tábort lázas félálmból.

-György! György! Gergely! Lőrinc! Istenem, Istenem!

Pillanatok alatt százak, ezrek pattantak fel a fűről, rohantak ki a sátorból, egyetlen perc alatt fejetlen rettenet ülte meg a tábort.

-A vajda! A vajda seregei hosszú sorban kígyóznak a vár alatt a mezőre. Fegyverbe, fegyverbe!

Dózsa azonnal ébredt, kardjával a kezében rohant ki, lóra pattant, s a hangok irányába kezdett vágtatni. Gergely ekkor már szintén lovon ült, Lőrinc hatalmas botjával terelte az embereket sorba. Nem kellett semennyi idő a baj felismeréséhez. Tőlük egy kilométerre hatalmas sereg áramlott kemény menetben a mezőre, egyenesen szemben Dózsa táborával, hátát a vár falainak illetve az éppen most feltöltött várároknak vetve. Végláthatatlan hosszúságban jött dél felől Szapolyai serege, s ugyanilyen hosszúságban, mint egy hatalmas kígyó kezdett felsorakozni a mező túlsó oldalán. Lovasok, gyalogosok, oszlopokban érkező palotások, ide-oda cikázó székely könnyűlovasok, végvári alakulatok rendben vonulva.

Hosszú percekbe telt, mire Dózsa és kapitányai felfogták, mi a teendő. Mint kasból kiszabadult vad darazsak, úgy rajzott a paraszt sereg. Mindenki kereste a helyét, parancsnokát, zászlaját. Dózsa és társai már régen eldöntötték, hogy ha egyszer nagy ütközetre, a vár megtámadására vagy nyílt csatára kerül sor, középen György vezeti a fősereget. Dózsa Gergely a jobbszárnyat vezényli, baloldalon pedig Lőrinc vezetésével sorakoznak fel. Nagy nehezen a tüzéség egy részét is átirányították a várról Szapolyai hadrendjére.

A vajda hada közben teljesen felsorakozott, és szótlanul várt. Középen Szapolyai János, mellette összegyűltek az általa kiválasztott palotások, könnyű lovasok a székely lovassággal együtt, és az erdélyi várakból toborzott katonák, sokan a déli várakból menet közben csatlakoztak a hadhoz. A vajda gondoskodott arról, hogy mindezen, vele harcoló alakulatokból egy-egy seregrész hátul maradjon, tartalékot képezzen. A sereg jobb szárnyát Lindvai Bánffy Jakab irányította, a balszárnyat Kismarjai Lukácsra bízta. A vajda abszolút erővel rendelkezett serege fölött. Itt csak ő parancsolhatott, senki más. Ezt a hadat ő fizette a saját pénzéből, rengeteget költött rá, nem sajnálta. A sereg egy része pedig kötelességből állt oda a királyt helyettesítő erdélyi vajda táborába. Ez hozta a székelyeket is, a végvári katonaság kijelölt részeit is.

Kipróbált katonák, akik egyáltalán nem örültek, hogy az utolsó pillanatban a vajda befogadott a seregbe szerb parasztokat, menekült katonákat, ahogyan a magyar vitézek vélték: rablókat, martalócokat is. Igyekeztek a háttérben tartani őket, egyelőre a vajda is így dön-

Eötvös József i.m.:

Jaj a hazának, melynek fiai egyszer egymás ellen fordíták fegyvereiket. A polgári háború kegyetlenebb minden másoknál, s a Dózsa által vezérelt lázadás, némely történetíró tanúsága szerint, több mint hetvenezer ember életébe került, s mégis nem ez anyagi szenvedések, nem egyes városok és falvak füstölgő romjai, nem a veszteség, melyet egyesek e szomorú időkben szenvednek, teszi azoknak fő átkát. Az egyes küzdők sírhalmait elsimítja az idő, a városok fölépülnek, szorgalom s nyugodtabb napok új jólétet teremtenek - szóval, mit a polgári háború elvett, az idővel elfelejtetik, de nem az, amit maga után hagyott. - A gyűlölség, mely mint a sértő nyílnak töredéke, a látszólag begyógyult sebben bennmarad, s fáj szüntelenül, s ha évek után is, végre mindég kigyúl, s új veszélyeket okoz; a gőg a győzőben, a legyőzöttben titkos bosszúvágy; gyanú s bizalmatlanság minden oldalról - ezek azok, miket a győzelem vagy békekötés eligazítani nem képesek, s a viszálykodás elhintett magvai előbb-utóbb megtermik átkozott gyümölcseiket... s a család és nemzet, mely e pillanatokban keblében a szeretet szikráját nem találja - a család és nép, melynél a környező vihar e szikrát lángokra nem gyúlasztja, veszni fog. A sors néha megkísérli emberi viszonyainkat, s miben semmi Isteni nincs, azt mint a létre érdemtelen elsendorja hatalmas kardjával...

tött. Közel hússzezer fős seregének nem volt szüksége erre a kiegészítésre, de a szerbek kegyetlenkedésétől mindenki félt, elrettentésnek szánta őket. Tudta, hogy Dózsához is csatlakoztak szabadságra vágyó szerb jobbágyok, legalább irtják egymást - gondolta magában Szapolyai, aki régtől, mostantól azonban végletesen gyűlölte, megvetette a jobbágyokat. Magyarország a nemeseké! - mindig is ezt tartotta, s mindegy, hogy szerb, oláh, magyar vagy tót valaki, ha jobbágy, mert ha jobbágy, akkor nem magyar, hanem jobbágy. "Magyarország a nemeseké! - s Erdély mostantól az enyém!" - egészítette ki hatalmi jelszavát Szapolyai János a Temesvár felé vezető úton.

-Milyen barom ez a lófő! Parasztkirálynak hiszi magát, és még annyi esze sem volt, hogy az én támadásomra számítson. Annyi esze se, hogy kémleltesse az utakat, hogy portyákat küldjön. Fogalma sem volt, hogy tegnap már Temesvár közelében állomásoztam - vigyorgott Szapolyai. - Még arra sincs szükségem, hogy Báthori kitörjön a várból és segédcsapatokkal álljon mellém. Isten az atyám, ha kitör, visszazavarom - kiabálta oda öccsének, aki mellette lovagolt.

-Kit, bátyám?

-Nem érdekes, csak magamban beszélek! - nevetett. - Hát azt a sült bolond Báthorit. Ha véletlenül meglátjátok fészkelődni, kiáltatok rá egy nagyot, hogy vigyázzon, az erdélyi vajda megharagszik, ha megvédi saját magát....! Még találkozunk, Báthori uram! Tudod, a királyválasztásnál. De aztán el ne késs, mert a hulládat hozatom oda. Na, Dózsa, felkészültél? - Egy leendő király szerepébe képzelve magát peckesen lovagolt serege élén. Nem a török ellen...

Dózsa kilövette az ágyúkat, három részre tagolt serege megindult az ellenség felé. Az eltelt egy órában minden lélek visszakerült a maga helyére. Hadsereg volt immár, nem délután szunyókáló tömeg. Mindenki arcára rá volt írva, hogy Krisztusért és a szabadságért, most inkább az utóbbiért, mert ha azt nem érik el ma, akkor Krisztussal úgyis csak a túlvilágon lesz módjuk találkozni. És rájuk volt írva az ismeretlen érzés, a rettenet is. Csaknem negyvenezer ember indult előre lassan. Azok is csatlakoztak hozzájuk, akik eddig nem közvetlenül katonai feladatot láttak el. Most először az életben egységes, hatalmas erővé duzzadt Dózsa keresztes serege. Mert szívükben ők mindig azok maradtak, keresztesek, a királyi tiltás után még inkább.

Intésre megindult Szapolyai János hada is. A vajda kissé hátra maradt, hagyta, hogy katonái megelőzzék. Nem arra készült, hogy valami bárdolatlan barom kaszával vágja ketté a trónhoz vezető utat, melyet akkor szolgál legjobban, ha épen, a tőle megszokott nagy ésszel szemléli, s nem vívja ezt a csatát. Rokonát, a fiatal katonát, Petrovics Pétert hívta magához:

-Péter úr! Vegyen maga mellé harminc könnyű lovast a palotásoktól. Mondja meg nekik, amit én most magának. Kerüljenek minden harcot, kaszabolást, térjenek ki minden támadás elől. Csak arra figyeljenek, hogy egyre közelebb kerüljenek Dózsa Györgyhöz. Csak erre! És amikor észrevétlenül ott vannak a közelében, egyszerre, egyetlen kurjantással valamennyien rontsanak rá. Le ne szúrják, le ne vágják. Lökjék le dárdával a lováról. Kapják el, élve, élve! S ha megvan, küldjék ide hátra, s fogják el ugyanígy azt a fattyú öccsét is. Utána pedig keressék meg Lőrincet, azt a bestia kutya papot, látom innen messziről is, az, aki ott a botjával hadonászik. Élve mindet. Különben maguk hálnak meg.

A vajda kezdetben magabiztosan harcba indult serege több ponton is megingott, megrendült, lelassult, egyes pontokon hátrálni kezdett. Elementáris erővel törtek rájuk Dózsa katonái. Azt hitte a vajda, hogy itt majd parasztokat talál, elsüti az ágyúkat, rohamra rendeli a lovasságot, és a csűrhe, amely harcot még nem látott, lőport még nem szagolt, ijedtében visszaszalad az édesanyja hasába. Szaladna, ha lenne lába. De nem lesz. Először a lábát vágatja le mindenkinek, hogy még egyszer ne legyen annyira fürge, ha hadba hívja valami örült, legyen az pápa, király, nádor, bíboros. Levágott lábakból fog piramist emeltetni a győzelem dicsőségére, s ugyanebből diadalívet is, amikor bemegy a várba.

Látva, hogy ez a harc egyáltalán nem lesz tréfa, a vajda valamennyire még hátrább vonult, onnan küldte parancsait. Látta Dózsát, amint embertelen erővel küzd, buzdítja csapatát, s ugyanígy tett minden kapitánya, köztük Gergely, Lőrinc is. Tímár Etele több öreg katonáját maga is felismerte. Rohamoztak, ütöttek, vágtak, s nyomták a vajda serege felé a kaszásokat. Kegyetlen elszántsággal harcoltak a hajdúk Nánási Előd vezetésével. A vajda meglepődött. Kaszások? Rengeteg kézben látott kardot, kopjafát, dárdát, igazi küzdő fegyvereket. Ruhájukról felismerte nem csak a fekete sereg egykori vitézeit, hanem a végvárok katonáit, s számos nemest is, akik láthatóan ismerték a kardforgatást, parancsokat adtak embereiknek. Kaszások? Ez egy hadsereg! - fogta fel Szapolyai János. Meglepődve látta, hogy megbomlanak a sorai itt-ott. Az öccséhez fordult, átkiáltva hozzá a sorokon:

-Azonnal indítsátok a tartalékot. Később akartam bevetni, de most már elmúlt a később is talán! Tartalékot, minden irányból. - Szapolyai kezdte úgy érezni, hogy hibásan döntött, amikor teljesen széthúzta a hadseregét, hogy a hosszú, végtelen sor elrettentsé, megijessze Dózsa parasztjait. Emiatt nem képezett mélységet, az egyes sorok mögött nem következtek újabbak. S amikor Dózsa csapatai áttörtek valahol, ott bizony azonnal lendülhettek előre, nem volt második vonal. Hihetetlen erővel, dühödten kaszaboltak, amerre láttak. - A tartalékot azonnal, most ne húzzuk szét, csak itt, középen. A szárnyak védjék magukat úgy, ahogyan tudják. Védjék, mert különben cafatokra vagdalják őket ezek a vad kutyák.

Szapolyai János utolsó kártyáját húzta elő. Hibát követett el, a félelemre, a riadtságra játszott, s ő került bajba. A tartalék azonban szerencséjére nagyon erős volt, azonnal mozgásba lendült, tömör, leküzdhetetlen erővel tört előre a székely könnyűlovasság, szinte éket vágott a küzdők között. Dózsa középseregét vették célba. Megállíthatatlan volt a roham, a harcot soha nem próbált tömeg ijedten hátrálni, sokan eldobták fegyverüket, rohanni kezdtek minden irányban. Mészáros Lőrinc még tartotta magát a szárnyon, de középen és a Gergely által vezényelt jobbszárnyon riadalom, rés támadt.

Ekkor váratlanul egy harminc fős kis lovas sereg gyűlt össze a semmiből, egyetlen irányba kezdtek rohamozni, ellenállhatatlanul. Dózsát, a vezért vették célba, aki ugyanúgy, mint minden katonája, saját maga, egyedül harcolt, vívott küzdelmet. Nem használt őt védő testőrséget, végvári vitézhez ez hogyan illene! Perényi Péter rohamának senki sem tudott ellenállni. Harminc elvetemülten elszánt lovas vágatott egy irányból Dózsa felé. György észrevette őket, felvette a harcot, iszonyú erővel sújtott erre, arra, de aztán egy kopja, éppen Perényi Péteré lelökte a nyeregből, a lova alá esett. Rögtön mellette termettek tízen, a többiek kaszabolták a vezér segítségére sietőket. Kört alakítottak Dózsa körül, áthatolhatatlant, a sebből vérző Dózsa György aléltan feküdt a földön. Felcibálták, az éppen megérkező tartalék csapatok kezébe lökték, máris lóra pattantak, s célba vették a bátyja segítségére igyekvő Dózsa Gergelyt. Még távol voltak egymástól, kinek-kinek át kellett kaszabolnia magát a küzdőkön, de aztán elfogyott a távolság, a vadul küzdő, bátyja elfogásától kétségbeesett Gergely szinte felkínálta magát a rá vadászóknak. Leverték a lováról, közben több kisebb sebet ejtettek rajta, s vitték őt is megkötözve.

-Menekülj Lőrinc, menekülj! - kiáltotta Gergely a balszárny vezére felé. Lőrinc vagy hallotta, vagy nem, mindenesetre látta két társa vesztét. Szégyennek tartotta a menekülést egész lénye - Isten vele úgyis jelen van mindenütt, ő érte és minden hívéért élek. - De viszolygott a gondolattól is, de tudta, hogy ha mindhárman foglyul esnek, vagy elvéreznek itt, akkor a szabadság ügye örökre meghalt. Istene azt súgta, hogy soha nem szabad feladni a rá bízott emberek végső ügyét. Fogta a gyeplőt, nagyot rántott rajta, intett közvetlenül vele harcoló legénységének, s az őt követőkkel vágatva elhagyta a csatateret.

Az első percekben elterjedt a hír, sokan látták is, hogy vagy meghalt, vagy fogoly lett Dózsa György. Mintha a szívüket szakította volna ki valaki. A sereg mégsem bomlott fel azonnal. Aki merte, vívta a maga harcát. Öldöklés, kölcsönösen, kíméletlenül. A vezérek nélkül maradt dandárok azonban bomlani kezdtek, már mindenki csak a maga erejére számíthatott. Dózsa eleste után a középsereg nem tudott ellenállni a tartalékos lovasdandárnak, hatalmas lyuk támadt.

Ez megpecsételte a szárnyak sorsát is, mert a vajda egyik-másik győztes alakulata ráfordult a szélekre, oldalba kapták a szárnyakat belülről, s addig szorították, kaszabolták, míg az egész kereszties had fokozatosan szétesett, felbomlott. S bekövetkezett a csaták kritikus pillanata, mikor a lélek még bírná, akarná, de az ész azt parancsolja: menekülj! Az esztelen ész. Mert amikor ez a perc bekövetkezik, akkor megérkezik maga a Halál, a pusztulás. A vérengzés. A menekülő bestialis lemészárlása. Az egykor török ellen indult sereg saját vérében múlt ki.

Dózsa 40 000 fős seregéből 20 000 katona, jobbágy, kispap, polgár, köznép maradt holtan a csatatéren. Többségük nem szemtől szemben vívott küzdelemben vesztette életét, hanem hátulról, átdöfve, védtelenül magasba emelt karral - hullott a kar is, a fej is.

A véletlen úgy hozta, hogy a támadás előtti órákban Hans bement a várba. Látni akarta, bírják-e még, s meddig. Ott akart maradni napokra, miután előtte átadta tapasztalatait és híreit Botond mesternek az ágyúöntésről. Hírekkel akart szolgálni a benti állapotokról, most először érezte, hogy nem lehet semleges ebben a harcban. Legalább az öreget segíti, ahogyan tudja.

Amikor a harc váratlanul kirobbant, eszelősen ki akart rohanni a várból, de a lezárt kapuk előtt háromszoros őrség állt, őt pedig lefogták. A falról nézte végig az öldöklést. Iszonyat kerítette hatalmába. Átláthatatlan kavargás, szörnyű zajok, por, ordítás, kivehetetlen embertömegek hullámozása, majd a vajda seregének gyors előrenyomulása - percről percre vált a helyzet egyre borzalmasabbá...

Órákkal később engedték ki, mikor a látható győzelem után megkezdődött a parasztsereg elfogott katonáinak kivégzése. Vágták őket, mint a vágóhídon a barmot. Hans Emeséék sátra irányába futott, közvetlenül a csatatér szélén. Vérben, hullákon átgázolva, bukdácsolva mászott oda, ahol sejtette őket. Csak sejtette, mert égett minden sátor, jajveszékélő, kétségbeesett asszonyok és gyerekek menekültek onnan, amerre láttak. Szapolyai katonái nem ismertek határt. Már végeztek a főssereggel, vérben gőzölt az agyuk, vagdosták, kaszabolták, amit láttak.

Hans megdermedt. Dózsa anyja botorkált előtte pár méterrel, több mint egy hónapja ismerte, s meg is szerette a fiait oly nagyon szerető székely nénit. Lelle asszony eszelősen sírt. Valahol itt kellett lennie Emesének és szüleinek, György vezér anyja gyakran átment hozzájuk a fia sátrából, hogy meglátogassa földijeit. Hans akaratlanul is követte őt. Néhány lépés után...

Először Emese édesanyjának holttestét pillantotta meg, még füstölt rajta a ruhája, haja csaknem teljesen leégett. Elkapta a tekintetét, nem bírt odanézni. Lerogyott.

-Emese, drága Emesém, Emesém, Mesém, Mesikém! - velőt rázó ordításba kezdett, mert iszonyú balsejtelem fogta el. - Emesém!!!!

Végül meglátta. Sárban, cafatokban lógó ruhákban, véresen. Élettelenül a földön. A hátaból egy lándzsa állt ki. Egymaga, körülötte senki. Mintha az ördög így rendezte volna, hogy látsszon, lássa mindenki, mi lesz az angyalok sorsa, ha az ördög úgy akarja.

Hans mozdulni sem tudott. Próbált felállni, de visszahuppant. Aztán négykézláb, félig halottként odavonszolta magát Emeséhez. Már nem üvöltött. Nem volt hangja, s bizonyára nem is lesz soha többé. Végtelen lassúsággal, mintha nem is a valóságban történne, szépen, óvatosan, szinte centiméterenként ráfeküdt Emese vérben úszó mellkasára. Hallgatott. Hallgatta a halált. Nem szólt hozzá semmit, az is szótlán volt.

Hans lassan tért magához. Megfojtották a könnyei. Alig bírt levegőt venni. Amint magához tért, kimerülten nézett szét, mint aki a túlvilágról egy percre még visszaérkezett. Emesétől nem messze, a földön, vértócsában, szinte kettészelve feküdt Lél holtteste. Az elmúlt héten, mióta visszatért Szebenből, Hans fokozatosan, és végül egyértelműen megtudta Emesétől, hogy ne várjon rá, ne keresse többé. Mert végtelenül szerelmes lett Dózsa szárnysegédébe. És bár nem történt köztük semmi, talán még egy igazi, forró kézfogás sem, az a vágy, hogy hozzá tartozzon, hatalmába kerítette. Hans az elmúlt hetekben egyre inkább gyűlölte magát zavaros szerepe miatt, s az utóbbi hetekben bántóan elkésérítette, hogy őt valami aranykereskedőnek Fugger-kufárnak nézik. De az elmúlt napokban jött csak rá igazi veszteségére. Ha nem megy Szebenbe, Brassóba, akkor Emese talán mindig mellette maradt volna. Egészen biztosan... Igaz, ez az utazása már nem az aranyról szólt, ez csak a látszat volt, valójában Botond mester dolgát segítette volna - s tette is sikeresen -, de mit segít a magyarázat, ha Emese közben már háttal állt neki?

Háttal állt? Áá-álltt????!! Emese szörnyű döfés áldozataként vérbe fagyva terült el a földön! Soha többé... már nincs... nincs értelme semminek. Körülötte sok ezer halott. Mindenki valakinek a kedvese, anyja, felesége, gyermeke. Csak neki nincs senkije. Neki, aki mindenkihez tartozott két tábor között. S így persze senkihez, csak egy átkozottul kapzsi Fugger-vágyhoz, hogy nekik a Duna-medence is kell. Félőrült látványát keltve ténfergett a halottak között. A harc már véget ért, szabad rablást engedélyeztek a Szapolyai-katonáknak. Istenem, mit keresnek a szerencsétlen, koldusszegény halottakon? Talált egy ásót. Nem törődve a körülötte zajló őrjöngéssel, semmire sem figyelve, csak úgy, mintha egy szép csendes temetőben volna, ásott a puha földbe egy nagy, mély gödröt.

Olyan óvatosan, ahogyan csak tudta, az ölében oda vitte, majd a gödörbe csúsztatta Emese testét. Utolsó mozdulatával még megcsókolta a haját, éppen hogy csak, nehogy felébressze. Aztán lassan, nagyon lassan, gyengéden a sírhoz vonszolta Lelle asszony élettelen testét, majd határozottan és gépiesen Lél holttestét is, Emese mellé csúsztatva mindkettőt. A sírt úgy, olyan tisztelettel hantolta be, mintha... saját magát földte volna bele.

Igen, éppen ezt tette.

Az ördög trónja

-Bort az uraknak, hagy élesedjen az elméjük. Ömöljön a bor, folyjon a szó. Most döntsük el együtt, mi legyen Dózsa és pribékjei sorsa. Milyen halál, milyen kivégzés?! - nyitotta meg az esti mulatozást Szapolyai János. - Van ugyan javaslatom nekem is, s ha nektek nem lesz jobb, hamarosan a saját szemeitekkel láthatjátok, milyen meglepetést tartogatok, de ti, urak, ugyancsak jártasak vagytok a halálbüntetésben. Ha jól tudom, gyakorolta már mindenki közületek a jus gladii, a pallosjogot. Na, kérem a jó tanácsokat!

-Kezdjük a mindent tudó ókorral. Látunk ott mindenre példát - vette magához a szót Báthori István, aki az elmúlt napokban mindent megtett, hogy kifejezze köszönetét a vajdának. Nem sok sikerrel, Szapolyai gróf figyelemre is alig méltatta, csak szállásadót látott benne a várban, azt is ritkán, s tüntetően saját sátrában töltötte ideje nagy részét. - Perzsia, a dicsőséges. Kitalálták és alkalmazták minden idők talán legkegyetlenebb büntetését, olvasztott aranyat itattak az áldozattal. Nem is akárkivel kezdték. Valerianus római császár a perzsa Sapur fogóságába esett, és aranyat döntöttek a torkába, forró, olvasztott aranyat. Koccantak a kupák. - Hát igen, Perzsia!

-Egyiptomban a háládatlan testének minden részébe egy ujjnyi hosszú nádat vertek, ezután tövisre fektették és megégették - folytatta a derék elmélkedést Báthori kapitánya, aki néhány napja a falakról nézte végig a csatát.

-Rómában a Pompeius-törvények idejében a szülőgyilkost tömlőbe varrták együtt egy kutyával, egy kakassal, egy majommal és egy viperával. Így összevarrva bedobták őket a tengerbe, hogy marják szét egymást, s a gyilkos testével ne fertőzzék a földet - mutatta fel tájékozottságát a kis Ártándi Pál, s büszkén nézett a vajdára.

-Az agrigentumi zsarnok, Phalaris rézből készült bika belsejébe záratta a bűnöst, aztán tüzet rakatott a réz állat alá. Lassú, borzalmas kínhalál volt. Phalaris elméjére utal, hogy a módszer kiötlőjét, az athéni Perrilust elsőként zárta a bika belsejébe. Hagy ismerkedjen meg ő a saját ötletével - fűzte a gondolatot Petrovics Péter, aki a napokban lett kapitány Dózsa elfogásáért, s minden biztonnyal várat is kap hamarosan Erdélyben.

-Spanyolországban az akasztásos megfojtás jött szokásba. A kivégzés ott igazi vallási népünnepély. A verpadon az elítéltet megkötözik. Úgy fest, mintha imádkozna, mert feszületet tesznek a kezébe, a nyakára vaspántot csatolnak, azt egyre szűkítik, s mikor a nyakbilincs csaknem megfojtja a bűnöst, akkor felakasztják. Jó sokáig eltart, jó sokáig.

-A széttépetés igen elterjedt módszer, ismerik mindenütt Európában. Az elítélt négy vég-

tagját négy lóhoz kötik, s az állatokat ostorozni kezdik, míg a büntetett halálra nem zúzza magát az egyre vadabb, örülten vágózó lovak mögött. Nagy Sándor krónikásaitól tudjuk, hogy Indiában is láttak hasonlót. Egy szolga orvul legyilkolta az urát. A gyalázatost egy elefánt két hátsó lábához kötötték, az állatot ütni kezdték, és az riadalmában nyolc-tíz lépés alatt széttépte, - tiporta áldozatát - koccintásra emelte poharát a hadsereg balszárnyának vezére, Kismarjai Lukács.

-Honnan vegyünk elefántot, Lukács uram, van magánál otthon a kamrában? - az emelkedett hangulat hangos röhögésbe csapott át. - A jobbszárny kapitánya, Lindvai Bánffy Jakab sem akart kimaradni az éles elméjük sorából:

-1206-ban London város főesperesére János angol király ólomruhát kovácsoltatott. Az egyházi ember a nagy súly alatt szó szerint összeroppant, gerince tört, belefulladt az új ruhájába. Ebből lett az angol divat! - hahaha-hahaha! - gurgulázott a nevetés. Jakab folytatta angol tudásának remekbe szabott mesterművét:

-Az angol törvények a felségsértőkkel különösen kegyetlenek. Az elítéltet lófarkon vonszolják, majd hogy vegyítsék az élvezeteket, felakasztják a nyakánál fogva, fára, horogra, várfalra, ami kéznél van. Vigyáznak arra, nehogy túl gyorsan meghaljon, mert még további újítások várnak rá. Jön még a szétszaggasztás. És aztán a már régen fél- vagy egészen halott gazember áruló belső lágy részeit, beleit, máját a tűzre vetik, nehogy kikeljen...

... ha-ha-ha, nehogy kikeljen a mája...

-... végül fejét veszik, hogy ne jusson eszébe többé felségsértő gondolat, a végtagjait levágják, hogy ne tudja többé ura ellen emelni kezét, és aztán a maradékot a város négy részén kitűzik...

-... zászlónak, mutassa, merről fúj a szél!... mert ezt úgy látszik, élőként nem tudta a királyra támadó halott... - hahotázva ordította túl egymást a jeles társaság.

-Feljegyezték krónikások az angol fasor mintájára készített halotti sort. Pedáns, gondos emberek az angolok. A hónapnak mindig ugyanarra a napjára szervezték a kivégzéseket. Egy hatalmas gerendára annyi kötelet aggattak, ahányat akkorra halálra ítélték, s együtt lógatták fel őket, s hagyták száradni. Lógtak, mint a fürtök. - A király nemrégén érkezett küldötte, Mikola Ferenc sem akart kimaradni a világjártasság eme szép koszorújából.

-Becsülöm az urak tájékozottságát a világról - állt fel Drágffy János, aki a temesvári csata után egy nappal érkezett Kolozsvárról jó hírekkel, győzelemmel. - Tudnám folytatni én is. De nem megyek ilyen messzire. Van jó példánk a közelből is. Itt élt köztünk, mellettünk és nemrégén. Itt, Erdély határain is, és Budán is alig fél évszázada. Nos, kiről van szó, urak? Ki ne emlékezne itt közülünk apáink rettenetes elbeszéléseire Vlad Tepes grófjáról, Dracula

havasalföldi vajda vérengző fiáról, akit Dracula néven mint halált, vérszívó vámpírt emlegetnek évtizedek óta? Zavarta őt, hogy ezt vajdaként tette százszor is? Nem akárki, hanem a sok alkalom közül egyszer éppen Hunyadi János tette meg vajdává, majd Mátyás király balkáni háborúiban való részvételéért még Mátyás idején is újra vajda lehetett Havasalföldön. Zavarta őt, mit mond az utókor? Nincs senki a világon, aki oly rettenetesen kivégezte volna minden ellenségét, válogatás nélkül. "Karóbahúzó vajda", ez volt a neve. Amikor Brassó és a szász városok polgárai beengedték a városba Dracula ellenfeleit, trónkövetelő nemeseket, három év alatt 41 brassói kereskedőt húzatott karóba, háromszázat megégetett, falvak váltak üszökké. Úgy emlegették őt, mint aki éjszakánként kijár a várából, hogy emberek vérével elégítse ki szomját. Kell elrettentés? Akinek a híretől, a nevétől is megriadnak. Akkor legyen Dracula gróf a példa, álljanak a karók minden téren, minden településen, lógjanak a bűnösök. Legalább megemlegetik a бүдös parasztok, amíg világ a világ.

S folyt a művelt, tájékozott, nagyvilági társalgás reggelig, míg mindenki álomba, vagy mögötte álló szolgája kezébe, netán az asztal alá zuhant. A vajda élvezte az emelkedett vigasságot, de - bár végig unszolták - nem állt kötélnek, nem fedte fel saját tervét.

-Meglátják az urak hamarosan, nem kell azt siettetni. Meglátják, és el nem felejtik, ígérem! Szapolyai János nagyon bízott abban a beszélgetésben, amelyet a harctér mögötti műhelyében foglyul ejtett és eléje vezetett Botond mesterrel, a székely kováccsal, Dálnok szülöttével, Dózsa földijével folytatott. Az öreg szeméből végig könny folyt, egész testében reszketett, sokszor ingatta a fejét tagadóan, egyszer ki is akart hátrálni, de a darabontok durván visszalökték. Végül mégis csak kinyögte, hogy hát legyen Isten segedelmével, mestermunkát kovácsol, igazi vaskoronát, ha a vajda megígéri, hogy Emese lányának nem lesz bántódása. A vajda könnyedén bólintott, sőt még azt is hozzátette, hogy addig keresteti az öreg feleségét és lányát a vár környékén az erdőkben, amíg meg nem találják, ez csak természetes egy erdélyi vajdától, derék székelyei hű urától... Tudta, hogy halottak.

Sokáig gondolkodott, hogy magához hívassa-e Dózsát. Végül megtette. Kíváncsi volt rá ilyen helyzetben. Dózsát felhozták a vár tömlöcéből, s belökték az ajtaján, hatalmasat taszítottak rajta, nehogy eszébe jusson vezérséget érezni. Szapolyai János rövidre tervezte a beszélgetést. Amikor Dózsa kiegyenesedett - újra, mint a szálfá -, recsegő hangon förmedt rá:

-Gyilkos-kénes pokolban végzi, tudja-e?

-Ezek szerint járt már ott?

-S a pokol égő tűz, katlanban főnek ott a gazemberek. Kicsit rágós maradt. Pácolják is.

-Hogy sikerült visszajönnie? Nem tűnik főtt húsnak.

-Rövidre fogom. Király akart lenni. Lett is. Parasztkirály. De az igazi trón engem illet. Bánhatja, hogy nem látja meg a pillanatot...

-... melyet maga is csak őrült lázálmban lát...

-... de se baj, azt azért megtudja a parasztkirály is, milyen a koronázás. Koronát kap holnap. S az ünnepet hatalmas fények világítják meg, csak bele ne vakuljon a nagy fénybe. Olyan lesz a heve, mint a Napé.

-Én a Napban, a vajda a pokolban. Lehet ennél szebb jövő?

-S hogy felségnek érezhesse magát, földije, a dálnoki kovács fogja megkoronázni.

-Botond mester és én testvérek vagyunk, minden székely az én testvérem. Erősnek érzem magamat, ha őt látom.

-És lesznek ott sokan mások is, akik megkoronázzák magát, parasztkirály. Csupa hűséges embere, kapitánya, mind igyekszik majd magára tenni a koronát. Palást most nem kell, ezt nélkülözzük, mert meleg lesz anélkül is.

-Az én embereim? Ők a haza védői. Ők a vajda seregével akartak törökre menni. S nem egy áruló szepesi gróf, kegyetlen vajda seregétől elesni halomszámra. Tudom, mire készül az erdélyi veszett vajda. Van példaképe a Havasalföldről, kövesse csak őt. Dracula Szapolya. Az egyik oláh, a másik tót vagy isten tudja honnan való. Jól összeillenek. Legyen, ahogyan akarja, ne cifrázzuk, dolgom van.

Dózsa György egyetlen mozdulattal az ajtónál termett. A vajda sziszegő szava azonban megállította:

-És az öcskös? A kis herceg. Vele mi lesz? Ő is királynak készült? Kaphat koronát ő is.

-Őt kímélje meg, maga hóhér. Parancsomra tett mindent. Úgy nőtt fel, hogy mindig én mondtam meg, mit teszünk, hogyan élünk, hova megyünk. Ő nem tehetett mást. Ő is a török ellen indult, s az én parancsom hozta el őt Temesvár alá. Ő csak egy bátor katona. Ha hozzá mer nyúlni, átkom elkíséri a maga bármikor megszületendő fattyát is a pokolba, s ott szorongathatják egymás véres kezét. Feltéve, hogy ördögnek születik fattya. Vajda! Ha az öcsémnek ugyanazt a sorsot szánja, mint nekem, legyen átkozott ezerízígen. Én vállalom, amit tettem, ma is ezt tenném. De az öcsém ártatlan.

-Tudod, mi lesz, te gyilkos? Megkoronáztatlak. Jó, az öcsédet nem fogom. Neki más sorsa lesz. S hogy addig is békétlenül rohadj a szalmádon, hogy ne legyen egyetlen nyugodt perced, elmondom most neked, amit még senki sem tud. Miközben téged megkötözve megkoronázunk, s égetni kezdjük alattad fa trónusodat, aközben a lábadnál, az orrod előtt, a sze-

med előtt szétdarabolatom az öcsédet, testrészeről testrésze. Nem hóhér bárdjával a fejét, hanem ócska fűrészszel, vacak késekkel miszlikre vágatom. S te lassan megkapod óhajtott koronádat. És tudod mit, Dózsa György, te patkány! Hallottam, hogy eljött anyátok Dálnokból, holnap díszvendég lesz ő is. Lássa meg, mit szült a világra. Majd ha már a májad ég, adunk neki belőle. Rosszmájú leszel, Székely Dózsa! Ő meg majd egy kicsit gyomor-fekélyes a romlott májadtól. De a többit nem árulom el, fogod élvezni, tudom. Meg a kutyák. Éhezettjük őket napok óta. Temesvár kiéhezett kóbor, veszett ebeit. Meg a te kiéhezett veszett kutyáidat, akiket te kapitányaidnak, hajdúidnak neveztél. Kutyák lesznek, vonyítanak, s beléd marnak, cafatként tépnek.

Dózsa szemrebbenés nélkül hallgatta végig a sziszegő vajdát.

-Látom, nagyon éhes vagy. Megkínállak majd téged is, tót Dracula. S a torkodon akadok örökre, meglátod - s Dózsa áttörte magát a tehetetlenül tipegő-topogó drabantokon.

Megtorpanás nélkül húzta maga után bilincsenek csattogó, hatalmas golyóit.

Halál a trónuson

Szerémi György káplán és Taurinus István gyulafehérvári kanonok borzadva nézett a lángokba. Egymás jobb illetve bal kezét fogták, másik kezükkel a fáklyát szorongatták, szinte érezték, hogy őket is perzseli-égeti, felgyújtja és elemészti annak lángja. A máglyát körülálló papok, szerzetesek eleinte bizonytalanul, majd egyre hangosabban énekeltek. A káplán és a kanonok is átvette, és zengte az égre Szent Ambrus himnuszát, a Te Deum laudamust. Téged, Isten, dicsérünk! Énekükben kivehetetlenül olvadt egybe a borzalom, a szörnyülködés, az üdvözítő dicséret és megbocsátás... Dózsa vasbilincsei között görcsbe rándulva, Istenhez fohászkodva elviselte sorsát, leírhatatlan kínját... A vár faláról Szapolyai János elégedetten nézte magasba világító művét...

Báthori Istvánt sötét gondolatok foglalkoztatták: nádornak, királynak egy ilyen vérengző állatot?... amíg ő él, soha!

-Érted éltem, s előtted vezeklem Uram! - ez volt Dózsa utolsó hörgésbe fulladó szava. Lassan kisülő szemét még próbálta rajta tartani az első sorban fához kötözött édesanyján, aki már akkor eszméletét veszítette, amikor Gergelyt darabokra vagdoszták. - Anyám!!!!!! Látsz engem? - Egy sikoly még.

A mindent feljegyző Taurinus István még aznap este elkezdte írásba önteni, amit látott. "Meztelenre vetkőztették... megkötözték. Kovácsolt vaskeretbe fogott égő tölgyfa trónra

Kondor Béla: Dózsa kivégzése

ültették a parasztok vezérét... fejére áttüzesített vaskoronát tettek... a hóhérok ordították a máglya körül felsorakoztatott keresztieseknek:

"Ti kutyák vagytok, a sátán ebei, nem Krisztus katonái! Lássátok, székely, magyar alattvalók, hogy milyen sors vár arra, aki székely lófő léte magyar király akar lenni. Akartok királyi húst, barmok, kutyák?!"... Dózsa kínszenvedését azzal fokozták, hogy a kínpadra korbácsoltnak harapniuk kellett, marcangolni félig égett, füstölgő húsából... akik fogakkal tépték... Ezután Székely György testét négyfelé vágták és ácsolt fára függesztették. A fejét Szapolyai vajda levágatta, és ajándékba küldte gyorsfutárral Szegedre Pálffy főbírónak, aki tavasszal, Dózsa nándorfejárvári hőstétének hallatán fiává fogadta a hőst..."

Hans tovább olvasta a beszámolójukat: "Ezt a tettet János gróf, az erdélyi vajda vitte véghez, az ő főkapitánya által cselekedte meg Székely Györgyön ezt a kínt; és mind a vele volt népet büntetés nélkül hagyták elvonulni, hogy soha többé ne cselekedjenek az ország ellen, gonosztettüket megbocsátották... De még azért mindig sok nép tartja fenn a keresztet, ezért senki sem mondhatja meg, hogy mi lesz ebből... Lőrinc barát új harcokat kezdett Kolozsvár és Bihar környékén..." - követte szemeivel a szerzetesek rögtönzött beszámolóját Hans Meyer a temesvári kolostor cellájából, ahova bevonult, miután eltemettette Emesét és édesanyját.

Mielőtt szó szerint elküldte volna e sorokat Augsburgba, hosszas gondolkodás után végül dűlőre jutva, utószóként hozzáfűzte még:

"*Uram!* Elindulásomkor kilátásba helyezted, hogy ha nem járok sikerrel, Litvániába helyezel át büntetésből a rénszarvasok szőrét-bőrét és a német lovagrendek múltját tanulmányozni. Kérlek uram, tedd ezt. Számomra ez megváltás volna. Soha el nem tudom űzni magamból az égő vezér látványát, a hús szagát, az emberevővé kényszerített hadnagyok ordítását. Fent, Északon, a tőzegek földjén van az én békém és megváltásom, büntess ezzel, Jakob úr. És bár nem beszélek róla, engem is elégettek ott, elevenen égették el a lelkemet, minden érzésemet.

S hallgass is rám most az egyszer. Itt kiölte magyar a magyart. Nemcsak a parasztok néhány száz vagy talán ezer nemest. Nemcsak a nemesi bosszú néhány tízezer, vagy talán ötvenezer parasztot, a földek művelőit. Ezt ki lehet heverni, a király és alattvalói háborúja

is háború. De itt most nem csak gyilkolás folyt. Itt egyetlen egy nyáron kiölte a magyar a magyart évszázadokra. S ezt ne tudná a török, aki itt áll a határok alatt?! Aki erre vár Nándorfehérvár, 1456 óta, majd Mátyás király halála óta?

Tűnjünk el innen, Jakob úr, mert ha a magyar kiölte a magyart, akkor a fizika - vagy a biológia - törvényei szerint ez itt már ma sem a magyarok földje. Ez a föld az idegeneké, bárhol, bármikor jönnek is.

1514. július 25. Temesvár

Kivánszorgott oda, ahova Emesét temette. Lélt kitörölte az emlékezetéből... Emeséhez motyogott magában, amikor szép lassan beásta a földbe a magával hozott fakeresztet, melyre maga véste szép betűkkel:

ITT NYUGSZIK MAGYARORSZÁG ÖRÖK CSILLAGA. BÉKE PORAIRA!

FEL FOG TÁMADNI

Kronológia

1513

- Nyáron Szapolyai hadai Bulgáriábanban a török ellen
- Augusztusban Sárkány Ambrus nándorfehérvári bán legyőz egy török sereget
- Október végen Szapolyai és Bornemissza utasítást kap az "új és szörnyű nagy" nagyszebeni felkelés leverésére, a megemelt adók beszedésére

1514

- Február-március: török hadak sikertelen ostroma dalmát várak ellen
- Március 23-án a királyi tanács határoz a keresztes háborúról az 1513. szeptember 3-i bulla alapján
- Április 9-én Bakócz Budán kihirdeti ünnepélyesen a bullát
- Április 24-én hadvezérré nevezik ki Dózsát
- Április 25-én a királyi tanács hozzájárul, hogy Erdélyben is kihirdessék a bullát
- Április végén 40-50 000 keresztes a táborokban: a pesti, „rákosi, váradi, kalocsai, bácsi, gyulai, egri, kassai táborokban. Pest nemessége elkezd szervezkedni ellenük
- Május elején Szapolyai Bulgáriába indul - Mezőtúr
- Május 10-én Pest-Cegléd-Tiszavarsány-Mezőtúr-Békés-Gyula útvonalon Szapolyai János hadai után indul a pesti sereg - ötezer fő hátramarad
- Május 15-én Bakócz betiltja a toborzást
- Május 18-án Dózsa Békésen megkapja ezt a parancsot, de nem engedelmeskedik
- Május 22-én a váradi táborban Lőrinc pap vezérletével legyőzik a nemesi hadakat
- Május 23-án Báthori István és Csáky hadai Apátfalvánál megtámadják és megverik Balogh István előhadát - Bornemissza budai kapitány első kísérlete Dózsa pesti táborának felszámolására
- Május 24-én Ulászló és Bakócz betiltja a keresztes hadjárat folytatását - Dózsa hadai felgyűjtják Nagylakon a Jaksics kastélyt
- Május 25-én Bornemissza újra Pesten próbálkozik leverni Dózsát
- Május 28-án Dózsa megkapja a tiltást, Nagylakon kivégezteti Csáky Miklóst és a nemeseket;
- Eger környékén a nemesek szervezkedni kezdenek Bebek János vezetésével
- Május végén-június elején Ulászló megkezd a szervezkedést és a hadak toborzását a keresztesek ellen - Szapolyai visszafordul Bulgáriából; Májusban Dózsa seregei a Maros völgyében Erdély felé tartanak

- Június 1-jén a pesti tábor leteszi a fegyvert, 'árulás' - Dózsa eléri Erdély határát
- Június 5-én Eger környékén szétverik Márton pap vezetésével a nemesi hadakat
- Június 6-án Dózsa beveszi Lippát
- Június 9-én Dózsa elindul Temesvár ellen; a Szerémségben, Bácskában is paraszti győzelmek
- Június 10-én Dózsa felküldi öccsét a pesti és a hevesi csapatok megerősítésére
- Június 10-én hevesi paraszthadak Pásztónál, Debrőnél vereséget szenvednek
- Június 11-én Dózsa Arad megyében elfoglalja Solymos várát
- Június 13-14-én Dózsa hozzákezd Temesvár ostromához, amelyet Báthori István véd
- Június 14-én a Délvidéken Nagy Antal szerémségi hada megveri a nándorfehérvári őrséget
- Június közepén Biharban is győzelem, a keresztések elfoglalják Váradot és Székelyhidat
- Június 15-től Temesvár folyamatos ostroma; az egyik paraszthad elfoglalja közben Csanádot, később július elején Torontál megyében Becsét, Temesben Cseri és Csák várát.
- Június 21-én Fent Gergely újra ostromolja Szikszó és Debrő környékét, viszont vereséget szenved Gubacsnál Bornemisszától
- Június 24-én egy paraszthad vereséget szenved Hevesnél
- Június végén Szapolyai elrendeli a mozgósítást Erdélyben; közben délen a paraszthadak elfoglalják Becskerek várát Torontál megyében
- Július 15-én Dózsa vereséget szenved Temesvárnál, július 20. és 24. között kivégezteti őt Szapolyai
- Július végén Lőrinc pap újabb vereséget szenved Biharban; Kolozsváron megégetik őt is. Még néhány utóvédharc Délvidéken és a Bakonyban
- Október 18-án Budán országgyűlés szentesíti a törvényeket a parasztok megbüntetésére, a nemesi jogok megerősítésére: Werbőczy István Hármaskönyve a jogi keret évszázadokra

Ökrös Csaba - Gubcsi Lajos

1514 Magyar pokol

Opera Dózsa országáról két felvonásban, 7 jelenetben

*LIBRETTÓ I.**

1. 1514 a parasztlázadás és a nemesi bosszú az országot végelgyengülésbe taszította, a nép börtönévé változtatta, kiszolgáltatva külföldi hatalmaknak, s ez elvitt a teljes összeomláshoz. 1514 és a megtorlás Mohácsba kergette a nemzetet. Sok ezer embert meggyilkoltak a parasztok közül. A parasztlázadás választóvíz Magyarország történelmében: ekkortól védtelessen a külföldi hatalmakkal szemben, s ekkortól "öli a magyar a magyart" örök békétlenségben, mindig két táborra szakadva.

2. 2014, az ötszázadik évforduló adja a kötelességet és az alkalmat az emlékezésre, a tanulságra. A mai magyar társadalmi struktúra éppen úgy alábecsüli majd Dózsa és a parasztháború ünneplését, mint a Rákóczi-szabadságharcot.

Olyan kőkemény, korszerű oratóriumnak, zenés műnek kell születnie, amely szövegével és zenéjével alkalmas drámai módon idézni a parasztlázadást a legszélesebb rétegnek, az új korosztályoknak. Összefüggő, két részes zenében és videofilm forgatására is alkalmas előadásokban, azok színpadi változatában kell gondolkodni.

3. Az író által felkért zeneszerző, zenész team, komponáláshoz értő zenészek, énekesek alkotó részvételével születik a mű. Ez első szakaszban megfelelő demók elkészítését, majd a színpadra állításban jeleskedő rendezővel való együttműködést, végül a zenei agyag eljátszását-éneklését, a stúdiófelvételét jelenti. A szöveg írója teljes és folyamatos eszmei együttműködést teljesít, tehát nincs tartalmi prekonceptió, ami van, az nem merev, hanem az alkotás folyamatában érik tovább. A teljes szöveg- és zenei alapanyagnak el kell készülni.

nie 2013-14 fordulójára, ekkorra már a színpadképes előadást biztosító zenei rendezés igényei szerint is.

4. A mű két felvonásból, Jelenésből és 6 jelenetből áll. Az első felvonás az elementárisan szembenálló erők harca, a második Dózsa veresége, kivégzése és a megtorlás. A jelenetek egy-egy fontos mozzanatot villantanak fel, nem törekednek kronológiai hűségre, teljességre. A dráma hangulatát adják meg összességükben, maguk is hangulati képek.

A szereplők:

-*Dózsa György* a székelyföldi Dálnok szülötte (1470), törökverő vitéz, aki a királytól címeradományt kapott, s kinevezték 1514 tavaszán a pápai bulla alapján szervezendő török ellenes keresztes had élére. Zápolyával egyesült volna délen, de közben mindkét oldalról kegyetlenkedések, majd harcok kezdődtek a pa-raszthadak és a nemesek között. A király feloszlatta - volna - a hadat ápr. végén, de már nem lehetett. Kölcsönös katonai eredmények és kudarcok után - s vérengzések közepette, melynek részeként Dózsa karóba húzatta Csáky Miklós csanádi püspököt - végül Temesvárnál Zápolya hadai megverték Dózsát, őt és társait kegyetlenül kivégezték. A parasztháborúban kiemelkedő szerepet játszottak a ferences papok, az állam elleni, a szegénység melletti legkeményebb kritikusok.

-Szerepel *Dózsa anyja és kedvese*.

-*Dózsa Gergely* Dózsa öccse, az egyik vezér a háborúban. Az általa vezetett pesti tábor vereséget szenvedett, feloszlott. A temesvári csata után őt is kivégezték.

-*Lőrinc pap*, a nagybotú, paraszthadak és csaták vezére (Nagyváradnál győzött, Kolozsvárnál veszített), a lázadás fő ideológusa, kíméletlenségéről híres parancsnok, szerepet játszott abban, hogy példátlan kegyetlenséggel végezték ki Csáky Miklós püspököt és Telegdi István főnemest a csanádi győzelem után.

-*Csuklyás Márton*, pap, vezér (csapatai vereséget szenvednek Pásztónál, Debrőnél, de részese a lippai győzelemnek), radikális vezér, Telegdi kivégzésének szószólója

-*Csobád*, családja, mint minden jobbágyé, egykor szabad magyar, most is - a székelyekéhez hasonló - szabadságot tűznének ki ők, a megnyomorított, életképtelenné tett jobbágyok. Megjelenése a parasztok életének, keserűségének, vágyainak hangja

-*Dobzse Jagello Ulászló király*, tehetségtelen király Mátyás után, az egész ország gyors züllesztésnek indult, urak és király közti megbénító rivalizálásba, melyből úgy keresett kiutat, hogy elkezdte a Habsburg-házhoz kötni Magyarország sorsát. Egy hónapon belül két ellentétes

döntéssel okozta a tragédiát: márciusban útnak indította a paraszthad szervezését a török ellen, áprilisban pedig betiltotta azt, amit már lehetetlen volt.

-*Bakócz Tamás bíboros*, a keresztes hadjárat értelmi szerzője, egyben az ügy vesztese

-*Zápolya (Szapolyai) János* szepesi gróf, erdélyi vajda, a király és Bakócz fő ellenfele, sokszoros köpönyegforgató, mohó hatalomvágyó főúr, aki mindig a szerint érkezik meg a harcba (1514 Temesvár), vagy nem érkezik meg (1526 Mohács), hogy mit kíván személyes érdeke. Az ország felbomlásának egyik fő okozója, beleértve a három részre szakadást is.

-*Zápolya György, Z. János* tehetséges, 16 éves öccse, aki bátyjától vezéri feladatokat kapott. Más fiatal vezérekkel (Ártándi Pál), püspökökkel-papokkal (Perényi nádor fia, Ferenc váradai püspök) - az új, mohó hatalom letéteményesei

-*Perényi Imre* nádor, az állam egyik fő szervezője, Zápolya ellenlábas, a "minden bajban nádor maradok" tipikus magyar kétkulacsosa

-*Bornemissza János*, budai kapitány, s mikor a Rákosnál túl veszélyessé vált a paraszthadak gyülekezése, és féltetni kellett Budát, ő volt az egyetlen, aki képes volt - a megriadt, elgyávult urak között - katonaként gondolkodni, s később szét is verte a meggyengült pesti tábort.

-*Tomori Pál* fogarasi várnagy, Bornemissza budai főkapitány familiárisa, a déli részeken felvonuló török erők elleni készülődés majdani fő alakja

-*Báthori István* temesi gróf, képtelen lett volna megvédeni Temesvárt, már a halálra készült, ha nem kap segítséget fő ellenfelétől, Zápolyától - e segítség pedig csak úgy jöhetett meg, ha tudomásul veszi Zápolya jövőbeli vágyait.

-*Telegdi István* főúr, eleinte támogatta Dózsa hadszervezését, de pozíciója őt is a főnemsekhez kötötte, a csanádi csata után Lőrinc és Márton pap követelésére, a parasztok dühét kielégítendő, kegyetlenül kivégezték.

JELENÉS

Az egésznek az elején, még mielőtt bármi, bármely jelenet elkezdődne, egy "Jelenés" fogalmazódik meg, egy látnoki prófécia arról, milyen jövő lesz itt, ebben az országban, ha a bosszúban legyilkolják egymást a magyarok, s ennek részeként a győztesek kiirtják a nép erejét (ez a nép védte meg Nándorfehérvárt - s most, Dózsa után 12 évvel Mohács következik majd, hogy utána már SOHA ne tudjon önálló, független lenni az ország).

Három Látnok (vak koldusok, egymást kiegészítve, szaggatott, fájdalmas, hosszú énekek)

1. Látnok

Hull a jobbágy s ég vezére
A hazáját karddal védte
Hunyadi még hívta harcba
S fia, Mátyás, lett királya

Nem volt nagyobb a magyarnál
Európa bástyájánál
De most török vész fenyeget
S urak ölik a sereget

Kórus

Nem volt nagyobb a magyarnál
Európa bástyájánál
De most török vész fenyeget
S urak ölik a sereget

2. Látnok

Dózsát égetik győztesek
Magyar pokol a rettenet
Idegen a király, Dobzse
Trónjára Zápolya ülne

Hatalmas Werbőczy-rendek
Parasztvérben vágnak rendet
Hatalmuk az erő joga
Vérrel ítél pusztulásra

Kórus

Gyilkolják a parasztságot
Mélybe lökik az országot
Népe nélkül mit ér a hon
Bitangokkal a trónuson

3. Látnok

Korbács a parasztok jussa
S Bécs vágyik a koronára
Jobbágy kardot többé nem fog
Viskókból nézi Mohácsot

Az ország háromra tépve
Áruló had rohan Bécsbe
S mert kell egy másik korona
Siet érte Isztambulba

Kórus

Török szultán, bécsi császár
Az országra két halál vár
Két évszázad török rabság
Német gyarmat lesz az ország

1. Látnok

Kettétört pajzs lett a magyar
Háborúk örök vesztese
Hős Rákóczi száműzetve
Anyja után török földre

Szolga, gyarmat Habsburg-rendben
Szabadságharc gyászmenetben
Cár s Haynau a végzete
Petőfijét sem temette

Kórus

Kossuth koldul kóborolva
Nem egyezik behódolva
Bécsnek főt hajt mégis Buda
Marad náluk a korona

2. Látnok

Mohács sírján állt Ferdinánd
S Trianonig Bécs meg sem állt
Szarajevó Ferdinándja
Vitt a világháborúba

Dózsa lángol, kísért Mohács
Temetjük a monarchiát
Nem szaggatva, széttépve már
Ájultan a Kárpátoknál

Kórus

Török helyett magyar basák
Tudatlan, zsugori bandák
Négyszáz év ég a pokolban
Függetlenség cafatokban

3. Látnok

Öntsd a véred, vessz el, ország
Halld az ördög kacagását
Minden ádáz ellenséged
Magad ellen szeret téged

1. Látnok

Irtsd magadat, jó magyarom
Legyen egyre szűkebb a hon
És ha visszatérne erőd
Nyitnak neked új temetőt

2. Látnok

Áldozd másért az éltedet
Kínozd saját nemzetedet
Mátyás király épp hogy meghalt
S Dózsa kezében kard villant...

Kórus és három Látnok
Áldozd másért az éltedet
Kínozd saját nemzetedet
Mátyás király épp hogy meghalt...
S Dózsa kezében kard villant...

Áldozd másért az éltedet
Kínozd saját nemzetedet
Mohács vesztén Trianonig
Dózsa testén vérbosszúig

I. FELVONÁS

1. Jelenet - Adj király katonát

Buda és Pest: a király a nemeseivel Budán, és a gyülekező had Pesten - az örök szembenállás legelső nagy frontja. Itt már nincs jég, amelyen Mátyást lehet választani. Itt mo-csár van és ármány. Egy tehetetlen hatalom, ostoba király, korrupt uralkodó banda, önző nagyurak és papok.

Ulászló király (az alkalmatlan idegen)

Dózsát küldöm a törökre...! (az 1. és 2. sor ellentétes értelmű - ingatag lelki tusakodás)

Tegyek hősnek egy parasztot?!

Győzelmet hoz a keresztre...(3. és 4. sor ugyanúgy)

Ránk égeti az országot!

Perényi nádor

Kereszteket varrat Bakócz (1. fenti 1. és 2. sor)

Tamás uram hú pápista

Megvadul a bős martalóc

Jobbágyomat küldjem hadba?!

Király

Dobzse, dobzse, nádor uram

A királyod még én vagyok

Hadseregem most csak ez van:

Parasztból lett parancsnokok

Perényi

Török ellen Velencével!

Ez méltó a koronához

S nem kiontott nemes vérrel

Ne bízz a Székely Dózsához

Király

Induljon el délre Dózsa
S ha majd jönnek cseh vitézim
Elindulunk a hátába
Ha bosszút vesz sérelmein

Koronámhoz kell két kulacs
Ez a győzelmem záloga
Harcolj értem buta paraszt
Véredből lesz az új Buda

EKÖZBEN Rákos mezején és más táborokban gyülekezik a keresztes had.

Dózsa fohásza

Hazánk, öleld át népedet
Úgy vágyik rá - mindig szeresd
Benned ereszt tősz gyökeret
S magadba majd te temeted

Verítéke téged öntöz
Érted köti magát röghöz
És mint gyermek a szülőhöz
Áldást rebeg szent jövődhöz

Ha Nap süt ránk - a te fényed
A holnapunk neked ébred
Minket szolgál dicsőséged
Fölénk hajol szereteted

Ne fordítsd el arcod tőlünk
Ha velünk vagy, sose félünk
Hazánk a mi Jóistenünk
Magasba emelt keresztünk

Dózsa Gergely
Krisztus és a király
Álljon a zászlókon
Bosszút áll a halál
A török hódítón

Kereszttel a hadunk
Mint egykor Hunyadi
Istentől a sorsunk
Hazánkat védeni

Dózsa szeretője a sátorban
Ébred bennem
Lent a mélyben
Ég a testem
Szenvedélyem

Látom, érzem
A szemedben
Hajolj reám
Szerelmesem

Ha álmodtam
Csak rád vártam
Éjjel nappal
Veled háltam

Édes álmom
Visszavárom
Forró ágyon
Testem tárom

Felkínálom
Neked adom

Hajlatomban
Bujaságom

Fegyver helyett
A testemet
Vedd szívemet
Vidd békémet

Bakócz bíboros
Krisztus néz le rátok
Feleim, jobbágyok
Erőtök Istenben
Harc a török ellen!

Hitetlen hódítók
Törnek a hazánkra
A barbár oszmánok
Krisztus országára

Megáldalak népem
A pápa bullája
Szentség a kezemben
Rábízlak Dózsára

Nincs nála vitézebb
Így döntött a király
Viseld a keresztet
Meggvéd a harcoknál

Jobbágy keresztesek
Földmíves királyok
Mint egykor a szentek
Véretek adjátok

Árpád néz le rátok
Szent István küld áldást
Védjétek hazátok
Pokolba a szultánt!

Dózsa, kapitányai, papok, kisnemesek, jobbágyok, két soronként más üdvívalgás

-Szabad lesz a magyar
Minden ember joga
-Rabságba taszítva
Nem élhetünk soha

-Krisztus és szabadság
Égig ér a zászlónk
-Vérrel írt igazság
Nem tűrünk hódítót

-Új sereg született
Nem volt ilyen soha
-Vezesd a népedet
Éljen Székely Dózsa

-Kaszánk most vért arat
Rendet vág törökben
-Védd dicső hadadat
Hatalmas nagy Isten

-Országunk szent nekünk
Mint gyermek anyjának
-Hazánkért megküzdünk
Esküdjünk Dózsának

-Esküszünk! A királyra! A pápára! Bakócz Tamásra! Asszonyunkra s a kicsikre! Dózsára,
Dózsára! Krisztus és a szabadságunk egy nekünk! Krisztus és szabadság, Krisztus és szabadság!

2. Jelenet - Amikor az ég leszakad

A török helyett az Alföldre, Szeged felé árad a had, amely nem hadsereg, hanem idővel egyre vérengzőbb, elvadultabb tömeg, amely bosszút áll sok száz éves nyomoráért. "Krisztus és szabadságunk!" - ez volt a jelszavuk, de Krisztus hamarosan háttal állt, hogy ne lássa, mi történik a nevében mindkét oldalon. A király és az arisztokrácia elszigetelten, gyáván reszket, száll a láng Magyarország fölött, és az országnak nincs feje - idegen uralkodók Bécs szolgálatában. Ebben hangzik el az ELSŐ KÓRUSMŰ (1.)

Zűrzavar, tanácstalanság az arisztokrácia soraiban Budán, a fej nélküli várban

Futár

Lázad a nép

Főúrára

Kaszát, fejszét

Ráz Budára

Pap és jobbágy

Egymás mellett

Hívják Dózsát

Vezérüknek

Fegyverükön

Bosszúvágókat

Kereszteken

Véres árnyak

Hova indul

Ez a vad had

Mindent feldúl

Urat akaszt?

Perényi nádor
Balga beszéd
Vidd parancsom
Dózsa népét
Elindítom

Keresztesek
Török hadra!
Vezérek
Székely Dózsa

Ki ellenáll
Kivégezzük
Ki harcba száll
Tegyen esküt

Nem pápára
De királyra
Nem Dózsára
Csak Budára

Báthori István temesi gróf
A bíboros maga varrta
Dózsára vörös keresztjét
Zsigmond király főoltára
Hallgatta Dózsa esküjét

Hogy törökre viszi hadát
S megvédi Árpád örökét
Ezzel szervez gyilkos bandát
Karddá élezi keresztjét

Bornemissza János, Buda parancsnoka

Nagy bajunk lesz nekünk abból
Rómából és a pápából
Bakócz Tamás bullájából
Kereszt alatt dúló hadból

A bíboros vigye vissza
A keresztet, honnan hozta
Áldását magának tartsa
Róma helyett ura - Buda!

Telegdi István kincstárnok
Búzát, gulyát bélpoklosnak?
Vörös kereszt éhes hasnak?
Sose indul hadjáratra
Török ellen a határra

Ne varrjatok rá keresztet
A jobbágy bosszúért reszket
Tomori Pálért esdeklek
Fogarasról hoz sereget

Zápolya János erdélyi vajda
Mit ér egy király, ha gyáva?
Neki Prága a hazája
Remeg, ha megjön Budára
Fején billeg koronája

Mi egy bíbornok, ha bérenc?
Bakócz, a római kedvenc
Ellenünk uszítják Dózsát
A Rákoson gyűlő hordát

Tomori Pál fogarasi várnagy
Seregünk megvédi Budát
Dózsa bandája tétlen áll
S letámadjuk derékhadát
Szegedig fut a Tiszánál

Úzzük tovább Délvidékre
Messze el a koronától
És ha rámegy a törökre
Elpusztul majd önmagától

Bornemissza budai várkapitány
Miért félnénk, dicső urak
Csak láрма gyűlik Rákoson
Dózsa csupán székely paraszt
Sose jut át a várfalon

Meg sem indult Buda ellen
A király ellen nincs mersze
Hogy ő maga ítélkezzen
Sem jogara, sem serege

Tomori Pál fogarasi várnagy
Szétkergetni ezt a csordát
Meggválasztja a királyát!
Trónra teszi Székely Dózsát
Vörös lángját hajítja ránk

Hírek jönnek, jó nemesek
Házatokban mind bent égtek
Egyesítsük seregünket
A király már nem véd minket

Zápolya János

Buda, ez itt a Szent György tér
Áruló vére ömlött itt
Hunyadi László most mit ér?
Ebek rágsálták csontjait

Uralkodó ellen kelt fel
Kardja főúrra sújtott le
S ki most hadba jön ellenem
Égig ég majd Dózsa teste

Trónjára ültetem Dózsát
Jobbágy megkapja királyát!
Tétlenkedj csak, Dobzse László
Nálam a vezéri zászló

Felégetik birtokunkat
Mégfeszítik asszonyunkat
Szétverem a paraszt hadat
Adjátok rám áldástokat

Dózsa tábora, hadának, kapitányainak, papjainak egymásba vágó, ideges, zaklatott hangzavara:

Lőrinc pap:

Isten keresztje ez
Bakóczytól nem kérjük
Dózsa György, ha szeretsz
Indulj Buda ellen

Ármány és hazugság
A prímás, a nádor
Pénzért vett királyság
Pestis az országon

Dózsa Gergely

Bátyám, jó székeltem
Véred kiért ontod
Ne menj török ellen
Védd meg a jobbágyot

Ki keresztet varrat
Megölik az urak
Király küld rád hadat
Védenéd trónjukat?!

1. kapitány

Árad a nép hozzád
Véresen, félholtan
Rágyújtották házáat
Mert részt vesz hadadban

Vesztünket akarják
Küldenek törökre
"A gaz paraszt bandát
Tanítsuk móresre"

2. kapitány

Így van, Székely Dózsa
Mi csak bábok vagyunk
Dobzse vagy Zápolya
Ne legyen az urunk

Hol van igaz Mátyás
Ez nem az országa
Bitófa és kínzás
Lett a népe jussa

3. kapitány

Induljunk le Délre
Kereszttel és haddal
De ne a törökre
Végezz Zápolyával

S aztán jöjj Budára
Mindig veled leszünk
Csapj le a királyra
És trónjára teszünk

Dózsa (ellentmond, csitítgat, békíti őket, reményekkel telve)

Pápa küldte a keresztet
Király adott hozzá kardot
Vigyem harcba seregemet
Hívjam hadba a jobbágyot

Gyáva főúr, hogyha hátrál
Török ellen harcba szállni
Nincsen bátrabb a parasztnál
A hazáért élve halni

Gyilkos erő a határon
Budára tör a török had
Ellenség nyer belviszályon
Isten áldja meg hadamat

Erős hitem, éles kardom
Vezérnek választott az Úr
Pápa áldását, ha osztom
Hajtson fejet a földesúr

Pap és nemes, paraszt s király
Egyenlő csak harcban lehet

Érjen véget a rút viszály
Győzni viszem nemzetemet

Felváltva papok, kapitányok, soronként más-más:

-Hatszáz éve várunk
-Mi, akkor szabadok
-Legyen földünk, házunk
-S ne lehessünk rabok
-Árpád népe szolga
-A király áruló
-Állj élünkre Dózsa
-És vesszen a kígyó

A tömeg visszhangozza

-Vesszen a kígyó! Az minden áruló!
-Nem vagyunk rabok! Nem leszünk azok!
-Itthon az ellenség. Istené ez a nép!
-Legyen miénk Buda! Aztán Isztambulra!

Küldönc érkezik a rákosi táborba

Fellázadt egész Dunántúl
Kastélyok égnek Somogyban
Zalában s a határon túl
Nyugatra, Karinthiában

Az oláhok fegyvert fogtak
Kaszát élezték Biharban
S Mármarosban pópák hívtak
Nemest ölni, ahol csak van

KÓRUS:

Krisztus és a szabadságunk!
Jézusunk szolgája vagyunk
De vért kíván űzött hadunk
Lángban kél feltámadásunk

Elárulták a népünket
Adják-veszik életünket
Asszonyunkat, gyermekünket
Karddal hányjuk keresztünket

Dózsa király a vezérünk
Vessen minden ellenségünk
Már az Istentől sem félünk
Harcba hívjuk jobbágy népünk

Lángoljanak a kastélyok
Királyukkal papok, grófok
Megjártuk a földi poklot
Rátok gyűjtjük hatalmatok'

Dózsa anyja
Isten veled
Bátor vitéz
Török ellen
Ha hadba mész

Oszmán horda
Jön ellenünk
Szállj a hadba
Jézus velünk

Székely néped
A szívében
Követ téged
Seregeddel

Győzni fogsz-e
Vagy ott halsz meg
Isten keze
Mindig veled

Dózsa

Elég anyám
Szavad hiszem
Jön az oszmán
Hazám ellen

De más a baj
Úri ármány
Hallod a jajt
Anyák száján?

Apák vérét
Főúr ontja
Hagyja népét
Veszni Dózsa?

Apám kardja
A kezemben
S most azt súgja
Buda ellen!

Dózsa anyja
Apád hallgat
Ezer éve
Nem von kardot
Magyar vérre

Fiam! Állj meg
Kérdezd Istent
Ne ránts fegyvert
Király ellen

Székely, jobbágy
Egy a sorsa

A szabadság
Nem lesz jussa

Hagyd az urat
A rendeket
Mert kitépik
Hű szívedet

A jobbágy, Csobád siralma (soronként megállva, szétszaggatva a gondolatait)

Csobád
Barom áll előtted
Dózsa György kapitány
Kutya, birka, öszvér
Négylábú emberfaj

Hátamon véres csík
Hasamban üres lyuk
Arcomban korbácsnyom
És a lábam remeg

És nem jön ki a hang
A torkom elszorult
Görcsben áll a szívem
A szégyen megbénít...

Lőrinc pap
Állj fel, Csobád, kelj fel
Apám múltját hordod
Állj fel, a seregben
Vedd kezédbe sorsod

Kit itt látsz, lázad mind
Az elnyomók ellen
Nem tűr el tovább kint
Kezében vasfegyver

(

innen folyamatos, ömlő panaszáradat)

Csobád

A bölcsőm a sírom
Közöttük nincs élet
Családom robotol
Anya és gyerekek

Én az igát húzom
Eke előtt marha
És ha már nem bírom
Rám zár a kaloda

Lőrinc pap

Százezres paraszt had
A szegény fellázadt
Élezd a kaszádat
Vívd meg a csatádat

Elég a panaszból
Az ember nem állat
Elűztek házadból
Követeld hazádat

Csobád

Házamban halál járt
A jobbágy hazátlan
Veszítvén családját
Elpusztult sorsában

Lőrinc pap

Hallgass! Elég, elég,
Vérbe mártod kardod
Pusztul az ellenség
Ha te is akarod

Szabad voltál egykor
Árpád törzse, népe
Eljön majd az új kor
Ha kell, halj meg érte

Véredet szívták el
Gázolj a vérükben
Százezer száz ellen
Higgy a győzelemben

A tömeg őrzöngeni kezd a hírek hallatán

Jobbágykatona I.:

Vágd a rendet, ahol éred
Ezer éves kaszád hegye
Öld a nemest, ne féltsd véred
Nem kell többé király kegye

Jobbágykatona II

Nyárfák hegyén jobbágy testek
Bosszúból, mert hadba jöttünk
Viseljük a vérkeresztet
De a törökre nem megyünk

Jobbágykatona III.

Messze innen a muzulmán
Magyar nemes a hóhérunk
Zászlóinkon vérrel immár
Isten bocsásd meg a bosszúnk

Felváltva papok, kapitányok, soronként más-más (ismétlés):

-Hatszáz éve várunk
-Mi, akkor szabadok
-Legyen földünk, házunk
-S ne lehessünk rabok

-Árpád népe szolga
-A király áruló
-Állj élünkre Dózsa
-És vesszen a kígyó

A tömeg visszhangozza (ismétlés)
-Vesszen a kígyó! Az minden áruló!
-Nem vagyunk rabok! Nem leszünk azok!
-Itthon az ellenség. Istené ez a nép!
-Legyen miénk Buda! Aztán Isztambulra!

Dózsa (az induló hadhoz szól)
Száműzött is lehet győztes
Isten keresztjét viseljük
Jobbágy népem! - Lelked nemes!
Szívünk az égre emeljük

Szabad hazában szabad föld
Kezedben lesz saját sorsod
Reánk tekint Istenünk fönt
Mi mentjük meg az országot

Kardot rántunk a törökre
Testünkből épül a végvár
Elűzzük innen örökre
A jobbágyra szabadság vár

Hadparancsom halld meg, sereg
Szent háborunk végigvisszük
És a gyávát, és ki retteg
Saját zsírában égetjük

Mert nem leszünk török szolga
Szabad ország a mi álmunk
Meghátrál a király hada?
Délvidékig meg se állunk

Szeged, Csanád és Temesvár
Utunk a Bánságig vezet
Gyávák gyűlnek a királynál?!
S vérbe fojtják seregemet?!

Ez lett ím a magyar nemes
Rabolná, mi a nemzeté
Isten adta keresztünket
Velünk együtt elégetné

Ki ég majd itt?, elég majd itt...!
Pokolra minden árulót...
Népem bosszúra szomjazik!
Kürtös, fújd meg a riadót

(KÓRUS KÉTSZER REFRÉNSZERŰEN):

És vért kíván úzótt hadunk
Lángban ébred szabadságunk
És vért kíván úzótt hadunk
Székely Dózsa a királyunk!

3. Jelenet - Kereszt a nyakban, kés a kézben

(rengeteg színpadi hatás, tánc, kavarodás)

Dózsa parancsnoksága, vezérsége, társai, tábora: egy székely lófő, csak mert vitéz, a magyar hadsereg élén? Mely hamarosan vérben gázolni kész a saját földjén? S a török a hátnál éppen úgy örül, hogy nem ellene mennek a hadak, mint ahogyan Bécs nézi, ahogyan kivérzik az ország, amelyen uralkodni készül. S akkor Dózsa léptékű tapasztalatlan hadvezérre, ámbár hős katonára vár a megmentés? Meg lehet felelni ennek? Nem! Ez csapda, amelyben vergődve vonul előre az egykor a haza mentésére készülő had. S a ne-mesi "vitéz" rendek megfutamodnak, szétesik a hatalom az első válságra - ez idegen hatalom, hazai bérencekkel, akiknek csak a sajátjuk számít. A Dózsa-had sem akar már mást: győzni, ha kell, vérben, bármi áron

Dózsa tábora, a lázadás kezdete - Dózsa 4 vezére, felváltva - Vad induló harcra

Dózsa Gergely

Ébredj harcra

Éledj kasza

Élezd kardod

Vívd meg harcod

Mohó nemes

Torka véres

Öli népünk

Ontja vérünk

Lőrinc pap, az ostor

Nincs kegyelem

Nincs már sosem

Élve tűzre

Felnégyelve

Ördöghévre
Kénes tűzbe
A nemesek
Kutya ebek

Csuklyás Márton pap

Haljunk, ha kell
Pusztuljunk el
Nem hátrálunk
Nem bocsátunk

Vér vért kíván
S halált halál
Kínzásért kín
Kínzásért kín!!!!!!

Lőrinc pap

Nem lesz győztes
Nem lesz vesztes
Magyarország
Járja poklát

Nem lesz győztes
Csakis vesztes
Magyarország
Járja poklát

II. FELVONÁS

4. Jelenet - A kékvérű ármány

Zápolya János, erdélyi vajda, minden idők egyik legellentmondásosabb magyar - de ő nem is régóta magyar! - politikusa titkon erőt gyűjt: Dózsa ellen, király ellen, magáért. Mint egykor majd, 12 év múlva Mohácsnál. Most először három részre szakad, ha nem is az ország, de hatalma: királyra, Zápolyára és a népet felkorbácsoló Dózsára. Zápolya és a nála összegyűlt arisztokrácia kegyetlen cinizmusa, egyéni érdekeinek véres érvényesítése - ez a cél, a többi nem számít. Ott a török a közelben, érdektelen tény.

Futár

Uram, török
A Dunánál
Gyülekezzünk
A királynál

Magyarország
Végveszélyben
Nem marad meg
Semmink épen

Halál arat
Félhold alatt
Add ki uram
Parancsodat

Török élén
Áll a Sátán
Tartsd fel őket
Jön a szultán

Zápolya

Balga barom, ki kérdezett
Velünk szemben Székely Dózsa
Nem vezérlem seregemet
Török, tatár hódítókra

Védje országát a király
Lóg a fején koronája
Üresen tátong a kincstár
Rozsdát lát a tokban kardja

Velence nyújt szövetséget
Dobzse mégis nemet mondott
Most hívná a magyar rendet
Bennem nem talál bolondot

Megvádolom Bakócz Tamást
Keresztet aggat parasztra
Búzát ígér, gulyát, áldást
Ki a templomát rágyújtja

Bolond Buda, gyáva rendszer
Magyarország lángra gyulladt
Régen jóslom... nekem trón kell!
Megvetem a királytokat

Nem az oszmán az ellenség
Dózsa vére oltja szomjam
Az igazi nagy fényesség:
Keresztes ég a pokolban

A királynál a korona
De az enyém a hatalom
Máglyán ég majd Dózsa trónja
S Budán én ülök trónuson

Futár

Mind elesett
Csanád, Lippa
Vérben táncol
Dózsa hada

Telegdi gróf
Halott testét
Paraszt csordák
Felnégyelték

Zápolya György, a kistestvér, parancsnok

Perényi nádor s Báthori
Menekülnek, gyáva urak
Dobzse László talpnyalói
Most is Temesvárig futnak

Melléjük állsz? Veszni hagyod?
Mi a válasz, édes bátyám
Temesvárt is, mint Csanádot
Végignézzük, hogy lángban áll?

Zápolya

Temesvár nem, nem veszhet el
De hagyom urát szenvedni
És ha meg kell majd mentenem
Nekem fognak behódolni

Zápolya György

Csak tizenhat nyarat éltem
De rám bíztad hadad élet
Ne kíméld az ellenséged
Dózsa az, vagy Perényiék

Veszted' akarja mindegyik
Dózsa kardját beléd döfni
Hadam nélkül látni másik
Főleg Lajos, a királyfi

Add ki máris a vezényszót
Felszabadítod Temesvárt
Keresztre minden árulót
Dózsát is, a parasztkirályt

Zápolya

Dózsa trónra vágyik, legyen
Kereszt csakis Jézusnak járt
Paraszt trónja égjen tűzben
Pokolra a gyilkos királyt

De mi legyen a másikkal?
Hogy' végezzünk felkent úrral
Mátyás király torz másával
Lászlóval, s fia Lajossal?

Zápolya György

Ha Temesvárt veszni hagyjuk
Magával rántja a királyt
De ha Budát megbuktatjuk
Tápláljuk Dózsa uralmát

Zápolya

Van igazság, mely az enyém?
Engem szolgál, értem áldoz
Engem hordoz a tenyerén
És méltó egy új királyhoz?

Mit válaszolsz, ha vagy, Isten?
Ki viselje a keresztet
Lázadók a véres ingen
Vagy én, ha kiirtom őket?!

Gazság nélkül nincs igazság
Fegyverünk éle vérre vár
Verjük szét a paraszt bandát
S utána a királyi vár

Három Látnok

Dózsa népe vérbe verve
Máglyán ég el nemzedéke
Mátyás után a dögvész jön
Nyomor félezer évünkön

Jaj lesz még a győzteseknek
Vérben járó kegyetlenek
Ki gyűlöli saját népét
Kiszolgálja ellenségét

Kórus

Ország nép és sereg nélkül
Délen török roham készül
Véres kezű győztes urak
Paraszttól féltik jussukat

5. Jelenet - Ki kardot ránt, kard által vész el!

A véres csata Temesvárnál - összeroppan a paraszthad, szétszéled mindenki, mindkét oldalon őrijong az öldöklés, de ez a harc már eldőlt: a jobbágnak nem lehet igaza, kussoljon vissza a földedre, még néhány száz évig, buta barom, kuss, ha egyáltalán élhetsz. Magyarország beledermes az önkény, a kiszolgáltatottság, a hatalmi gőg középkori világába, és ez itt dől el így, a harcban és a kegyetlenségben. A csata a magasba emeli a bátor vitéz (Dózsa) helyett az álnok urat (Zápolyát)- ez a jövő Magyarországon.

1. szín

Dózsa Gergely

Miénk Lippa, Erdély fele
Csanád várát felégettük
Roham tovább Délvidékre
Temesvárt is bekerítjük

(véres csatákban hozzák Telegdi kincstárnok testét - Telegdi kezdetben biztatta Dózsát)

Dózsa

Állj meg, Lőrinc, ki a fogoly
Borzalmas így csonkán látnom
Telegdi István egykoron
Ott állt a mi oldalunkon

Lőrinc pap

Gaz ő is, hitszegő gyáva
A Rákos mezőn mészáros
Holtjainkon átgázolva
Életével fizetett most

Jobbágy ítélet született
Néped ellen te sem vagy úr

Telegdit, mint kutya testet
Lássá minden gaz földesúr

Márton pap

Karját, lábát levágattuk
Fejét az ölébe téve
Élve pokolra juttattuk
Ez vár mindegyik nemesre

Kaszánk élesebb a kardnál
Szívünkben nem lesz rettenet
Kéri a nép minden papját
Imánkban harag, gyűlölet

Dózsa:

Mivé lettünk? Mik lettetek?
Az igazság vérben úszik
De nincs más út, azt teszitek
Ami a szívben lakozik

Telegdi a pártunkon állt
Óvott magyart magyar ellen
Csitította a megtorlást
De nem lépett király ellen

Itt fekszik most csonka teste
Porban, vérben, örök vesztés
A végletnak nincs közepe
Hóhér sereg a keresztes

DE NEM LEHET MÁSKÉNT MINDEZ,
EZ LESZ, VELÜNK IS MAJD, EZ LESZ,
DE NEM LEHET MÁSKÉNT MINDEZ,
URAM, NEM ADHATSZ KEGYELMET

2. szín

Zápolya

Báthori mindig ellenzett
Nádorságom meggátolta
A nádorral szövetkezett
Perényivel az ebadta

Temesvár az ő halála
Dózsa gyilkos gyűrűjében
Ki disznóként felkoncolja
Báthori ím kelepcében

Ha megmentem gyáva bőrét
Szolgálja, hogy király legyek
Vagy szúrja szívébe törét
Mert felfalják jobbágy ebek

Megmentjük őt s nádorságát
De a kezemből zabáljon
Megeszi, mit kap, a morzsát
Vagy bent hagyom Temesváron

Zápolya György

Bátyám, győzd le Dózsát rögvest
Mert ha ő győz, lángban égünk
Bízd rám összes seregedet
S Báthori térdel előttünk

A király maradjon trónján
Dózsának másik trónt készíts
Két király ül majd lábadnál
Utóbbi lángol egy kicsit

Búzös zsírja száll az égre
Vele együtt loccsanjon szét

Lázadó koszos serege
Ki élve marad, vigye híret

Zápolya úr Magyarország
Kereszt helyett az Isten ő
Temesvár hőse bitófát
Ácsoltat minden keresztből

Zápolya
Folyónyi vér azt hirdesse
Halál arra, aki lázad
S az eljövő évezredre
Zápolya János királyt ad

Báthori, Perényi kutya
Királyi pincsi ölebek
Magyarország jövő sorsa
Ki vezérli a sereget

MÁSODIK KÓRUSMŰ - DÓZSA SEREGE MEGSEMMISÜL

KÓRUS
Vér áztatja a földünket
Korom fedi az egünket
Bűn terheli a lelkünket
Számúztuk az Istenünket

Nem visz innen út sehova
Menekülünk a halálba
Az utolsó vesztes harcra
Kard által és ne máglyára

Úrként csak az úr halhat meg
Szegény élet mindig reszket

Hóhér írja a jövőnket
A szabadság ím' elvérzett

Kard által vész, ki kardot ránt
Elpusztul, ki jogért kiált
Magának ácsol bitófát
Ki szétzúzza az igáját

(KÉTSZER REFRENSZERŰEN):

És mégis, és mégis, és még
Jöjjön akár száz ellenség
Ezer jobbágy adja vérét
Föld és haza szentségéért

6. Jelenet - Ég Dózsa teste

Mint egykor a "zsidók királya", trónon ül most a parasztok királya. Dózsa kivégzése oly kegyetlen, amilyen ekkor már nincs Európa jobbik felén. Az égő húsú, igazságával teljesen magára maradt nagyság, az egyéni emberi jellem példaképe szótlanul ég el. Emberei örül-nének, ha élhetnének, Dózsa már nem számít - s körülöttük nyálcsgató örömben áll az urak Magyarországa: egy idegenek vezette, belsejében a korrupságig rothadt, személyében kapzsi és gyáva világ - melynek a jelentéktelenségből éppen ekkor felkapaszkodó szellemi vezére, Werbőczy abban véli megtalálni a jövőt, hogy beszorítja az egész magyar népet a születése és temetkezése közötti tenyérnyi világba: a rögbe. E közben a spanyolok, por-tugálok, angolok, olaszok felfedezik, kitarják az egész világot.

Dózsa személyes példája nem követhető, s nem is fogja senki a történelemben: a népet utoljára Krisztus válthatta meg, s Krisztusból elég volt egyetlen. Az emberek nem akarják feláldozni magukat valószínűtlen körülmények között, nekik egy darab kenyér és egy da-rab rög kell. Füstként ég az egyik legbátrabb magyar, hogy utána sok száz éven keresztül ő legyen az urak által írt "valóság" és történelem gonosz jelképe. Ér-e a szétégetett test lelke valamit?!

Zápolya János és vezérei a kivégzés körül, a bosszú mámorában

Zápolya György

Elsütünk két hadi ágyút
Elfelejtik, kit szült anyjuk
Minek ellett sok porontyot
Sült bolondot, rossz jobbágyot

Menekülnek, merre látnak
Földre vágytak, megkaphatják
Indul a falkavadászat
Földbe ássuk a parasztját

Zápolya

Jöjj ifjú Perényi Ferenc
Várad püspöke, jó vitéz
Egyszer majd Zápolya-kegyenc
Apádnál sokkal bátrabb légy

S Tamás fia, Ártándi Pál
Ki a világba kergette
Ugyancsak Várad falánál
Hullott Dózsa keresztese

Ti vagytok hatalmam köve
Melyből országot építetek
Vérbe fúl Dózsa serege
Koronám éke lehettek

S te is, öcsém, apánkban egy
Ki Mátyás halála után
Visszaadta bölcsen Bécset
Zápolyákat gazdagítván

Ha-ha-ha-ha, az ostoba
Ki azt hiszi, magyar erény
Esküdni a koronára
Mennyi bolond, s mind oly szegény

A korona fegyvernek kell
Mellyel eltalálsz célodba
S ha kezembe kerül egyszer
Országot kapok zálogba

Zápolya György

Öledbe hullott Temesvár
Előtted hódol a győzelem
Becsüld meg, ki melletted áll
Várjál még a király ellen

Perényi Ferenc

Mily' jó együtt, tábortűz ég
Lángja emberzsírtól kénese
Dózsa fején királyi ék
Trónja vajh mitől lett véres?

Zápolya György

Milyen hőség! Milyen hős ég?!
Ha-ha-ha-ha. Ha-ha-ha-ha
Mi ez a bűzös belsőség
Kifordult a vezér gyomra?

Ártándi Pál

Ég veled, ég veled társad
Mind, kivel együtt vétkeztél
Látom, szétloccsan az agyad
Ránk kezdet, kaszát emeltél?

Zápolya

Köszönöm, te paraszt király
Hálával tartozom neked
Égő koronáddal immár
Rám István szentségét teszed

Halleluja, barom állat
Halleluja, barom állat
Átkozod már az anyádat?
Átkozod már az apádat?

Dózsa a máglyán:

Élet sok van, pusztulj halál
Élek mindig, ne sírj anyám
Szabad fiad, verhetetlen
Népében él, népe Isten

Öröknek szült székely földem
Csak testem ég lángban, tűzben
Hamu voltam, azzá válok
De lélekben csillag vagyok

Dózsa szeretője

Azt hittem, csak egyszer
És még egyszer, talán
Testem csak játékszer
Harc közben kell egy lány

De jártam utadat
Bírtam szerelmedet
Vérből áradt patak
Kísérte léptedet

Ott voltam, ha győztél
S ha eljött végzeted
Nemesb vagy ezeknél
Akik most legyőztek

Nekem az Úr te vagy
Szabadság-megváltó
Megvítad harcodat
Melletted halni jó

Dózsa

Égek, mint Nap, fénylik az ég
Tűzkoronánk egymásba ér
Csak a testem ég el tűzben
Szabad szívem él a hitben

Hisznek bennem nemzedékek
Árván maradt kis gyerekek
Kiknek apja velem vérzett
Elviszik az üzenetet:

Kegyetlenek a nemesek
Vérben gázló szörnyetegek
Halál, büntesd a zsarnokot
Isten, szeresd a jobbágyot

Fogadd magadhoz vezérét
Emeld szívedhez két kezét
Ha élhetnék újra egyszer
Így halnék meg százezerszer

Dózsa szeretője
Lépdelsz a máglyára
Önként veled megyek
Nevetve a lángba
Átadom szívemet

Enyémet tiedhez
Égjen el mindkettő
Fogadd be lelkünket
Lángoló temető

Dózsa
Mert élek én, fájdalmakban
Elsuttogott szóban, vágyban
A leverték vigaszában
A felkelő igazságban

Gyúlj láng, égj tűz, roppants össze
Gyáva férgek állnak körbe
Mi lesz, kutyák, éheztetek?
Zabáljátok sült testemet

Megbocsátok, kapitányok
Ha belőlem lakmározatok
Ellenségem nem ti vagytok
Földbe gázolt jobbágysorsok

Korona ég a fejembe
Ebek rohannak testemre
Kéjes kacaj, utolsó hang
Hallak téged, úri bitang

Zápolyának egy falatot
A húsból mért nem adtok?
Vérengző úr, ördög fattya
Lesz az ország új királya

Birodalma füstként foszlik
A gyűlölet égig izzik
Kénben ég majd Magyarország
Ellenségek osztják jussát

Dózsa anyja a máglya mellett sírva, ájuláshoz közel, de büszkén
Úgy óvtalak
Édes fiam
Hagyd az urat
A jogában

Igazad volt
Nincs igazabb
Éles kardod
Jól forgattad

Gyengét védtél
Száműzöttet
Értük éltél
Értük halsz meg

Tűzben égned
Kínban halnod
Hiszek benned
Ez volt sorsod

Jézus régen
A keresztfán
Most úgy égsz el
Gyilkos máglyán

Ragyog arcod
Tűzi fényben
Hozzád hajlok
Én vezérem

Hadad vagyok
És jobbágyod
Ha akarod
Veled halok

Büszkeségem
Nemes vitéz
Az egekből
Ránk visszanézz

S te is, Gergely
Hű kis testvér
Lángban égsz el
A népedért

Két hős fiú
Két áldozat
Így hoz bosszú
Fénysugarat

Dózsa

Aki engem eléget most
Neve annak elátkozott
Kivágta az ország szívét
Halott ünnepli győzelmét

Birodalma füstként foszlik
A gyűlölet égig izzik
Kivágta az ország szívét
Halott ünnepli győzelmét

Bakócz (elfordulva a máglyától és az uraktól)

Uram, becsaptalak
Tűzben ég az arcom
Keresztes hadadat
Máglyán égni látom

Gyilkos gyilkos ellen
A vér már nem közös
Háttal áll az Isten
Magyar magyart öldös

Török ellen mentünk
S keresztet lett véres
Önmagunk - ellenünk
Én vagyok a vétkes

Hittem a királyban
Nemes úri szívben
A jobbágy kardjában
Hazánkért a vérben

Pokol szakadt le ránk
A mennyből, Istenem
S hol hozzád szállt imánk
Korom van az égen

Vesztett Magyarország
Jövőjét vesztette
S mikor égette Dózsát
Önmagát temette

Adj Uram új erőt
Viselni sorsunkat
Zárd be a temetőt
Ne ásd a sírunkat

Rajtam ül az átok
Mert testvér testvért ölt
Mentsd meg az országot
Rám sújtson pörölyöd

HARMADIK KÓRUSMŰ - KÓRUS ÉS A LÁTNOKOK

1. Látnok
Elégetik Dózsát
Irtják a jobbágyot
Uralják a hazát
Vetik a gazságot

Kórus
Vérbe fagyott földek
Aratnak az urak
Jaj a győzteseknek
Most ássák sorsukat

2. Látnok
A gróf legyőzhető
A király mi vagyunk
Megtelt a vérmező?
Él minden halottunk!

Kórus

Vérből kél az élet
Új otthon üszkökből
Halálból, ki éled,
Teremt a semmiből

3. Látnok

Nélkülünk nincs ország
Védtelen a haza
"Nincstelen igazság"
Hatalmunk jelszava

1. 2. 3. Látnok

Gyermekünk tanulja
Milyen az örök harc
Két tenyér igaza
Tiszta szív, tiszta arc

Dózsa ég! Ég veled
Véred mindig lázad
Szagatják testedet
Megnyerted csatádat

Perényi, Báthori, Tomori együtt

Undorító a kép
Amellyel Zápolya
Dózsát elégeté
Arcán ül tébolya

Dózsa az ég fölött
Szívében hős maradt
Bár teste csak üszök
Átél századokat

Kezünkhöz vér tapad
Tehettünk volna mást
Védtük királyunkat
Vállalva vérontást

Kegyetlen, állati
Mit Zápolya művelt
A vajda sátán is
Dózsa lett felszentelt

Dózsa (ismétlés)
Aki engem eléget most
Neve annak elátkozott
Kivágta az ország szívét
Halott ünnepli győzelmét

Birodalma füstként foszlik
A gyűlölet égig izzik
Kivágta az ország szívét
Halott ünnepli győzelmét

Kórus és Látnokok
Új mártír született
A magyar égboltra
Dózsa vére mennybe
Zápolya pokolra

Jaj a győzteseknek
Torban tobzódóknak
Emberteleneknek
Ember hóhérának

Dózsa

Kínban égek
S élek tovább
Szörnyek, ebek
Uri hordák

Kegyelemért
Ti térdeltek
Szemet szemért
Vesz népetek

Szétszaggattok
Mint állatot
A sakálok
Most ti vagytok

Égő húsom
Fáklya lángja
Feléled még
Dózsa álma

Jaj, jaj, Isten
Vársz, vársz?!
Megbocsátasz
Istenem?

Kórus

Mennyből szól szellemed
A védtelent védi
Jaj a legyőzőknek
Jaj, ki ezt nem érti

Mennyből szól szellemed
A védtelent védi
Jaj a legyőzőknek
Jaj, ki ezt nem érti
Jaj a legyőzőknek
Jaj, ki ezt nem érti

Finálé

Egy teljesen önálló, rendkívül zaklatott, nagyon éles lezáró rész következik két percben, nagy zenei betétekkel, improvizációkkal az egyes ismétlések között: szabadság, mártírom, halál, kín, győzelem, ez tényleg maga a feszület.

Dózsa

Ez a trón Krisztus keresztje

Ez a tűz az Úr kegyelme

Kórus

-Áldozati tűz ég! (ez itt a győzelem hangján)

-Pokolra, bosszú! (ez itt a megvetés, a harag)

Dózsa

Ez a trón Krisztus keresztje

Ez a tűz az Úr kegyelme

Kórus

-Áldozati tűz ég (ez itt a győzelem hangján)

-Pokolra, bosszú! (ez itt a megvetés, a harag)

Dózsa

Ez a trón Krisztus keresztje

Ez a tűz az Úr kegyelme

Kórus

-Áldozati tűz ég (ez itt a győzelem hangján)

-Pokolra, bosszú! (ez itt a megvetés, a harag)

És végig zúg kórusok, szereplők hangján:

Mohács, Mohács - Trianon, Trianon, Mohács, Mohács - Trianon, Trianon.....

ismételve végtelenül, sokszor

Petőfi Sándor: A nép nevében *(részlet)*

Jogot a népnek, az emberiség
Nagy szent nevében, adjatok jogot,
S a hon nevében egyszersmind, amely
Eldől, ha nem nyer új védoszlopot.
Az alkotmány rózsája a tiétek,
Tövéseit a nép közé vetétek;
Ide a rózsza néhány levelét
S vegyétek vissza a tövis felét!

Még kér a nép, most adjatok neki;
Vagy nem tudjátok: mily szörnyű a nép,
Ha fölkel és nem kér, de vesz, ragad?
Nem hallottátok Dózsa György hírét?
Izzó vastrónon őt elégetétek,
De szellemét a tűz nem égeté meg,
Mert az maga tűz... úgy vigyázzatok:
Ismét pusztíthat e láng rajtatok!

**Gubcsi Lajos Országos Széchényi Könyvtár Magyar Elektronikus Könyvtárában
megjelent albumai, könyvei 1998-tól**

Gubcsi Lajos: Kórpótlási jogüzérek - Szociokrimi (megj. 2015. eleje)
<http://mek.oszk.hu/12200/12291>

Gubcsi Lajos: Leányálom (megj. 2014. szeptember)
<http://mek.oszk.hu/12500/12519>

Gubcsi Lajos: HONCSONKOLÁS - I. Magyar pokol - 1514 (regény)
<http://mek.oszk.hu/12200/12297/>

Gubcsi Lajos: 13 ördögi év - A máglyától Mohácsig
<http://mek.oszk.hu/12500/12518>

Gubcsi Lajos: 1514 - Magyar pokol (opera és rockdráma librettója)
<http://mek.oszk.hu/12300/12381/>

Gubcsi Lajos: A Magyar Művészetért - 25 éves gyermekem
<http://mek.oszk.hu/11200/11262/>

Gubcsi Lajos: Nyitott boríték
<http://mek.oszk.hu/10900/10946/>

Gubcsi Lajos: Őseink, gyermekeink
<http://mek.oszk.hu/10400/10409/>

Gubcsi Lajos: Felnőtt állatmesék
<http://mek.oszk.hu/10400/10407/>

Gubcsi Lajos: Hű szó, háborgó
<http://mek.oszk.hu/10400/10410/>

Gubcsi Lajos: Legényregény
<http://mek.oszk.hu/08600/08677>

Gubcsi Lajos: Korom Magyarország fölött - 2004-2010
<http://mek.oszk.hu/08400/08497/>

Gubcsi Lajos: Elég lett, ELÉGETT
<http://mek.oszk.hu/07700/07792/>

Gubcsi Lajos: Egy kun Budán és Pesten
<http://mek.oszk.hu/07700/07793/>

Gubcsi Lajos: Elég, ami ELÉG
<http://mek.oszk.hu/06600/06608/>

Gubcsi Lajos: IV. Üzenet Erdélyből
<http://mek.oszk.hu/03400/03498>

Gubcsi Lajos: Dallam az éjben
<http://mek.oszk.hu/05700/05773/>

Gubcsi Lajos: Ajánlott - Levelek Orbán Vikornak (részletek)
<http://mek.oszk.hu/05800/05833/>

Gubcsi Lajos: III. Üzenet a végekről - Délvidék
<http://mek.oszk.hu/03400/03497>

Gubcsi Lajos: A szabadság népe
<http://mek.oszk.hu/03400/03496>

Gubcsi Lajos: Az ég felé...
<http://mek.oszk.hu/03400/03499>

Gubcsi Lajos: Summa - 55 évem ha ha 110 lesz - Lírai regény
<http://www.mek.oszk.hu/02400/02426/>

Gubcsi Lajos - Gubcsi Anikó: A csillagokban Bubik István.
<http://www.mek.oszk.hu/02300/02355>

Gubcsi Lajos: I. Üzenet a végekről - Felvidék
<http://www.mek.oszk.hu/01900/01950>

Gubcsi Lajos: II. Üzenet a végekről - Kárpátalja
<http://www.mek.oszk.hu/02300/02324>

Gubcsi Lajos: Üzenet Erdélyből
<http://www.mek.oszk.hu/01600/01651>

Gubcsi Lajos: Az élet túlsó oldala
<http://www.mek.oszk.hu/01900/01947/>

Gubcsi Lajos: Jó kedvedben teremtetél...
<http://mek.oszk.hu/02500/02576>

Gubcsi Lajos: Istentelenül
<http://mek.oszk.hu/02500/02575>

Gubcsi Lajos: Haza szerelem
<http://mek.oszk.hu/02500/02574>

Gubcsi Anikó-Gubcsi Lajos: Aranykönyv - A Magyar Művészetért
<http://www.mek.oszk.hu/01700/01741>

Gubcsi Lajos: Posztumusz - A Magyar Művészetért
<http://mek.oszk.hu/02700/02785>

Gubcsi Lajos: Magyar parasztság a Kárpát-medencében
<http://mek.oszk.hu/02500/02577>

Gubcsi Lajos: Valaki dobog a szívemen
<http://mek.oszk.hu/02500/02573>

Gubcsi Lajos: Szem, fényvesztés
<http://mek.oszk.hu/02500/02578>

Gubcsi Lajos: 4 nap, amely megrengette az országot (1989. október 5-9. MSZMP-MSZP)
<http://www.mek.oszk.hu/01500/01508>

Gubcsi Lajos-Tarafás Imre: A láthatatlan pénz
<http://www.mek.oszk.hu/02400/02442/>

Gubcsi Lajos: A kommunikáció napja (Magyar Tudományos Akadémia, 1998. április 10.)
<http://www.mek.oszk.hu/00100/00141>

A Zrínyi Média kiadásában, Gubcsi Lajos szerkesztésében megjelent könyvek:

-1000-1100 years ago - Hungary in the Carpathian Basin
<http://mek.oszk.hu/09100/09132/09132.pdf>

-1000-1100 évvel ezelőtt - Magyarország a Kárpát-medencében
<http://mek.oszk.hu/09100/09186/09186.pdf>

-From the Noon Bell to the Lads of Pest
<http://mek.oszk.hu/09400/09426>

-A déli harangszótól a pesti srácokig

-For the Homeland onto Death

-A hazáért mindhalálíg

Zenei művek

Gubcsi Lajos - Benkő László: Ismét Vereckénél - Rákóczi ballada

--DVD: http://video.amm-gubcsi.hu/Ismet_Vereckenel.mpg

--CD: <http://www.amm-gubcsi.hu/cikk/1180/benko--gubcsi---ismet-vereckenel>

Gubcsi Lajos - Ökrös Csaba: 1514 - Magyar pokol (l. <http://mek.oszk.hu/12300/12381/>)

1514 - 1914

Kell ennél borzalmasabb?

Eljutni Dózsa máglyájától Trianon előcsarnokáig?

A kivégzéstől a kivérzésig?

2014

És most hol vagyunk pontosan?